

87391

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

SENÂYÎ DÎVÂNÎ

(İnceleme – Metin)

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan

Müslüm KARADAŞ

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Sadık ARMUTLU

MALATYA – 1999

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM BAKANLIĞI
T.C. İZMİR ANADOLU
ÜNİVERSİTESİ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	VIII
------------	------

GİRİŞ

SENÂYÎ

A. HAYATL.....	1
B. ESERLERİ.....	4
C. EDEBÎ ŞAHSİYETİ.....	4
1.Şiir Anlayışı.....	4
2.Şiirlerinde Muhteva.....	6
3.Şekil Özellikleri.....	6
4.Dil ve Üslûp Özellikleri.....	6
D. VEZİNLER.....	7
E. ATASÖZLERİ ve DEYİMLER.....	7
1. Atasözleri.....	7
2. Deyimler.....	8

BİRİNCİ BÖLÜM : İNCELEME

A. DİN

1. Allâh	11
2. Melekler.....	13
3. Dînî Kitaplar	15
4. Âyetler ve Hadisler	16
a. Âyetler.....	16
b. Hadisler..	21
5. Lâ-İllâ.....	23

6. Peygamberler.....	23
a. Âdem.....	23
b. Nûh.....	24
c. Lokmân.....	24
ç. İbrâhîm.....	25
d. Hızır.....	25
e. Mûsâ.....	26
f. Süleymân.....	27
g. Eyyûb.....	27
h. Yakûb.....	27
ı. Yûsuf	28
i. İsâ.....	28
j. Muhammed.....	29
7. Dört Halife (Çâr – yâr)	32
8. Âl-i Abâ ve On iki İmâm	34
9. İnkârcılar (Nemrûd)	35
10. Kazâ ve Kader	36
11. Âhiret ve İlgili Kavramlar	36
a. Âhiret.....	36
b. Kıyâmet	37
c. Amel Defteri.	38
ç. Âhir Zamân	38
d. Cennet ve İlgili kavramlar	39
da. Cennet	39
db. Sidretü'l – Müntehâ	40

dc. Kevser	40
dç Hûrî ve Gılmân	40
e. Cehennem	41
f. Ezel Bezmi	42
12. Diğer İtikâdî Kavramlar	43
a. Ölü, Ölüm ve Rûh	43
b. Şeytân	44
c. Nefes	45
ç. Şirk	47
d. Hayır ve Şerr	47
13. Dîn ile İlgili Kavramlar	48
a. Dîn, İmân, Mü'min	48
b. Ümmet, Müslümânlık	49
c. Küfr, Kâfir	50
ç. Münkir, Münâfık	50
d. Kilisâ, Bût-perest	51
14. İbâdet ve İlgili Kavramlar	52
a. İbâdet	52
b. Namaz ve İlgili Kavramlar	52
ba. Namaz	52
bb. Mescid, Kible, Mihrâb	53
bc. Tesbih, Evrâd	53
c. Hac, Kible	54
ç. Günah, Tevbe	54
d. Şehîd, Cihad-ı Ekber	55

B. TASAVVUF

1. Âşık	55
2. Aşk, Sevgi	57
3. Mahbûb, Şeh-i Hubân, Cân, Cânân, Yâr	59
4. Gönül	62
5. Tarîk, Tarîkat, Mezhep	64
6. Tarîkatlarla İlgili Kavramlar	65
a. Abdâl	65
b. Dervîş, Erenler, Er, Abâ-pûş	65
c. Mürşid, Pîr, Şeyh	66
ç. Sâlik, Mürid	68
d. Dergâh, Tekke (Tekye), Âsitân	70
e. Hırka, Âyin	70
7. Tecellî	71
8. Hayret, Cezbe	72
9. Tecrîd, Uzlet, Halvet, Erbaîn Çıkarmak, Çile.....	73
10. Fenâ, Bekâ	73
11. Vahdet, Kesret	74
12. Hicâb, Nikâb	76
13. Sır, Esrâr, Râz	77
14. Kanâat, Fakr, Gedâ, Gınâ	77
15. Himmet, İnâyet, Lutf, Rızâ.	78
16. Melâmet.....	80
17. Ârif, İrfân, Maârif.....	80
18. Zâhid, Vâiz, Dede, Sûfî.....	81

19. Zühhd, Takvâ.....	84
20. İlim.....	84
21. Mâ-sivâ, Sivâ.....	85
22. Cân Gözü, Cân Kulağı.....	86
23. Zikir.....	87
24. Firâk.....	88
25. Visâl.....	89
26. Mutasavvıflar.....	89
a. Edhem.....	89
b. Mansûr.....	90
c. Bâ-yezîd.....	90
ç. Veysel Karânî.....	90
SONUÇ.....	92

İKİNCİ BÖLÜM: KARŞILAŞTIRMALI METİN

A. DİVAN NÜSHALARININ TANITIMI.....	97
B. METNİN KURULUŞU.....	99
C. TRANSKRİPSİYON ALFABESİ.....	102

SENÂYİ DİVÂNI

KASİDELER.....	104
MUSAMMATLAR.....	127
I. Muhammesler.....	127
II. Terkîb-i Bend.....	138
III. Terci-i Bend.....	144
IV. Şarkılar.....	149
V. Tahmîsler.....	152

GAZELLER.....	167
NAZİRELER.....	304
MUAMMÂ.....	306
NAZİM, RÜBÂİ.....	307
TARİHLER.....	308
Tekke Edebiyatı Nazım Türleriyle Yazılmış Manzumeler: NUTUKLAR	330
BİBLİYOGRAFYA.....	339

ÖNSÖZ

Eski Türk Edebiyatı asırlar boyu sürmüş ve özellikle Osmanlı devleti gibi zengin bir kültüre sâhip, cihâna hükmedecek kadar güçlü bir devlet zamanında oluşmuş bir edebiyat dönemi olması sebebiyle bu dönemde muhtevası oldukça zengin olan çok sayıda edebî eser ortaya konulmuştur. 17. yy.da zirveye ulaşan klâsik Türk şiiri 18. yy.da Osmanlı devletinin gerilemesine rağmen zirvedeki yerini korumuştur.

Dil ve edebiyatın millet ve toplum hayatındaki önemi şüphesiz çok büyüktür. Eski edebiyatımız. Türk dili ve edebiyatı, dolayısıyla Türk kültürü için büyük bir hazinedir. Bu eserlerden yararlanılabilmesi için bu eserler üzerinde çeşitli çalışmaların yapılması gerekmektedir. 18. yy. eski Türk edebiyatı şâirlerinden Senâyî'nin Dîvân'ı üzerinde yaptığımız bu çalışmada Senâyî Dîvânı'nın bugünkü yazıya çevirisini yaparak bu eserden de yararlanılmasını sağlamayı amaçladık.

Senâyî Dîvânı üzerinde yaptığımız bu çalışma esas olarak iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde eseri muhteva yönünden inceleyerek Senâyî Dîvânı'ndaki duygu ve düşüncelerin anlaşılmasına yardımcı olmaya çalıştık. Dîvândaki manzumelerin muhtevası dînî ve tasavvufî olduğu için inceleme sadece bu bakımlardan yapılmıştır. Bu bölümde ve giriş bölümünde örnek beyitler verilirken nazım biçimleri ilk harfleriyle yapılan kısaltmalarla belirtilmiştir. Buna göre K: kasîde, M: muhammes, TB: terkîb-i bent Ş: şarkı, T: tahmîs G: gazel demektir. Bu harflerden sonraki rakam manzume sayısını ve daha sonraki taksim işaretiyle ayrılmış olan rakam da beyit sayısını belirtmektedir.

İkinci bölümdeyse Senâyî Dîvânı'nın tenkitli metni yer almaktadır. Tenkitli metnin oluşturulmasında Dîvânı'nın tespit edebildiğimiz 5 nüshası karşılaştırılmış, nüsha farklılıkları dipnotlarda belirtilmiştir. Fakat bir nüsha çalışma tamamlandıktan sonra tespit edildiğinden nüsha farklarının gösterilmesinde bu nüsha yalnız iki mühim farklılık dolayısıyla belirtilmiştir. Ayrıca bazı düzenlemelerle Senâyî Dîvânı klâsik divan tertibine uygun hâle getirilmiştir. Yine bu bölümde karşılaştırmalı metinle ilgili olarak dîvân nüshalarının tanıtılmasına, metnin kuruluşuyla ilgili açıklamalara ve transkripsiyon alfabesine yer verilmiştir.

Bu iki ana bölüm dışında giriş bölümünde Senâyi'nin hayatı, eserleri ve sanatı hakkında bilgi verilmiştir.

Bu çalışmanın Türk Edebiyatında ve özellikle eski Türk edebiyatı sahasında yararlı olması en büyük dileğimizdir.

Bu tezin hazırlanmasında danışman olarak sayın hocam Yrd. Doç. Dr. Sadık ARMUTLU'ya teşekkür borçluyum.

Müslüm KARADAŞ

KISALTMALAR

G	: gazel
K	: kaside
Ş	: şarkı
T	: tahmis
TB	: terhib-i bent
M	: muhammes
İst.	: İstanbul
Ank.	: Ankara
bkz.	: bakınız
a.g.e.	: adı geçen eser
ktb.	: kütüphane

GİRİŞ

GİRİŞ

SENÂYÎ

A.HAYATI (öl. H. 1199/M. 1785)

Senâyî'nin hayatı hakkında bilgilerimiz yok denecek kadar azdır. Kendisi hakkında bilgi veren kaynaklar ¹ hayatı hakkında ayrıntılı bilgi vermedikleri gibi, doğum tarihi, ailesi, eğitim ve öğretimi, ders aldığı hocalar vb. bilgilere de rastlanmamıştır.

Kaynakların verdiği bilgiye göre “Senâyî'nin asıl adı Âlî'dir. Edirne'de doğmuştur. Senâyî mahlasıyla edipler sınıfına dahil olmuştur. Tahsilini tamamladıktan sonra Keşân kasabasına gitmiş, orada Celvetî şeyhlerinden Süleymân Zâtî Efendi'ye intisab etmiştir. Bir süre Süleymân Zâtî Efendi'nin hizmetinde bulunup irşâd için icâzet aldıktan sonra doğduğu yer olan Edirne'ye dönmüştür. Edirne'de Gülbahar mahallesindeki dergâhta seccâde-nişîn yani şeyh olmuştur.” ²

Senâyî, asıl adının Âlî olduğunu, şeyhlik yaptığını ve Celvetî tarikatına intisap ettiğini Dîvânî'nda dile getirmiştir:

Senûñ gibi Senâyî şeyh çok ammâ

Kanı lâ-havfle âzâde bir şeyh G31/7

Tarîkum Celvetî kemter ü gedâyum

Senâyî mahlasun ismüm Âlî'dür G52/7

Uyanıp kendüme geldüm bu seyrânım n'ola dirken

Kaçan gördüm Senâyî Şeyh Âlî ednâya gizlenmiş G72/12

¹ Senâyî'den bahseden kaynaklar şunlardır: Ahmed Bâdî Efendi, Riyâz-ı Belde-i Edirne, (Yazma eser, Edirne Selimiye Kütüphanesi), s. 452-453; Nâil Tuman, Tehfe-i Nâilî, Millî, Kütüphanesi Yz. B. 611, C. 1, s. 195; Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri, İst. 1333, C. 1, s. 72; Rıdvan Canım, Edirne Şairleri, Ank. 1995, s. 412; Osman Nuri Peremeci Edirne Tarihi, İst. 1940, s. 276-277

² Bu bilgiler “Riyâz-ı Belde-i Edirne” adlı eserden sadeleştirilerek aynen alınmıştır.

Senâyî kendisinin şeyhi Zâtî içinse bir methiyye yazmıştır: (K8). İlk beyti şöyledir:

Zâtî Süleymân-ı cihân oldu bizüm rehberümüz
Pîr-i tarîk-i Celvetî idi pîr-i perverümüz

Bir kasîdede Senâyî bir mürşide bağlanmasını, seyr ü sülûk yapmasını anlatır: (K10). İki gazelde de tarikat ehli olduğunu ifade eder:.

Zâyi itdüm kendümi bî-ihitiyâr
Tâlib-i didâr-ı Hakk idüm şehâ G1/8

İrüşdüm Hızır'a baña himmet itdi
Ayân oldu kamu elfâz u manâ G2/9

Bir gazelde vatandan, yârdan ayrıldığını, bir gezgin gibi dolaştığını ve bu sırada çok sıkıntı çektiğini anlatır:

Âh eyleyli terk-i vatan gurbete düştüm
Her dem o demi yâd idüp ol kânı unutmam G12/2

Bir gazelde de çocuk ve genç olmasından bahsedip tarîkata girmeden önceki hâliyle tarîkata girdikten sonraki hâlini anlatır: (G139). Önceleri günahkâr, isyânkâr olup mecâzî aşkla âh ü figân eder gezermiş. Tarîkata girdikten sonra bütün isyânına tövbe edip Allâh'a yönelmiştir:

Alup telkîn idüp tevbe kamu isyânuma cânâ
Teveccüh eyledüm Hakk'a yüzüm tutdum recâlarla G139/9

Hayatının Büyük bir kısmını Celvetî tarîkatı içerisinde geçiren Senâyî, kaynakların verdiği bilgiye göre Dîvân'ını 1768 yılında düzenlemiş ve 1785 yılında Edirne'de ölmüştür. Cenâzesi Edirne'de Gülbahar mahallesindeki şeyhi olduğu dergahın avlusuna defnedilmiştir.³

Senâyî'nin bağlı olduğu tarîkat Celvetîlik'tir. Ancak Rıdvan Canın onun Gülşenî tarîkatına mensup olduğunu belirtmiştir.⁴

Ahmet Bâdî Efendi'nin Riyâz-ı Belde-i Edirne adlı eseriyle dîvânın İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı O.E. 156'da kayıtlı nüshasının sonunda onun Celvetî olduğu belirtildiği gibi Senâyî de iki gazelinde Celvetî tarîkatında olduğunu belirtmiş, Celvetîlik'i anlatmıştır:

Halvet itdüm hâne-i dilde tarîkum Celvetî
Vahdet itdüm kesret içinde refîkum Celvetî (G154/1)

Gönülde kılduk halveti biz Celvetî'yüz Celveti
Kesretde itdük vahdeti biz Celvetî'yüz Celvetî G157/1

Celvetî tarîkatı Halveti tarîkatının şeyhlerinden İbrahim Zâhid Geylânî (öl. H. 681/M.1287) ile ortaya çıkmıştır.

“İbrahim Zâhid Geylânî (K.S.) hazretleri seyr ü sülûkte halvetten celvete (inzivâda çile çektmekten, açıkta çile ve riyâzet çektmeye) intikal ve ictihâd eylemiş bulunduğu için, bu zata intisab edenlerin tarîkatına Celvetiyye veya Zahidiyye adı verilmiştir.”⁴ Fakat Celvetiyye tarîkatı özellikle Azîz Mahmud Hüdâyî (1544-1628/30) zamanında tam olarak gelişmiştir.⁵

³ Bkz.1 nolu dipnot ve gösterilen yerler.

⁴ Rıdvan Canım, a.g.e, s. 412.

⁴ Rahmî Serin, İslam Tasavvufunda Halvetîlik ve Halvetîler, İst. 1984, s. 79.

⁵ Bkz. Ziver Tezeren, Seyyid Mahmud Hüdâyî, Hayatı, Şahsiyeti, Tarikatı ve Eserleri, s. 47.

“Celvetîlik’e göre; insan yerinden, yurdundan uzak kalmış, oraya dönme, tanrısal varlığa kavuşma özlemi içindedir (celvet sözcüğü yurdundan uzak kalmış anlamındadır). Bu özlem anışla, tanrı’ya gönülden bağlanmakla sağlanabilir.”⁶

Senâyî’nin Süleymân Zâtî’nin halifelerinden olduğu Senâyî’den bahseden bütün kaynaklarda belirtilmektedir. Senâyî Dîvânı’nın Süleymâniye Kütüphanesi (Hacı Mahmud Ef.) 3487’de kayıtlı nüshasının sonunda ayrıca Süleymân Zâtî’nin de Bursalı İsmâil Hakkı’nın halifelerinden olduğu belirtilmiştir.

B.ESERLERİ

Dîvân: Senâyî’nin elimizdeki tespit edebildiğimiz eseri Dîvânı’dır. Çeşitli nazım şekilleriyle söylediği, dînî ve tasavvufî duyguları Dîvânı’nda dile getirmiştir. Bu hususta çalışmamızın birinci kısmında ayrıntılı bilgiler verilmiştir.

Senâyî Dîvânı’nın 5 yazma nüshası vardır. Bu nüshaların ikisi İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı’nda, biri Süleymaniye Kütüphanesi’nde, biri İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi’nde , biri de Millî Kütüphane’dedir. Bu beş nüshanın karşılaştırılması sonucu Senâyî Dîvânı’ndaki manzume sayılarının şu kadar olduğu ortaya çıkmıştır: 11 kasîde, 9 muhammes, 1 terkîb-i bent, 1 terci-i bent 3 şarkı, 13 tahmîs, 169 gazel, 2 nazîre, 1 muammâ, 1 nazım, 1 rübâî, 35 tarîh. Tekke edebiyatı nazım türleriyle yazdığı manzumelerdense 4 nutuk vardır.

C.EDEBÎ ŞAHSİYETİ

1. Şiir Anlayışı

Senâyî, Dîvânı’nda şiir ve şâirle ilgili düşüncelere pek yer vermemiştir. Ancak “söz” konusunda birkaç manzumede düşüncelerini ifade etmiştir:

Kelâm sözdür sözi aña nedür ey cânımuñ cânı

Hakikat geldiği kandan sözüñ hem kandanur kânı

⁶ İsmet Zeki Eyuboğlu, Tarikatlar, s. 183.

Yukarıda matla beyiti yazılan bir kasidesinde sözün nasıl oluştuğunu genellikle teşbîh ve istiâre gibi sanatlarla somutlaştırarak açıklar:

Geçer andan yürekdür menzili vardukda söz aña
Şecâat bağlayup anda diler meydân-ı merdânı K11/7

Bu kasîdenin son dört beytinde Senâyî şiirlerinden bahseder. Bütün şiirlerinin kendisinin hasbihâli olduğunu belirterek aşıklar içinde yâdigâr olmasını diler. Sözlerinin, aşkı, vahdet düşüncesini ifade ettiğini ve son beyitte de Dîvânı'nı tamamladığını belirtir:

Anı yazdum gözüm gördüğü mikdârı beyân itdüm
Senâyî hamd ola Hakk'a tamâm itdün bu dîvânı K11/26

“Hatt” redif bir gazelde yazının sözü ifâde etme aracı olduğu ve yazının önemi anlaşılmıştır: (G87)

Şeriat emrinün fermânıdur hatt
Hak'ın ahkâmınun bürhânıdur hatt

“Elfâz” redifli bir gazelde de sözün önemine değinilir: (G91)

Göñüller tercümânıdur zebân ilân ider elfâz
Bu ancak âdeme mahsûs olup insân ider elfâz

Senâyî şiir yazmadaki amacını sırlardan ve ilimden bahsetmek olarak bazen belirtmiştir:

Açup dürr-i maârif gevherinden
Nisâr itsem gerek esrâr-ı îmâ K1/19

2.Şiirlerinde Muhteva

Senâyî Dîvânı'ndaki manzumelerde işlenen konular genellikle dîn ve tasavvufu ilgilidir. Ancak tasavvuf ön plandadır.

Kâsîdelerde başlıklarında belirtilen konular işlenmiştir. Kasîdelerin ilki şâirin Dîvânı'nı yazmasındaki amaç, niçin ve nasıl yazdığıyla ilgilidir. İkinci kasîde bir münâcâttır. 3.-5. kasîdeler "na't" tır. 6. Kasîdede kıyâmet günü insanların günah ve sebeplerine göre ne şekilde haşrolunacakları anlatılmıştır. 7. kasîdede tevhîd konusu işlenmiştir. 8. kasîde Senâyî'nin şeyhi olan Şeyh Zâtî'ye yazılan bir methiyedir. 9. kasîdede muhabbet konusu işlenmiştir. 10. kasîdede kendisinin seyr ü sülûkunu anlatmıştır. 11. Kasîdede sözün nasıl oluştuğunu, sözün önemini anlatmış, bir-iki beyitte kendi şiirlerinden bahsetmiş ve son beyitte Dîvânı'nı tamamladığını belirtmiştir. 3.-5. Kasîdelerde olduğu gibi musammatlardan 1. muhammes de bir "na't" tır.

Görüldüğü gibi kasîdeşlerde bir konu bütünlüğü söz konusudur. Ayrıca Allah'a yakarış, peygambere övgü, kıyamet günü gibi daha çok dînî konuların işlendiği görülmektedir.

Musammatlardan diğer muhammeslerle terci-i bent, şarkılar ve tahmîslerde genellikle tasavvufî konular işlenmiştir. Terkîb-i bentte ise tasavvufta müridlerin seyr ü sülûk esnasında geçtikleri makamlar anlatılmıştır.

Gazeller ise tasavvufî ve dînî konuludur. Ancak dînî konular genellikle tasavvufî konuları anlatmak için söz konusu edilmiştir. 167. gazelde şâir yaşadığı devirden şikâyet eder. Son iki gazel olan 168. Ve 169. Gazellerdeyse bayram namazı anlatılmıştır.

3.Şekil Özellikleri

Senâyî Dîvânı'nda nazım biçimi olarak 11 kasîde, 9 muhammes, 1 terci-i bent, 1 terkîb-i bent, 3 şarkı, 13 tahmîs, 169 gazel, 2 nazîre, 1 muammâ, 1 rûbâî, 35 tarih yer alır. Tekke edebiyatı nazım biçimlerinden 4 nutuk da vardır.

Kasîdelerin çoğu kasîde nazım biçimi için oldukça kısadır. Dolayısıyla kasîdelerde teşbîb, girizgâh, fahriyye vb. kasîde bölümleri yoktur. Kasîdelerden 7 beyitlik bir münâcât, 8, 6 ve 10 beyitlik 3 na't vardır. Diğer kasîdelerin beyit sayıları "12, 17, 22, 24, 26, 44 ve 48" dir. Terci-i bent ve terkîb-i bent 7 bentten, muhammes, şarkı ve tahmîslerse genellikle 5 bentten oluşmuştur. Gazeller çoğunlukla 7

beyitlidir. 5, 6, 8 beyitli gazeller de çoktur. 9, 10, 12, 13, 14, 16, 17 beyitli bazı uzun gazeller de vardır.

Tekke edebiyatı nazım türleriyle yazılmış manzumelerden ikisi 16, biri 25, biri de 5 dörtlükten oluşmuştur.

4.Dil ve Üslûp Özellikleri

Senâyî, Dîvânı'ndaki manzumelerde sâde bir dil kullanılmıştır. Ancak iktibas edilen ayet ve hadislerin çok olması, tasavvufî terim ve remizlein kullanılması duygu ve düşüncelerin anlaşılmasını güçleştirmektedir. Bu sebeple Senâyî'nin manzumelerinde işlediği duygu ve düşünceleri anlayabilmek için özellikle tasavvuf konusunda bilgi sahibi olmak gerekir.

Anlatımda, manzumelerde bir konu bütünlüğünün olduğu dikkat çekicidir. Özellikle kasîdelerde başlıklarında belirtilen konu bütün manzume boyunca işlenir. Bazı manzumelerdeyse bir hüküm bir beyitte tamamlanmayıp birkaç beyitte anlatılır:

Kogucılık idenlerdür cihânda
Gelüp maymûn olan rûz-ı kıyâmet

Sözi alup birisinden birine
Götürüp itdüren bugz u adâvet K6/20.-21.

Özellikle gazellerde, ayrıca musammatlarda kasîdelere göre daha sanatlı bir anlatım vardır. Klâsik Türk şiirinin özellikle teşbih, istiâre, telmih, iktibas, tenasüp gibi edebî sanatları ve pek çok mazmunları kullanılmıştır. Tasavvufî düşünce ve hisler özellikle gazellerde tasavvufî remizlerle ifâde edilmiştir. Ata sözleri pek kullanılmamasına rağmen deyimler kullanılarak anlatım zenginliği sağlanmıştır.

Fazla olmamakla beraber bazı vezin hataları da yapılmıştır. Bazı beyitlerde vezin sebebiyle cümle kuruluşu cümledeki yargının anlaşılmasını zorlaştırmıştır. Fakat genel olarak Senâyî'nin manzumelerinde ahenkli bir söyleyiş vardır.

D.VEZİNLER

Senâyî Dîvânı'nda en çok “dâire-i mutelife” de yer alan hezec, remel ve recez bahirlerindeki vezinler kullanılmıştır.

Hezec bahrinden “mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilün” vezni 53, “mefâilün/mefâilün/feûlün” vezni 41, mefûlû/mefâilü/mefâilü/feûlün” vezni 20, “mefâilün/feûlün/mefâilün/feûlün” vezni 1; remel bahrinden “fâilâtün/ fâilâtün/ fâilâtün/fâilün” vezni 68, “fâilâtün/ fâilâtün/ fâilün” vezni 16, “feilâtün/ feilâtün/ feilâtün/ feilün” vezni 15, “feilâtün / feilâtün/ feilün” vezni 1; recez bahrinden “müfteilün/ müfteilün/ müfteilün / müfteilün” vezni 14, “müstefilün/ müstefilün/ müstefilün/ müstefilün” vezni 1 kez kullanılmıştır. “Dâire-i muhtelif”de bulunan münserih bahrinin “müfteilün/ fâilün/ müfteilün / fâilün vezni 6; “dâire-i mütenevvia”da bulunan seri bahrinin “müfteilün/ müfteilün/ fâilün“ vezni 3 kez kullanılmıştır.

E. ATASÖZLERİ VE DEYİMLER

Senâyî ifadeyi kuvvetlendirmek ve zenginleştirmek için atasözü veya atasözü değerindeki sözlere, veciz ifadelere, kelimeleri kibarlar ve de deyimlere yer vermiştir. Bu ifadeleri beyitler içerisinde aşağıdaki şekilde kullanmıştır:

1. Atasözleri

“Haceri gevher olur zann idüben çekme emek” M2

Hâlis ayâr eyle özüñ sen dahi

“Meyl-i muhabbetle zer oldu nuhâs” G64/4

Ey Senâyî leşker-i nefsiñi katl itdün ise

“Sikkeñi mermerde kazı seyfünî var arşa as” G75/6

Hâsılı gitdi yerinde yellere eser şimdilik

“Müflisün borçlusı yağmâ itdügi harmen gibi” G160/7

“Cirmi küçük cürmi büyükdür bu lisânuñ” sakınan
Buldi selâmet o kişi şimdi de ferdâda felâh G27/3

Pir-i perverdür Senâyî bu necâta ırgüren
“Âdemi âdemdür iden nâr-ı kübrâdan halâs” G76/7

“Gerçi birdür her çerâguñ nûrı ayrı şu’lesi”
Vech-i mahbûbı gelür hergiz temâşaddan neşâat G85/6

2. Deyimler

Senâyî Dîvânı’nda atasözleri pek kullanılmamış olmasına rağmen deyimler çok kullanılmıştır. Kullanılan deyimler şunlardır:

Ağızdan şeker al-: G108/7	Gözlerinin ağı kan bas-: G44/5
Aklı terk eyle-: G11/7	Gözü Tok: M9/ VI-2
Aşkına düş-: G15/1	Gözünü aç-: G44/6
Ayn-ı ibretle nazar kıl-: G133/2	Gûş-ı cân ile istimâ kıl-: G96/1
Basîret gözünü aç-: G12/13	Gûş-ı dile sözü mengûş eyle-: G68/3
Beni benden aldı: G12/12	Güler yüzle bak-: G152/4
Cân gözü açıl-: K3/3	Hâtır yık-: G68/3
Cân gözünü aç-: G4/5, G142/6, G158/1	Hazân eyle-: G131/3
Cân kulağı dinle-: G114/5, G146/7	Heft-âd ü dü millet: G147/5
Cân kulağı ile dinle-: G91/7	Havâ-yı aşka dü-: G11/4
Cân kulağı işit-: G48/2, G 141/7	Hırsa düş-: M2/V-3
Çeşm-i cânı aç-: G20/3	İç yüzden yokla-: G123/6
Çeşm-i ibretle nazar kıl-: M3/I-3, G6/4	Kec (eğri, çarpık) bak-: G152/4
Çifte yelken aç-: G19/6	Kılı kırk yar-: N3/VII-2
Deryâ-yı aşkı boyla -: T4/V-1	Mezâda ver-: G92/5
Destine ver-: G152/5	Nazar al -: G108/5
Dîde-i dil açıl-: M3/I-5...	Özünü hâlis ayâr ayle-: G64/4, G74/3
Dilini tut-: G27/2	Sakız çek-: G108/7
Dümen suyundan ayrılma-: G19/6	Ser ver-: G14/5
El al-: G139/10 Sîne ger-: G22/5	Sînesine sengi döğ-: G65/3

El çek-: G15/2, G72/5

El ver-, G72/2

Gönlü uyan- K3/3

Gönül gözü: K11/5

Gönül gözünü aç-: G40/6

Gönül kayd et-: G18/3

Gönül pâsını sil-: M3/I-2

Sönü gûşa mengûş eyle-: G95/7

Sözünü bil-: N1/VII

Yere yüz sür-: Ş1/III-3

Yerinde yeller es-: G160/7

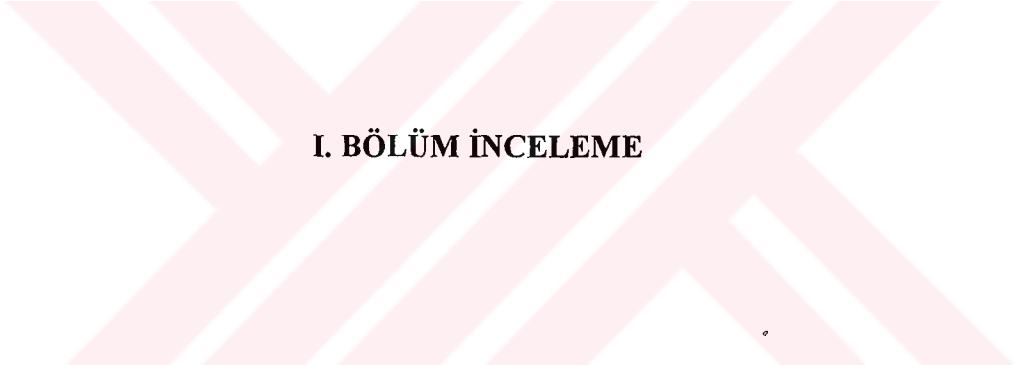
Yol bul-: G129/1,3

Yüz tut-: G139/5

Yüzü ağı: G159/7

Yüzünü yerlere sür-: G43/2

I. BÖLÜM İNCELEME

A. DİN

1. Allâh

Senâyî Dîvânı'nda en çok Allâh düşüncesine yer verilir. Çok az manzume dışında dîvânın bütününde Allâh söz konusu edilir. çok kısa da olsa kasideler arasında bir münâcât yer almaktadır: K2. Ayrıca kısalığı nedeniyle yanlışlıkla gazeller bölümünde yer alan bir münâcât (G33) daha ve Allâh konusunu müstakil olarak işleyen bir gazel vardır: G137.

Allâh'ın bir çok isim ve sıfatı çeşitli vesîlelerle manzûmelerde yer almıştır: “Hâlik-i hayy ü tüvânâ, kadîm, kâdir, bînâ, dâna” (K1/1), “Îlâh” (K2/2,5), “Îlâh” (K6/46.G1/15. G33/2. G51/10). “Rabb” (K2/3,5. G104/2. G125/7) “Rabbü'l-âlemîn” (I6/IV-2), “muhît” (K2/4. K7/13), “Hakk teâlâ” (K3/6. G79/3. G116/4. G 164/4), “Cenâb-ı Hazret-i Hakk” (K5/2), “Hudâ” (K6/48. G104/1), “kerim, Zü'l-celâl (K7/13), “Haliku'r-rezzâk” (K7/14), “Sübhân” K9/17. G49/3. G79/7. G132/1), “Hakk” (K9/22. G91/4. G99/5. G101/1. G109/2. G114/2. G115/3. G132/6. G152/6. G 165/1), “Yezdân” (K9/25. G132/5), “Mevlâ” (M7/II-4, G130/2, G152/5, 6), “celâl” (TB/II-4, G64/5,) “Hayyü'l- edeb” TB/V-1. G33/3), “kayyûm” (TB/VI-1), “kakhâr” (TB/VIII-1), “Cenâb-ı Kibriyâ” (Ş1/IV-2), Cenâb-ı Hazret” (G13/6), “Allâhü's-samed” (G33/1) “cebbâr” (G46/4), “Bârî” (G49/3. G158/8), “Rahmân” (G49/8. G132/1), “feyyâz” (G80/1), “settâr” (G86/3), “Hazret-i Hakk” (G103/3), “halîm” (G113/7) “Hazret-i Mevlâ” (G151/8. G169/2).

Bu isim ve sıfatların yanında Allâh'ı belirten farklı ifâdeler'de kullanılmıştır. “kerem kâni” (K2/1. K11/18), “fâil-i mutlak” (K7/4. G35/6. G130/7), “Hakk'un pertevi” (K9/22), “nefh-i Yezdân” (K9/25), “nakkâş-ı ezel” (M5/I-2), “sırr-ı esmâ” (M6/I-3), “nûr-ı Hakk” (M6/IV-1), “nutk-ı Mevlâ” (M7/II-4), tîg-i celâlî” (TB/II-4),” hame-i kudret” (T12/I-1), “mabûd-ı mutlak” (G13/7), Nûr-ı zât” (G79/4. G153/5), “feyz-i Rabbâ-nî” (G81/3), “kelâm-ı Hakk” (G91/4), “hallâk-ı âlem” G104/1), “nûr-ı zât-ı Hakk” (G115/3), “hakîm-i mutlak” (G129/12), “iki âlem penâhı” (G155/3), “zât-ı mutlak” (G167/7).

Bu iki yolla Allâh'ın isim ve sıfatlarına yer verilmiş, bunlar açıklanmış, Allâh'ın varlığı ve varlığının mahiyeti ifâde edilmiştir.

Allâh'ın “muhît” ismine rûzgârın eriştiği, bu isimle şereflendiği ve Allâh'ın bütün canlıları bir sudan yarattığı ifade edilir.

Bâd olup Hakk'un muhît ismine mazhar cümleye
Bir sudan virdi hayâtı ol kerim-i zû'l-celâl K7/13.

Allah bütün herkesin, bütün canlıların rızkını dâimâ vermektedir:

Hâliku'r-rezzâk olan Mevlâ-yı Rabbü'l – Âlemîn
Cümleüñ rızkın bu arzdan bahş idüp rûz u leyâl K7/14.

Ebedî diri, canlı olan yani ebedi var olan Allâh dünyâyâ; ağaçlara, bitkilere, insâna ve cinlere hayat vermiştir:

Ol Hayyü'l-ebed virdi hayatı bu cihâna
Eşcârıla nebâtâta dahi ins ile cânna TB/V-1

Yüce Allâh dünyâyı insan için yaratmıştır. Mülkü seyretmekteki gâye Allâh'ın kudretine bakmaktır:

Hakk-te'âlâ âlemi âdem için halk eyledi
Kudret-i Hakk'a nazardur mülki seyrândan garaz G79/3

Düyâyı nûrla dolduran Allâh nûrunun parlaklığıdır:

Nûr-ı zâtın pertavidür âlemi pûr-nûr iden
Görinen âsâr-ı kudret bunca elvândan garaz G79/4

Allâh, âlemin yaratıcısıdır ve âlemin yaratılması iki harften (kaf ve nûn) oluşan “kûn!” yani “ol!” emridir:

Hudâ hallâk-ı âlemdür dü-harf emridürür ancak
Beni âdemde var âlemdeki eşyâ kamu ancak G104/1

Allâh, insânı “nûn içre bir nokta” gibi yaratmıştır. İnsanın yaratılması Allâh’ın sevgisi sâyesindedir:

Âdemî var itdi Hakk nûn içre bir nokta misâl
Kenz-i mahfiden zuhûrî hubb-ı Hakk’dur işbu hâl G115/1

“Rahmân” olan Allâh’tan şâire lutf u kerem erişmiştir:

Hamdûli’llâh ol gani Sübhân’dan
İrüşüp lutf ü kerem Rahmân’dan G132/1.

Bu birkaç örneğin yanında yukarıda da belirttiğimiz gibi pek çok manzumede, çeşitli vesîlelerle Allâh söz konusu edilir. Ayrıca bir münâcât (kaside 2) ile Allâh’a yalvarır, ondan yardım diler. Bir gazeldeyse (gazel 137) çeşitli bakımlardan Allâh’ı anlatır.

2. Melekler

Melekler, yeri geldikçe söz konusu edilir. Ancak “Cibrîl” adlı melekten başka diğerlerinin isim ve görevlerine pek yer verilmez, sadece genel anlamda bahsedilir. Dîvânda bu konunun geçtiği yerler şunlardır: “Cibrîl, Refref” (M7/III-1,2), “Cibrîl” (G137/6. G164/8. G169/2), “melekler” (T6/IV-3,4. G115/4), “melek” G46/10) “İsrâfîl” (G53/2).

Cibrîl, Hz. Muhammed’in mirâc mucizesi dolayısıyla Refref adlı binekle birlikte söz konusu edilir:

Nedür kaldığı Cibrîl müntehâda
Olup Refref delîlli ol arada
Geçüp lâhûtı cânâ mâverâda M7/III-1.-3.

Yine mirâc mucizesiyle ilgili olarak Cibrîl, Hz. Muhammed'e kılâvuzluk ettiği için Cibrîl ile mürşid arasında ilgili kurularak Cibril'den bahsedilir:

Saňa mürşid gerek bu yolda gör kim
Olup Cibrîl Resûl'ün reh-nümâsı G164/8

Bir başka manzûmede Allâh'ın Hz. Nûh'a gemisini yapmayı Cibrîl vasıtasıyla öğrettiği belirtilir:

Cibrîl ile ta'lîm idüp ol keştî-i Nûh'a
Kavmini helâk itmege tûfân iden Allâh G137/6

İsmi geçen diğerk melek “İsrâfîl”dir. İsrâfîl , üfleyeceği sûr (boru) ile kıyâmeti bildirecek olan melektir. Kıyâmetin kopacağını düşünmekse dünyânın değersiz olduğunu ortaya çıkarır. Tasarvufî düşünceye göre de Allâh'tan başka her şeyi gönülden çıkarmak gerekir. Bunu sağlayan Lokmân gibi dertlere çâre bulan, yol gösteren mürşiddir:

Vücûdum içre isrâfîl ü Mehdî gibi nefh ile
Bu gönlüm zahmına merhem urur Lokmân'umuz vardur G53/2

Genel anlamda meleklerden Hz. Adem'e secdeyle emr olunmaları, velî kulların hizmetkârı olmaları dolayısıyla bahsedilir:

Âdem'e secdeyle emr oldu melekler çün hemîn '
Adem'ün vechinde Hakk'ı görmedi İblîs-i lâ'în T6/IV-3-4.

Câmiül-esmâ Senâyî kâmil insândur velî
Anlaruñ ins ü melek âlamde hizmetkârı gör G46/10

Bu belirtilenler dışında benzetme yoluyla da olsa meleklerden pek bahsedilmez.

3. Dînî Kitaplar

Dînî kitaplardan sadece Kur'ân'-ı Kerîm'in adı geçmektedir. Geçtiği yerler şunlardır: "Kur'ân" (K615. G89/1. G136/1. G169/5), "âyet-i Kur'ân" (G46/6. G56/29, "yüz dört kitâb âyât-ı kur'ân" (G79/1), "envâr-ı Kur'ân" (G89/4), "mushaf-ı Rahmân" (G139/4)

Bir fikri için Kur'ân'dan bir âyet belirterek bunun fikrinin delili olduğunu söyler: (K6/15). Hâfızın Kur'ân okumasından bahseder: (G89/1). Kur'ân'ın okunmasını tavsiye eder: (G136/1). İmâmın Kur'ân okumasından bahseder: (G169/5). Kur'ân âyetlerinde verilen haberlerin görülmesini tavsiye eder. (G46/6). Mürşidlerin Kur'ân âyeti okuttuklarından bahseder: (G56/2) "yüz dört kitâb" ifâdesiyle Kur'ân'ın sûreleri belirtilmektedir. Ancak bir eksiklik söz konusudur. Çünkü Kur'ân'ın sûreleri "yüz on dört" tür. Burada Kur'ân âyetlerindeki gâyenin Hakk'ı gerçek olarak bilmek olduğu belirtilir. (G79/1). "envâr-ı Kur'ân" ifâdesiyle Kur'ân'daki âyetler nûra benzetilmiştir. Bu nûr meclisde bulunan cânı nurlandırmıştır. (G89/4). "mushaf-ı Rahmân" tamlamasında mushaf kelimesiyle Kur'ân belirtilmiştir. Allâh, bir çok yerde kendisinin zikredilmesini emrettiği için Kur'ân'ın okunmasını tavsiye eder (G136/4).

Kur'ân-ı Kerîm'de yukarıda belirtilen konular dolayısıyla bahsedilmesi yanında "yârin güzelliğini gösteren kitap" olarak da bahsedilir. Burada belirtilen yar tabii ki tasavvufî anlamdaki yâr, yani Allâh'tır:

Cümle zerrât-ı cihândan arz-ı dîdâr eyledi
Her birisi mushaf-ı hüsnüne yâruñ bir kitâb G6/5.

Okıdı mushaf-ı hüsnünde yâruñ
Senâyî sûre-i rahmânı hâfız G89

4. Âyetler ve Hadîsler

Senâyî Dîvânı'nda çok sayıda âyet ve âyetlere göre daha az sayıda hadîs geçmektedir. Gerek âyetlerin ve gerekse hadislerîn tamamı değil bir bölümü alınarak o âyetin veyâ hadîsin tamamının anlamı belirtilmek istenmiştir. Âyet ve hadîslere telmîh yoluyla değil, genellikle iktibâs edilerek yer verilmiştir.

a. Âyetler

“kâbe kavseyni ev-ednâ” (K3/8. M7/II-3. G60/8. G154/2., “kâbe kavseyni” “ev ednâ” (T13/III-3), 53. Necm Sûresi, 9. Âyet. “Hatta bir yayın iki köşesi arasındaki mesafeden daha yakın”.

Bu âyette Hz. Muhammed'in mirâc mucizesinde Allâh'a ne kadar çok yaklaştığı ifâde edilmektedir. Bu âyet, mirâc mucizesine telmîhte bulunmaktan çok velî kimseleri erdikleri makâmların yüceliğini belirtmek için kullanılır.

İrenler “kâbe kavseyni ev-edna” sırrına dâim
Olar nâz ü niyâz içre Senâyî âşikâr itmez G60/8

“yevme tublâ” (K5/6. K6/47), 86 Târik Sûresi, 9. Âyet. “yoklanacağı gün”. Bu âyet, kıyametten sonra insanların hesâba çekileceği vâkit Hz. Muhammed'in şefaet etmesi için duâda bulunulurken kullanılır:

Kaçan kim “yevme tublâ”da muhakkak nefis nefsîdür
Mededsiz kalmışa senden inâyet yâ Resûlallâh K5/6.

“yevme yefirrû'l-mer'ü” (K6/15), 80. Abese Sûresi, 34. Âyet. “O kaçacağı gün kişinin...”. Kıyâmet günü kişinin ana, baba, evlat ve eşinden kaçacağı, artık kimsenin kimseye bir yararı olmayacağı âyette olduğu gibi belirtilir:

Firâr idüp kaçarlar birbirinden
İder babası oğlundan ferâgat

Buñı vardur delîl Kur'ân içinde
Gelüp “yevme yefirrû'l-mer'ü” âyet K6/15

“küllü şey'in hâlikun” (K7/20. G35/12), 28. Kasas Sûresi, 88. Âyet. “O'nun vechinden [zâtından/ O'ndan] başka her şey helâktedir.” Bu âyetle tasavvuftaki yaratılan her şeyin Allâh'ın bir görüntüsü olduğu düşüncesi ifâde edilir.

“Küllü şey'in hâlikun” sırrında Hakk 'dan gayrı yok
Ehl-i tevhîdüñ budur îmânı ey sâhib-kemâl K7/20.

“nefahtü fîhi min rûhî” (K9/25. G3/6. G54/7), 15.Hicr Sûresi, 29. Âyet. “İçine rûhumdan üflediğim vakit.” Allâh'ın insanı yaratırken ona kendi rûhundan üflediği belirtilmektedir.

“Nefahtü fîhi min rûhî” demiyle
Mükerrem kıldı anı nefh-i Yezdân K9/25

“külşü men aleyhâ fân” (K9/40. G70/6) 55. Rahmân Sûresi, 26. âyet. “Üzerindeki herkes fânî”. Bu âyetle de Allâh'tan başka, her şeyin fânî olduğu belirtilmiştir.

Varan ayne'l-yakîn içre görür kim
O “küllü men aleyhâ fân”ı, dervîş K70/6.

“len terânî” (K10/11. G7/1. G140/7), 7. Araf Sûresi, 143. Âyet. “Beni katiyyen göremezsın.” Bu âyet Hz. Mûsâ'ya Allâh'ın Tûr dağında tecellî etmesinin anlatıldığı âyettir:

Bu seferümde çıkıp Tûr'a mûnâcâta ben
Gûşuma geldi hemân hitâb-ı “len terânî” K10/11.

“le-mine’l-mülk” (K10/13. TB/VI-7. G3/9), 40 Mü’min Sûresi, 16.âyet. “Mülk kimin? Kıyamet günü Allâh’ın “mülk kimin” diye soracağı âyette ifâde edilmektedir:

Bunda işitdüm yine “le-mine’l-mülk” hitâbın
Yog idi benden eser cümlesi mahv ü fânî K10/13

“rahmeten li’l-âlemîn” (M1/V-3), 21. Enbiyâ Sûresi, 107.âyet. “Seni bütün âlemlere rahmet olarak gönderdik.” Hz. Muhammed’e övgüde bulunurken yani na’t olan bir manzumede kullanılmıştır:

Eyle lutfuñla atâlar yâ şefî’l-müznibîn M1/V-2
Cümlenüñ sultânı sensin “rahmeten li’l-âlemîn” M1/V-3

“allame’l-esmâ” (Tb/VIII-6. T11/II-4. G51/16. G74/3. G152/1). Âyetin asıl biçimi “allame Ademe’l-esmâ”dır. 2. Bakara Sûresî, 31.âyet. “Adem’e bütün isimleri talim eyledi”:

Bu seyr ile billâhi sülûk eylese bir cân
Âdem olup ol “allame’l-esmâ”yı okurdu TB/VIII-6

“sübhâne’l-lezî isrâ” (TB/II-5), 17. İsrâ Sûresi, 1. âyet. Hz. Muhammed’in Mescid-i haram’dan Mescid-i Aksa’ya geceleyin yürütüldüğünü belirten âyetin başlangıcıdır. “Kâbe kavseyn” âyetiyle birlikte geçmektedir:

Rumûz-ı “kâbe kavseyn”üñ ne rûhânî maânîdür T5/II-4
Ki “sübhâne’l-lezî isrâ” beyân düşmüş bu araya T5/II-5

“feveylün lil-musallîne’l-lezîne” (G13/4), 107. Mâûn Sûresi, 4.-5.âyetler. bu âyet iki yüzölçü kimselerin kıldığı namaza yazık olduğu belirtilirken sûrede yer

almaktadır. Bu âyetin daha doğrusu tüm sûrenin okunması tavsiye edilir ve sonraki bir beyitte mürâyîlerden bahseder:

“Feveylün lil-musallîne’l-lezîne”

Oku bu âyeti bitür temâmet G13/4

Hitâb ide Cenâb-ı hazret anda

Mürâyîlere ey ehl-i nedâmet G13/6

“ve zekere’l-lâhe kesîrâ” (G35/2. G136/3), 33. Ahzâb Sûresi, 21. âyet. “Allâh’ı çok zikredenler.” Ayetin tamâmında Allâh’a ve kıyâmet gününe ümit besleyip de Allâh’ı çok zikredenler müjdelenmektedir. Ayetin geçtiği beyitlerde de Allâh’ı çok zikretmek gerektiği belirtilmiştir.

“lâ-havfün aleyhim” (G45/7), 2. Bakara Sûresi, 62., 112. ve başka âyetler. “Onlara korku yok.” Allâh’a îmân edenlere, özü muhsin olanlara korku olmadığı bu âyetlerde belirtilmektedir. Beyitte de bu anlam belirtilmiştir.

Himmet-i merdân ile sa’y eyle Senâyî gele tâ

Sırrına “lâ-havfün aleyhim”de olan müjde haber G45/7

“sakâhüm Rabbühüm (G53/7), 76. İnsân Sûresi, 21. âyet. Bu âyetin son ısmıdır. ve şöyle bitmektedir: “şarâben tahûr”. Böylece ‘şu anlama gelmektedir: “Rabpleri onlara bir şarâb-ı tahûr [tertemiz bir içecek] sunmaktadır.” Âyetin tamâmı cennetteki nimetlerin anlatıldığı âyetlerden biridir. Beyitte şöyle belirtilmiştir:

“Sakâhüm Rabbühüm” câmin içüp aşk ile mest olduk

Senâyî sad hezâr hamd u senâ irfânumuz vardır G 53/7

“mâ-zâgu’l-basaru” (G90/6), 53. Necm Sûresi, 17. âyet Hz. Muhammed’in mirâc mucizesiyle ilgili olarak geçmektedir. “Göz ne şaştı, ne aştı.” anlamındadır. Beyitte de görmekle ilgili olarak kullanılmıştır:

Çeküp bu kehl “mâ-zâgu’l-basaru”dan
Senâyî çeşm-i hayretten ol îkâz G90/6

“nûn ve’l-kalem” (G120/4), 68. Kalem Sûresi, 1. âyet. Sûrenin başlangıcıdır. “Nûn ve kalem” hakkı için denilerek bunlar üzerine yemîn edilir. Beyitte “nûn” harfi ve “kalem” ile ilgili olarak geçmektedir:

“kûn” emri mushaf-ı hüsnüñ yazaldan levh-i mahfûza
Ezel bezmindeki sırrında “nûn ve’l-kalem” gördüm G120/4

“tevellev feinnemâ” (G146/3), 2. Bakara Sûresi, 137. âyet

Îmâm oldum “feinnemâ tevellev”
Namâzuñ kılmaya çün muktedâya G146/3.

Âyetlerin bu şekilde iktibas edilmesi yanında birkaç beyitte telmîh yoluyla da âyetler belirtilmiştir:

Nefh-i rûh itdi Hudâ rûhundan âdem cevfine
Hamd idüp durdı kıyâma yogidi evvel mecâl G115/5

Bu beyitte 15. Hicr Sûresi’nin 29. âyetine telmîhte bulunulmuştur. Aşağıdaki beyitteyse Kurân-ı Kerîm’in 20. sûresi olan Tâha sûresi’nin ilk âyeti geçmektedir.:

Yazılmış vechine “tâha” okudum hüsn-i hattuñda
Çü zâtuñ cümleye akdem ki mesbuku’l-adem gördüm G120/5

Başka bir beyitte Kurân-ı Kerîm'in 55. sûresi olan Rahmân Sûresi'nin adı geçmektedir.

Okudı mushaf-ı hüsnünde yaruñ
Senâyî sûre-i rahmânı hâfız G89/6

b. Hadîsler

Ayetlere göre hadîsler daha az yer almıştır. Bazı hadîsler aynen veya meâlen iktibâs edilmiş, bazıları ise telmîh yoluyla belirtilmiştir:

“levlâke levlâk” (K3/7), “levlâke levlâke lemâ halaktü'l-eflâke” (Hâdis-i kudsi). “Sen olmasaydın, sen olmasaydın yeri göğü yaratmazdım.” anlamında olan bu hadîste Allâh'ın yeri göğü Hz. Muhammed için yarattığı belirtilir. Bu hadîse yer verilerek peygamber methedilmiş, şânının yüceliği ifâde edilmiştir.

Buyurdu şânuna “levlâke levlâk”
Kûl itdi kenedüye şâh u gedâyı K3/7.

Hiz. Alî ile ilgili olarak “Ben ilmin şehriyim, Alî kapısı” anlamındaki hadîs meâlen iktibâs edilmiştir. Bu hâdisin sahîh olmadığı kaynaklarda belirtilir. Hadîs, bir mürşide intisâb etmenin gerekliliği konusuyla ilgili olarak söylenmiştir:

O şâha intisâb itmen Aliyyü'l-Murtazâ'dandur
İlim şehri benem didi kapısı şâh-ı merdânı K11/20

“men arefe” (M8/I-5, II-5... G133/5), “men aref” (G10/3. G20/2. G55/2. G93/5. G125/7). “Men arefe'n-nefse kad aref” (Nefsini bilen kişi şüphesiz Rabbini de bilir) Bu hadîsin sâbit olmayıp mevzû olduğu belirtilir. En çok kullanılan hadîs budur. Bütün beyitlerde burada belirtilen anlamıyla yani “kendini veya nefsini bilmek” anlamında kullanılmıştır. Ancak bu “kendini bilmek” tasavvuf düşüncesiyle ilgili olarak insânın kendi aslını ve diğer varlıkların aslını, esâsını görmesi

anlamındadır. Kendisinin ve yaratılan diğer varlıkların aslını gören insan “kesret”ten (çokluktan) kurtulup “vahdet”e (birliğe) kavuşacaktır. Bu şekilde insanın aslını anlayabilmesi için irfâna ihtiyacı vardır. Çünkü “men aref” anlaşılması güç olan bir sırdır:

Eger tahsîl idersen “men aref” sırrında irfânı
Tuyarsın sırr-ı tevhîdi nedür âlemde be kesret G10/3

“Men aref” sırrında irfân bahrına gavyâs olan
Ancak esdâf-ı vücûdum içre dür-dânem bilür G55/2

Ârif-i bi’llâh olup nefsin bil Rabb’ini
“Men aref”in sırrını aña nedür bu kelâm G125/2

Mekteb-i irfân içinde ârif-i bi’llâh olan
“Men arefe” sırrında tahsîl itdüğü irfânı hû g/133/5

Çok kullanılmış olan bir hâdis de “Fakirliğimle iftihâr ederim” anlamındaki hadistir. Bu hâdis zâyıf kâbul edilen bir hâdistir:

Hakk resûlî fakr ile fahr eyledi Ş2/III-1

Fakr ile fahr eyleyenler küllî varından geçer
Râh-ı Hakk’da merd olanlar iftihârından geçer G40/1

Bize ta’n itme ey zâhid ki fakra iftihâr itdük
Hadîsinde buyurmuşdur resûl îmânumuz vardır G53/6

Fakr ile fahrın duyan esrârını
Yeter aña hırka-i köhne pelâs G64/6

“kenz-i lâ yüfnâ” G100/4. “El kanaâtü kenzün lâ-yüfnâ” (Kanaât tükenmez bir hazinedir). Telmîh yoluyla bu hadîs belirtilmiştir:

Kenz-i lâ-yüfnâya mâlik oldum olaldan beri
Eyledüm şâh-ı cihâna ben temennâdan ferâg G100/4

“küntü kenzen mahfiyen” “Gizli bir hazîne idim, bilinmek istedim, âlemleri yarattım.” Anlamındaki hadîs de kullanılmıştır:

Sevdigün için kendüni bildürmeni şâhâ
Şol kenz-i hafî gevherin insân iden Allâh G137/3.

5. Lâ-illâ

“Lâ” kelimesi olumsuzluk edâtı olup “yoktur” anlamındadır. Olumsuzluk belirttiği için iki beyitte geçen bu kelimeyle mâsivâ âlemi, kesret, nefis gibi mutasavvıfların çekindiği, korktuğu hâlleri ifade eder. “İllâ” kelimesi ise bunun aksine muhabbet, aşk ve tevhidi ifade eder: ¹

Pes neler vardır ki “lâ” havfiyle tebşîr oldılar
Fârig ü âzâde bî-gam biñde birdür biñde bir G50/7

Âr ü nâmsı ko inkâr ehli inkâr eylesün
Maksaduñ “illâ” ise ol sen dahi “lâ”dan halâs G76/5

6. Peygamberler

a. Âdem

Hz. Âdem ilk insan olması ve Allâh’ın ona varlıkların isimlerini öğretmesi sebebiyle söz konusu edilir:

¹ Bkz.: Mustafa Tatcı, Hayretî’nin Dînî-Tasavvufî Dünyası, KB Yay. Ank; 1998.

Gel ey âdem ata oğlu baban ol Âdem'e vâris
Olursañ evvel ol gözden akıtduğı neme vâris G17/1

Bu seyr ile bi'llâhi sülûk eylese bir cân
Âdem olup ol "allame'l-esmâ"² okurdu TB/VII-6

İbn-iâdem iseñ eger "allame'l-esmâ"yı oku
Senâyî gel sırrı budur sen de ol insân didiler GG51/16

Hâlis ayâr eyle özün sen dahi tahsîl idegör
Âdeme talîm olunan "allame'l-esmâ"ya hulûs G74/3

b. Nûh

Hz. Nûh, Tûfân hâdisesi ve Tûfân hâdisesi sebebiyle Allâh'ın emretmesiyle yaptığı gemi ile birlikte anılmıştır.

Cibrîl ile talîm idüp ol keştî-i Nûh'a
Kavmini helâk itmege tûfân iden Allâh G137/6

c. Lokmân

Kur'ân-ı Kerîm'in 31. sûresi Lokmân Sûresi'dir. Bu sûrenin yalnız 12. âyetinde "Lokmân'a hikmet verdik" dinilmektedir. Bu yüzden peygamber olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Ancak hekîmliği yönüyle çok meşhur olmuştur. Senâyî Dîvânı'nda da bu yönüyle geçmektedir:

Tutalım derd ehlisin dermâna incinmek nedür
Derdine tîmâr iden Lûkmân'a incinmek nedür G42/1

² "allame'l-esmâ"; "allâme Âdeme'l-esmâ" (2. Bakara Sûresi, 31. âyet) (Âdem'e bütün isimleri talim eyledi).

Aşk-ı İlâhî’de yanup cigeri biryân olana

Çâre nedür neyler aña hikmet-i lokmân didiler G51/10²

Vücûdum içre isrâfil ü Mehdî gibi nefh ile

Bu göñlüm zahmına merhem urur Lokmân’umuz vardır G53/2

ç. İbrâhîm

Hiz. İbrâhîm, Nemrûd tarafından ateşe atılınca ateşin güllere dönüşmesi mucizesi ve Allâh’ın birliğine inanarak putları kırması bakımından söz konusu edilir:

Nemrûd atıcak Hazret-i İbrâhîm’i nâra

Ol âteşi ol demde gülistân iden Allâh G137/7

Dile tevhîdi vird ile tılsımın bozmaga kenzüñ

Halîlâsâ zuhûr ide ki senden de yed-i tûlâ

Yire efkâr-ı esnâmı urup var perîşân it

Ki feth ola saña ol kenz içinde maksad-ı vâlâ G151/6-7

d. Hızır

Hızır peygamberin adı Kur’ân-ı Kerîm’de geçmemektedir. Ancak Hızır peygamberin “âb-ı hayât”ı bulup içtiği ve ölümsüzleştiği şeklinde bir efsâne vardır. Buna bağlı olarak Hızır peygamberin, başı darda olanlara yardım ettiği inancı da vardır.

Senâyî Dîvânı’nda Hızır diye belirtilen kişi Kur’ân-ı Kerîm’in (18.) Kehf Sûresi’nde belirtilen kişidir. Bu sûrenin 60.-82. âyetlerinde bu salih kimseden bahsedilir. Bu kişiye Allâh tarafından bir rahmet verildiği ve ilm-i ledünden yani Allâh’ın sırlarına ait, gayb ilminden bir ilim öğretildiği belirtilir. Hz. Mûsâ bu ilimden kendisine öğretilmesi için o kişiye tâbi olmak ister ancak o kimse Hz. Mûsâ’yı sabredemeyeciği konusunda uyarır ve sonra hiçbir şeyden suâl etmemesini

şart koşar. Fakat Hz. Mûsâ o kişinin yaptığı yanlış, kötü işler yüzünden sabredemeyip suâl eder, karşı çıkar. Sonunda o salih kimse yaptığı yanlış, kötü işlerin sebebini açıklayınca hepsinin hayırlı, iyi bir neticesi olduğu anlaşılır.

Hızır peygamber burada belirtildiği gibi Hz. Mûsâ'nın ona tâbî olması, Hızır peygamberin ilm-i ledünnü öğrenmiş olması bakımından söz konusu edilir:

İrince Hızır'a Mûsâveş kamu efâline uydum T13/II-3

İrüşdüm Hızır'a baña himmet itdi

Ayân oldu kamu elfâz u mânâ G2/9

Olursañ Hızır'a Mûsâveş mülâkî sen de sabr eyle

Kamu fi'linde anlaruñ sûâle eyleme ilhâh G24/3

Makâm-ı Hızır'a irmişler nice bî-çâreye imdâd

İder anlar da sırrla gezüp kara vü deryâyı G152/9

e. Mûsâ

Hz. Mûsâ Tûr dağında Allâh'ın kendisine tecellî etmesi, Hızır ile olan münâsebeti (G24/3) dolayısıyla yer almaktadır:

Tûr'a Mûsâ ile varsa ger münâcât añlamaz T8/I-3

Allâh ile olan va'di sebebiyle de bir beyitte geçmektedir:

Hayme-i mîâd-ı Mûsâ sırrını andan dile

Hıfz için kelâm-ı Hakk'ıñ bârgâhıdur gönül G116/3

Kur'ân-ı Kerîm'in (7.) Araf sûresi'nin 142,-143. âyetlerinde Hz. Mûsâ'ya 40 gecelik bir vakit tayin edilerek ona va'd verilir. Tayin edilen vakitte Allâh, Hz.

Mûsâ'yı kelâmıyla taltif buyurur. Hz. Mûsâ onu görmek istediğini söyler ve Allâh'ın Tûr dağında tecellisi de bu vesileyle olur.

f. Süleymân

Hz. Süleymân hemen hemen bütün varlıklara Allâh'ın kendisine verdiği fazl ve irfân ile hükmedebilmesi sebebiyle söz konusu edilir:

Taht-ı Süleymân hakikatde cülûs eylediler
Kim diye anlardaki bu devlet-i alâyı abes G16/7

g. Eyyûb

Hz. Eyyûb'dan sabrı dolayısıyla bahsedilir:

Her belâya cebr iden Eyyûb'una Ş2/V-1

Şu beyitte ise âşıklar Hz. Eyyûb'a benzetilir:

Cemâlûn seyrine tâlib olan üftâde dillerde
Celâlûn tîgı zahmı var ki her birisi Eyyûb G7/3

h. Ya'kûb

Hz. Ya'kûb'dan çok ağlaması bakımından bahsedilir. Çünkü Hz. Yâkûb oğlu Yusûf'tan ayrılığı yüzünden o kadar çok ağlamıştır ki gözleri görmez olmuştur. Aşağıdaki dörtlükte onun çok ağlaması âşıklara misâl olarak belirtilir:

Her belâya cebr iden Eyyûb'una

Gözleri kan ağlayan Yakûb'una

Hakk neler kıldı atâ mahbûbuna

Ağla derd-i iftirâk-ı yâr ile Ş2/V

1.Yûsuf

Hiz. Yûsuf ile ilgili kıssalar Kurân-ı Kerîm'in (12.) Yûsuf Sûresi'nde anlatılmaktadır. Hiz. Yûsuf Hiz. Yakûb'un oğludur. Kardeşleri tarafından kuyuya atılması, Mısır'da köle olarak satılması, Mısır melîkinin sarayında bir mevki sahibi olması, güzelliği, bir kadının iftirâsına uğraması, rüyâ yorumlaması, babasının onun ayrılığından dolayı çok ağlaması bu sûrede anlatılmaktadır. Bu nedenle Dîvân şiirinde hemen her zamân sevgilinin güzelliği Hiz. Yûsuf'un güzelliğine benzetilir. Onunla ilgili kıssalara çokça telmîhte bulunulur.

Senâyî Dîvânı'nda Hiz. Yûsuf'un kuyuya atılması ve Mısır'da vezîrlik gibi bir makama getirilmesi, güzelliği ifâde edilmiştir:

Hem Yûsuf'ı kûl eyledi, hem çâha da koydı
Tekerârına Mısır iline Sultân iden Allâh G137/8

Olmayınca kişi kûl Yûsuf gibi bir şâha kim
Mısır dil tahtında sultân olmayup nâ-çâr ola G142/5

Cem idüp âşıkların hüsn-i cemâlin arz iden
Mısır ilinde Yûsuf-ı Ken'ân'a karşı söyleme G144/4

i. Îsâ

Hiz. Îsâ'nın lakabı Mesîh'tir. Hiz. Meryem'den babasız doğması, beşikteyken konuşması, nefesiyle ölüleri diriltmesi, havarîleri tarafından öldürülecekken Allâh'ın onu göğe yükseltmesi onunla ilgi mucizelerdendir.

Hiz. Îsâ sadece ölüleri diriltmesi; canlılık hayat vermesi yönüyle söz konusu edilmiştir. Bu yönüyle mürşid kişiler ona teşbîh edilmiştir: (T10/III-2. G2/10. G125/5)

Hayâtun hayy ider mürde gönüller dem-i Îsâveş
Zihî devlet hakikatde olursañ ol deme vâris G17/5

Dil-i vîrâneler ma'mûr idüp anlaruñ enfâsı
Dem-i Îsâ gibi ihyâ iderler kalb-i mevtâyı G152/8

j. Muhammed

Kendisinden en çok bahsedilen peygamberler Hz. Muahmmmed'dir. Üçü kaside, biri muhammes nazım şekliyle yazılmış dört "Na't" vardır (K3, K4, K5, M1).

Bu dört na'tın kaside olanlarında Hz. Muhammed çeşitli yönleriyle belirtilir. Birincisinin ilk üç beytinde âşığın onu görmesi için gönül aynasını parlatması, gönlünü sâf edip mâsivâyı silmesi gerektiği anlatılır. Daha sonra güneş ve aydan gelen ışığın onun zâtının nûru olduğu, Allâh'ın yeri göğü onun için yarattığı, miraçta Allâh'a yayın iki ucu arasındaki mesafeden daha çok yaklaştığı "kâbe kavseyni ev ednâ"³ âyetiyle belirtilir. İkincisinde Hz. Muhammed'in fahr-ı âlem olduğu belirtilerek şefâat etmesi dilenir. Yine yerle göğün, âteşle havanın onun hürmetine yaratıldığı, ona salât ile selâm edince üzüntü duyulmayacağı ve yine mirâc mucizesi belirtilir. Onu Allâh'ın methettiğini bu yüzden kendisinin onun vasfını anlatmaya gücünün yetmeyeceğini belirterek metheder:

Senüñ evsâfını Hakk hazreti medh eyledi çün
Nice vasf itmege kâdir ola kem-ter bu gedâ K4/5

"yâ Resûla'llâh" redifli olan üçüncü na'tta Hz. Muhammed'e ümmet olanların selâmet bulduğu, hak peygamberi olduğu için gelişinin imâ ehline hidayet olduğu, ona uyanların Allâh'ı buldukları belirtilir; merhamet, inâyet ve şefâat dilenir. Allâh ilk önce onun nûrunu yarattığı için peygamberlik onda son nulmuştur:

Hudâ evvel senüñ nûrun yaratdı cümle eşyâdan
Anuñçün sende hatm oldu risâlet yâ Resûla'llâh K5/4

³ 53. Necm Sûresi, 9. âyet.

Muhammes şeklinde olan dördüncü na'tta kasîdelere göre daha zengin bir ifâde vardır. Hz. Muhammed'in peygamberlik tahtının sultânı, peygamberlerin şâhı, Allâh'ın seçkin kulu olduğu belirtilir. Çâr-yâr olarak belirtilen dört halifenin ve bütün ashâb-ı kirâmının sevmeye değer olduğu belirtilir. Ayağının toprağı, tozu görmeyenler için ilaçtır. İki âlem, dokuz gök onun dostluğu için yaratılmışken o kendisinin bir isteğı dahi için hiç emek harcamamış, yalnızca ümmetini düşünmüştür. O “şeffü'l-müznibîn” yani kıyâmet günü günahlıların şefaâtçisidir. O, cümlenin sultânıdır. Bütün âlemlere rahmet olarak gönderildiğı “rahmeten li'l-âlemîn”⁴ âyeti iktibas edilerek belirtilmiştir:

Kıl kerem bâbın küşâde yüz sürüp geldük hemîn

Eyle lutfuñla atâlar yâ şeff'ü'l-müznibîn

Cümlenüñ sultânı sensin “rahmeten li'l-âlemîn”

Ey şefaât kânı mahbûb-ı Cenâb-ı Kibriyâ

Lutf idüp eyle şefaât yâ Muhammed Mustafâ M1/V

Son bentte Hz. Muhammed kerem kânı, mürüvvet sâhibi olarak vasıflandırılır, şefaaât etmesi dilenir. Muhammes-i mütekerrir olduğu için 4. ve 5. mısralar her bendin sonunda tekrar edilir. Bu mısralarda Hz. Muhammed şefaât kânı ve Allâh'ın sevgili kulu olarak vasıflandırılır ve şefaât etmesi dilenir.

Bu dört na'ttan başka muhammes nazım şekliyle yazılmış bir tâne de “mirâciyye” vardır (M7). Bu manzûmede mirâc mûcizesinin sırlarla dolu olduğu, Cibrîl'in müntehâdan öteye gidememesi ve bu yüzden bundan sonraki kısımda yalnız Refref adlı binekle devam edilmesi, ulûhiyyet âleminin geçilmesi anlatılır. Bu manzûmede de “kabe kavseyni ev ednâ” âyeti belirtilir:

⁴ 21. Enbiyâ Sûresi, 107. âyet.

Nedür kaldığı Cibrîl muntehâda
 Olup Refref delîli oll arada
 Geçüp lâhûtı cânâ mâverâda
 Nedür biñ bir kelâm-ı kibriyâda
 İşitdün mi kemâl ehinden anı M7/III

Bir bentte mirâcda Allâh'la peygamberin yakınlığına dikkat çekerek Allâh'ın harfsiz, şekilsiz konuşmasının nasıl olabileceğini düşünmeye çalışır:

Ne kurb-ı “kabe kavseyn-i ev ednâ”
 Nedür bî-harf ü sûret ol nutk-ı Mevlâ
 Haber alduñ mı ola sen bu lisânı M7/II-3.5.

Hiz. Muhammed için su sıfat ve adlar kullanılmıştır: “Muhammed Mustafa” (K3/1. G1/11), “Resûl-i Kibriyâ” (K3/3), “şâh-ı cihân-ârâ” (K3/4), “Ahmed” (K3/10), “fâhr-ı âlem” (K4/1), “fâhr-ı cihân” (K6/2), “resûla'llâh” (K5), “şefîü'l-müznibîn” (M1-V-2), “gevher-i yektâ” (T3/IV-1).

Bunlardan başka “iki mim hâ ile dal” ifadesiyle de “Muhammed” ismi belirtilmiş olmalıdır:

İki mim hâ ile dâldan haber al sırrını bil M4/IV-3
 Bir beyitte “habîb” ismi kullanılmıştır:

Habîbüñ sancâğı altında haşr it
 İde ol “yevme tublâ”da⁵şefaât K6/47

⁵ “yevme tublâ” (yoklanacağı gün) 86. Târik Sûresi, 9. âyet.

Ayrıca şu isim ve sıfatlar da kullanılmıştır: “Hazret” (G136/1), “resûl-i emîn” (G136/2), “hazret-i habîb-i Hudâ” (G157/3), “Resûl” (G164/8), “Muhammed” (G169/2):

Hakk hitâb itdi resûl-i emîne
Destine virdi senüñ bürhân oku G136/2

Hazret-i habîb-i Hudâ aşkına kılduk cân fedâ
Pîr ü civân mîr ü gedâ biz Celvetî’yüz Celvetî G157/3

7. Dört Halife (Çâr-Yâr)

Dört halife pek söz konusu edilmemiştir. Yalnız bir mısırâda dört halife birlikte anılmıştır:

Çâr-yâruñdur Ebû-Bekr u Ömer Osmân Alî
Ânlar idi yâr-ı gâr u hem-demüñ gerçi velî
Cümle ashâb-ı kirâmuñ sevgilidür sevgili M1/II-1-3.

Hiz. Ebû Bekir’in Hicret esnâsında Hirâ mağarasında Hiz. Muhammed’in yanında olması nedeniyle Hiz. Ebû Bekir “yâr-ı gâr” olarak vasıflandırılır ki mecâzen “çok vefâlı dost” demektir. Sadece bu anlamda kullanılmıştır.’

Kanı aşkuyla ol yâruñ ciger biryân iden âşık
Baña hem-dem ola her dem enîs ü yâr-ı gârım yok G106/5

Dört halifeden yalnız Hiz. Alî bazı konularla ilgili olarak söz konusu edilmiştir. Hiz. Alî için şu isim ve sıfatlar kullanılmıştır: “Aliyyü’l -Murtazâ” (K11/20. G1/12), “şîr-i Yezdân” (T3/V-1), “Alî Haydar” (K8/3), “şîr-i Hudâ” (G63/9. G78/6. G83/7. G158/6), “şâh-ı merdân” (K11/20. G159/4.) “Alî” (G157/4).

“Aliyyü’l-murtazâ” lakabı nesebi dolayısıyla Hz. Alî’ye verilmiştir. Çünkü anne ve baba tarafından Hz. Muhammed’le aynı soydan olması yanında peygamberin damadıdır. Birçok tarikat silsilesi Hz. Alî aracılığıyla peygamberimize dayandırılır. Senâyî Dîvânında da bununla ilgili olarak bir mürşide bağlanmak gereği anlatılırken kullanılmıştır.

O şâha intisâb itmeñ Aliyyül-Murtazâ’dandur
İlim şehri benem didi kapusu şâh-ı merdânı

Bunları kim dilerse varsın ol bir kâmil insâna
O şehrüñ kapusunda çünkü anlar oldu der-bânı K 11 / 20 – 21

Senâyî, şeyhi Zâtî Süleymân Efendi’yi methederken “Ali Haydar” sırrının onun ilminde toplandığını belirtir:

Kâmil ü dâna idi ol zâhir ü bâtın ne ki var
Derc olup ilminde anuñ sırr-ı Alî Haydar’umuz K 8 / 3

Hz. Alî cennetle müjdelenen 10 kişiden biridir. Bir beyitte onun “kevser” sunmasından bahsedilir. Hz. Muhammed de önceki beyitlerde bahsedilen Hz. Hüseyin’in atası olarak anılır:

Dilerseñ ceddî sultânuñ şefâat lâıyk olmak
Dilerseñ şâh-ı merdânuñ yedinden Kevser ırmagı G 159 / 4

“şîr-i Hudâ” sıfatıyla anılırken de yukarıdaki mevzularla alâkalı olarak söz konusu edilir:

Fahr iderüz gerçi Senâyî bu gün
Şîr-i Hudâ seyyid ü sâdâtımız G 63 / 9

Nûş ideli elden ele cür'a Senâyî
Şîr-i Hudâ sundı bize kevser-i hâlis G 78 / 6

Bir beyitte tarîkat silsilelerinin genellikle Hz. Alî ve sonra Hz. Muhammed'e kadar götürülmesi belirtilir:

Fakr ile fahr eyleyeli pâk eyledük beyt-i dili
Mahrem-i esrar-ı Alî biz Celvetîyüz Celetî G 157 / 4

Senâyî'nin Hz. Alî'nin şiirine yazdığı bir tahmîsi vardır (T3). Hz. Alî'nin şiirleri hakkında İskender Pala şunları söylemiştir: "Gerek müfrit şîa edebiyatçıları, gerekse mutasavvıf şairlerden birçoğu, Arapça birçok şiiri Hz. Alî'ye ait olarak gösterirler. Bu yolla ona ait bir divân bile vücûda getirilmiştir."⁶

8. Âl-i Abâ ve On iki İmâm

Senâyî Dîvânı'nda âl-i abâ ve on iki imâmdan bahsedilmez. Ancak Kerbelâ olayını anlatan bir gazel vardır (G 159). Bu gazelde Kerbelâ olayının çok acı verici bir olay olduğu ifâde edilmiştir. Kerbelâ Irak'taki bir şehirdir. Peygamberimizin torunu, Hz. Alî'nin oğlu Hz. Hüseyin Kerbelâ'da 683 yılı Muharrem ayının onuncu gününde yanındakilerle birlikte öldürülmüştür. Bu yüzden her müminin bu günde yas tutması, Kerbelâ şehidinin hâlini düşünmesi gerektiği belirtilir:

Bu ol gündür ki ey mü'min gözüñden kanlı yaş aksun
Figân ü zâr idüp ağla dilerseñ Hakk'dan uçmagı G 159 / 2

Bu günlerde şehîd-i Kerbelâ ahvâlini fikr it
Ser-encâmı bilürken ol rızâda basdı ayağı G 159 / 3

⁶ İskender Pala, Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü Ank. 1995. s. 33.

Hz. Hüseyin halifelğini tanımadığı Yezîd'in emriyle öldürüldüğü için Yezîd'e lanet edilmesini ister:

Yezîd'e eyle gel la'net o kavm-i bî-rahm u bi-dîn
Şehîd itdiler ol Şâh Hüseyin'i asker-i bâgî G 159 / 5

On iki imâmdan biri olan Mehdî bir beyitte geçmektedir:

Vücûdum içre İsrâfil ü Mehdî gibi nefh ile
Bu gönlüm zahmına merhem urur Lokmân'umuz vardır G 53 / 2

Mehdî, Şîilerin îtikadına göre yaşamakta olup kıyâmete yakın bir zamanda onun ortaya çıkacağına, âlemin nizâmını sağlayacağına inanılır. İsrâfil ise dört büyük melekten biri olup üfleyeceği boru ile kıyâmetin kopacağını bildirecektir. Dolayısıyla hem İsrâfil, hem de Mehdî Lokmân'a Lokmân da mürşide benzetilip istiâre yoluyla mürşid anlatılmak istenmiştir. (bkz. 2. Melekler)

9. İnkârcılar (Nemrûd)

Nemrûd, Babil'in kurucusu olan hükümdârdır. (M.Ö. 2640) Hz. İbrâhîm'i ateşe attıran kişidir. Hz. İbrâhîm âteşe atılınca Allâh'ın kudretiyle bir mucize olarak âteş Hz. İbrâhîm'e zarar vermez. Bir beyitte buna değinilmiştir:

Nemrûd atıcak hazret-i İbrahîm'i nâra
Ol âteşi ol demde gülistân iden Allâh G 137 / 7

Alevler bir gül bahçesine benzetilmiştir. Çünkü âteşin tesiri, yakma etkisi Allâh tarafından kaldırılmıştır.

10. Kazâ ve Kader

“Devr-i felek”, “baht-ı dîn” terkîpleriyle kaderden, talihten bahsedilmiş, kötü talihten yakınılmıştır:

Seyyâh olalı devr-i felek gör neler itdi
Gezdürdüğü ol berr ü beyâbânı unutmam G 121 / 4

Bahtiyar itdi kimine kimini şâh eyleyüp
Bir gedâ kıldı kimin gör baht-ı dunûn itdüğün G 130 / 3

Allâh’ın takdîr ettiği şeylerin yazılı bulunduğu “levh-i mahfûz” ile kader inancı dile getirilmiştir:

Levh-i mahfûz üzre yazmıştır Hudâ her işleri T 11 / III-1
Olar Hakk fi’line alât olupdur çünkü ey cânâ
Yazılmış levh-i mahfûza metn-i takdîr olar şurâh G 24 / 2

“Kün” emri mushaf-ı hüsnüñ yazaldan levh-i mahfûza
Ezel bezmindeki sırrında “nûn ve’l kalem” gördüm G 120 / 4

11. Âhiret ve İlgili Kavramlar

a. Âhiret

Âhiret “ukbâ” (G 74 / 6. G 113 / 4 .) ve “mülk-i bekâ” sözleriyle belirtilmiştir. İyi insanların hem dünyâda, hem ukbâda (âhirette) selâmet bulacağı ve insanın bu dünyâyâ mülk-i bekâdan geldiği anlatılır:

Gelüp bı âleme mülk-i bekâdan
Giyüp çâr anâsırdan libâsı

Unutduñ mı bekâ mülkini cânâ
Nedür manâda rûhânî safâsı G 164 / 5-6

b. Kıyâmet

Kıyâmet “rûz-ı cezâ” ve “rûz-ı kıyâmet” terkipleriyle ifâde edilmiştir. “Rûz-ı cezâ” gelince Hz. Muhammed’in şefaât etmesi dilenir:

Fahr-ı âlemsin eyle amân şefâatle atâ
Bu hakirin de kabul it gelicek rûz-ı cezâ K 4 / 1

Kıyâmet günü Allâh’ın, mürâyilere işledikleri günahların hesâbını soracağı anlatılır:

Gör imdi Hakk teâlâ ne buyurdu
Kaçan kim öliser rûz-ı Kıyâmet

Hitâb ide Cenâb-ı Hazret anda
Mürâyilere ey ehl-i nedâmet

Bilürdiñüz benüm mabûd-ı mutlak
Amel diyü kılurdiñüz kabâhat G 13 / 5. – 7.

Ayrıca kıyâmet günü ölülerin dirtilip mahşere çıkarılmasını anlatan “Kasîde-i “Haşr-nâme” başlıklı bir kâside de vardır. (K6). Bu kasîde-de kıyâmet günü ile ilgili düşünceler “Muâz ibn-i Cebel” adlı sahâbînin rivâyet ettiği bir hâdisle anlatılır. Dolayısıyla bu düşünceler Hz. Muhammed’in ağzından aktarılır:

Dibi bir gün ben ol fahr-ı cihâna
Suâl itdüm nedür rûz-ı kıyâmet

Azîm günden suâl itdüñ buyurdı
Ki ol gündedurur gâyet mehâbet K 6 / 2. -3.

Bu kasîdede Hz. Muhammed, kıyamet günü, mahşere ümmetinin on bölük halinde geleceğini belirterek her bölük insanın ne hâlde mahşere geleceğini, bunların sebeplerini açıklar. Sadece 5. 17. ve 18. beyiterde müminlerin yüzünün ayın on dördü gibi olacağı belirtilmiş, diğer beyitlerde kötü huyla ve günahkâr kimselerin “maymûn, hınzîr sûretinde”, “baş aşağı, kör veya dilleri göğüslerine sarkmış “hâlde ve günâhlarının türüne göre benzer durumlarda haşrolunacakları anlatılmıştır.

Kogucılık idenlerdür cihânda
Gelüp maymûn olan rûz-ı kıyâmet

Sözi alup birisinden birine
Götürüp itdüren bugz u adâvet

Dahi sûretleri hınzîr olanlar
Harâm yiyendür ol ehl-i şekâvet K 6 / 20. -22.

c. Âmel Defteri

Âmel defteri, insanların sevap ve günâhlarının kaydedildiği ve mahşerde açılacak olan defterdir. Senâyî, bir münâcâtında Allâh’a yalvararak suçlarının affedilmesini ve amel defterine isyân günâhının yazılmamasını diler:

Afv idüp lutfuñla cürmüm seyyiâtüm mahv idüp
Defter-i amâlüme isyân ile mektûb eyleme K 2 / 6

ç. Âhir Zamân

Âhir zamân, Hz. Muhammed’den kıyâmete kadar geçecek olan zamândır. Bu düşünceye yer verilmemiştir. Ancak bir gazelde Senâyî yaşadığı devirden şikâyet eder (G 167). Dolayısıyla âhir zamândan da bahsetmiş olur:

Hay meded âlemde degme kesde râhat kalmadı

Birbirine merhamet asla îânet kalmadı

Ağniyasında avâmuñ zerre insâf yok hele

Şimdiki vaktinde fakrında kanâat kalmadı G 167 / 1. – 2.

d. Cennet ve ilgili Kavramlar

da. Cennet

Cennet şu kelimelerle anlatılmıştır: “bâğ-ı Îrem” (M 3 / IV-1. G 120 / 3.), “firdevs-i a’lâ” (G 49 / 8.), “cennet” (G 88 / 5. G 129 / 5. G 120 / 4.), uçmag (G 159 / 2.)

Bir mısradâ gönül, bir beyitte de sevgilinin güzelliği “Bâğ-ı Îrem”e benzetilmiştir:

Bu gönül hânesidür vuslat için Bâğ-ı Îrem M3 / IV-1

Cemâlûñ seyr idelden her günüm îd oldu ey dil-ber

Bi-hamdi’llâh ki gûyâ hüsnüñi Bâğ-ı Îrem gördüm G 120 / 3

Seher vakti “firdevs-i a’lâ”ya girmeyi, Allâh’a yaklaşmayı sağlayan vakittir:

Gel Senâyî sen de eyle her seherde zikr-i Hakk

Bâis-i firdevs-i a’lâ kurb-ı Rahmân’dur seher G 49 / 8

“Cennet” ve “uçmag” âhiretteki hep özlenen, erişilmek istenen yer olarak ifâde edilmiştir:

Bu ol gündür ey mü’min gözünden kanlı yaş aksun

Figân ü zâr idüp ağla dilerseñ Hakk’dan uçmagı G 159/ 2

db. Sidretü'l-müntehâ

Tefsir ve hadislere göre “sidre” İlâhî bir ağaç olup arşın sağ yanında yer alır, altıncı gökte bulunur. Sidre'nin yanında cennet vardır ve bundan ötesi Allâh'ın Zât âlemidir. Kelimenin sözlük anlamı ise “Arabistân kirazı” demektir.

Yalnız bir beyitte “diraht-ı müntehâ” ile bu ağaç (sidre) belirtilmiştir. Bir ağaç meyve vermedikten sonra “sidre” ağacı dahi olsa değerinin olmayacağı belirtilmiştir. İstîfare yoluyla insânın manevi yönden gelişmesi, meyvesi olan bir ağaç durumuna gelmesi anlatılmıştır.

Şecerden mîvedür maksûd olan bâğ-ı letâfetde

Diraht-ı müntehâ olmuş tatalum anı neylersin G 131 / 4

dc. Kevser

Kurân-ı Kerîm'in 108. sûresi Kevser Sûresi'dir. Bu surenin 1. âyetinde “kevser” sözü geçmektedir. Cennetteki bir suyun adı olan kevser hakkında tefsîrlerde çeşitli açıklamalar vardır.

Kerbela olayını anlatan bir gazelin bir beyitinde “Hz. Alî'nin elinden kevser içmeyi dilersem” denilmiştir.

Dilerseñ cecdi sultânun şefâat lâıyıkı olmak

Dilerseñ şâh-ı merdânun yedinden Kevser ırmağı G 159 / 4

dç. Hûrî ve Gılmân

Hûrî, cennet kızı demektir. Oldukça güzel vasıflara sâhip oldukları belirtilir. Kur'ân-ı Kerîm 'de cennete girecek olan mü'minler için pâk zevcelerin de olduğu belirtilmektedir. Bunlar hûrî olarak adlandırılmıştır. Gılmân da tüyü, bıyığı çıkmamış delikanlı anlamına gelir. Hurîlerle birlikte bu gençlerin cennetkilere hizmet edeceği anlayışı vardır.

Senâyî, sevgiliye-tasavvufa göre Hakk'a -kavuşunca hem cennetten, hem de hûri ve gilmândan zevk duyulmayacağını belirtir:

Zevk-i cennet vü gilmânı teklîf eyleme
Ey Senâyî gelmez andan vâsıl-ı dil-dâre hazz G 88 / 5

Şöyle tahrîr eyleyüp geçmiş idüm
Cennet ile hûrî vü gilmândan

Şimdi meylüm anlara oldu yine
Va'd olunmuşdur diyü Yezdân'dan G 132 / 4.-5.

e. Cehennem

Cehennem “nâr-ı kübrâ” olarak belirtilmiş ve bu âteşten yani cehennemden kurtulmak için de bilgisiyle, görgüsüyle insana yol gösteren bir mürşidin, bir insanın olması gerektiği anlatılmıştır:

Pîr-i perverdûr Senâyî bu necâta ırgüren
Âdemi âdemdür iden nâr-ı kübrâdan halâs G 76 / 7

Nefsin kötülüğünün anlatıldığı bir gazelde cehennem âteşinden korkarak cenneti ummanın insânın kâmil bir kişi olması, huzura kavuşması için yeterli olmayacağı belirtilmiştir:

Mûcibince hâsılı cennet umar
Havf idüp nâr-ı cehennemden her ân G 129 / 2

Cehennemdeki bir derenini adı olan “Veyl”, “veyl tamusu” diye belirtilmiş ve mürâyî kimselerin Allâh'a şirk koştukları, bu yüzden de cehennemin bu bölümüne konulacakları anlatılmıştır. O gün Allâh şunu buyuracaktır:

Veyl tamusına sürüñ buları

Bular şirk itdiler degül ibâdet G 13 / 8

f. ezel Bezmi

Allâh, insanoğlunun zürriyetlerine kendisinin onların Rabb'i olduğunu nefislerini (ruhlarını) şâhit tutarak tasdik ettirmiştir ki kıyâmet günü haberimiz yoktu, demesinler, .⁷ Bu meclise bezm-i elest, bezm-i ezel vb. adlar verilir. “ezel bezmi” (G120/4), “bezm-i ezel”, “kâlû belâ”, “ezel” terkîp ve kelimeleriyle bezm-i elestten bahsedilmiştir:

Ey dil uyan gafleti ko sende seni gör

Kanda idüñ bezm-i ezel kanda seni gör G 41 / 1

Yogidi bezm-i ezel ol noktada şekl-i vücûd

Lâkin anda gizli idi görüneñ hüsn ü cemâl G 115 / 2

Gelmişüm “kâlû-belâ”da arz olan îmana ben

Bu cihân bâğını geldüm şimdilik seyrâna ben G 127 / 1

Muhabbet itdügüñ ruhdur degül ten

Ezelden âşinâdur cümle ruhân K 9 / 27

Şarâb-ı lâ-yezâlîden kime kim sundı ol sâkî

Ezelden câm-ı aşkı nûş iden mestâne gelmişdür G 54 / 5

⁷ 7. Arâf Suresi, 172.-174.. ayetler.

12. Diğer İtikâdî Kavramlar

a. Ölü, Ölüm ve Rûh

Ölüm ruhun tenden ayrılması olarak belirtilmiştir. Ölen kişi, insânın ne kadar çok sevdiği biri olsa da ölüden tiksinti duyulur:

İrişüp mevt ayırsa ruhı tenden
Ne kadar sevdüğün olursa ol cân

O sâat andan istikrâh idersin
Olur ol ten hemân hâk ile yek-sân K 9 / 28.-29.

Her insan ölümlü olduğu için insânın teni, bedeni sonuçta toprak olacaktır. Öyleyse insânın bedeni değersizdir, değerli olan rûhtur. İsân bedene, tene değil, ruha âşık olur:

Yâ senden aşk-bâzlık kimdi iden
Muhabbet eyleyen rûhuñdur ol cân K 9 / 31

Aceb bildün mi ol ruh-ı revânı
Ne imiş ol muhabbet itdüğün cân K 9 / 33

Tenden ayrılmış hâlde rûhun görünmesi mümkün değildir:

Nice biñ cânla arzu idersin
Velâkin ol görünmez tenden uryân K 9 / 34

Gönül verilip sevilen varlıklar mecâzî olduğu için bu sevginin sonu hicrândır. Ya insanın kendisi ölür ya da sevilen insan ölür ve sevilen varlık yok olur. Böylece bu mecâzî sevginin sonu hicrân olur:

Göñül virüp muhabbet eyledüğün
Mecâzîdür anuñçün soñu hicrân

Yâ sen anı yâ ol seni bırakup
Fîrâkıyla cigerün ola bîrân K 9 / 35.-36.

Rûh bir kuşa benzetilerek istiâre yoluyla “mürg-i cân” terkîbiyle de ifâde edilmiştir. Ten de bir kafese benzetilmiştir:

Bu mürg-i cânı bî-hâsıl uçurma Ş 1 / II-2

Gerçi bir tendür düzülmüş mürg-i cân için hemân
Söyleyen ol tende cândur sûretâ ten bir kafes G 65 / 3

Bir beyitte de “âlem-i lâhût” terkîbiyle insanın yaratılmadan önce rûh hâlinde bulunduğ u âlem belirtilir:

Kün emriyle gelüp bu âlem içre
Gezerken âlem-i lâhûtı cânâ G 3 / 4

b. Şeytân

Allâh, ilk insan olan Hz. Âdem'i yarattıktan sonra meleklerin ona secde etmesini emreder. Bütün melekler secde eder ancak İblîs secde etmez, Allâh'ın emrine uymaz. Allâh, onu huzurundan kovar.⁸

Senâyî Divânı'ndan da şeytân bu bakımdan söz konusu edilmiştir:

Âlem-i manâ nedür bilmekse maksaduñ eger
Secde-i Âdem'den ibâ eyleyenden kıl hazer T 4 / II-1.-2.

⁸ 2. Bakara Suresi, 34.-36.âyetler. 7. Arâf Sûresi, 11.-18. âyetler. 15. Hicr Sûresi, 31.-40. Ayetler. 17. İsrâ Sûresi, 61.-65.âyetler.

Âdem'e secdeyle emr oldu melekler çün hemîn
Âdem'ün vechinde Hakk'ı görmedi İblîs-i lâîn T 6 / IV-3.-4

Emr idüp Mevlâ melekler Âdem'e kıldı sücût
İtmeyen Şeytân olup merdûd-ı Hakk ol bed-fiâl G 115 / 4

Bir beyitte insanın bir başkasının yüzüne kin ve garazla veya aşırı bir arzuyla bakarak dev (cin) ve şeytân gibi davranmaması, temiz hislerle bakması istenir:

Sakın ol surete nefsânî bakma
Tahâretle bak olma dîv ü şeytân K 9 / 37

Bir beyitte de “hîlekar, münkir, münâfik vb.” olanlardan bahsedilirken bu gibi kimselerin huyunun şeytâna benzediği belirtilir:

Döndi şeytâna her ahlâkı bularuñ şübhesiz
Hâin-i dîn oldu anlar yanına kim vara yuf G 103 / 4

c. Nefs

Nefs, rûh, cân, hayat demektir. Ancak nefis insan rûhunun kötülüğe meyleden, aşırı arzûlarda bulunan yönüdür. Bu yüzden – özellikle tasavvufî düşüncede - nefsin arzû ve heveslerinden kurtulmaya, nefsin terbiye edilmesine çalışılır. Tasavvufta nefsin yedi mertebesi vardır: 1- Nefs-i emmâre, 2- Nefs-i levvâme, 3- Nefs-i mülhime, 4 - Nefs-i mutmainne, 5- Nefs-i râziyye, 6- Nefs-i marziyye, 7- Nefs-i kâmile (sâfiyye veya zekiyye de denilir). Sülûk eden bir sâlik nefsin bu yedi mertebesini sırasıyla geçer.⁹

Senâyî Dîvânı'nda nefisle ilgili şu kelime ve terkipler kullanılmıştır: “emmâre sıfât” /Ş3/II-1) “nefs-i emmâre” (G139/5) “enfüs” (G20/2. G145/8. G155/7), “nefs-i

⁹ Rahmî Serin İslam Tasavvufunda Halvetîlik ve Halvetîler, İst. 1984, s. 47 – 60.

bed-endîş” (G75/3), “nefs” (G79/7), “hîle-i nefis” (G129/1), “nefsün hevâsı” (G132/8. G164/3), “davâ-yı benlik” (T9/II-1. G75/2).

Senâyî her türlü kötü işin nefis-i emmâre yüzünden olduğunu, nefsin hilesinde kurtulmak ve nefsin hevâsına uymamak gerektiğini dile getirir:

Gazabdur emmâre sıfâtüñ başı
Andan togar cümle bed ahlâk işi Ş3/II-1.-2.

Pûte-i aşk içre cânâ yan muhabbet nârına
Tâ ki ol nefis-i bed-endîş eriyе misl-i rasâs G 75 / 3

Niye geldüñ bilür misin cihâna
Seni aldamasun nefsüñ hevâsı G 164 / 3

Bir gazelde nefis çeşitli yönleriyle anlatılmıştır. (G 129):

Hile-i nefsüñ elinden el-amân
Her taraftan yol bulur virmez amân G 129 / 1

Dâimâ tevkîr ü ta’zîm isteyüp
Rağbet itsün dir baña halk-ı cihân G 129 / 9

İnsan nefisini tanımayıp onu yenmezse Allâh’ı idrâk edemez:

Bilmeyince nefisini ol Hakk’ı idrâk idemez
Kendüni fehm eylemektür sırr-ı Sübhân’dan garaz G 79 / 7

Gör nice feth olur âfâkı bu enfüs içre kim
“Men aref” sırrında remz itdükleri irfânun aç G 20 / 2

ç. Şirk

Şirk, Allâh'a ortak koşmaktır. "Tasavvufta Hak ile Halkı aynı görmek yolundaki ikilik de şirk olarak görülür. Allâh'ın emirlerinde itaat husûsunda müslümanın gizli şirkten kaçınması emredilir."¹⁰ "şirk-i hafî (G33/ 5. G35/4. G148/7), "şirk-i ihfâ" (G 114/2) terkipleriyle gizli şirk belirtilmiştir:

Bu sen ben didüğüñ şirk-i hafîdür öyle bil anı
Vücûduñ aradan mahv eyleyen dimez o ben başka G 148/7

Cümlenüñ maksûdı Hakk'dur Hakk'dan ayrı nesne yok
Şirk-i ihfâdan sakın sen ben demek vahdet degül G 114/2

Bir beyitte "şirk" ile "zulmet" (karanlık) bir tutulmuştur:

Kayd-ı dünyâya gönül bend eylemiş ol büt-perest
Şirk ü zulmet içre şâd olmaz hemân mâtem bilür G 55 / 4

d. Hayır ve Şerr

Bir beyitte "hayır u şerr" tamlamasıyla bu konuya değinilmiştir. Hayrı da, şerri de yaratan Allâh'tır, bunu anlayabilmek için "ilm-i ledünnî"yi bilmek gerekir:

Hayr u şerrin Hâlik'uñ hakk bilmeyüp inkâr iden
Bilmeyen ilm-i ledünnî münkir âyâ nem bilür G 55 / 5

Bir beyitte de insânın hayırlısından bahsedilir. İnsânın hayırlısı insana yararlı olan ,güzel ahlâkıyla gönül alan kimsedir:

¹⁰ İskender Pala, Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü, Ank, 1995, s. 516.

Nâsa olan nef 'î olur hayr-ı nâs
Ahsen-i ahlâkla hâtır-şinâs G 64 / 1

13. Din ile İlgili Kavramlar

a.Dîn, İman, Mü'min

Dîn“itâat”(K5/3),”emr-i ehy”(K6/37),”selâm”(G20/4),”sünnet”(G27/5),”emr-i Hudâ”(G41/5”mezheb ü dîn”(G62/7),”câhil “(G83/2),”hasîs”(G68/3), “bahîl (cimri)” (G83/3, “müflis” (G84/3.), “zâlim” (G84/4), “fakîh” (G96/3) kelime ve terkîpleriyle söz konusu edilmiştir:

Hevâ-yı nefsini icrâ iderler

Yok anda emr-i nehye hîç itâat K 6 / 37

Câhil ü nâ-dâna irfân nisbeti beñzer hemân

Müflisüñ ihsânın ummak dînen îfâdan galat G 84 / 3

“zırh-ı şeriat” (TB / I-6), “şerîat emri” (G20/1), “şerîat” (G104/4) kelime ve terkipleriyle şerîatten bahsedilir:

İrdüñ bu makâm içre budur seyr-i ila'llâh

Egnüñde gerek zırh-ı şeriat senüñ ammâ TB/I.- 6

Mümin kavramıyla ilgili olarak şu kelime ve terkipler kullanılmıştır: “ehl-i imân” (K5/2. G51/1. G153/1)” “ehl-i tevhîd” (K7/20. G34/3. G96/6. G148/8. G153/3. G165/2), “mü'min-i kâlil” (K6/18), mü'min (G159/2), “imân ehli” (G98/9). Bu kelime ve terkîplerle mü'minlerin özellikleri anlatılmaz, sadece mü'minler herhangi bir sebeple söz konusu edilir veya ehl-i imân, ehl-i tevhîd olmak gerektiği belirtilir:

Ehl-i tevhîd ol hakikat kâlnı hâl eyle gel
Cevher-i aslın dilerseñ hâke yek-sân ol yûri G 153 / 3

Ancak sadece bir beyitte müminlerin özelliğinden bahsedilmiştir:

Ayuñ on dördi gibi yüzleri ak
Olanlardur iden Hakk’a itâat

Bulardur mü’min-i kâmil olanlar
Hakikatde bulan anda selâmet K 6 / 17.-18.

b. Ümmet, Müslümânlık

Peygamberimiz Hz. Muhammed dolayısıyla ümmet söz konusu edilir ki zaten müslümân olanlar onun ümmetidir. Ona ümmet olanın selâmet bulduğu ve bir hâdisi göre onun ümmetinin kıyâmet günü on bölük hâlinde Allâh’ın huzuruna geleceği belirtilir:

Nümâyân oldı şânuñda risâlet yâ Resûla’llâh
Saña ümmet olan buldı selâmet yâ Resula’llâh K 5 / 1

Geliser ümmetüm on bölük anda
Ola her birlerinde bir beşaret K 6 / 4

Bir beyitte “tarik-i müstakîm” ile müslümânlık kastedilmiştir:

Îlâhi kıl kerem lutfunla bizi
Tarik-i müstakîme kıl hidâyet K 6 / 46

c. Küfr, Kâfir

Küfr ve Kafir kelimeleri esas anlamlarında değil benzetme ve müblağa sanatları içerisinde kullanılmıştır:

Cezb-i Hakk müstağırık itmiş ey Senâyî anları
Bilmez anlar mezheb ü dîn küfr ü îmân istemez G 62/7

Pûşîde-nikâb eylemiş ol hüsn-i cemâlûñ
Bi'llâhî gelür görse eger kâfir îmâna G 147 / 2

ç. Münkir, Münâfık

Münkir ve münâfık bir gazelde birlikte ele alınır (G103). Her ikisine de “yazıklar olsun” denilir. Münkirin yeniden müslümân olurken aldığı tövbe ve telkîne, ettiği istiğfâra ve münâfık kimsenin de iki yüzlülükle işlediği amellerine yazıklar olsun, denilir:

Yuf o münkir hilekâruñ itdügi ikrâra yuf
Tevbe vü telkîn alup kılduğı istigfâra yuf

Sûretâ eyler tevâzu ol münâfık hilekâr
Yüz sürüp itdükleri âh ü figân ü zâra yuf G103/ 1.-2.

Münkir reddolunmuş, kovulmuş ve ebediyen îmân ehlinin düşmânı olmuştur. Münâfıklar ise dîn hâini olmuş ve bunların hûyu şeytânın huyuna benzemiştir:

Ehl-i îmânuñ adûsı oldu merdûd edeb
Hazret-i Hakk dergehinden kim ola âvâre yuf ,

Döndi şeytâna her ahlâkı bularuñ şübhesiz
Hâin-i dîn oldu anlar yanına kim vara yuf G 103 / 3.-4.

Münkir, Allâh'ın varlığına akıl erdiremeyen, Allâh'ı tam olarak bilmeyen kimse olarak da anlatılmıştır:

Hayr u şerrin Hâlik'uhn hakk bilmeyüp inkâr iden
Bilmeyen ilm-i ledünnî münkir âyâ nem bilür G 55 / 5

Derûnuñ münkir ise âdeme gel
Rücû ile gel istigfâre bir hoş G 73 / 7

Senâyî de bu bâguñ bâg-bânıdur girem dîrseñ
Ko zâhid münkir ü hod-bîn olan nâ-dânı neylersin G 131 / 7

Bir beyitte münâfıkların görünüşte sevgi gösterdikleri ve inanan kimselerle gerçek bir ilişkide bulunmadıkları belirtilir:

Sûretâ arz-ı muhabbet gösterir ehl-i nifâk
Ol münâfık sahib ikrâr ile itmez ihtilât G 86 / 2

d. Kilîsâ, Büt-perest

Kilîsâ, gönlün derdine dermanı her yerde arayabileceğini belirtmek için söz konusu edilmiştir. (M4/III). Büt-perest (puta tapan), esnâm (putlar) da birer beyitte geçmiş, istiâre ve telmîh yoluyla kullanılmıştır:

Kayd-ı dünyaya gönül bend eylemiş ol büt-perest
Şîrk ü zulmet içre şâd olmaz hemân mâtem bilür G 55 / 4

Yire efkâr-ı esnâmı urup var perîşân it
Ki feth ola saña ol kenz içinde maksad-ı vâlâ G 151 / 7

14. İbâdet ve İlgili Kavramlar

a. İbâdet

Bir gazelin ilk beyitinde iki yüzölölükle ibâdet etmekten sakınmak gerektiğı, bunun sonunun pişmânlık olduğı belirtilir:

Riyâ ile sakın itme ibâdet

Nedâmettür bunuñ sonı nedâmet G 13 / 1

Bu gazelin diğler beyitlerinde de “riyâ” üzerinde durulur ve riyânın insânın bütün iyi amellerini, yaptığı ibâdetlerini yok edeceğı anlatılır. Kıyâmet günü Allâh’ın mürâyîlere şöyle hitâp edeceğı belirtilir:

Bilürdiñüz benüm ma’bûd-ı mutlak

Amel diyü kılurdiñüz kabâhat

Veyl tamusına sürüñ buları

Bular şirk itdiler degül ibâdet G 13 / 7.-8.

b. Namaz ve İlgili Kavramlar

ba. Namaz

Senâyî bir beyitte kendisinin eşrâftan kimselere imâm olup namaz kıldırıldığını ve aynı gazelin sonraki bir beyitinde bunun onur verici olduğunu söyleyerek bununla övünür:

İmâm oldum “feinnemâ tevellev”

Namazuñ kılmaya çün muktedâyâ G 146 / 3

Kanı var mı bir âşık bu namâza

Cemâatle ola kâdir edeyâ G 146 / 5

İki gazelde bayram namâzının kılınışı anlatılmıştır (G168 G169).

bb. Mescid, Kible, Mihrâb

Mescid gönlün derdine dermân arayabileceği yerlerden biri olarak belirtilmiştir:

Varup ol derdine dermânı göñül sâde ara
Gehî mescidde anı gâhî kîlîsâda ara M 4 / III-1.-2.

Kible “hakîkat kıblesi” olarak belirtilmiş, mihrâb ise kaşlara teşbîh edilmiştir:

Ger hakîkat kıblesine durmasaydum rû-be-rû
Kaşları mihrâbına itmezdüm aslâ ser-fürû T 1 / III-3.-4.

bc. Tesbîh Evrâd

Tesbîh “sübhânallâh” kelimesini söyleyerek Allâh’ın yüceliğini dile getirmektir. “tesbîh” redifli bir gazelde bu konu işlenmiştir (G 28):

İderseñ dâimâ Allâh’ı tesbîh
Seni vâsıl ider vallahî tesbîh G 28 / 1

Evrâd, okunması âdet olunan dînî duâlardır. Bir beyitte “câmiü’l-esmâ”nın dile evrâd edilmesi tavsiye edilir. Zamanla yabancıların yâr ile bu büyüye başlayacakları belirtilir ki “câmiü’l-esmâ”yı okuyarak büyü yapmaktan bahsedilmiştir:

Gel dile evrâd idegör câmiü’l-esmâyı oku
Giderek ağıyâr ide yâr ile bu teshîreşürû G 94 / 4

Bir beyitte Allâh’ın “sabûr” isminin dâimâ hakîkat ehlinin dilinde evrâd olduğu belirtilir:

Tevekkül bâbınuñ miftâhıdur Hakk'ıñ sabûr ismi
Hakikat ehlinüñ dâim zebânında budur evrâd G 37 / 4

c. Hac, Kabe

Bir beyitte “ma’nevî hac”dan bahsedilmiş ve hacca gitmek nefsin Allâh yolunda kurban edilmesi olarak belirtilmiştir:

Manevi hacc eylemege sa’y it safâ vü Merve’de
Eyleyi gör Hakk yoluna nefsin kurbân didiler G 51 / 7

Bir bentte de “Mescid-i Aksâ” ile birlikte “Kabe”den bahsedilmiştir (T1/III). “Mescid-i Aksâ” ve “Ka’be-i ulyâ” diye belirtilen “Ka’be” sülûk eden bir sâlikin mertebesini anlatmak amacıyla kullanılmıştır.

ç. Günah, Teybe

Bir beyitte Allâh’ın günahları, suçları affetmesi, “isyân” gibi büyük bir gûnahtan korunması için Allâh’a yalvarılır. Bir başka beyitte peygamberin şefâat etmesi dilenirken gûnahtan bahsedilir:

Avf idüp lutfuñla cürmüm seyyiâtüm mahv idüp
Defter-i amâlûme isyân ile mektûb eyleme K 2 / 7

Senâyî âsî vü mücrim siyâh-rû bendeñe lutf it
Kerem mürüvvet atâ sende şefâat yâ Resûla’llâh K 5 / 7

Bir beyitte “gıybet” ve “bühtân (iftirâ)” gûnâhının işlenmemesine çok dikkat edilmesi gerektiği belirtilir:

Tut dilini gördüğün ört görmedüğün söyleme hiç
Gıybet ü bühtândur iden bulmadı her câda felâh G 27 / 2

d. Şehîd, Cihad-ı Ekber

Şehit, Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit edilmesinden bahsedilirken söz konusu olmuştur (G159/5).

Cihâd-ı ekber mutasavvuf kimsenin kendi benliği ve nefsiyle, dünyâ ile mücadelesi demektir. Bir beyitte bu anlamda kullanılmıştır:

Nefsün ile dâimâ eyle cihâd-ı ekber
Merd iseñ meydân-ı aşk içre aña basılma bas G 75 / 5

B. TASAVVUF

1. Âşık

Âşık, dâimâ şeydâ, bîçâre, âvâre gibi sıfatlarla söz konusu edilmiştir. Şu kelime ve terkîplerle âşık anlatılmıştır: “âşık-ı şeydâ” (M4/V-3M9/VI-1.G47/4. G 111/4. G122/3), “âşık-ı şûrîde vü şeydâ” /TB/I-7), “âşık-ı dil-haste” (G30/3) “âşık-ı şûrîde” (G38/5), “şûrîde âşıklar” (G144/3), “âşık-ı bî-çâre” (G59/6. G88/1. G136/7), “bî-çâre âşık” (G130/6), “âşıkân” (G99/2), “uşşâk” (G105/5), “âşık” (G107/4), “âşık-ı dîdâr-ı Hakk” (G109/1)

Âşıkların çılgın, perîşân, çâresiz, hasta gönüllü olmaları aşk derdi yüzündendir:

Terk ider nâmus u ârı âşık-ı şeydâ olan
Kaysveş sahn-ı fenâda deli dîvâne gerek G 111/4

Âşık-ı şûrîde neyler mâl ü mülki devleti
Bir nigâhı dil-berün lutf ile ihsândan lezîz G 38/5

Nice şûrîde âşıklar senüñ aşkuñ sefâsıyla
Yitürmiş kendüni bilmez arar ol kânı hû ile G143/3

Âşığın ciğeri aşk âteşiyle dâimâ yanık ve gönlü gamla doludur:

Âşık olan âteş-i hicrâna yanup leyl ü nehâr
Şöyle gerek aşk odına ciğeri biryân didiler G 51 / 11

Kanı aşkıyla ol yâruñ ciger biryân iden âşık
Baña hem-dem ola her dem enîs ü yâr-ı gârum yok G106/5

Enîsüm ola bir âşık ki yanmış âteş-i aşka
Muhabbetle derûnı pür-gam ister gönlümüz şimdi G 162/2

Şu kelime ve terkîplerle de Hak âşıkların geneli söz konusu edilmiştir: “aşk ehli” (G84/4), “ehlullâh” (G65/4), “ehl-i diller” (G75/1. G86/3. G95/6), “merdân-ı Hakk” (G 14/5. G156/2), “zümre-i merdân” (G132/10), “meclis-i merdân” (G136/6. G144/6).

Bu terkîplerle Allâh yolunda giden âşık, sâlik mürîd, mürşid, pîr, şeyh vb. herkes söz konusu edilmiştir:

Ehl-i diller ârifâne kurdılar bir bezm-i hâss
Hân-ı ihsân itdi anlar âşıkâne ihtisâss G75 / 1

Meyl idelden dil muhabbet râhına aşk ehliyüz
Anuñ için gelmedi bir gayrı secdâdan neşât G 85 / 4

Zümre-i merdân dil-i beyt-i Hudâ'dur bilmiş ol
Yol bulup gir mekteb-i irfâna karşı söyleme G144/ 6

Ser virür merdân-ı Hakk sırrı ayân itmez yine
Var ise ger sende cânâ gayret ü âr itme bahs G 14 / 5

Mutasavvıf şâirler de bazen diğer Dîvân şâirleri gibi sevgilinin güzelliklerinden, meyden, meyhâneden, aşk ve sevgiliden bahsetmişlerdir. Ama bunlar birer remizdir. Genellikle aşk “İlâhî aşkı Allâh’a olan sevgiyi” âşık “Allâh’a erişmek isteyen kimseyi”, sevilen (ma’sûk, yâr, mahbûb vb.) “Allâh’ı sevgiliyle ilgili çeşitli unsurlar ve hüsn (güzellik) “Allâh’ın cemâl sıfatını, Allâh’ın birliğini, Allâh’ın tecelli nûrlarının belirmesi vb.ni”, şarap (içki) “İlâhî âşık”, sâkî “pir, şeyh veya mürşidi”, ehl-i harabât “dervişler” , meyhâne vb. “âşığın kalbini veya tekkeyi, dergâhı” belirten remizlerdir.¹¹

Senâyî Dîvânı’nda da bu remizlerin çoğu kullanılmıştır. Bunlar âşık, aşk, ma’sûk, dervîş, mürşid veya pîr, şeyh vb. konularla ilgili olarak kullanılmıştır.

“mest-i hayrân” (G55/3. G60/2), “mest-i müdâm” (T6/II-1.-2. G69/6. G163/1) terkîpleriyle de âşık anlatılmıştır:

Nûş idüp aşkuñ şarabın mest-i hayrân olmuşum

Tâ ezel mahcûr olan dil-teşne mey-hânem bilür G 55 / 3

2. Aşk, Sevgi

Senâyî Dîvânı’nda ele alınan aşk tamamen tasavvufî yani İlâhî bir aşktır. Aşk genellikle yakıcılığı ve sarhoş ediciliği yönüyle söz konusu edilmiştir. Aşk konusu şu kelime ve terkîplerle işlenmiştir: “câm-ı aşk” (G40/2. G48/3. G54/5. G60/2. G106/3. G110/6. G122/4. G127/3), “âteş-i aşk” (G54/1), “aşkuñ sâhili” (G54/3) “suk-ı muhabbet” (G63/5), “aşkuñ otagı” (G67/3), “pûte-i aşk, muhabbet nârı” (G75/3. G153/5), “nâr-ı aşk” (G93/3. G110/3. G128/5) “aşk, sevda” (G100/1),

“aşk-odı” (G109/1) “aşk kitabı” (G109/4), “sevdâ-yı yâr” (G/111/1), “âşinâ-yı aşk” (G122/5), “aşk-ı Hudâ” (G126/1), “aşk-ı Mevlâ” (G141/1), “aşkuñ ateşi” (G143/2), “şarâb-ı aşk” (G161/1), “mecâzî aşk” (G139/6), “aşk-ı mecâzî” (G166/6), “safâ câmı” (TB/VII-4).

¹¹ Bkz. İskender Pala, Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü, Ank. 1995, s. 523-524

“câm-ı aşk” terkihi, mecâz-ı mürsel yoluyla şarap anlamına gelmektedir. Şarap içip sarhoş olanın akli başında olmaz. Aşık da ilâhî aşkla mest olup kendinden geçer:

İçelden teşne-dil ma’şûk elinden câm-ı aşk ile
Aceb aklum yitürdüm şöyle mest oldum humârum yok G 106 / 3

Tâ ezelden câm-ı aşkı nûş idüp mest olmışum
Na’re-i yâhû ile girdüm bu gün meydâna ben G127 / 3

Dest-i sâkîden bu gün teklîf-i sahbâ istemem
Câm-ı aşkuñ nûş idelden serserî mestâneym G /122 / 4

Aşkın “âteş-i aşk” gibi terkiplerle âteşe benzetilmesi hem aşkın ne kadar güç bir durum olduğunu, hem de aşırı sevgiyi ifâde eder. Ayrıca aşk âteşi sayesinde “nefs” de terbiye edilir. Aşk âteşe, da âşık pervâneye benzetilmiştir:

Gâh cemâlî şu’lesinden pür-ziyâ dil hânesi
Gâhî nâr-ı aşkınuñ pervânesiyem şimdilik G 110/ 3

Pûte-i aşk içre cânâ yan muhabbet nârına
Nûr-ı zâta mazhar ol hûşîd-i tâbân ol yûri G 153 / 5

“mecâzi aşk” insanlar arasındaki aşktır. İlâhî aşk ise “hâkîkî aşk” tır.¹² Bir beyitte şâir, bir zamanlar mecâzi aşk içinde olduğunu belirtir. Bir beyitte de aşkının hakîkî aşk olduğunu anlatır:

Nice sevdâya düş oldum mecâzî aşkla ben de
İderdüm âh ile vâhı yürürdüm eşkıyâlarla G 139 /6

12 Bkz. İskender pala, a.g.e., s. 53.

Sen sanma Senâyî'de olan aşk-ı mecâzî
Bi'llâhî degül manevi gönlüm Hak'a düşdi G 166 / 6

“ Aşk” redifli bir gazelde aşk konusu yoğun olarak işlenmiştir:

Aşka düşelden dilâ aldı bu sevdâ-yı aşk
Kalmadı hep varlığum eyledi yagmâ-yı aşk G 105 / 1

Ayrıca “kasîde-i muhabbet” (K 9) başlıklı kasidede muhabbetten geniş biçimde bahsedilmiştir:

3. Mahbûb, Şeh-i Hubân, Cân, Cânân, Yâr

“ Sevilen” anlamına gelen bu kelimelerle genellikle “Allâh” belirtilmiştir. Çok az olarak dost anlamında da kullanılmıştır. “Sevilen” için kullanılan kelime ve kelime gurupları şunlardır: “mahbûbul-kulûb” (K9/23), “dil-ber” (K9/43. G47/1. G88/4. G102/2), “mahbûb” (G7/1), “mahbûb-ı zîbâ” (G100/7), “mahbûb-ı cihânârâ” (G102/3), “cânâ” (G7/2. G106/1. G107/4. G108/1), “hûblaruñ sultânı” (G11/5. G128/2), “şeha” (g15/3. G105/29, “hûbân” (G71/4), “yâr” (G94/3. G158/1), “yâr-i sâdık” (G162/1. G167/9), “cânân” (G38/1. G102/4. G136/6), “ma’şûk” (G105/6), “muhabbet şâhı” (G110/4), “şeh-i hubân” (G98/1. G147/4, “şeh-i hubân-ı cihân” (G147/1), “sultân” (G124/2).

Bütün âlem Allâh’ın hüsnünü seyretmektedir. “len terânî” perdesinden mahcûb olmuşlardır:

Nedür âlem kamu hüsnüñ temâşasında ey mahbûb
Nikâb-ı “len terânî”¹³ den umûmen oldılar mahcûb G7/1

Onun ayrılığı âşığın gönlünü yakmaktadır. Bu yüzden gece gündüz ağlayıp sızlanmaktadır:

13 “Sen beni göremezsın.” 7. Araf Sûresi, 143. âyet.

Hicr ü firâkûn şehâ yakdı yeter rûz ü şeb
Zârî vü giryânla eyledi rüsvâ-yı aşk G 105/2

Âşık bir an önce ona kavuşmayı istemektedir:

Kerem kıl hublaruñ sultanı gel dûr itme vasluñdan
Kanı va'd itdigüñ ferdâ bu gün ol gündür ol sâat G11/5

Âşık-ı şeydâ o yâri görebilmek için kalp gözünü açmalı, yabancı ile dostu bir görmeli, tevhîd düşüncesinde olmalıdır:

Aç cân gözünü âşık-ı şeydâ göre o yâri
Fark eyleme tevhîde gel ağıâr ile yâri G158/1

Bu şekilde tasavvufî düşünce esaslarına göre İlâhî aşk dile getirilmiş olmasına rağmen bazı gazellerde insan olan bir sevgiliden bahsedildiği zannedilir. Bazı gazellerde (G47, G57, G102, G121, G122, G147) ve birkaç beyitte (G117/6. G130/6. G138/7) bu söz konusudur. Ancak bu insan olan bir sevgiliye ait olan vâsıflar tasavvufî şiirde birer remîzdir.¹⁴ Fakat “mecâzî aşk” da yer yer söz konusu olabilir. Bu gazel ve beyitlerde klâsik Türk şiirinin mazmûnları ve sanatlı anlatımı daha yoğun biçimde işlemiştir.

Bir nazar kıldukda aklum aldı âh o gözlerüñ
Çeşm sâhir ruhlaruñ ol verd-i ahmerden midür

Her cemâl-ı bâg-ı hüsnüñ zinetinden der bular
Hatt u hâlüñ zülf-i hoş-bû misk ü anberden midür G 57 / 2.-3.

14 Bkz. İsklender pala, Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü, Ank, 1995, s. 523-524

Yüzüñ göster diyen âşıklara ref-i nikâb itseñ
Cemâlüñ seyrine zülf-i perişânuñ da hâildür

Gözüm görmez cihânı sensiz ey dil-ber karârum yok
Gören divânedür dirlerki başdan aklı zâirdür G 47 / 2.-3.

Andukça derunumda yanar nâr-ı firâkı
Ol hasret-i yâr âteş-i sûzânı unutmam G 121 / 3

Yârin güzelliği ile ilgili şu kelime ve terkîpler kullanılmıştır: “hüsn ü cemâl âyinesi” (K9/18), “hüsn-i hulkuñ sâhibi” (K9/19), “mushaf-ı hüsn” (G6/5), “hüsn” (G15/2), “temâşâ-yı cemâl” (G15/6), “yâruñ cemâli” (G40/6), “hüsn ü cemâl” (G41/4. G144/4. G147/2), “şem-i cemâl” (G12/11), “hatt-ı hüsn” (G15/3), “cemâl” (T5/I-1. G46/5).

Genellikle Allâh’ın cemâl sıfatı ve tasavvuf düşüncesine göre Allâh’ın bu sıfatının insân yüzünde zuhur etmesi ifâde edilmiştir:

Biri hüsn ü cemâl âyinesidür
Ki andan görünür sûret-i Rahmân

Birisi hüsn-i hulkuñ sâhibidür
Bular Hakk’uñ sıfâtıdur nümâyân K 9 / 18. – 19.

Bu göñül gözin açup yâruñ cemâlin görelî
Gitdi anuñ kalmadı sabrı karârından geçer G 40 / 6

Cümle zerrât-ı cihândan arz-ı didâr eyledi
Her birisi mushaf-ı hüsnüne yâruñ bir kitâb G 6 / 5

Sevgiliyle ilgili olarak kullanılan, birer tasavvufî remiz olan güzellik unsurları ise şunlardır: “nûr-ı vech, kaş” (G57/1), “ruh” (G57/2), “hâl, zülf” (G57/3. G166/3. - 4.), “leb” (G57/4. G147/4), “ruhları gül, zülf-i perîşân” (G59/3), “zülf-i zîbâ” (G102/3), “rû-yı dilârâ” (G107/1), “elif kadd, kaşı kalem” (G120/1), “ zülf” (G122/2), “ mâh-rû” (G130/6), “gonce-fem” (G162/7), “gül-rû” (G166/1). Kaş “Allâh’ın birliğini”, yanak “Allâh’ın tecelli nurlarını belirmesini” , ben “gayb (bilinmezlik) âlemini”, saç “Allâh’ın birlik sıfatını”, dudak “söz, vahdet, Allâh’ın birliğini”, boy “Allâh’a yakın olma, Allâhın birliğini” vb. ni belirtir:

Nûr-ı vechûñ ey kamer o mihr-i enverden midür

Kaşlaruñ mihrâb-ı resmi beyt-i ma’murdan midur G 57 / 1

Meclis-i aşkuñda gâhî bî-edeblik eyledüm

Zülfuñ ile kayd ü bende çekdigüñ divâneym G 122 / 2

Neylesin bî-çâre âşık baht-i yâr olmazsa ger

Çekmege tâkat gelür mi mâh-rûnuñ itdügi G 130 / 6

Netice cümleden geçdi mey ü mahbûbı terk itmez

Senâyî hâsılı gonce-fem ister gönlümüz şimdi G162 / 7

Sayd itdi beni dâne-i hâliyle o dâma

Bunca kemnd eyledi zülfün hâka düşdi G 166 / 4

4. Gönül

Gönül birçok kelime ve tamlamayla söz konusu edilmiştir: “gönül” (§3/III-1. G58/1.-3. G86/6. G155), “şua-ı şems-i dil” (T3/I-2), “derûn” (G11//4. G102/7), “dil-i vîrân” (G15/5. G118/5), “mirât-ı Hudâ” (G29/5), “dil-i şeydâ” (G54/2. G150/3), “beyt-i dil” (G63/3. G110/7. G166/1), “dil şehri” (G80/3), “gönül şehri” (G155/3), “derûn-ı dil” (G93/2), “mirât-ı dil” (G101/8), “gönül beyti” (G104/3), “dâğ-ı derûn” (G126/4), “hane-i dil” (G154/1) “mürde dil” (G157/7), “mürg-i dil” (G166/3).

Gönül mirât (ayna), hane veya beyt (ev), mürğ (kuş) ve şehre teşbîh edilmiştir:

Yem dökdi kurup dâne-i hâlinde tuzagı
Bu mürğ-i dil âvâre gezerken faka düşdi G166/3

Senâyî varmaga ayne'l-yakîne
Gerekdür ki ola mir'ât-ı dil sâf G 101 / 8

Gönül Allâh'ın tecellî ettiği yer, feyizlerinin bulunduğu bir saraydır. Çünkü Allâh'ın varlığı gönülde hissedilir. Böylece gönül “mirât-ı Hudâ”dır. Bu yüzden gönül sâf, temiz olmalıdır. Ayrıca gönül o kadar muazzamdır ki bir şehre benzer:

Gönül şöyle tecellî-hanedür kim
Füyûzât-ı Hudâ kâşânesidür G 58 / 3

Gönül şehri muazzamdur kamudan
Haber virdi iki âlem penâhı

Semâvât ü zemîne sığmaz iken
Gönüldedür Hudâ'nun tahtgâhı G 155 / 3.-4.

Sâf eyleyelüm sûfi gönül âyînesin gel
Mirât-ı Hudâ hiç ola mı tîre vü vesâh G29/5

Kalup zulmetde dil şehri harâb-ender-harâb idi
İdüp mamûr âbâde dil-i virânımı feyyâz G80 / 3

Ayrıca gönül duygularını hissedildiği yerdir. Bu bakımdan gönül çılgın, yıkılmış (üzüntülü) diye vasıflandırılmış ve gönül yarasından bahsedilmiştir:

Dil-i virânumı mamûr idüp lutfuñla şâd eyle
Ki senden gayrı kim ola gönül âbâduma bâis G 15 / 5

5. Tarik, Tarikat, Mezhep

Bu konuyla ilgili şu kelime ve terkîpler kullanılmıştır: “tarîkat ilmi” (G20/1), “tarikat” (G51/2. G104/4. G132/7), “ehl-i tarîk” (G59/4), “tarîk-i Hakk” (G101/4), “Celvetî” (G154, G157), “Halvetî vü Celvetî” (G154/4), “Hakk mezhebi” (G157/5).

Tarîkat konusunda bir tarîkata girmenin insana pek çok yararları olacağı, tarîkat ehlinin bilgili, mert, cömert vb. olmasından, tarikatların şerîata uygun olmasından bahsedilmiştir:

Âşık iseñ sen de dilâ gel işte meydân didiler
Serserî gezme böyle gel ol ehl-i îmân didiler

Râh-ı Hudâ’da bir er ol tarîkata eyle duhûl
Sen de erenler yoluna girsen hey cân didiler G 51 / 1.-2.

Bâb-ı evveldür şerîat emrinüñ fermânuñ ac
Gel oku andan tarîkat ilminüñ bürhânuñ ac G 20 / 1

“Celvetî” redifli iki gazelde şâir kendisinin “Celvetî” tarîkatına mensup olduğunu belirterek “Celvetî” tarîkatıyla ilgili duygu ve düşüncelerini dile getirir (G154 ve G157):

Halvet itdüm hane-i dilde tarîkum Celvetî
Vahdet itdüm kesret içinde refîkum Celvetî G 154/1

Gönülde kılduk halveti biz Celvetî’yüz Celvetî
Kesretde itdük vahdeti biz Celvetî’yüz Celvetî G 157 / 1

Hakk mezhebi mezhebümüz merd-i cihân her birümüz
Bu yolda geldi pîrimüz biz Celvetî'yüz Celvetî G157/5

6. Tarîkatlarla ilgili Kavramlar

a. Abdâl

Hakk âşıklarının bir kısmına abdâl denir. Abdâl kelimesi dervîş, evliyâ yerine de kullanılmıştır. Abdâllar yalın ayak, başı açık, diyar diyar gezen, saç, sakal ve kaşlarını kazıtan kimselermiş.¹⁵

Senâyî Dîvânı'nda abdâllar ile ilgili olarak şu kelime ve terkîpler kullanılmıştır: “abdâl-ı tecrîd (T13/II-2), “abdâl-ı cihân” (G51/6), “abdâl-ı Hudâyî” (G82/7), “abdâl” (G127/7), “uryân olmak” (G67/5), “yalın ayak baş açık sînesi uryân” (G106/4), “baş açık sînesi uryân” (G118/1), “yalın ayak başı kabâ” (G126/3). Bu kelime ve tamlamalarla genellikle Hakk âşığı belirtilmiştir:

Dilde olan hubb-ı sivâ fikr-i hevâyı terk idüp
Şöyle bir abdâl-ı cihân ol yûri uryân didiler G 51 / 6

Yalın ayak baş açık sînesi uryân olup şeydâ
Bugün meydân-ı aşk içre girüp nâmûs u ârum yok G 106 / 4

b. Dervîş, Erenler, Er, Abâ-pûş

Dervîş bir tarîkate bağlı olan kimsedir. Dervîşler kanaatkâr ve alçak gönüllü olan, fakirliği ve ızdırâbı kabul eden, hırka giyen, dünyâyâ önem vermeyen ve Allah yolunda daha başka her türlü zorluğa boyun eğen kimselerdir.

Bu konuyla ilgili olarak şu kelime ve terkîpler kullanılmıştır: “dervîş” (Ş3/I-1. G51/12), “abâ-pûş” (T4/III-3. G72/6. G100/2. G119/1) , “erenler kârbânı” (T13/IV-2), “erenler yolu” (G44/1), “erenler meclisi” (G134/2), “er” (G51/4), “harâbât ehli” (T6/I-2. G40/4)

Dervîş en çok abâ-pûş (abâ giyen) olarak söz konusu edilmiştir:

Sükûnet eylemiş peydâ abâ-pûş eyleyüp kendin
Libâs-ı meskenet içre girüp hırkâya gizlenmiş G 72 / 6

Ey gönül âlâyiş-i dünyâyı ferâmuş idelüm
Kendümüzi künc-i ferâgatda abâ-pûş idelüm G 119 / 1.

Redifi “dervîş” olan bir gazelde de dervîşlikten bahsedilmiştir:

Eger dervîş iseñ bil anı dervîş
Tarîkince edeb erkânı dervîş G 70 / 1

Dervîşler “harâbât ehli” terkîbiyle de belirtilmiştir:

Gör harâbât ehlini Kâf üzre Ankâ her biri
İlticâ itmez bu halkuñ itibârından geçer G 40 / 4

c. Mürşid, Pîr, Şeyh

Her üç kelime de mürîdlere yol gösteren kişi anlamına gelir. Ancak bir tarîkatın ilk kurucusuna pîr denir. Ayrıca tekke veyâ zâviyelerde reislik yapanlara da şeyh denir.

Mürşidle ilgili olarak şu kelime ve tamlamalar kullanılmıştır: “pîr” (K1/6. TB/I-3. G44/6. G52/1), “pîrân” (G43/1), “pîr-i perver” (G101/3), kutb-ı zamân” (K8/5), “mürşid-i kâmil” (K11/22. G35/7), “mürşid” (M5/V-3. TB/I-2. G18/6. G61/3. G69/2. G125/3. G164/8), “şeyh” (G31/1), “meşâyiğ” (G32), “velî” (G51/3. G164/9), “merd-i kâmil” (G10/5). G17/3. G58/2. G62/1. G104/6), “insân-ı kâmil” (T11/I), “erbâb-ı kemâl” (M2/I-1. G156/4), “kemâl ehli” (G24/1. G91/5), “ehl-i kemâl” (G127/6), “feyz-i kâmil” (G46/8), “kâmil ü dânâ” (G51/14. G74/1. G152/3),

¹⁵ Bkz. İskender Pala, Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü Ank. 1995, s. 14.

“zât-ı dâna” (G126/7), “hakikât ehli” (G10/6. G142/3. G148/1), “ehl-i hakikat” (G51/15. G156/4), “sâkî-i hazret” (G143/5). “sâkî” (TB/VII-4. G40/2).

Görüldüğü gibi mürşîdden oldukça çok bahsedilmiştir. Bunun nedeni bir insanın tasavvuf düşüncesine göre yetiştirilebilmesi için mutlaka bir mürşide ihtiyaç olmasından kaynaklanır. Senâyî, mürşîdden bahsederken en çok bu düşünceyi dile getirir. Bunun yanında her insanın kendisini bir mürşide teslim ederek hakîkatî, tenhîdî anlaması, bilgi ve görgü sâhibi olgun bir insân olması gerektiğini de belirtir:

Gerekse kendüñe kendün bulup bir mürşid-i kâmil
Tarîk-i Hakk’a sâlik ol benüm ey cânımuñ cânı K 11 / 22

Gerekse kendüñe kendün varup bir merd-i kâmil bul
Vatan-ı aslından ey sûfî muradûnsa haber almak G 104 / 6

Saňa mürşid gerek bu yolda gör kim
Olup Cibrîl resûlün reh-nümâsı G 164 / 8

Sunarsa sâkî-i hazret şarâb-ı vahdeti bir kez
Alup nûş eyleyince nûr olur îmânı hû ile G143/5

Dile bul himmeti alâda bir şeyh
Gerekdür kişiye dünyâda bir şeyh G31 / 1

Mürşidlerin irfân, ilim sâhibi oldukları ve onlara içtenlikle teslîm olmak gerektiği de anlatılmıştır:

Olardur kâmil ü dâna basîret sâhibi bînâ
Cemâl-i yâri her yüzden ider anlar temâşâyı G152/3

Kâmil ü dânâlar ile sohbet-i irfânı iden
Remz ile te’vîlin ider eyle gel izân didiler G51/14

Gel hakikat ehlinüñ ol cân ü dilden bendesi
Sıdkla teslîm ol ancak kim tamâm ikrâr ola G 142 / 2

Girdüñ ise sen de eger râh-ı Hudâ'ya sıdk ile
Mürşidüñe kendüñi teslîm edüp ol rızâda hoş G69/2

Mürşidünüñ hizmetin cânla eyle kabûl
Göñlüne girmeklige eyle temennî müdâm G 125 / 3

ç. Sâlik, Mürîd

Bir tarikata girip seyr ü sülûk eden kimseye sâlik denir. Kelime anlamı “bir yola giren, bir yolda giden”dir. Seyr ve sülûk aynı anlamdadır ve tek başlarına da kullanılabilir.

“Devrinin büyük ilim ve irfân sâhiplerinden KÂŞÂNÎ sülûku “Allahü Teâlâ’nın Cemâlinin tecellisi için, kalb evini yabancı şeyleri düşünmekten boşaltmaktır” diye ta’rîf etmiştir.”¹⁶ Sâlikin seyr ü sülûkunda “seyr-i ilallâh, seyr-i fillâh, seyr-i maallâh, seyr-i anillâh” olmak üzere dört merhale vardır. Sâlik bu merhalelerden geçerek derece derece ilerler. Sırasıyla “fenâ fillâh, bekâ billâh, kabe kavseyni ev ednâ, bekâ bade’l-fenâ (sahv bade’s-sahv)” makamlarına ulaşır. Seyr ü sülûkta “nefsi terbiye etme ve rûhu tasfiye etme (arındırma)” olmak üzere iki yol vardır. Nefsin de “nefs-i emmâre, nefs-i mülhime, nefs-i mutmainne, nefs-i râziyye, nefs-i marziyye, nefs-i kâmile” olmak üzere yedi mertebesi vardır. Seyr ü sülûk eden sâlik nefsin bu mertebelerinden geçer ve bu sırada belli bazı âlemlerde ve hâllerde bulunur, çeşitli nûrlar meydâna gelir. Ayrıca sülûk sırasında Allâh’ın bazı isimleriyle zikir yapılır.¹⁷

Senâyî “kasîde-i seyriyye” (K10) başlıklı kasîdesi ve terkîb-i bendinde seyr ü sülûku anlatmıştır. Özellikle terkîb-i bendinde seyr sülûk açık biçimde ifade edilmiştir. Terkîb-i bent “tercî-i bend-i etvâr-ı seb’a” diye isimlendirilmiştir. Nefsin yedi derecesine de etvâr-ı seb’a denir. Şair böylece seyr ü sülûktan bahsedeceğini

¹⁶ Rahmî Serin İslâm Tasavvufunda Halvetilik ve Halvetîler, İst. 1984, s. 43.

belirtmiştir. Terkîb-i bent yedi betten oluşmakta ve her bentte bir mertebe anlatılmaktadır.

Sâlikle ilgili olarak şu kelime ve tamlamalar kullanılmıştır: “sâlik-i nâkıs” (K10/16), “sâlik” (TB/IV-5, V-4), “sâlik-i meczûb” (G7/4), “sülûk ehli” (G32/4), “sülûk” (G53/3. G94/2. G101/5), “sâlik-i râh-ı Hudâ” (G42/3. G61/1).

Sâlikin gayretli olması, seyr ü sülûku mutlaka gerçekleştirilmesi ve sülûk etmesinden bahsedilmiştir:

Gayret-keş olup geçmeli bundan öte sâlik

Gide enâniyeti itminân irişince TB / IV-5

Bu iki gün bir gice üç seferi itmeyen

Sâlik-i nâkısdu ol yokdur anuñ irfâkı K 10 / 16

Sülûk eyler o da ol râh-ı Hakk’da

Ki zîrâ böyle geldi çünki eslâf G 101 / 5

“Mürîd” kelimesiyle de sâlik belirtilmiştir. Mürîd de sâlik anlamına gelmektedir:

Râh-ı Hakk’da pîr-i aşka sıdk ile olan mürîd

Terk ider cümle murâdın eylemez fikr-i medîd G 34 / 1

Ben mürîdüm mürşide teslîm idüp kendüzimi

Dirsın ammâ itdügüñ îmâna incinmek nedür G 42 / 2

¹⁷ Rahmî Serin, a.g.e. s. 43-60.

d. Dergâh, Tekke (Tekye), Âsitân

Dergâh ve tekke aynı anlamdadır. Âsitân tekkelerin büyük olanlarına verilen addır. Küçük tekkelere de zâviye denir. Tekke “terim olarak tarikat mensûplarının topluca ibâdet ve törenlerini yaptıkları yere denir.”¹⁸

Tekye için bir beyitte “dergâh” (G43/3), iki beyitte de “pîr âsitânı” (G52/4. G53/3) adları kullanılmıştır. Ancak tekye “mekteb-i irfân” diye adlandırılarak oldukça çok söz konusu edilmiştir: (M3/I-2. T9/III-2. V-1. G16/4. G42/6. G43/2. G51/8. G56/7. G60/5. G96/4. G142/2. G144/6. G153/1. G157/7. G165/3).

Yüzüñi yirlere sür var olaruñ meclisine
Ki odur mekteb-i irfân edeb erkân yeridür

Var o dergâha niyâz it unudup bildüğünü
Oku ilm-i edeb âsân edeb erkân yeridür G43/2.-3.

Bu hubb-ı mâ-sivâyı terk idüp pîr âsitânında
Tarikince sülûk itdük edeb ü erkânımız vardır G53/3

Tâlib olup ma’rifete nefsin bil Hakk’ı tanı
Taşrada durma gel budur mekteb-i irfân didiler G 51 / 8

e. Hırka, Âyin

Dervîşlerin giydiği, kalın kumaştan yapılmış yakasız ve kolsuz giyeceğe hırka denir. Âyin ise tören demektir.

Bu konuyla ilgili olarak şu kelime ve terkîpler kullanılmıştır: “hırka-i köhne” (G64/6), “âyin ü erkân çekmek” (G59/1), “devrâna girmek” (G127/4), “devrân” (G143/1).

Dünyâyâ, zenginliğe önem vermedikleri için dervîşlere bir hırka yeter:

¹⁸ iskender Pala, Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü, Ank. 1995, s. 137

Âşık olan isteyemi mâl ü câh
Neyler ol atlas u kabâdan libâs

Fakr ile fahrın duyan esrârını
Yeter aña hırka-i köhne pelâs G 64 / 5.-6.

Devrân âyinle ilgilidir:

Senüñ aşkuñla âşıklar döner meydânı hû ile
Şehâ derd-i firâkuñla ider devrânı hû ile G 143 / 1

7. Tecellî

Tecellî Allâh nûrunun tesîriyle kalpte İlâhî sırların âyân olması demektir. Tasavvufta tecellî dîdâr (yüz) ile de belirtilir. Bu nedenle Allâh'ın Cemâl sıfâtından bahsedilirken de tecellî söz konusu edilir (Bkz: 3. Mahbûb)). “Didâr”dan başka “nûr” ile ilgili olarak da tecellîden bahsedilir.

Senâyî Dîvânı’nda her üç yolla da tecellî söz konusu edilmiştir: “tecellî” (G5/1. G52/5), “tecellî-i Hakk” (G53/5), “tecellî-i İlâhî” (G155/1), “cemâl arz etmek” (TB/IV-2), “arz-ı dîdâr” (G6/5), “dîdâr” (G141/5), “pertev” (G6/2. G99/2), “envâr” (G46/1), “şem” (G54/1. G99/3), “nûr-ı vech” (G57/1); “cemâlî şulâsi” (G110/3), “nûr” (G98/10. G120/2), “nûr-ı tevhîd” (G20/3. G95/2), “nûr-ı vâhid” (G52/5), “nûr-ı vahdet” (G80/5).

Tecellî konusunda bazı İlâhî sırların meydana çıkması, her şeyde Allâh'ın cemâl sıfâtının görünmesi, âşığa Allâh nûrunun tecellî etmesi anlatılmıştır:

Tecellî Hakk zuhûrundan nice pinhân olur peydâ
Gelür şehri-i ademden kudret-i Yezdân olur peydâ G 5 / 1

Cümle zerrât-ı cihândan arz-ı dîdâr eyledi
Her birisi mushaf-ı hüsnüñe yârûñ bir kitâb G 6 / 5

Kim ururdı dem bu aşkuñ narasından bir nefes
Her taraftan âşkuñ gördüğü dîdâr olmasa G 141 / 5

Tulû idince göñlümde ziyâsı âfitâbâsâ
Göründi nûr-ı vahdet feyz idüp her-ânumı feyyâz G80 / 5

“Pertev, şule, şem” gibi âteşle ilgili kelimelere “nûr” belirtilince âşık da “pervâne”ye benzetilmiştir:

Şem’ine cem olsun âşıklar anuñ pervâneveş
Bâl ü per yaksun getür üftâdegâne bir çerâg G 99 / 3

8. Hayret, Cezbe

Hayret, âşığın şaşkınlığını, cezbe ise coşkunuğunu ifâde eder. Bu konuyla ilgili şu kelime ve terkîpler kullanılmıştır: “hayret” (G11/1. G62/2. G107/2. G118/4), “deryâ-yı hayret” (G19/2), “çeşme-i hayret” (G90/6), “hayret-i rü’yert” (G163/7), “cezb-i Hakk” (G62/7), “feyz” (G81), “feyz-i Hakk” (G138/2), “vecd” (G143/4).

Hayret, âşığın manevî bakımdan durgunluğunu, cezbe ise coşkunluk hâlini belirtir:

Firâkuñla şehâ dâim nedür bu çekdigüm hasret
Senüñ aşkuñla dil haste olup aldı beni hayret G 11 / 1

Cezb-i Hakk müstagrık itmiş ey Senâyî anları
Bilmez anlar mezheb ü dîn küfn ü îmân istemez G 62 / 7

“Feyz, vecd” kelimeleri de “cezb” anlamında kullanılmıştır.

Vücûdın vecd alup kendin bırakmış bahr-ı tevhîde
Hevâ-yı aşkla âhir bulur ummmânı hû ile G 143 / 4

Gele Hakk'dan dile cârî ola feyz
Hudâ'nuñ çünkü muhtârı ola feyz G 81 / 1

9. Tecrîd, Uzlet, Halvet, Erbaîn Çıkarmak, Çile

Tecrîd her şeyden el ayak çekip Allâh'a yönelmek demektir. Uzlet, halvet kelimeleri aynı anlamdadır. "Tasavvufta dünyadan el çekip, maddî alâkalardan sıyrılarak Allâh'la başbaşa kalmaktır. Halvete giren kişi ibâdet ve riyâzetle meşgul olur. Halvet'in anlamı kalbi arındırmadır. Çile yerine de kullanılan halvette derviş dar bir yerde kırk gün kalır. Az yer az uyur, çok ibâdet ve zikir yapar."¹⁹ Erbaîn çıkarmak da aynı anlamdadır.

Bu konuyla ilgili şu kelime ve kelime grupları kullanılmıştır: "terk-i tecrîd" (G50/8. G86/4. G100/1), "terk" (G163/5), "uzlet eylemek" (G167/12), "halvet" (T7/II-1. G85/3), "halvet-nişîn" (G76/3), "künc-i ferâgat" (G119/1), "erbâin çıkarmak" (K3/10), "çile-i merdân" (G59/1), "çille" (G61/3.-5.).

Tecrîd, halvet (uzlet, çile) yoluyla olur. Kesretten kurtulup vahdete ermeyi, dünyâ sevgisini terk etmeyi sağlar:

Var yûri bir gûşede halvet-nişîn ol bir zâman
Tâ olunca âlem-i kesretde gavgâdan halâs G 76 / 3

Terk-i tecrîd eylemişdür fârig u âzâdeler
Dâm-ı dünyâyâ giriftâr ile itmez ihtilât G 86 / 4

10. Fenâ Bekâ

Fenâ, tasavvufta varlığın Hak varlığında yok edilmesi demektir. Bekâ, Âllâh'ın zâtî sıfatlarındandır. İnsan, varlığını yok ettikten sonra Hak varlığında bakî olur.

¹⁹ İskender Pala, Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü, Ank. 1995, s. 227

Şu kelime ve terkîplerle fenâ ve bekâdan bahsedilmiştir: “fânî sıfât” (G62/5), “bahr-ı fenâ” (G70/7), “âşinâ-yı Hakk” (G141/4), “fenâ, bekâ” (G165/6).

Mahv idüp fânî sıfâtı buldılar Hakk varlığın
Ad ü sanı terk idenler şöret ü şân istemez G 62 / 5

Tâ fenâ-ender-fenâ olmayacak
Bilmez ol bekâda râz-ı muğlakı G 165 / 6

11. Vahdet, Kesret

Vahdet birlik, Allâh’ın birliği demektir. Tasavvufta vahdet-i vücût düşüncesine göre tüm mevcûdatta Allâh’ın isim ve sıfatları görülür. “Buna göre Vücût (varlık) birdir. O da Allâh’ın vücûdudur. Bütün varlıklarda çeşitli şekillerde ortaya çıkan da O’dur. Her şey O’nun varlığına ve brliğine delâlat eder. Alem varlığının alâmetidir. O’nsuz hiçbir şey olamaz. Var olan şeyler bir an için vardılar ve asılları yoktur.”²⁰

Kesret ise çokluk demektir. Tasavvufta kesret, varlıkları Allâh’ın varlık ve birliği olarak değil ayrı ayrı varlıklar olarak görmektir.

Vahdet ve kesret konusunda şu kelime ve terkîpler kullanılmıştır: “deryâ-yı vahdet” (K7/1.K7/9), “bahr-ı vahdet” (K7/15. T4-I-1. G106/7), “câm-ı vahdet” (K10/6. G30/2. G30/6.) “mey-i vahdet” (G69/5), “vahdet serâyı” (T2/III-1), “güşlen-i vahdet” (T12/III-3), “sahrâ-yı kesret” (T9/III-1), “kesret, gûşe-i vahdet” (G10/1. G75/4), “bâğ-ı vahdet” (10/2. G144/3), “vahdet, kesret” (G13/12. G46/3. G145/1), “deryâ-yı ummân” (G19/5), “âlem-i kesret” (G30/1. G76/3), “kulzüm-i vahdet” (G45/4), “vahdet evi” (G69/4), “kesret” (G85/2. G114/3), “gavgâ-yı kesret” (G90/3), “vahdet” (114/2), “meclis-i vahdet” (G119/5), “deryâ-yı vahdet, kesret” (G19/1).

Vahdetle kesret genellikle birlikte işlenmiştir. Vahdet çoğu zaman denize teşbîh edilmiş bunun yanında içki, gül bahçesi, bâğ ve sarâyâ da benzetilmiştir. Kesret ise sahrâyâ benzetilmiş, dünyâ ve kavgayla ilgili olarak belirtilmiştir:

Kime kim telh oldı kesretde bu dünyâ lezzeti
Yokdur aña gûşe-i vahdet gibi cây-ı menâs G75 / 4

Teşne-dil iseñi mey-i vahdetden içüp kanmağa gel
Sâkî saña sunduğı dem eyle hemân aşkla nûş G 69 / 5

Nedür deryâ-yı vahdetde bu kesret görünen emvâc
Muhabbet rüzgârıdır anı peydâ iden ihrâc G19/1

Cümlenüñ maksûdı Hakk'dur Hakk'dan ayrı nesne yok
Şirk-i ihfâdan sakın sen ben demek vahdet degül G 114 / 2

“Tevhîd” kelimesiyle de “vahdet” söz konusu edilmiştir: “tevhîd-i lafzî” (G35/2), “ayn-ı tevhîd” (G35/5), “tevhîd-i ef’âl” (G35/6), “tevhîd-i sıfât” (G35/8), “tevhîd-i zât” (G35/10), “bahr-ı tevhîd” (G40/7), “bâğ-ı tevhîd” (G49/5. G131/6), “esrâr-ı tevhîd” (G145/8).

35. gazelde Allâh’ın birliği ve vahdet düşüncesi işlendiği gibi 7. kasîde de “kasîde-i tevhîd” diye adlandırılarak aynı konu işlenmiştir.

Ayrıca “hakikat” kelimesiyle de “vahdet” düşüncesi belirtilmiştir: “hakikat kenzi” (K1/18), “ilm-i hakikat” (K9/10. G96/5), “bahr-ı hakikat” (G45/5. G78/1). “hakikat bahrı” (G54/3).

“Vahdet” kavramı genel olarak denize benzetilerek ifâde edilmiştir. Bu durumda bazen âşık “gavvâs” (dalgıç)a, ve ilim, irfân gevher, inci vb. değerli taşlara benzetilmiş ve böylece güzel bir tenâsüp oluşturulmuştur:

Var yürî gavvâs olagör bahr-ı hakikatde bu gün
Mahv idüp anda bu teni kalmaya hîç senden eser G 45 / 5

²⁰ İskender Pala, a.g.e. s. 555.

O bir deryâ-yı ummândur bulunmaz ka'rı yok aslâ
Aña gavvâs olanlardan biri Mansûr idi hallâc G 19 / 5

Gezmesün ol sâhil-i ummânı talebkâr olarak
Kulzüm-i vahdetde olur dürr ile mercân güher G 45 / 4

12. Hicâb Nikâb

“Tasavvufta hicâb, Allâh’ın tecellisini kabule engel olan şeyler demektir.”²¹
Nikâb “peçe, yüz örtüsü; perde, örtü” anlamındadır. Tasavvuf bakımından “hicâb”la benzer anlamdadır.

Bu konuda kullanılan kelimeler şunlardır: “mahcûb” (T9/I-2), “hicâb” (T9/ I-4. G54/6. G 90/1. G133/6. G162/4), “nikâb” (T9/I-5. G1/16. G6/2. G7/1. G49/7. G80/2. G147/2), “ref-i nikâb” (G47/2).

“Hicâb” ve “nikâb” Allâh nûrunun görünmesiyle ortadan kalkar:

Pertevin saldı cihânuñ varı oldu âşikâr
Ger hicâb ü nûr u zulmet gitdi mahv oldu nikâb G 6 / 2

Ref olur zulmet nikâbı vech-i yâri görmege
Esicek bâd-ı sabâ zülf-i perîşândur seher G 49 / 7

Hak cemâlinin görünmesi için de “hicâb” ve “nikâb”ın ortadan kalkması gerekir:

Nihânî kenzüñ esrârı ayân oldu her eşyâdan
Açup rû-yı nikâbuñ dîde-i irfânumı feyyâz G 80 / 2

Pûşide nikâb eylemiş ol hüsn-i cemâlüñ
Billahî gelür görse eger kâfir îmâna G 147 / 2

²¹ İskender Pala, a.g.e. s. 250.

13. Sır, Esrâr, Râz

Sır, râz aklın ermediği şeyler anlamındadır. Esrâr “sır” kelimesinin çoğuludur. Şu kelime ve terkîplerle sır konusu anlatılmıştır: “sırr-ı mahbûb” (G14/4), “mahrem-i râz” (G20/6. G50/3. G117/5), “sırr-ı maânî” (G91/6), “esrâr” (G104/2), “sırr-ı Hudâ” (G138/5), “hem-râz” (G138/7), “keşf-i râz” (G145/2. G162/6), “esrâr-ı nihân” (G157/7).

Senâyî, bu konuyla ilgili olarak özellikle sırrın olur olmaz herkese açıklanmaması, ağzı sıkı olan ve hâlden anlayan bir sırdaş bulmak gerektiği üzerinde durur:

Velâkin keşf-i râz itme sakın nâdâna ey cânâ
Degül esrârın anlardan velî kendün nihân eyle G 145 / 2

Açma nâ-hem-vâre hergiz sırrını fâş eyleme
Mahrem-i râzufla cânâ sohbetüñ pinhânın aç G 20 / 6

Yüri var imdi Senâyî dile hem-râzuñ olup
Bir musâhib idüñ âlemde ki gonce-fem ola G 138 / 7

Allâh sırrının açıklanmaması gerektiği belirtilir:

Sırr-ı mahbûbı ayân itmekden itdiler hazer
Kimse ifşâ itmemişdür çünkü ey yâr itme bahs G 14 / 4

Sırr-ı Hakk’ı merd-i dâna geldiler setr ile heb T6/ III-2

14. Kanâat, Fakr, Gedâ, Gınâ

Gönlün devâmlı olarak kedersiz olması isteniyorsa kanâatkâr olunması gerekir:

Devâm üzre eger olsun safâ-yı hâtırum dîrseñ
Kanâat tahtına sultan olup tâc ü kabâdan geç G 21 / 2

Peygamberimiz bir hadisinde “fakirliğimle övünürüm” demiştir:

Hakk resûlî fakr ile fahr eyledi Ş2 / III-1

Kanâat fakr konusu tecrîd ve uzletle de ilgilidir. (Bkz. 9. Tecrîd, Uzlet, Halvet...)

Gedâ dilenci, yoksul demektir. Tasavvuf düşüncesine göre gedâ olmak şâh olmaktan yeğdir. Bu konuda şu kelime ve terkipler kullanılmıştır: “fakîr” (T4/IV-1), “şâh ü gedâ” (K3/7 K7/3), “mîr ü gedâ” (G21/5. G113/3), “gedâ” (K4/5. G3/1), “şâh, gedâ” (G38/6), “şâh ile gedâ” (G56/4), “gedâ vü bâ” (G126/1).

Gedâ dâimâ şâh ile birlikte anılır ve genellikle şâh ile karşılaştırılır. Gedânın görünüşü fakîrdir ama gönlü, manevî âlemi zengindir:

Gerçi suretde fakîr ammâ olar şâh-ı cihân T 4 / IV-1

Ey Senâyî dostdan ayru âleme şâh olmadan

Bir gedâ olmak visâl-i yâr ile andan lezîz G38 / 6

Gınâ (zenginlik) bir musrâda gözü tok olmak deyiimiyle belirtilmiştir:

Degül indinde cihân devleti zerre gözi tok M9 / VI-2

15. Himmet, İnâyet, Lutf, Rızâ

Himmet “gayret etmek”, “ermiş kimsenin tesîri” anlamındadır. Senâyî Dîvânı’nda “ermiş kimsenin tesiri” anlamında kullanılmıştır: “himmet” (Ş2/VI-2. G2/9. G126/7. G132/2), “himmet-i merd-i Hudâ” (G138/1), “himmet-i pîr” (G141/2).

Cezb idüp bir merd-i Hakkuñ himmeti
Ders okudum mekteb-i irfândan G 132 / 2

İllet-i cehl içre bîmâr oldugum bilmez idüm
Himmet-i pîrümle bu dil-haste tîmâr olmasa G141/2

İnâyet ve lutf kelimeleri birbirine yakın anlamda olup “iyilik” anlamındadır. Genellikle kıyâmet günü Allâh’ın ,nâyeti, Hz. Muhammed’in şefaati dilenirken bu konudan bahsedilmiştir:

Sakın kiбр eylemekden key hazer kıl
Ki olmaz anlara Hakk’dan inâyet K 6 / 40

Senüñ aşkuñla mahv idüp vücûdın nice âşıklar
Umarlar merhamet senden inâyet yâ Resûlallâh K 5 / 5

Lutf idüp âşıklarına kıl kerem bâbuñ güşâd
Yüz sürüp geldüm kapuña yâ İlâhî kıl meded G 33 / 2

Lutf idüp eyle şefâat yâ Muhammed Mustafâ M1/I-5

İnâyet ve lutf şu beyitlerde söz konusu edilmiştir: “inâyet” (K5/5,6. K6/40,45. G2/1), “lutf” (K2/6. K5/7. M1/V-2,5. mısralar. G33/2).

Rızâ “hoşnutluk, râzı olma” demektir. Allâh isimlerinden çoğunun rızâda gizli olduğu ve mürîdin mürşidine hoş bir şekilde hoşnutluk göstermesi anlatılmıştır: “rızâ” (G42/8. G69/2. G69/3).

Ey Senâyî biñ bir ism-i Hak rızâda gizlidür
Olmayınca kişi kul sultâna incinmek nedür G 42 / 8

16. Melâmet

Melâmet “ayıplama, kınama, azarlama” anlamındadır. Tasavvufta “melâmîlik” düşüncesi olduğu gibi bu adla tarîkat da söz konusu olmuştur.²²

Senâyî Dîvânı’nda “melâmet” düşüncesi ile ilgili olarak insânın benlikten kurtulması için aklından, ar ve namusundan dahi vaz geçmesi anlatılmıştır:

Değişdüm âr nâmûsı senüñ irfânûña şâhum

Baş açık sînesi uryân girüp meydânûña şâhum , G 118 / 1

Melâmet konusunda şu kelime ve terkipler kullanılmıştır: “melâmet” (T4/III-4), “âr u nâmûs” (G67/4. G118/1), “nâmûs u âr” (G106/4), “uryân olmak” (G67/5), “terk-i nâmûs eylemek” (G109/3), “deli divâne” (G111/4), “divâne” (G122/2), “cünûn” (G130/5), “aşkla rüsvâ olmak” (G166/5).

Melâmet abdâlların ve bir ölçüde âşıkların bir vasfıdır. (Bkz. 1. (Âşık, 6. Tarîkatlarla İlgili Kavramlar: a. Abdâl).

Senâyî’nin tahmîs yazdığı Eşrafoğlu Rumî’ye ait olduğu belirtilen gazelin bir beyitinde de melâmetten bahsedilir. Ancak “Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü”²³ adlı eserde bu beyitin şâiri olarak İsmâil Maşûkî belirtilmiştir. Yalnız bu beyitte “nâmûs u âr” yerine “nâm u nişânı” tamlaması vardır. Bunun dışında iki beyit vardır:

Terk idüp nâmûs u âr giy melâmet hırkasın

Bu melâmet hırkasında nice sultân gizlidür T4/III.-4.-5.

17. Ârif, İrfân, Maârif

Ârif, irfân sâhibi, bilgili kimse demektir. Ârif-i billâh da velilik mertebesine ulaşmış kimse, velî demektir. İrfân tasavvufta ilâhî bir feyiz olarak kâinâtın sırlarını bilme kudreti demektir. Maârif ise bilgi, marifetler, bilimler ve bilgi anlamındadır.

²² Bkz. İskender Pala, Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü Ank.. 1995, s. 363.-364.

Bu konuda şu kelime ve terkîpler kullanılmıştır: “ârif-i billâh” (T11/I-1. G125/7. G153/1), “îrfân” (G77/1. G117/3), “bâğ-ı îrfân” (T12/III-1), “bezm-i îrfân” (T9/V-1. G30/6. G95/1. G99/1), “meclis-i îrfân” (G85/5. G99/2), “dürr-i maârif gevheri” (K1/19), “kenz-i İlâhî” (K8/6), “maârif sohbeti” (G14/3. G148/1), “meta-ı marifet” (G142/2).

Ârif kimse îrfân sâhibidir. İrfânı ise Allâh’ı bilmektir. Allâh’ı bilmesi hem Allâh’ın varlığını, birliğini, vahdet-i vücûd düşüncesini tam anlamıyla bilmesi, hem de ilâhî sırlara vakıf olması demektir. Bu nedenle mekteb-i îrfâna gitmek, meclis-i îrfâna katılmak ve ârif kimselerin sohbetini dinlemek gerekir ki insan (veya âşık) kendi nefisini ve Allâh’ı tanınsın:

Yokdur âlemde hakikat meclis-i îrfân gibi
Bir safâ-yı zevk-i rûhânî gele andan neşât G85/5

Mübhem durur ol sırr-ı Hudâ sohbet-i îrfân
İrfân o durur kendüñi bilmiş ola âdem G117/3

Bezm-i îrfâna uyandur ârifâne bir çerâğ
Yâ nola senden de yansun âşıkâne bir çerâğ G99/1

Satılır anda meta-ı marifet var sen de al
Mekteb-i îrfân içinde mahfî bir bâzâr ola G142/2

Ârif kimse bir mürşîd, pîr veya şeyh olabilir. Zaten mekteb-i îrfân terkîbiyle tekke, dergâh vb. ifade edilmiştir. (Bkz. 6. Tarîkatlarla İlgili kavramlar: c. Mürşîd, Pîr, Şeyh. d. Dergâh, Tekke, Âsitân).

18. Zâhid, Vâiz, Dede, Sûfî

Zâhid çok, aşırı sofî; kaba sofî demektir. Bu nedenle zâhid kimseler gerek tasavvufta ve gerekse klâsik Türk şiirinde dâima kınanmıştır. Senâyî de aynı

²³ İskender Pala, a.g.e. s. 364.

anlayışla zâhidi oldukça çok söz konusu etmiştir: “zâhid” (M8/I-1. T8/I-1. T10/I-1. G25/1. G30/6. G35/1. G53/6. G60/2. G63/6. G82/1-3 G84/5. G86/3. G104/5. G106/6. G114/5), “zâhidâ” (T7/II-3. G63/4. G141/6, “zâhid-i hod-bîn” (G134/3).

Zâhid genellikle vahdeti anlayamadığı için yerilmiştir:

Bezm-i irfân içre sunma zâhide peymâne gel
Ey Senâyî câm-ı vahdet gelür ol nâ-dâna telh G30/6

Ayrıca “ey zâhid” redifli bir gazelde zâhidin riyâkârlığından inancının zayıflığından ve başka kusurlarından bahsedilmiştir:

Nedür davâ ile biñ bir didüğün ismini Hakk’uñ
Aceb var mı lisânuñda biri esmânuñ ey zâhid

Varup her meclise dâim riyâ vü süm’adur kâruñ
Murâduñ celb-i dünyâ hiledür irfânuñ ey zâhid G36/4,-5

Vâiz dînî öğütlerde bulunan kimse demektir. Vâiz de dîni yalnız emir ve yasaklarıyla bildiği, inancın özünden pek haberi olmadığı için zâhit gibi kınanır. “Vâizân” (G167/3) kelimesiyle söz konusu edildiği gibi “ey vâiz” redifli bir gazelde de vâizin sürekli cenneti, hurîleri övüp cehennem azabından bahsetmesi nedeniyle vâizi alaylı bir dille yermiştir:

Varup görmüş gibi nakl eyledün evsâf-ı cennâtı
İşiden zann ider def’atle geldün gitdün ey vâiz G92/2

Acâib müjdeler itdün gınâ olanlara şimdi
Ki gûyâ cenneti virdün mezâda satdün ey vâiz G92/5

Dîn âlimi olan fakîh de birkaç beyitte işlenmiş ve o da küçük görülmüştür: “fakîh” (G82/4.-6. G96/3).

İtmek için arz-ı kemal ey fakîh
Eyleme terkîb ile ma'nâyı arz

Fehm ide bilseñ didügüñ sözleri
İtmez idüñ yok didügüñ lâ'yı arz G82/4.-5.

Senâyî'nin yerdîği bir başka kimse “dede”dir. Dede “Mevlevîlik'te ‘muhiblik’ten sonraki bir derecedir.”²⁴

Sadece “dede” redifli bir gazelde söz konusu edilen “dede” kendisiyle çok iftihâr etmesi, süslü giyinmesi, hîlekâr olması, dervîş veya abdâllar gibi uryân olmasına rağmen aslında dünya menfaatini düşünen bir kimse olması ve başka sebeplerle yarılmıştır:

Gerçi sözüm yok libâs-ı fahrına yer vechle
Cûbe vü destârı uygun habbesi mercân dede

Babasız âdem gibi dünyâyâ itdüñ nev-zzuhûr
Senden evvel gelmemiş mi âleme insân dede G149/5.-6.

Sûfî tasavvuf ehli olan kimse demektir. Sûfî bir beyitte “hâl-i dil”den haberdâr olması, bir beyitte de kendisine bir mürşid bulması tavsiye edilirken söz konusu olmuştur:

Bahs olunmaz hâl-i dilden sûfî zinhâr itme bahs
Kenz-i esrâr-ı Hudâ'dur ey haberdâr itme bahs G14/1

Gerekse keñdüne kendüñ varup bir merd-i kâmil bul
Vatan-ı aslından ey sûfî murâduñsa haber almak G104/6

Bir gazelde de “Sûfî”ye nasihatte bulunmuştur. (G69):

Sûfî sakın münkir-i Hakk sözlerini eyleme gûş
Gûş-ı dile ehl-i hakikat sözünü eyle mengûş G69/1.

19. Zühd, Takvâ

Zühd her türlü zevke karşı koyarak kendini ibadete vermektir. Takvâ Allâh korkusuyla dinin yasak ettiği şeylerden kaçınmaktır.

Bu konuda kullanılan kelime ve terkîpler şunlardır: “kâbil-i irşâd” (M2/I-3), “zühd ü takvâ” (G8/2. G85/3. G161/1), “zühd ü riyâzet” (G13/2), “zühd-i hakîkî” (G63/7), “zühd ile takvâ” (G59/5. G107/2).

Genellikle gösteriş için olan zühd ve takvadan yakınılmıştır:

Zühd ile takvâ ile var olma sakın ehl-i riyâ
Münkir-i ebter olanuñ küfrine imân çekerüz G59/5

Aceb kimden kerem ummak dilersin
Bu halka gösterüp zühd ü riyâzet G13/2

20. İlim

“İlme’l-yakîn, ayne’l-yakîn, hakka’l-yakîn” eskiden ilmin dereceleri idi.²⁵ İlm-i ledün ise Allâh’ın sırlarına ait manevi bilgi demektir. “Tasavvufta Tanrı sırlarını ve işlerin iç yüzünü bilme ilmidir ki bunu ancak Allâh bilir ve Peygamberlerine öğretir.” “Ledün ilmi ancak, Allâh’tan ilhâm gören müridin feyzi ile bilinebilir.”²⁶

Şu terkîplerle ilmin dereceleri ve ledün ilmi belirtilmiştir: “İlme’l-yakîn” (G101/7), “ayne’l-yakîn” (G101/8, K3/9), “ilme’l-yakîn, ayne’l-yakîn”. (G70/5. G84/5), “ilm-i ledün” K8/6), “ilm-i ledünnî” T11/I-1. G55/5. G56/7).

²⁴ Cemal Kurnaz, Hayalî Bey Dîvânı’nın Tahlîli, İst., 1996 s.100

²⁵ Bkz İskender Pala, Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Ank. 1995, s. 279

²⁶ İskender Pala a.g.e., s. 344.

İlmin derecelerinin tasavvufla olan ilgisi şöyle açıklanmıştır: “Tasavvuf ilimleri ilk mertebede “İLMELYAKİN” mertebesindeki diğer (müsbet) ilimlerle birleşik durumdadır. Bu mertebenin hükmü, her şeyi görüp, gördüğü şekilde değerlendirmektir. Tasavvuf ilminin yükseldiği bu mertebeden başka iki mertebesi daha vardır ki: Bunlara:

1- AYNEL YAKİYN mertebesi,

2- HAKKAL YAKİYN mertebesi,

denir. Bunlardan “Aynel Yakiyn” mertebesini müşahade (bizzat görmek) ve keşif te'min eder. “Hakkal Yakiyn” mertebesi de kul'un “Hak ile hak olması” yânî Cenabı Hakk'ın ilâhî varlığında FENA bulması, bu hali ilim olarak, görerek ve aynı halle hallenerek yaşamasıdır.”²⁷

Senâyî Dîvânı'nda bu anlamda söz konusu edilmiştir:

Bu tevhîdüñ budur ilme'l-yakîni
Kanı ayne'l-yakîn seyrânı dervîş

Varan aynel'-yakîn içre görür kim

O “külli men aleyhâ fân”ı²⁸ dervîş G70/-5.-6.

21. Mâ-sivâ,Sivâ

Bu kelimeler Allâh'tan başka olan bütün varlıkları belirtir. Tasavvufta amaca ulaşabilmek için mutlaka gönlün “mâ-sivâ”dan arındırılması, yani gönülde Allâh'tan başka bir şeyin olmaması gerekir.

Senâyî Dîvânı'nda da bu konuya ağırlık verilmiştir. “Mâ-sivâ”yla ilgili olarak şu kelime ve terkipler kullanılmıştır: “kuyûd-ı mâ-sivâ” (K2/2. T13/II-1), “hubb-ı dünyâ” (K2/3), “hubb-ı sivâ” (K3/1. G51/6. G63/1), “mâ-sivâ” (K3/2. Ş2/I-3. G20/3. G81/2. G104/3. G146/1. G160/8), “fıkr-i sivâ” (M3/4.-5. TB/II-2), “gubâr-ı mâ-sivâ”

²⁷ Rahmî serin islam Tasavvufunda Halvefilik Halvetîler, İst., 1984, s. 25.

²⁸ 55. Rahmân Sûresi, 26. âyet. “Bütün üzerindeki yok alacaktır.”

(G1/17), “terk-i sivâ” (G1/1), “lezzet-i dünyâ” (G30/1), “efkâr-ı sivâ” (G30/5. G102/1). “hubb-ı mâsivâ” (G53/3), “fıkr-i dünyâ” (G76/1), “kayd-ı dünyâ” (G76/2),

Allâh’tan başka herşeyle ilgili olan düşüncelerden kurtulmak gerekir ki tasavvuftaki gaye olan “nûr-ı” tevhid” görülebilsin:

Virme efkâr-ı sivâyâ gönlüne yol girmege
Eyler ol vahdetdeki cem’iyyeti bî-gâne telh G30/5

Subh ü mesâ Hakk’a münâcâtımız
Hubb-ı sivâ olmaya hacâtımız G63/1

Görmek isterseñ hakikat nûr-ı tevhîdi ayân
Mâ-sivâdan yum gözin gayrı ko çeşm-i cânuñ aç G20/3

Gönlü “mâsivâ”dan arındırmak “tecrîd” yoluyla olur. (Bkz: 9. Tecrîd, Uzlet, Havlet...). Gönül “mâ-sivâ”dan arındırılınca Allâh’ın nûru gönülde tecelli eder. (Bkz: 7. Tecellî).

22. Cân Gözü, Cân Kulağı

“Cân gözü” ve “cân kulağı” deyimleriyle basîret, sağduyu sâhibi olmak ifade edilmiştir.

“Cân gözü” ile ilgili olarak şu deyimler kullanılmıştır: “gönül gözi” (K11/5), “cân gözi açılmak” (K3/3), “Cân gözini açmak” (G4/5. G142/6. G158/1), “dide-i dili açılmak “ (M3/I-5,...) “gönül gözin açmak” (K11/5. G40/6), “çeşm-i cânı açmak” (G20/3). “çeşm-i ibretle nazar kılmak” (M3/I-3. G6/4), “ayn-ı ibretle nazar kılmak” (G133/2), “basîret gözin açmak” (G12/13).

“Cân kulağı” ile ilgili olarak kullanılan deyimlerse şunlardır: “cân kulağı işitmek” (G48/2. G141/7), “cân kulağı ile dinlemek” (G91/7), “cân kulağı dinlemek”

(G114/5. G146/7), “cân kulağına mengûş itmek” (G163/4), “gûş-ı dile mengûş eylemek” (G69/1), “gûş-ı cân ile istimâ kılmak” (G96/1).

“Cân gözü” hakîkatı görmeyi, “cân kulağı” ise sözlerdeki hakîkatı duymayı, anlamayı sağlar. Bu nedenle “cân gözü”nün dâima açık olması ve dâimâ “cân kulağı” ile dinlemek gerektiği beşlirtilmiştir. “Cân gözü” açık olursa Allâh’ın cemâl sıfatı görülebilir. “Cân kulağı” işitirse her eşyanın Allâh’ın varlığını dile getirdiği anlaşılır:

Bu gönül gözin açup yâruñ cemâlin görelî
Gitdi anuñ kalmadı sabrı Karârından geçer G40/6

Cümle eşyâ sırrla Hakk varlığından dem urur
Cân kulaguñ işidürdi sende inkâr olmasa G141/7

23. Zikir

Tasavvufta Allâh adlarından bir kısmının belli sayıda tekrar edilmesine zikir denir. “Lisânî, kalbî, cehrî, hafî vs. çeşitleri”²⁹ vardır. Dervîşler nefsi terbiye etme yoluyla seyr ü sülûk ederlerken nefsin yedi tane olan mertebelerini sırasıyla geçerler. Bu mertebelerin her birinde Allâh’ın isimlerinden belirlenen biri zikredilir. Bu isimler sırasıyla şunlarıdır: “lâilâhe illâ’llâh, Allâh, Hû, Hakk, Hayy, Kayyûm, Kakhâ-r”.³⁰

Senâyî Dîvânı’nda zikir ile ilgili olarak şu kelime ve terkîpler kullanılmıştır: “zikr” (Ş1/I-4. G28/2,5. G128/6), “zikr-i Hudâ” (G28/3), “zikr-i Hakk” (G28/4. G49/8), “hû” (TB/III-2), “na’ra-i yâ-hû” (G127/3. G163/2).

Ayrıca “zikr-i Hudâ zikr-i Hudâ” (G4), “hû” (G133), “hû ile” (G143) redifli olan üç gazelde zikir konusu işlenmiştir.

Zikir Allah’a vâsıl olmayı sağlaması, gönlü parlatması, aydınlatması, rûha güç vermesi vb. bakımlardan söz konusu edilmiştir:

²⁹ İskender Pala, Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü, Ank. 1995, s. 521.

Âyîne kalbe cilâ zikr-i Hudâ zikr-i Hudâ
Câna safâ rûha gıdâ zikr-i Hudâ zikr-i Hudâ

Tarîkatda budur usûl emr-i Hudâ kavî-i resûl
Bunuñladur Hakk’a vusûl zikr-i Hudâ zikr-i Huda G4/1.-2.

Senüñ aşkuñla âşıklar döner meydânı hû ile
Şehâ derd-i firâkuñla ider devrânı hû ile G143/1

Kur’ân-ı Kerîm’de ve hadîslerde de zikrin önemi belirtilmiştir. Bir beyitte bundan bahsedilmiştir:

Gel Senâyî sen de eyle her seherde zikri Hakk
Bâ’is-i firdevs-i âlâ kurb-ı Râhmân’dur seher G49/8

24. Firâk

“Ayrılık” anlamına gelen “firâk” yârdan ayrılığı belirtir. Bu konuda şu kelime ve tenkîpler kullanılmıştır: “firâk” (G11/1. G124/4.128/-1) “gam-ı hicr” (G11/3), “firâk-ı yâr” (G126/3), hicrân ü firâk” (G105/2. G108/3).

Ayrılığından bahsedilen yâr tasavvufî düşüncedeki yâr, yani Allâhtır. (Bkz. 3. Mahbûb, Şeyh-i Hubân, Cân...):

Gam-ı hicrûñle ey cânâ neler çekdüm bu âlemde
Muhabbet ile tev’emdür anuñcün didiler mihnet G11/3

Firâkla ilgili olarak “âh ü figân” vb. de söz konusudur. “Âh ü figân” ile ilgili olarak kullanılan kelime ve terkipler şunlardır: “âh ü figân kılmak” (K10/7), “feryâd ü figân eylemek” (M4/II-2), “ah ile zâr” (M4/II-1), “âh ü zâr ü efgân” (G15/1), “âh ü

³⁰ Bkz. Rahmî Serin, İslâm Tasavvufunda halvetîlik ve Halvetîler, İst. 1984, s. 47-59.

figân itmek” (G22/1), “âh ü efgân” (G93/3,) “zârî vü 'giryân” (G105/2), “âh” (G128/1).

“Âh ü figân” dâimâ aşk ve ayrılık yüzündendir:

Düşelden aşkuña cânâ odur feryâduna bâis

Bu âh ü zâr ü efgân itmegi mu'tâduna bâis G15/1

Ayrıca “Ağla derd-i iftirâk-ı yâr ile” nakaratlı bir şarkıda (Ş2) bu konu dile getirilmiştir.

25. Visâl

“visâl” kavuşma, sevgiliye kavuşma anlamındadır. Visâl ile ilgili olarak şu terkîpler kullanılmıştır: “zevk-i visâl” (G15/7), “visâl-i yâr” (G22/7), “vâsıl-ı yâr” (G22/8), lezzet-i vustal” (G39/1), “rûz-ı vasl” (G57/5), “bezm-i visâl” (G107/3, G119/5), “râh-ı visâl” (G108/2,4. G121/7), “bezm-i vasl” 8G110/6), “vuslat-ı yâr” (G111/6), “vuslat-ı cânân” (G121/1).

Âşık hemen her zamân visâl için uğraşır. Kavuşmanın zevkini düşünmek âşığı gayretlendirir. Yine söz konusu olan yâr tasavvufî düşüncedeki yârdır:

Senâyî kalb-i vîrânı harâb-ender-harâb idi

Şehâ zevk-i visâlün olmasa dil-şâduma bâis G15/7

Hem-dem olup yâr ile gel meclis-i vahdetde bu dem

Bezm-i visâlinde anuñ aşkına mey nûş idelüm G119/5

26. Mutassvıflar

a. Edhem (öl. 777)³¹

İbrâhim Edhem diye bilinen bu evliya Belh sultânının oğludur. Buna rağmen saltanattan, tâc ve tahttan vaz geçerek derviş olmuştur. Edhem, bu yönüyle bir

³¹ İskender Pala, Ansiklopedik Divan ŞiiriSözlüğü, Ank. 1995 s. 163.

mısrâda örnek gösterilmiş (§2/IV-3), bir beyitte de “Bâyezîd” ve “Veyse’l Karenî” ile birlikte anılmıştır. (G68/4)

b. Mansûr (847-922)³²

Hallâc-ı Mansûr diye meşhûr olmuştur. Tasavvufta ilerleyip “fenâfillâh” hâline erişmiş, bu yüzden “ene’l Hakk” (Ben Hakk’ım.) demiştir. Bunun üzerine hapsedilmiş ve daha sonraki yıllarda idam edilmiş, darağacına çekilerek teşir edilmiştir. Klâsik Türk şiirinde en çok bu yönüyle ondan çok bahsedilmiştir.

Senâyî Dîvânı’nda da en çok bahsedilen kişi Hallâc-ı Mansûr’dur. Onun tasavvufta ileri bir dereceye varması, aşkı uğruna cânını fedâ etmesi, ene’l-Hakk demesi, darağacına çekilmesi söz konusu edilmiştir. (G19/5. G66/4. G137/9. G141/6):

Aşk-ı İlâhî ile kim menzil-i Mansûr’a varan
Ugrına cânânunı ider cânı fedâ dâre heves G 66 / 4

c. Bâ-yezîd (öl. 874-878 ?)³³

İran’ın Bistâm kasabasında doğduğu için Bâ-yezîd-i Bistâmî olarak bilinir. “Otuz sene Şâm’da dolaşmış, yüz on üç üstâddan ders almıştır. Aşk-ı ilâhîde o kadar ileri ve ibâdetle o derecede idi ki, nemâz kılariken, Allâh korkusundan ve islâmiyyete saygısından göğüs kemikleri gıcırdardı. Son derece âlim ve fâdıl ve edîb idi.”³⁴

Bâyezîd âlim ve fazileti olması yönüyle iki beyitte söz konusu edilmiştir. (G34/5,7).

ç. Veysel Karânî

“Tâbi’înin büyüklerindendir. Resûlullâh efendimizin zamânında bulundu ise de göremedi. Yemenlidir.”³⁵

³² İskender pala, a.g.e. s. 225.

³³ Mustafa Tatcı, Hayrettî’nin Dînî-Tasavvufî Dünyası, Ank. 1998, s. 189.

³⁴ Ahmed Fârûk, Eshâb-ı Kirâm, İst. 1997, s. 315. (Bu eserde doğum tarihi h. 160. Ölüm tarihi h.231 (m. 845) olarak belirtilmiştir.)

³⁵ Ahmet Fârûk, a. G. E. S.405.

Bir beyitte Veysel karânî'nin peygamberimize olan ilgisi söz konusu edilmiştir:

Kimdür işit âdemi Bâ-yezîd ü Edhem'i

Hazretüñ ol mahremi oldı Yemen'den Veys G 68 / 4

Bu mutasavvıflardan başka gazallerine tahmîs yazılan şâirler arasında tanınmış mutasavvıflardan Niyâzî-i Mısrî (T6) ve Kaygusuz Abdâl (Gaygusuz Sultân; T9) yer almıştır.

SONUÇ

Klâsik Türk edebiyatının 18. yüzyıl şâirlerinden Senâyî'nin Dîvân'ını din ve tasavvuf bakımından incelemiş bulunmaktayız. Hemen şunu belirtelim ki Senâyî Dîvân'nda zaten din ve tasavvuf dışındaki unsurlara pek yer verilmemiştir. Dînî konular dahi genellikle tasavvufî düşüncelere bir zemin hazırlamak için söz konusu edilmiştir.

Dînî konular bakımından Senâyî, birçok isim ve sıfatlarıyla Allâh'tan bahsederek onun varlığını ve birliğini, kudretini, ezelî ve edebî oluşunu, her şeyi yaratanın o olduğunu vb. düşünceleri ispatlayarak ortaya koyar. Özellikle Allâh'ın yaratıcı olması, insanı yaratması konusu üzerinde durulmuştur. Her şeyi yaratan Allâh'tır. Yeryüzüne, ağaçlara bitkilere, insanlara ve cinlere hayat veren O'dur. Âlemi insân için yaratmıştır. Bir hadis-i kudsîye göre Allâh "Ben gizli bir hazine idim, bilinmek istedim, bundan dolayıdır ki halkı yarattım." buyurmuştur. İşte insanı yaratmasının sebebi olarak da bu gösterilmiştir. İnsanın yaratılması ise nûn harfi içindeki bir noktaya teşbîh edilerek belirtilmiştir:

Âdemi var itdi Hakk nûn içre bir nokta misâl

"Kenz-i mahfî"den zuhûrî Hubb-ı Hakk'dur işbu hâl G 115 / 1

"Allâh" Senâyî Dîvânı'nda oldukça çok yer almış ve hemen her yönüyle Allâhtan bahsedilmiştir. Her şeye hükmeden O'dur. Allâh'la ilgili anlatılanların tümü şâirin çok kuvvetli bir Allâh inancına sâhip olduğunu gösterir.

Âyet ve hadisler de oldukça çok yer almıştır. Genellikle iktibas yoluyla belirtilen âyet ve hadîsler ortaya konulan düşüncelere kanıt olarak gösterilmiştir. Âyetlerden en çok "kabe kavseyini ev ednâ"³⁶ âyeti, hadislerden de "men arefe nefsen kad aref" hadisi söz konusu edilmiştir.

Peygamberler konusu eserin dînî konuları içinde önemli bir yer tutmaktadır. Her peygamber genellikle en çok bilinen özelliği veya mucizesiyle söz konusu

edilmiştir. Hz. Âdem yaratılan ilk insan olması, Hz. Nûh tûfân hadisesi, Hz. Lokmân hekîmliği, Hz. İbrahim Nemrûd tarafından âteşe atılması ve pûtları kırması, Hz. Hızır ilm-i ledünn sâhibi olması Hz. Musâ Tûr Dağı'nda Allâh'ın tecellî etmesi, Hz. Süleymân taht ve saltanat sâhibi olması, Hz. Eyûb sabrı, Hz. Yakûb oğlu Hz. Yûsuf'tan ayrılığı, Hz. Yusuf güzelliği, Hz. İsâ nefesi bakımından söz konusu edilmiştir.

En çok bahsedilen peygamber Hz. Muhammed'dir. Dört “na’t” ve bir “mirâciyye”de çeşitli bakımlardan Hz. Muhammed'den bahsedilmiştir. Özellikle mirâc mucizesi üzerinde durulmuş, son peygamber olduğu, ona ümmet olanların selâmete etdikleri, Allâh'ın sevgili kulu olduğu, yerin ve göğün onun şânına yaratıldığı, bütün alemlere rahmet olarak gönderildiği belirtilerek övgüde bulunulmuş, inâyet, lutf, merhamet, şefâat etmesi dilenmiştir. Hz. Muhammed'e çok derin bir sevgisi, çok büyük bir bağlılığı, hürmeti olduğu görülmektedir.

Dört halifeden sadece bir-iki mısra da bahsedilmiştir. Yalnız Hz. Alî'den “Ben ilmin şehriyim, Alî kapısı” meâlindeki hadîsi, tarîkat silsilelerinin Hz. Alî vasıtasıyla Hz. Muhammed'e kadar götürülmesi cennette Kevser sunması bakımından bahsedilmiştir. Ayrıca Hz. Alî'nin bir şiiri de tahmîs edilmiştir.

Ahîret konusunda “Kasîde-i Haşr-nâme” başlıklı bir kasideyle en çok kıyâmet konusunda bahsedilmiştir. Günahkâr kimselerin oldukça çirkin, iğrenç bir hâlde hoşrolunacakları örneklerle belirtilerek bu günahlardan kaçınmak gerektiği belirtilmiştir. Âhir zamanla ilgili olarak şâirin yaşadığı çağdan şikâyet ettiği bir gazel de vardır. Cennet ve cehenneme fazla değinilmemiş, Allâh'ı seher vakti zikretmenin insanın cennete girebilmesine çok etkisi olduğu, bir pirin yardımıyla günahlardan korunarak insanın cehennem âteşinden kurtulabileceği belirtilmiştir. Cennetle ilgili olarak hûrî ve gilmân da söz konusu olmuştur. Bezm-i elestten bahsedilerek insanın yaratılmadan önce rûh halinde bulunuşu, Allâh'ın bu rûhlara “Ben sizin Rabb'iniz değil miyim?” diye sorması, onların “Evet” diye cevap vermeleri anlatılmıştır.

³⁶ 53. Necm Sûresi, 9. Âyet.

Diğer itikadî konulardan en çok nefis üzerinde durulmuş, nefsin kötülüğü anlatılmıştır. Ayrıca şeytânın Hz. Âdem'e secde etmemesi, bu yüzden lanetlenmesi de anlatılmıştır.

Dîn ve ibâdet ile ilgili konulardan da yeri geldikçe bahsedilmiştir.

Tasavvuf bakımından Senâyî Dîvânı hayli zengindir. Dini konular da işlenmiş olmasına rağmen tasavvuf ön plandadır. Hatta Senâyî Dîvânı'nda işlenen duygu ve düşünceleri anlayabilmek için tam bir tasavvuf bilgisine sâhip olmak gerekir.

Tasavvufî düşünceye göre kendinden en çok bahsedilen “mahbûb”dur. Daha sonra “âşık, aşk ve sevgi, gönül” konuları gelir.

Mahbûb vb. isimlerle ve çeşitli sıfatlarla kendisinden bahsedilen sevgili Allâh'tır. Genellikle Allâh'ın hüsn-i mutlak, cemâl-i mutlak olması ve âşığın dâimâ ona kavuşmak. “cemâl-i mutlak”ı görmek arzusu dile getirilmiştir. Mahbûb bazen arz-ı didâr eder ancak Allâh nûrunu görebilmek pek kolay değildir. Ancak seyr ü sülûk ile kademe kademe ilerlenerek, gönül mâsivâdan arındırılarak tecellî sağlanabilir. Allâh, âlemi, insanı sevgi üzerine yaratmıştır. Yaratmasının nedeniye bilinmek ve “hüsn-i mutlak”ını seyretmek istemesidir. Bu yüzden yaratılan her şeyde Allâh'ın “cemâl-i mutlak”ından izler vardır.

Genellikle âşık dâima “mahbûb”a vasıl olmak istemesi, onun aşkıyla yanıp tutuşması, âh ü figân etmesi yönleriyle ele alınmıştır. Gönül, Allâh nurlarının tecellî ettiği yer, Allâh'ın evi olması yönleriyle ele alınmış ve gönlün sâf olmasının önemi üzerinde durulmuştur. Aşk ise yakıcılığı ve sarhoş ediciliği bakımından ele alınıp ateş ve şarâba benzetilerek işlenmiştir. Söz konusu olan aşk İlâhî aşktır. Bu yüzden daimâ aşk âteşine yanmak gerekir. Bu durumda âşık “pervâne”ye teşbîr edilir.

Tasavvufî olarak ele alınan bir başka konu tarikattır. Senâyî “Celvetî” tarikatına mensuptur. Tarikat konusunda en çok “mürşid”den daha sonra “abdâl, derviş ve sâlik”ten bahsedilmiştir. Tekyeden de oldukça çok bahsedilmiştir. Ancak tekye için “mekteb-i irfân” ismi kullanılmıştır.

Tecellî, cezbe, hayret, tecrîd, fenâ, bekâ, vahdet, kesret vb. tasavvufî düşünce esaslarına oldukça çok yer verilmiştir. Özellikle tecellî, tecrîd, vahdet-kesret, ârif, irfân, zâhid, mâ-sivâ, cân gözü, cân kulağı, firâk, ve visâl konuları üzerinde durulmuştur.

Vahdet-kesret konusunda “vahdet-i vücûd” düşüncesi dile getirilmiştir. Allâh vücûd-ı mutlaktır. Yaratılan her şeyde Allâh'ın isim ve sıfatları görünür, bütün varlıklar Allâh'ın varlığına ve birliğine birer delildir. Genellikle vahdet düşüncesi, vücûd-ı mutlak bahra yani denize teşbîh edilerek anlatılmıştır.

Ârif kimse irfân övülür. Buna karşı klâsik Türk şiirindeki anlayışa uygun olarak zâhid kimse yerilir. Az da olsa hep nasîhat verdiği ve zâhid gibi dinin yalnız kurallarıyla uğraşması, kendisini çok şey biliyormuş zannetmesi ve neticede tasavvufî düşünceyi anlamadığı için vâiz de yerilmiştir.

“Tecellî”nin gerçekleşebilmesi için gönülde Allâh'tan başka hiçbir şeyin olmaması gerekir. Bunun için mâ-sivâ konusu üzerinde oldukça çok durulmuştur.

“Cân gözü” ve “cân kulağı” basîret ve sağduyuyu ifâde eder. Tecellînin gerçekleşebilmesi için gönlün mâ-sivâdan arındırılmasının yanında “cân gözü”nün açık olması, “cân kulağı”nın işitmesi gerekir.

Zikir de gönlün mâ-sivâdan arındırılmasını sağlaması bakımından söz konusu edilmiştir.

“Mahbûb”dan ayrı olma ve bu yüzden daimâ âh ü figân etmek, ona kavuşmayı istemek, kavuşmanın zevini duymak işlenen başka bir konudur.

Üslûp olarak dînî konularda kuru bir anlatım tarzı vardır. Fakat tasavvufî konularda canlı ve sanatlı bir anlatım tarzı mevcuttur. Klâsik Türk şiirinin sanat anlayışına uygun olarak mazmûn ve edebî sanatlar kullanılmıştır. Teşbîh, istiâre, iktibas, telmîh, tenasüp çoğunlukla kullanılan sanatlardır. Yine tasavvufî konularda birçok tasavvufî remîzler kullanılmıştır. Çok azda olsa bazı mısra ve beyitlerde cümlelerin kuruluşu anlamayı zorlaştırır. Bir çok deyim ve birkaç ata sözü ve veciz ifâde kullanılmıştır.

Sonuç olarak Senâyî'nin 18. yüzyıl klâsik Türk edebiyatının mutasavvıf bir şâir olduğunu söylebiliriz

II. BÖLÜM: KARŞILAŞTIRMALI METİN

A. DİVÂN NÜSHALARININ TANITIMI

1-Süleymaniye Ktb. (Hacı Mahmud Ef.) 3487 (S)

Bu nüshada 10 kasîde, 9 muhames, 1 terkîb-i bend, 2 şarkı, 13 tahmîs, 151 gazel (Salahî ve Rag'b'ın da nazire yazılan birer gazelleri vardır), 1 tarih, 3 nutuk, 1 (Ragıb'ın gazeline) nazire vardır.

Baş: Be-nâm-ı Hâlik-i hayy ü tüvânâ

Kadîm ü kâdir ü bînâ vü dâî

Son: Bu makâm içre Senâyî kalur ubudiyyetden

Gelicek dahve yine şer'e ri'âyetle döner

İst. th: H.1259/ M. 1843. Yzn: Ömer Himmetî

İst. kd:

Md. ta: 60 yk, 223 x 156-193x103 ölç, rik'a gibi yz, 17 st, avrupa kt, kırmızı szb. Ve cl, arkası ve kenarları meşin, üstü ebri kâğıt kaplı ct.

Başta Hacı Mahmud Ef.'nin vakıf mühriyle kütüphanenin resmî mühür ve damgası ve sonunda Mehmed Reşîd adına iki mühür basılıdır.

59.sayfada dîvân ve Senâyî hakkında kısaca bilgi verilmiştir.

2-İstanbul Üniversitesi Ktb. T335 (Ü)

Bu nüshada 10 kasîde, 9 muhammes, 1 terkîb-i bend, 2 şarkı, 1 tahmîs, 152 gazel, 1 tarih, 3 nutuk vardır.

Baş: Ben-nâm-ı Hâlik-i hayy ü tüvânâ

Kadîm ü kâdir ü bînâ vü dâî

Son: Mâ-hasal lebvs-i cehâletle kalurdum Zâtiyâ

Âb-ı tevhîd ma'ârif birle tathîr olmasam

İst. th:

Md. ta: 71 yk. (70. yaprakta sadece iki beyit var, diğer kısmı boş), 222x148-148x93
öç, talik yz, 13 st, aharlı avrupa kt. kırmızı, arkası ve kenarları meşin, üstü kâğıt kaplı
ct.

Başta kütüphanenin resmî mührü basılı ve bir temellük kaydı yazıldır. Sonda
Şeyh Zâtî'nin bir gazeline Senâyî'nin bir tahmîsi vardır.

3-İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı O.E. 1136 (A₁)

Bu müshada 11 kasîde, 8 muhammes, 1 terkîb-i bend, 3 şarkı, 11 tahmîs, 168
gazel, 1 muammâ, 1 nazım, 35 tarih, 4 nutuk vardır.

Baş: Fahr-ı âlemsin âmân eyle şefâ'atle atâ

Bu hakîrin de kabûl it gelicek rûz-ı cezâ

Son. Senâyî'den du'â çün gevherî geldi dile târîh

Hudâ devletle ömr ihsân ide ilm-i Süleymân

Dîvân'ın başında-bugünkü harflerle-şu kayot vardır: Senâî, Ali Edirneli-1182
H. den sonra Divan. 180x115, 145x90 mm. 90 yk. 15 st Rık'a Müellif hattıyla olan
nüshadan istinsah edilmiştir.

Dîvân'ın sonunda kütüphanenin mührü basılıdır.

4- İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı O.E. 156 (A₂)

Bu nüshada 11 kasîde, 7 muhammes, 1 terkîb-i bend, 3 şarkı, 11 tahmîs, 167
gazel, 1 muammâ, 1 rübâî, 35 tarih, 4 nutuk vardır.

Baş: Ben-nâm-ı Hâlik-i hayy ü tüvânâ

Kadîm ü kâdir ü bînâ vü dâna

Son: İlham-ı Hudâ'yı gâhî nazm ider

Vâridât-ı Hakk'dur gelen diline

Son sayfada Senâî'nin kim olduğu kısaca belirtilmiştir.

Md. ta: 62 yk, satır sayısı değışiktir.

5- Milli Ktb. F.B. 198 (M)

Bu nüshada 10 kasîde, 9 muhammes, 1 terkîb-i bend, 2 şarkı, 13 tahmîs, 152 gazel (Salâhî ve Ragıb'ın da nazîre yazılan birer gazelleri vardır), 1 târih, 3 nutuk, 2 nazîre vardır.

Baş: Ben-nâm-ı Hâlik-i hayy ü tüvânâ

Kadîm ü kâdir ü bînâ vü dâna

Son: Bu makâm içre Senâî kalur ubudiyyetden

Gelicek dahve yine şer'e ri'âyetle döner

İst. th: H. 1259/M. 1843 Yzn: Mustafâ Begzâde İbrâhim Beg

İst. kd:

Md. ta: 150 yk (72 yk.), 14 st.

Bu nüshanın ilk 72 sayfasında Senâî'nin dîvânı vardır. 74-150. Sayfalarda Seyyid Nizâm Oğlu adlı bir şâirin dîvânı yer alır. Bu bölümde satır sayısı 18'dir

Başta Pertev Paşa'ya ait iki kıta, Fahri Bilge Kütüphanesi ve Millî Kütüphane'nin mühürleri basılır.

B. METNİN KURULUŞU

1.Senâî Dîvânı klâsik dîvân tertîbine uygun olmadığı için öncelikle klâsik dîvân tertîbine uygun hâle getirilmiştir.

Senâî Dîvânı'nın belirleyebildiğimiz ve mevcut olan nüsha sayısı beştir. İçinde en çok manzume bulunan ve manzume sayısı da aşağı yukarı aynı olan iki nüsha Atatürk Kitaplığı'nda yer alan nüshalardır. Bu iki nüshada diğer nüshalarda olmayan tarihler vardır. Süleymâniye Kütüphanesi ile Millî Kütüphane'deki nüshaların da manzume sayıları birbirine eşittir. Manzume sayısı en az olan nüsha ise İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde ki nüshadır. Bu nüshada hem tarihler, hem de tahmisler yoktur.

Senâyî Dîvânı'nın her beş nüshasının da tertîbi hemen hemen aynıdır. Yalnız Atatürk Kitaplığı'ndaki iki nüshada bir-iki farklılık vardır. Manzumeler nazım biçimleri ayırt edilmeksizin harf sırasına göre sıralanmıştır. Yine de dîvânın başında birkaç na't ve münâcata yer verilmiştir. Kasideler, muhammesler ve şarkılar harf sırasına göre gazellerin arasına dağıtılmıştır. Yalnız tahmîs ve tarîhler ayırt edilerek yazılmıştır.

Dîvân, klâsik dîvân tertibine uygun hale getirilirken sırasıyla kasîdeler, musammatlar (muhammesler, terkeb-i bent, terci-i bent, şarkılar, tahmîsler), gazeller, nazireler, muammâ, rübâî, nazım tarîhler ayırt edilip birer bölüm hâlinde yazılmıştır. Her bölümdeki manzumeler numaralandırılmıştır.

2. Senâyî Dîvânı'nın nüshalarındaki manzume sayıları, yukarıda da belirtildiği gibi, az veya çok birbirinden farklıdır. Atatürk Kitaplığı'ndaki iki nüsha dışındaki nüshalarda tarihlerin ve İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki nüshada tahmîslerin olmaması iki önemli farklılıktır. Bazı mazumelerin yalnız bir nüshada bulunduğu da olmuştur. Her ne şekilde olursa olsun manzumelerin tamamı Senâyî Dîvânı'na alınmıştır.

3. Nüsha karşılaştırmaları sırasında nüsha farklılıkları dip notlarda belirtilmiştir. Dip notlar beyit numaralarıyla belirtilmiştir. Beyitin birinci mısrasına "a", ikincisine "b" denilmiştir. Farklılıkların belirtilmesinde önce beyitte yazılmış olan biçimi belirtilip ":" işareti konulduktan sonra farklı biçim veya biçimler belirtilmiştir. Nüsha farklılığının hangi nüsha veya nüshalarda olduğu nüsha kısaltmalarıyla belirtilmiştir. Süleymaniye Ktb. 3487'de kayıtlı nüsha S, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı O.E. 1136'da kayıtlı nüsha A₁; O.E. 156'da kayıtlı nüsha A₂, İstanbul Üniv. Ktb. TY 335'de kayıtlı nüsha Ü, Millî Ktb. F.B. 198'de kayıtlı nüsha M olarak kısaltılmıştır.

Manzumelerde geçen âyet ve hadisler de anlamlarıyla birlikte dip notlarda genellikle belirtilmiştir. Bu dip notlar da beyit numaralarıyla belirtilmiştir. Diğer açıklamalar için kullanılan dip notlar yıldız (*) işaretiyle belirtilmiştir.

4. Millî Ktb. F.B. 198'de kayıtlı nüsha dışındaki diğer nüshalarda manzumelerin nüshaların hangi sayfalarında olduğu nüshaların her sayfasında ki ilk

beyitin önüne nüsha kısaltması ve sayfa numarası yazılarak belirtilmiştir. Fakat bazı manzumelerin hiçbir beyti sayfanın başlangıcında yer almaz. Ayrıca dîvân klâsik dîvân tertibine uygun hâle getirilirken bazı manzumelerin yerleri değiştirilmiştir. Bu yüzden her hangi bir beyti veya ilk beyti bir sayfanın başlangıcında yer almayan manzumelerin nüshaların hangi sayfasında yer aldığı manzumelerin üstünde parantez içinde belirtilmiştir.

5. Nüshalar arasında bazı imlâ farklılıkları da vardır. Ünlülerin düzlük-yuvarlaklıkları, 2. teklik ve çokluk iyelik ekleriyle genetif ekinin “nazal n” (ñ) ile yazılıp yazılmaması gibi. İmlâ ile ilgili farklılıklar genellikle belirtilmemiştir. 18. yüzyılın fonetik özelliklerine uyulmaya çalışılmıştır.

6. Metnin transkripsiyonunda Pof. Dr. İsmail Ünver’in “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler” başlıklı yazısındaki görüşlere uyulmaya çalışılmıştır.

C. TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ā	Ā ā
ا	A a E e
ب	B b
ت	T t
ث	S s
ج	C c
چ	Ç ç
ح	H h
خ	H h
د	D d
ذ	Z z
ر	R r
ز	Z z
س	S s
ش	S s
ص	S s
ض	D d Z z
ط	T t
ظ	Z z
ع	
غ	G g
ف	F f
ق	K k
ك	K k ñ
ل	L l
م	M m
ن	N n
و	V v (u)
هـ	H h (a, e)
ی	Y y (i, i, î)

SENÂYÎ DÎVANI

Dīvān-ı Hāzret-i Şeyh 'Alī Senāyī*

Bismi'l-lāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm

KASİDELER

-1- (A₁ 81b)

Mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün

S1b

A₂ 1b

Ü1b

- 1 Be-nām-ı Hālik-i ḥayy ü tüvānā
Kādim ü kādir ü bīnā vü dānā
- 2 Senāyī ḥamd ola Allāh'a dā'im
Hüve'l-ḥayyü'l-lezī bāki kādimā
- 3 Şalāt ile selām olsun taḥiyyāt
Dü-'ālem ḥürmetine oldı peydā
- 4 Bu dīn içre aña nuşret iden hem
Daḥi aşḥāb u āle olsun ihdā
- 5 Hudā itmāmını kıla müyesser
Şürü' itdüm kelām-ı nazma ammā
- 6 Kamu pīrlerden istimdād dilerüm
Huşūşen şeyhüm ol Zātī-i dānā
- 7 Çeküp gülbengini her demde anuñ
Diyelüm kaddese sırrehü'l-a'lā
- 8 Murākıb üzre idüm bir seherde
Ki neyle başlayam bu nazma āyā
- 9 Anı gördüm ki bir pīr oldı zahir
Meger ol şāhididür sırr-ı mollā
- 10 Didi bu beytle başla gel evvel
Ser-i dīvānuña olsun bu tuḡrā

* Dīvān'ın başlangıcı : S. A₁ :Dīvān-ı Hazret-i Senāyī. Ü:Bismi'llāhi'r-raḥim. A₂ :Yā Müste'ān.

- Ü2a 11 Yazup ser-levhasında ben de anı
Ola bu^{11b} defter ü dîvāna imzā
- 12 Bizüm de var bu sözde şahidimüz
Nazar kıldum zuhūr itdükde baña
- S2a 13 Hafîfû'l-laḥîm orta boyli^{13a} bir zāt
Hemān seksan içinde sinni gūyā
- 14 Kemāl 'arz itmege cānā ne hācet
Degüldür maḳṣadum benlikle da'vā
- 15 Hudānū luṭf u iḥsānidur ancak
Neye kādir ola bu kemter ednā
- 16 Faẓîletde kimin kılmış yegāne
Ma'ārif mahzenidür kimi cānā
- A₁ 82b 17 Hāḳ iḥsānında kaḫt olmaz birāder
Tecellî-i Hāḳ olur "anen fe-ānen"^{17b}
- 18 Hudā kıldı kerem bu men gedāya
Hāḳîkat kenzinüñ miftāhın i'tā
- 19 Aḳup dürr-i ma'ārif gevherinden
Nişār itsem gerek esrār-ı imā
- 20 Nazar kııl bu kelāmı ten mi söyler
Degül mi cān iden bu nuṭḳı cānā
- 21 Yā sende ten mi gūş eyler kelāmı
Gören^{21b} cānuñ degül mi şimdi hālā

^{11b} "bu" kelimesi yok. A₁

^{13a} boyli : boylu Ü

^{17b} anen fe-ānen : ân-be-ân, devamlı.

^{21b} gören : gör S

22 “İzā aḥbebtü ‘abden küntü” dir Ḥaḳḳ²²
Leḥü sem‘an başıran ve lisānā

23 Nedür bu tende^{23a} cān hükmi cihāna
Ḳamu cān emrine rām oldı eşyā

Ü2b 24 Senāyī cān.-ı ādemden gelür söz
Güzel fehm ideli^{24b} nefḥ itdi Mevlā

-2- * (A₁ 64b, Ü2b, A₂ 44a, S2a)

Münācāt-ı Ḥaḳḳ-ı cell ü ‘alā*
Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Ey kerem kânı meded kıl nefse maḡlūb eyleme
Bir murāda beni ṭālīb anı maṭlūb eyleme

2 Cümleñüñ maḳṣūdı sensin evvel āḥir yā İlāh
Şol ḳuyūd-ı mā-sivāyı baña merḡūb eyleme

3 Ḥubb-ı dünyāyı derūnumdan çıkar meyl itmeyem
Sevgini dilden meded yā Rabb meslūb eyleme

4 Hem muḥīṭ ismüñ ḥaḳıçün zāhiren ferdin ü ferd
Göñlüme elvān u rengi başḳa maḥbūb eyleme

S2b 5 Bir göz aç göñlümdede yā Rabb senden artuḳ görmeyem^{5a}
Perde-i envār-ı^{5b} zulmet ile maḥcūb eyleme

6 ‘Afv idüp luṭfuñla cürmüm seyyi’ātüm maḥv idüp
Defter-i a‘mālūme ‘işyān ile mektūb eyleme

²² Bir kulu sevdiğim zaman onun (duyan) kulağı, (gören) gözü, (.konuşan) dili olurum. (Kudsî Hadis).

^{23a} bu tende : tende bu S A₂

^{24b} ideli A₁ : idelüm

* 2.-5. Kasideler konu bakımından kaside olmalarına rağmen beyit sayıları oldukça kısadır.

* Başlık : Ü. A₂ : Münācāt.

^{5a} görmeyem : görmeye S

^{5b} envār-ı : envār u Ü

A₂ 44b 7 Bu Senāyī-i derd-mendi yā ilāhe'l-ālemīn
 'İzzetüñ hakkı bu halkuñ içre ma'yüb eyleme

-3- (A₁ 74b, Ü2b, A₂ 52a, S2b)
 Ta'rifü'n-Nebi^{*}

Mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün

1 Gel ey 'āşık Muḥammed Muṣṭafā'yı
 Görem dirseñ bırak hubb-ı sivāyı

2 Göñül āyīnesin eyle mücellā
 Derūnuñ şāf idüp sil mā-sivāyı

A₁ 75a 3 Açıla cān gözüñ göñlüñ uyana^{3a}
 Göresin kim Resül-i kibriyāyı

Ü3a 4 Kim ol şāh-ı cihān-ārāyı bilgıl
 Şerī'at şāhibi şāhib-mevāyı
 5 Hākikat nūr-ı zātıdur cihāna
 Viren şems ü kamerden bu ziyāyı

6 Yaratdı kâ'inatı Hakk te'ālā
 Anuñcün var idüp 'arż ü semāyı

7 Buyurdu şānına "levlāke levlāk"^{7a}
 Qul itdi kendüye şāh u gedāyı

A₂ 52b 8 Maḳām-ı "ḳābe ḳavseyni ev ednā"^{8a}
 Olup menzilgehi vaḥdet serāyı

^{*} Başlık :Ü A₂.

^{3a} uyandır : uyana S

^{7a} "levāke levlāke lemā halaktü'l-eflāke" : Sen olmasaydın, sen olmasaydın yeri göğü yaratmazdım.
 (Hadīs-i kudsi)

^{8a} 53. Necm Sûresi, 9. Âyet.

- 9 İrince tā çalış 'ayne'l-yakīne
Göresin kimdür ol kadr-ı a'lāy
- 10 Çıkarılmışlar Şenāyī erba'ini
Görenler sırrı Ahmed'den Hudā'yı

-4- (Ü3a, A₂ 1b, S2b)

Na't-ı şerīf-i sultānū'l-enbiyā^{*}
Fe'ilātūn fe'ilātūn fe'ilātūn fe'ilūn
(fā'ilātūn) (fā'lūn)

- A₁ 1b 1 Fahr-i 'ālemsin āmān eyle şefā'atle 'atā
Bu hakīrin de kabūl it gelicek rüz-ı cezā
- 2 Bu cihān varına bā'ış ki senūñ hürmetine
Halk olundı yir ü gök āteş ile hevā
- 3 Ne gam ikrār ide bir kıl dil ü cāniyle seni
Şad hezār itse şalāt ile selām şubh ü mesā
- S3a 4 Yedi kat gökleri seyrān ile mi'rācuñ 'ayān^{4a}
Saña Hak k rü'yeti vāki' olup ey kadr-ı a'lā
- A₂ 2a 5 Senūñ evşāfını Hak hazreti^{5a} medh eyledi çün
Nice vaşf itmege kadir ola kem-ter bu^{5b} gedā
- Ü3b 6 Baña hāb içre Şenāyī didi ol şāh-ı resūl
Beni taşdik ile seyrān ider ol 'ayn-ı Hudā

^{*} Başlık : Ü A₂.

^{4a} gökleri seyrān ile mi'rācuñ 'ayan : gökler ile mi'rācuñ seyrān 'ayān S

^{5a} hazreti : hazret S

^{5b} kem-ter bu : bu kem-ter A₂

-5- (A₁ 61a, Ü3b, A₂ 1b, S3a)

Na't-ı şerîf-i sultânü'l-enbiyâ*

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

- 1 Nümâyân oldı şānuñda risālet yā Resūla'llāh
Saña ümmet olan buldı selāmet yā Resūla'llāh
- 2 Cenāb-ı Hāzret-i Hāk' dan gelüpsin da'vete halkı^{2a}
Kudūmuñ ehl-i imāna hidāyet yā Resūla'llāh
- 3 Senüñle buldılar Hāk'ı şular kim irdiler Hāk'a^{3a}
Derüñ eyleyen dilden itā'at yā Resūla'llāh
- 4 Hudā evvel senüñ nūruñ yaratdı cümle eşyādan
Anuñcün sende hatm oldı risālet yā Resūla'llāh
- A₁ 61b 5 Senüñ 'aşkuñla mahv idüp^{5a} vücūduñ nice 'āşıklar
Umarlar merhamet senden ināyet^{5b} yā Resūla'llāh
- 6 Kaçan kim "yevme tublā"^{6a} da muhākkaḳ nef̣s nef̣sīdür
Mededsiz ḳalmıṣa senden 'ināyet yā Resūla'llāh
- 7 Şenāyī 'āşī vü mücrim siyāh-rū bendeñe luṭf it
Kerem mürüvvet 'atā senden şefā'at yā Resūla'llāh^{7b}

^{2a} da'vete halkı A₁ : da'vet-i Hakk'a

^{3a} Hakk'a S : zāta

^{5a} idüp : itdi S

^{5b} ināyet A₁ : i'ānet

^{6a} "yevme tublā" (yok olunacağı gün), 86. Târik Süresi, 9. Âyet.

^{7b} Vezne göre bir hece fazladır.

-6- (A₁ 10b, Ü10a, S8a)

Kaşide-i Haşr-nāme*

Mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün

A ₂ 6a	1	Mu'āz İbn-i Cebel kılr rivāyet Ne buyurmuşdur ol şāhib-sa'ādet
Ü10b	2	Didi bir gün ben ol fahr-ı cihāna Su'āl itdüm nedür rüz-ı kıyāmet
	3	'Azīm günden su'āl itdün buyurdu Ki ol gündedurur gāyet mehābet
	4	Geliser ümmetüm on bölük anda Ola her birlerinde bir beşāret
	5	Kiminün yüzleri bedr olmuş aya Müşābihdür bular sāhib-i melāmet
S8b	6	Ma'āz-Allāh gör imdi bunları sen Geliserdür bular ^{6b} şāhib-şekāvet
	7	Kimi maymün ü hūnzir şūretinde Gelürler mahşere bī-hadd ü gāyet
	8	Kimisi baş aşağı yüzi üzre Kimi kördür kimi şağır nedāmet
A ₁ 11a	9	Kiminün dilleri göksine şarkmış İrinler akar ağzından kerāhet
	10	Kiminün elleri ayakları hem Kesilmiş geleler rüz-ı kıyāmet

* Başlık : A₁ Ü A₂ .

^{6b} bular : bunlar A₁

- 11 Kimi oddan ağaçlara asılmış
Kimi murdār koķar ġāyet-be-ġāyet
- 12 Kimine giydirüp kaṭrān libāsı
Getüreler haşrgāha temāmet
- 13 Bular^{13a} birbirlerin bilmez inanmaz
Kamu halk-ı cihān itse şahādet
- 14 Firār idüp kaçarlar birbirinden
İder babası oğlundan ferāgat
- Ü11a 15 Buña vardır delīl Kur‘ān içinde
Gelüp “yevme yefirrü’l mer’ü” āyet^{15b}
- 16 Bular^{16a} kimlerdürür bilmek dilerseñ
Buyurmuşdur işit şāhib-risālet
- 17 Ayuñ on dördi gibi yüzleri ak
Olanlardur iden Haḳḳ’a itā‘at
- 18 Bulardur^{18a} mü‘min-i kāmīl olanlar
Haḳīkatde bulan anda selāmet
- 19 Gör imdi bunlaruñ hālin birāder
Şaḳınmalı bu hūylardan beġāyet
- 20 Koġucılık^{20a} idenlerdür cihānda
Gelüp maymūn olan rüz-ı kıyāmet
- 21 Sözi olup birisinden birine
Götürüp itdüren buġḏ u ‘adāvet^{21b}

^{13a} bular : bunlar A₁

^{15b} 80. Abese Sûresi, 34.âyet. Kişinin o kaçacağı gün...

^{16a} bular : bunlar A₁

^{18a} bulardur : bunlardur A₁

^{20a} kogucılık : kovuculuk ÜA₂

^{21b} S’de “Ola her birlerinde bir beşāret” şeklinde geçmektedir.

- 22 Daḥi şūretleri ḥunzīr olanlar
Ḥarām yiyendür ol ehl-i şekāvet
- S9a 23 Şakınmazdı ḥarāmdan bunlar aṣlā
Anuñcündür bulara^{23b} bu rezālet
- A₂ 6b
A₁ 11b 24 Baş aṣaḡa yüzi üzre sürinen
Ribā'-ḥordur bular^{24b} ehl-i nedāmet
- 25 Helāl kesb eylemezlerdi cihānda
Hem itmezlerdi az şey'e kanā'at
- 26 Gelenler maḥşere gözleri a'mā
Bular^{26b} ḥükmüyle ḡulm itdi beḡāyet
- 27 Bu ḥükm iden gerek^{27a} kādı ve sā'ir
Bular^{27b} ḥükmünde terk itmiş 'adālet
- Ü11b 28 Kulaqları ṣaḡır olup gelenler
'Amellerüñ görin idüp 'ibādet
- 29 Bizüm gibi 'aceb sāliḥ kişiler
Bulunur mı diyen zāhid-kıyāfet
- 30 Gelenler dilleri göksüne^{30a} şarkmış
İrin kan^{30b} akan aḡzından kerāhet
- 31 Naṣīḥat eyleyen 'ālimler^{31a} idi
Bular^{31b} kendüleri itmezdi 'ādet

^{23b} bulara : bunlara A₁

^{24b} bular : bunlar A₁

^{26b} bular : bunlar A₁

^{27a} “gerek” kelimesi yok. A₁

^{27b} bular : bunlar A₁

^{30a} göksüne : garnına S

^{30b} irin kan : kan irin S

^{31a} 'ālimler : ādemler S

^{31b} bular : bunlar A₁ / ādet : 'ibādet A₁

- 32 Kesilmiş elleri ayakları hem
Bular^{32b} kimdür gelen rûz-ı kıyâmet
- 33 Bunlar^{33a} komşıların rencide iden
Edâ itmezdi hakkında ri'âyet
- 34 Dağı oddan ağaçlara aşılmış
Bular gammâz olan ehl-i şekâvet
- 35 Hem istihzâ iden halkı cihânda
Bulardur lâıyıkın buldı nihâyet
- 36 Kim ol günde koğan^{36a} lâşe gibi murdâr
Uyup nefse idenlerdür kabâhat
- 37 Hevâ-yı nefsinı icrâ iderdi
Yok^{37b} anda emr-i nehye hiç itâ'at
- 38 Giyenler kimdür ol kaıtrân libâsı
Bular dünyâ libâsıyla fehâret
- A₁ 12a 39 İdenlerdür bunlar kendüıy tezyîn^{39a}
Dağı kibr itdiler anlar begâyet
- 59b 40 Şaın kibr eylemekden key hazer kıl
Ki olmaz anlara Hakk'dan 'inâyet
- Ü12a 41 Eger var ise imânuñ hadise
Bunlardan kıl derünuñ gel tahâret
- 42 Bu şüret anlaruñ kesbidür ey cân
Olar^{42b} kendüleri itdi ticâret

^{32b} bular : bunlar A₁

^{33a} bular: bunlar A₁ / komşıların Ü: komşıların

^{36a} ol günde kokan: ol kokan günde S

^{37b} yok: yog Ü

^{39a} S'de "Bular kendüıy tezyin idenler" şeklinde geçer

^{42b} olar: anlar A₁ Ü

- 43 Muḥaṣṣal şîretî: üzre düzilür
Bularuñ^{43b} şûreti ol gün nihâyet
- 44 Ne ahlâkla ölürse ger cihānda^{44a}
O şûretde kopa^{44b} rûz-ı kıyâmet
- 45 Gel imdi idelüm Ḥakk’a Şenâyî
Niyâ-mend olup ide ‘inâyet
- 46 İlâhî kıl kerem luṭfuñla bizi
Ṭarîk-i müstakîme kıl hidâyet
- 47 Ḥabîbüñ sancâğı altında ḥaşr it
İde ol “yevme tublâ” da^{47b} şefâ’at
- 48 Budur ancak recâmuz ey Ḥudâ⁴⁸
Selâmet vir o günlerde selâmet

-7- (A₁ 48b, Ü44a, S34a)

Kaşıde-i Tevhîd *

Fâ’ilâtün Fâ’ilatün Fâ’ilâtün Fâ’ilûn

- 1 Diñle bu^{1a} bir kaçredür deryâ-yı vahdetden mişâl
Yine cûşa geldi bilmem var mıdur nuṭka mecâl
- 2 Gelmez ol temşîle ammâ mümkün oldukça hemân
Söyleyem anda olanlar ḥalîdür bu ḥüsn-i ḥâl

^{43b} bularuñ: bunlaruñ A₁

^{44a} “ger” kelimesi yok SÜ A₂

^{44b} kopa: kopar S

^{47b} “yevme tublâ” (yokulanacağı gün) 86. Târık Sûresi, 9.âyet

⁴⁸ Bu beyit A₁ ve A₂’de yok

* Başlık : A₁ A₂ . Ü: Kaside-i Vahdet.

^{1a} “bu” kelimesi yok. A₂

- 3 Evvelā tevḥīd-i ef'āl oldı imān anlara
İtdiler tedbiri^{3b} taḳdīrinde Ḥaḳḳ'ıñ
- 4 Maḥv olur küllīde cüz'üñ medḥali yokdur hemān
Fā'il-i mutlaḳ Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ı durur ey hoş-ḥusāl
- 5 Şāh-ı 'ālem birini bir işe ta'yin eylese
Pādişāh itdi dinür ol kendüsi itmek muḥāl
- 6 Dir ol emri içre buyurdum ki her şeye yazmışum
Ḥayr u şerre ol^{6a} kişi āletdür itme kıl ü kāl
- 7 Her ne kim işlerse ol kes vardıḡı ilde hemān
Ma'nide oldur iden ammā yine eyler sū'āl
- Ü44b 8 Rādde-i cüz'i didüğüñ andan işlendügidür
Oldı külliden zuhūrı bu sözümde hisse al
- 9 Sāhil-i deryā-yı vaḥdetdür bu menzil ey dede
Keşti-i bahra süvār ol giderek 'ummāna şal
- 10 Dinle imdi şimdi tevḥīd- şıfātı sen 'ayān
Çār 'anāşırdan degül mi cümle eşyā infisāl
- 11 'Ālem-i tefrīd iken terkibe geldi emr-i Ḥaḳḳ
Kāf ü nūndan bağladı şüret bu eşyā ittışāl
- 12 Yine 'unşurdan mürebbā kıldı şemsi ol ilāh
Zerre yokdur ki ola ansız buluna anda kemāl^{12b}
- 13 Bād olup^{13a} Ḥaḳḳ'ıñ muḥīṭ ismine mazḥar cümleye
Bir şudan virdi ḥayātı ol kerīm-i zü'l-celāl

^{3b} tedbiri: tedbir S

^{6a} dir ol: dir ki ol S

^{12b} Vezne göre bir hece fazladır.

^{13a} "olup" - S

- A₁ 49a 14 Hāliku'r- rezzāk olan Mevlā-yı Rabbü'l-'ālemīn
Cümleñüñ rızkın^{14b} bu arzdan baħş idüp rüz ü leyāl
- 15 İşte bu menzil de baħr-ı vaħdetüñ 'ummānıdır
Tālib-i gevher iseñ ğavvāş-ı baħr ol sen de dal
- A₂ 32a 16 Bilelüm tevħid-i zātı nice takrīr itdiler
Gelmez ol ta'bire ammā nice itdi ehl-i hāl
- S34b17 17 Cümleñüñ bir gevher^{17a} aşı fer'idür eşyā kamu
Varlığı varından oldu aşlına yokdur zevāl
- 18 Baħr-ı ābiden cüdā düşdükde^{18a} her bir kaṭre nem
Yine ol deryāya anlar itmek isterler vişāl
- 19 Cem' olup rü-yı zemīnde nehr ü ırmağ olarak
Mā'-i cārī maḥv olur deryāda her rüz ü leyāl
- 20 "Küllü şey'in hālikun" sırında Hāk'dan ğayrı yok
Ehl-i tevħidüñ budur imānı ey şāhib-kemāl
- Ü45a3 21 Gel edeb eyle Senāyī itme tatvīl-i kelām
Bundan öte cümle merdān-ı süḥān-dān oldu lāl
- 22 Kaṭre temsīl olmadı deryā-yı vaħdetden hemān
Kāle geldügi bu deñlüdür gerekdür ola hāl

-8- (A₁ 28a, A₂ 17a)

Der-medh-i Ḥazret-i Sultān Zātī ğufte-i bende-i Senāyī *
Müfte'ilün Müfte'ilün Müfte'ilün Müfte'ilün

- 1 Zātī Süleymān-ı cihān oldu bizüm rehberümüz
Pīr-i tarīk-i Celvetī idi pīr-i perverümüz.

^{14b} rızkım: rızkını S

^{17a} gevher: gevherdür S

^{18a} düşdükde A₂: düşdüğünde: düşdi S 20 a. 28. Kasas Sûresi, 88. âyet.

* Bu kasîde yalnız A₁ ve A₂ 'de var. Başlık: A₁ A₂ (A₁ 'deki başlıkta "Hazret" kelimesi yok).

- 2 Mürşid-ifazl-ı 'ilm ü haq merd-i cihān idi o şah
Mazhar-ı ahlāk-ı Hudā vāris-i peygamberümüz
- 3 Kāmil-i dānā idi ol zāhir ü bātın ne ki var
Derc olup 'ilminde anuñ sırr-ı 'Alī Haydarumuz
- 4 Sākī-i hażret idi ol şundı bize vaḥdet meyi
İçdük elinden biz anuñ cām-ı şafā kevserümüz
- 5 Kūṭb-ı zamān idi ol sultān-ı cihān oldı velī
Gelmedi fevķinde bir er hem-'aşr ol serverümüz
- 6 Kenz-i İllāhī idi ol 'ilm-i ledün ma'deni hem
Maḥrem-i rāz itdi bizi sırrına virdük serümüz
- A₁ 28b 7 Baḥr-ı haḳīkatde güher kāmı bizi kıldı emīn
Münkir ü nā-dān olana virme diyü gevherümüz
- 8 Kendüsi gāyetle saḥī zāt-ı mükerrerem idi kim
Feyzini mebzūl idüp 'ālemde o rū-enverümüz
- 9 Burc-ı sa'ādetde gelüp mazhar-ı şems olmuş idi
Ya'nī o hūrşid-i felek mazhar aña āḥterümüz
- A₂ 17b 10 Hāşılı 'aşrında anuñ misl ü nazīri yok idi ^{10a}
Anuñ içün medḥi bu dille olup ezberümüz
- 11 Vaşf idemez biñde bir ahlākın anuñ bendeleri
Şi'r ile inşāda bā'ış olsa idük her birümüz
- 12 Cümleden ednādur anuñ ^{12a} gerçi Senāyī bendesi
İrdi sevā-yı şavmala 'id-i vişāle kaderümüz

^{10a} yok idi: yogidi A₂

^{12a} anuñ: anda A₁ / "gerçi" kelimesi yok. A₁

-9- (A₁ 57a, A₂ 37a, S36b)

Kasīde-i Muḥabbet *

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ülün

- Ü51b 1 Muḥabbet bābın açdum gel gir ey cān
Ki andan içeridür sırr-ı cānā^{1b}
- 2 Muḥabbet üzre halk oldu bu 'ālem
Kamu mecūd olan eşyā nümāyān
- 3 Muḥabbet olmasaydı bu cihānda
Zuhūr itmez idi insān uḥayvān
- 4 Muḥabbet 'aşksız olmaz 'aşk da ansız
Bunuñ ikisi birdür sırr-ı pinhān
- 5 Göñül kapusıdur cānā muḥabbet
:Kamı miftāhı dirseñ sen de yārān
- 6 Anuñ miftāhı bunlardadır anlar
Biri saḥī biri şāhib-cemāl ān
- A₂ 37b 7 Bularuñ şāhibidür ol kapuyı
Açup giren içeri anda kalan
- 8 Saḥāvet üç kısımdur diñle anı
Biri oldur vire māl-i firāvān
- 9 Biri 'ālimdür anuñ 'ilmi ta'lim
İde hoşca naṣīhat halka her ān
- 10 Biri oldur bulunmaz her kişide
Odur 'ilm-i ḥakīkat baḥr-ı 'ummān
- S40a 11 Bu 'ilmüñ şāhibidür kālını ḥāl
İdenler ehl-i derde daḥi dermān

* Başlık: A₁ Ü A₂^{1b} cānān: Sübhān S

- 12 Bulara mālīk olmayan ne itsün
Nice girsün o kapudan bu āsān
- A₁ 57b 13 İdüp tahşīl buları ol da gire
Tevāzu' hūsn-i hulk ādāb ü iz'ān
- Ü52a 14 Bu haşletler bir ādemde bulunsa^{14a}
Tamām ādem dir anı ehl-i 'irfān
- 15 Saḥāvetde anuñ misl ü nazīri
Bulunmazsa^{15b} velākin olsa nā-dān
- 16 Kabūl itmez gönül redd eyler anı
Gerekse ol kim olsun şāh-ı devrān
- 17 Gel imdi diñle ol aḥsen sıfātı
İki dürli^{17b} yaratdı anı Sübhān
- 18 Biri hūsn ü cemāl āyīnesidür
Ki andan görünür şūret-i Raḥmān
- 19 Birisi hūsn-i hulkun şāhibidür
Bular Ḥaḳḳ'ın sıfātıdur nümāyān
- 20 Bulara meyl ider ehl-i muḥabbet
Gönüller şayd ider bunlar hezārān
- 21 Niçündür bu muḥabbet bunlara hem
Nedendür sırrını itdün mi iz'ān
- 22 Kamu eşyāda Ḥaḳḳ'ın pertevi var
Delīl oldur muḥīṭ olduğı bürhān

^{14a} bulunsa : buluna S

^{15b} bulunmazsa S : bulunmasa

^{17b} dürli : dürlü A₁ Ü

- A₂ 38a 23 Velākin ādem eşrefdür k̄amudan
Ki maḥbūbū'l-kulūb olmuşdur insān
- 24 Yüzünde āyet-i seb'a'l-meṣāni
Yazılmışdur k̄amu āyāt-ı K̄ur'ān
- 25 “Nefahtü fihi min rūḥi”^{25a} demiyle
Mükerrem kıldı anı nefḥ-i Yezdān
- 26 Ḥaḳīkatce nazar kıl ādeme sen
Ne ma'dendür ne cevherdendür insān
- Ü52b 27 Muḥabbet itdügüñ rūḥdur degül ten
Ezelden^{27b} āşinādur cümle rūḥān
- S40b
- A₁ 58a 28 İrüşüp mevt ayırsa rūḥi tenden
Ne kadar sevdügüñ olursa ol^{28b} cān
- 29 O sā'at andan istikrāh idersin
Olur ol ten hemān ḥāk ile yek-sān
- 30 Gel imdi^{30a} ten-perest olma bu 'aşkı
Ḥaber al merd-i kāmilden kıl iz'ān
- 31 Yā senden 'aşk-bāzlık kimdi iden
Muḥabbet eyleyen^{31b} rūḥuñdur ol cān
- 32 Nice oldı sende olan ol muḥabbet^{32a}
Kanı ol kim iderdüñ āh u efgān
- 33 'Aceb bildüñ mi ol rūḥ-ı revānı
Ne imiş ol muḥabbet itdügüñ cān

^{25a} 15. Hicr Sûresi, 29.âyet. “Ona benim rûhumdan üffledim.”

^{27b} ezelden : ki ezelden Ü

^{28b} “ol” kelimesi yok. S

^{30a} “imdi” kelimesi yok. S

^{31b} eyleyen : iden S

^{32a} bir hece fazla

- 34 Nice biñ cānla ārzū idersin
Velākin ol görünmez tenden 'uryān
- 35 Göñül virüp muhabbet eyledüğün
Mecāzidür anuñçün soñı hicrān
- 36 Yā sen anı yā ol seni bırakup^{36a}
Fırākıyla cigerün ola biryān
- 37 Şakın ol şūrete nefsāni bakma
Tahāretle bak olma dīv ü şeytān
- 38 Sen anda gördüğün hüsni şanurduñ
Kalem kaş al yanak hem leb-i mercān
- 39 Kō imdi nakşı^{39a} nakķāşa nazār kıl
Başiret şāhibi ol ehl-i 'irfān
- A₂ 38b
Ü53a 40 Düzen bütün donını āb u gülden
Buyurmuş^{40b} "küllü men 'aleyhā fān"
- 41 Muhabbet itmege lāyık olan ol
Ki zīrā bākīdür el'ān kemā-kān
- 42 Aña yokdur zevāl evvel ü āhır
Kelāmı hatm ider bunda sühān-dān
- A₁ 58b 43 Senāyi'nün de ger hālın şorarsañ
O da bir dil-berün 'aşkıyla el'ān
- S41a 44 Yanup yakılmadur kārı dem-ā-dem
Temāşā-yı cemāl-i yāra hayrān

^{36a} bırakup : biragupsın S

^{39a} nakşı : nakşını A₂

^{40b} S A₁ A₂ 'de şu şekildedir:

Buyurmuşdur 'aleyhā küllü men fān.

aleyhā küllü men fān 55. Rahmān Sūresi, 26. Âyet. "Bütün üzerindikiler yok olacaktır."

-10- (Ü61a, A₂ 53b, S47a)

Kaside-i Seyriyye *

Müfte'ilün fâ'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün

- 1 İkrâr virdüm bir ere evvel şekk^{1a} ü gümânı
Ref' eyleyüp özümnden itmiş idüm imânı
- 2 'Aklı refîk eyledi^{2a} irdüm anuñla yola
Müşkilümi gâhice şorar idüm nihânî
- 3 Zerreği tağ gösterür menzil ırak dir baña
Havfa düşürdi beni kesdi tâb ü tüvânı
- 4 Gitmege yok tākātum yolda bıraktı beni
Ben de anı terk idüp tutdum anda mekânı
- 5 Geldi yetişdi bir er mürşidüm idi meger
Gördi yol ortasında bu ben hâli yamanı
- 6 'Aşkî rehber eyledi uydum aña ben dañı
Şundı cām-ı vahdeti nüş idicek ben anı
- 7 Gördüm o yolda yatur^{7a} niceleri nâ-tüvân
Hayret içinde kamu kılar âh ü figânı
- 8 'Aşkla girdüm yola geçdüm o menzilleri
Hâlin yaman eylemiş gördüm anda devrânı
- 9 Yedi menzil içinde beş maķāma uğradum
Başka başka her birin eyleyerek seyrânı
- Ü61b 10 Üç seferüm var dañı bu seyrānuñ içinde
Birisi gündüz idi seyr iderek cihânı

* Başlık : Ü. Bu manzumede vezin hataları çok.

^{1a} şekk ü : şekki S

^{2a} eyledi : eyledüm S

- A₂ 54a 11 Bu seferümde çıkup Tūr'a münācāta ben
Güşuma geldi hemān hitāb-ı "len terāni"^{11b}
- 12 Bir seferüm var gice reng ü nukūş anda yok
Nūr-ı siyāh kaplamış cemi' var olanı
- S47b 13 Bunda işitdüm yine "le-mine'l-mülk"^{13a} hitābın
Yog̃ idi benden eşer cümlesi meh̃v ü fānī
- 14 Şubh-ı şādık doğıcağ gündüzüm oldı^{14a} 'ayān
Nūr-ı siyāhdan çıkup budur nehār-ı şānī
- 15 Her ki bu menzilleri geçdi yokdur^{15a} ileri
Bilür o kim sırrı ne hadīs-i "men re'āni"^{15b}
- A₁ 77b 16 Bu iki gün bir gice üç seferi itmeyen
Sālik-i nākışdur ol yokdur anuñ^{16b} 'irfānı
- 17 Senāyi'nüñ seyrini sen de idem dir iseñ
Cānla ol bendesi vir ikrār u imānı

-11- (Ü66a, A₂ 54b, S50b)

Kaside-i Hātime*

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- A₁ 78b 1 Kelām sözdür sözi aña nedür ey^{1a} cānumuñ cānı
Haqīkat geldügi kandan sözüñ hem kandadır kānı

^{7a} yatar : yatur S

^{11b} "len terāni" 7. A'raf Sûresi, 143.âyet. "Beni katiyyen göremezsın."

^{13a} "le-mine'l-mülk" 40. Mü'min Sûresi, 16.âyet. "Mülk kimin?"

^{14a} doğıcağ gündüzüm oldı : olıcak gözüm olmadı S

^{15a} yokdur : yokdur bundan S

^{15b} "men re'āni" Kim beni (rüyâda) görürse (uyanıkken görmüş gibidir.) (Hadis)

^{16b} "anuñ" kelimesi yok. S

* Başlık: S, A₁, Ü, A₂

^{1a} "ey" kelimesi yok A₁.

- 2 Gelür Hâk' dan saña her dem söz evvel^{2a} 'aqluña cānā
Nedür fehm eyle bu sözler güzelce eyle iz'ānı
- 3 Gelen söz 'aqluña Hâk' dan iden^{3a} bî-reng ü bî-elvān
Virür 'aqluñ sözi cāna bürinür anda elvānı
- S51a 4 Düzer ma'nāsın ol cānda gerek zîşt ü gerek zîbā
Revā mı gör ki çirkīn şūrete sen koyasın anı
- 5 Gider cāndan dañı söz göñlüne anda tutar kuvvet
Göñül gözi sözüñ ardınca güyā bir nîgeh-bānı
- 6 Varur söz nefsüne andan olunur tezkiye gerçi
Kabül eylerse nefsāni degüldür belki Raḥmāni
- 7 Geçer andan yürekdür menzili varduḡda söz añā
Şecā'at bağlayup anda diler meydān-ı merdānı
- 8 Yürür ol dem şecā'atle cigerdür menzili añun
Hemān urmak diler^{8b} na're sözüñ destinde çevgānı
- 9 Nefes alduḡça atlanur süvār ider cigerden söz
Gelüp boḡazda meḡş ider fikr tertīb ider anı
- 10 Geçince ḡayli zahmetler^{10a} var ol söze toḡuz bendi
Eger var ise ol söz şāḡibinüñ 'aql^{10b} ü iz'ānı
- A₂55a Ü66b 11 Geçer boḡazı şāḡrā-yı aḡızda cem' ider kendin
Ḥurūf u lafz u şavt ile giyüp libās-ı nūrānı

^{2a} Söz evvel : evvel söz S

^{3a} iden : idi S

^{8b} diler : diñer A₁

^{10a} zahmetler : mihnet S

^{10b} 'aql ü : 'aklı S

- 12 Dimāğdan 'aql-ı tām yoklar ki temyīz eyleyen oldur
Sözi pişkin lisāna ol virür söyler sühān-dānı
- 13 Geçer bu cümle menzilden sözüñ bir demde ey cānā
Ki gūyā berķ-i hātıfdür ider ānide seyrānı
- 14 Mümeyyizdür 'aql söze yoğısa 'aql-ı temyīzi
Ma'āza'llāh sözün bilmez ne dīnūñ^{14b} ķor ne imānı
- 15 Dile her söz gelür böyle gerek ħayr ü gerek şerdür
Sözi Ħaķ'dan alup Ħaķķ'a virenler ķurtarur^{15b} cānı
- A₁ 79a 16 Dimāğında fesādı var dīnür yok 'aql-ı temyīzi
Dimekdür ol kişilerden Ħudā ħıfz ide yārānı
- 17 İlähī sen bizi ķılma muķārın ol kişilerle
Muşāhib itme nā-dāna^{17b} kerem ķıl ehl-i 'irfānı
- 18 Saña 'āşıkla ile hem-nişin eyle bizi her dem
Temennāmuz budur senden recāmuz ey kerem kānı
- 19 Ħudāyā sen ayırma rāh-ı 'aşķuñ ķārbānından
Ħabībūñdür o ķavmūñ gerķi kim sālār ü^{19b} sultānı
- 20 O şāha intisāb itmeñ 'Aliyyü'l-Murtazā'dandur
'İlm şehri benüm didi ķapısı şāh-ı merdānı
- S51b 21 Buları kim dilerse varsın ol bir^{21a} kāmīl insāna
O şehrüñ ķapısında ķünkü anlar oldı der-bānı
- 22 Gerekse kendüñe kendüñ bulup bir mürşid-i kāmīl
Tarīķ-i Ħaķķ'a sālīk ol benüm ey cānumuñ cānı

^{14b} dīnūñ : dīn Ü

^{15b} kurtarur : kotarur Ü

^{17b} nā-dāna : yārāna S

^{19b} sālār ü: sālārı S

^{21a} "bir" - S

- 23 Getürdüm nazm-ı güftârı bu meydân-ı muḥabbetde
Kodum yüz yire eyva'llâh çeküp gülbeng-i pîrânı
- Ü67a 24 Ne kim nazm itdüm 'âşıklar içinde yâdigâr olsun
Kamusı ḥasb-ı ḥālūmdür degül da'vâ-yi nefsanî
- 25 O varlık taḡını^{25a} iḥrāk idüp bu nâr-ı 'aşk ile
Hemân sahrâ-yı vahdetde ne ki itdümse seyrânı
- 26 Anı yazdum gözüm gördigi mikdârı beyân itdüm
Senâyi ḥamd ola Ḥakk'a tamâm itdün bu dîvânı

^{25a} taḡını: dagını S

MUSAMMATLAR

I- Muhammesler

-1- (Ü3b, A₂ 2a, S3a)

Na't-ı Şerif-i Sultānū'l-Enbiyā *
Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilūn

-I-

A ₁ 5a	1	Ey risālet tahtınuñ sultānı şāh-ı enbiyā
	2	Kenz-i maḥfī gevher-i yek-tāsı mir'āt-ı Hudā
	3	Nūr-ı zātuñ mazḥar-ı nāmı ^{I-3} resūl-ı müctebā
	4	Ey şefā'at kānı maḥbūb-ı cenāb-ı kibriyā
	5	Lutf idüp eyle şefā'at yā Muḥammed Muştafā

-II-^{II}

Ü4a	1	Çār-yāruñdur Ebû-Bekr u ' Ömer ' Osmān ' Alī
	2	Anlar idi yār-ı gār-ı hem-demüñ gerçi velī
	3	Cümle aşḥāb-ı kirāmuñ sevgilidür sevgili
	4	Ey şef ā'at kānı maḥbūb-ı cenāb-ı kibriyā
S3b	5	Lutf idüp eyle şefā'at yā Muḥammed Muştafā

-III-

	1	Tütiyādur ḥāk-ı pāyuñ görmeyen a'mā göze
	2	İrse bir kaṭre gubār-ı ^{III-2} maḥdemüñ ol gözsüze
	3	Göre ol kim "men re'ānı" nuṭkuñ imāndur bize ^{III-3}
	4	Ey şefā'at kānı maḥbūb-ı cenāb-ı kibriyā
	5	Lutf idüp eyle şefā'at yā Muḥammed Muştafā

-IV-

	1	Kendüñ için ^{IV-1} bir murāda çekmedüñ zerre emek
A ₁ 5b	2	Dostluḡuñı yaradılmışken dü-'ālem nüh-felek
	3	Ümmetüñi eyledüñ Ḥaḫḫ'dan ricā kılduñ dilek
	4	Ey şefā'at kānı maḥbūb-ı cenāb-ı kibriyā
	5	Lutf idüp eyle şefā'at yā Muḥammed Muştafā

* Başlık: Ü. A₂ 'de "diger" denilerek belirtilmiş.

^{I-3} mazḥar-ı nāmı: mihrr-i tābānı S

^{II} Bu bent A₁ A₂ 'de yok. S'de bu bentten itibaren bentlerin son mısra'ında "idüp eyle" yerine "eyle idüp" yazılmış.

^{III-2} gubār-ı: gubāruñ S

^{III-3} "men re'ānı": Kim brni rüyāda görürse (uyanırken görmüş gibi dir) (Hadis).

^{IV-1} "için" - A₂

-V-

- 1 Kıl kerem bâbuñ küşâde yüz sürüp geldük hemîn^{V-1}
 2 Eyle luţfuñla 'atâlar yâ şefî'ü'l-müznibîn
 3 Cümleñi sultânı sensin "rahmeten lil-'âlemîn"^{V-2}
 4 Ey şefâ'at kânı maḥbûb-ı cenâb-ı kibriyâ
 5 Luţf idüp eyle şefâ'at yâ Muhammed Muştafâ

-VI-

- 1 Ey kerem kânı mürüvvet şâhibi rûz-ı cezâ^{VI-1}
 2 Ger sebep 'işyân ise senden şefâ'at oluna^{VI-2}
 Ü4b 3 Bu Şenâyî müsteḥakḥdur cümleden gerçi şehâ
 4 Ey şefâ'at kânı maḥbûb-ı cenâb-ı kibriyâ
 5 Luţf idüp eyle şefâ'at yâ Muhammed Muştafâ

-2- (A₁ 45b, Ü41a, A₂ 29b, S31b)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

-I-

- 1 Diñle erbâb-ı kemâlün sözün añla ne dimek
 2 Māye-dârı olan 'aşıkḥları dil-bend iderek
 3 Er olur ḳâbil-i irşâd olan âdem giderek
 4 Dimeden ola nâ-dâna naṣîḥat dimemek
 A₂ 30a 5 Haceri gevher olur zann idüben çekme emek

-II-

- 1 Bulagör sen daḥi bir ḳâbil-i irşâd olanı
 2 Anı da hoşca deñe fehm idüben yaḥşı tanı
 Ü41b 3 Ne bilür ḳadrini dānānuñ olan dün ü denî
 4 Dimeden ola nâ-dâna naṣîḥat dimemek
 5 Haceri gevher olur zann idüben çekme emek

^{V-1} küşâde : de A₁^{V-2} "rahmeten lil-'âlemin" 21. Enbiyâ Sûresi, 107.âyet. "Seni bütün âlemlere rahmet olarak gönderdik."^{VI-1} kânı : kân A₂ / sāhib A₂^{VI-2} oluna : olmaga A₁ Ü / ise : olur S

-III-

- A₁ 46a 1 İşidürseñ ki ne gūne idi eṭvār-ı selef^{III-1}
 2 Olmağa kâbil ise belki o cān itme telef
 S32a 3 Degül ise yazık ol sözlere ey ḥayr-ı ḥalef
 4 Dimeden ola nā-dāna naṣīḥat dimemek
 5 Haceri gevher olur ḡann idüben çekme emek

-IV-

- 1 Dime nā-puḥtelere gel budur erkān ile yol
 2 İdeyüm luṭf ü kerem dirseñ aña ol
 3 Ne saña kulluk ider ol ne olur Tañrı'ya kul
 4 Dimeden ola nā-dāna naṣīḥat dimemek
 5 Haceri gevher olur ḡann idüben çekme emek

-V-

- 1 Baş u cān eylediler Ḥaḡḡ'a fedā bilmek için
 2 Gelüp ādem kaṭarına oda dizilmek için
 3 Bir ögün loḡmasını ḥırṣa düşüp yimek için
 4 Dimeden ola nā-dāna naṣīḥat dimemek
 5 Haceri gevher olur ḡann idüben çekme emek

-VI-

- A₂ 46b 1 Virse ol saña cihānda ki nesi var ise de^{VI-1}
 2 Şūretā 'arz-ı muḥabbet iderek yār ise de
 3 Kābil olmayup o cān 'āleme ḥünkār ise de
 4 Dimeden ola nā-dāna naṣīḥat dimemek
 Ü42a 5 Haceri gevher olur ḡann idüben çekme emek

-VII-

- 1 'Acabā sende olan müşkili kim ḥall idecek
 2 Yoḡsa hiç kalmadı mı müşkilüñ āyā bilecek
 3 Ey Şenāyi diyen esrār-ı Ḥaḡḡ'ı fās idecek
 4 Dimeden ola nā-dāna naṣīḥat dimemek
 5 Haceri gevher olur ḡann idüben çekme emek

^{III-1} işidürseñ : işidirseñ A₁ : işidürsin A₂

^{VI-1} "ki" kelimesi yok. S.

-3- * (A₁ 47a, Ü42b, S32b)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

- 1 Göñül aldanma hevāya^{I-1} nice bir kāl ile kil
- 2 Gel oku mekteb-i 'irfānda göñül pāsını sil
- 3 Çeşm-i 'ibretle nazar kıl gözün aç sen seni bil
- 4 Hāne-i^{I-4} dilde koma fikr-i sivā sf oola dil
- 5 Nazaruñ vahdete irgür açıla dide-i dil

-II-

- S3a
- 1 Saña lāyık mı şehā züde-i 'ālem olasin ,
 - 2 sırrını fehm itmeyesin
 - 3 Bu cehāletde kalup kendüzünü bilmeyesin
 - 4 Hāne-i dilde koma fikr-i^{II-4} sivā sâf ola dil
 - 5 Nazaruñ vahdete irgür açıla dide-i dil

-III-

Ü43a

A₁ 47b

- 1 Bilmeyince kişi nefsin bilemez rûtbisini
- 2 Kendiñi bilmege halk eyledi bil Rabb seni
- 3 Gelüp 'irfāna kadem bas bulagör sende seni^{III-3}
- 4 Hāne-i dilde koma fikr-i siā sâf ola dil
- 5 Nazaruñ vahdete irgür açıla dide-i dil

-IV-

- 1 Bu göñül hānesidür^{IV-1} vuşlat içün Bāg-ı İrem
- 2 Tālib-i vuşlat olup dirseñ eger ben de girem
- 3 Līk fehm eyle bu nuṭkı saña diñle ne dirüm
- 4 Hāne-i dilde koma fikr-i sivā şāf ola dil
- 5 Nazaruñ vahdete irgür açıla dide-i dil

-V-

- 1 Sırr-ı tevḥīdi Şenāyi getürür kâle ber-hāl^{V-1}
- 2 Anuñçün ki ide 'aşıklar anı kendüne hāl
- 3 Okuyan dilden okur sığmaz aña kāl u maḳāl
- 4 Hāne-i dilde koma fikr-i sivā şāf ola dil
- 5 Nazaruñ vahdete irgür açıla dide-i dil

* Bu muhammes Az'de yok.

^{I-1} "havāya" kelimesi yok. S

^{I-4} hne-i dilde : cān u dilde S

^{II-4} fikr-i sivā : sivā fikr S

^{III-3} seni : sen S

^{IV-1} göñül hānesidür : göñüldür hāne-i S

^{V-1} ber-hāl: ricāl Ü

-4- (Ü47b, A₂ 34a, S36b)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

-I-

A ₁ 52b	1	Reh-i 'aşk içre gönül dil-bere Ferhād olalum
	2	Aradan tağ u sivâyı gider āzād olalum
	3	İrelüm dostā vişāl ile gönül şād olalum
	4	Güzeli sevmeye her fenn ile üstād olalum
A ₂ 34b	5	Nice bir derd ü elem vāşıl-ı dil-şād olalum

-II-

S37a	1	Yeter oldu gönül 'aşka uyāl āh ile zār
	2	Ne bu feryād u fiğān eyledügüñ leyl ü nehār
Ü48a	3	Yürü var imdi gönül sen de dile vāşıl-ı yār
	4	Güzeli sevmeye her fenn ile üstād olalum
	5	Nice bir derd ü elem vāşıl-ı dil-şād olalum

-III-

1	Varup ol derdine dermānı gönül sādē ara
2	Gehī mescidde anı gāhī kilisāda ara
3	Bulayum dirseñ eger sen de her eşyāda ara
4	Güzeli sevmeye her fenn ile üstād olalum
5	Nice bir derd ü elem vāşıl-ı dil-şād olalum

-IV-

A ₁ 53a	1	Ḳurı sevdā ile geçdi nice dem ay ile yıl ^{IV-1}
	2	Bileyüm dirseñ eger kendüñi 'irfān bu degül
	3	İki mim ḥā ile dāldan ḥaber al ^{IV-3} sırrını bil
	4	Güzeli sevmeye her fenn ile üstād olalum
	5	Nice bir derd ü elem ^{IV-5} vāşıl-ı dil-şād olalum

-V-

1	Saṇa ey dil bu naşihatler ^{V-1} ile pend iderüm
2	Gezüp āvāre olaldan beri dirsın ki ^{V-2} irem
3	Nice bir 'āşık-ı şeydā olasın sen de dirüm
4	Güzeli sevmeye her fenn ile üstād olalum
5	Nice bir derd ü elem vāşıl-ı dil-şād olalum

^{IV-1} ile : bile S

^{IV-3} "al" kelimesi yok. S

^{IV-5} "elem" kelimesi yok. A₂

^{V-1} nasihatler ile : nasihatleri A₁

^{V-2} "ki" kelimesi yok. A₂

-VI-

- 1 Dile gel^{VI-1} sen de Şenāyi gönül ābād olalum
 2 bāzārında eşer şāhib-icād olalum
 3 Gehī 'āşıklar içinde añılup yād olalum
 4 Güzeli sevmeye her fenn ile üstād olalum
 Ü48b 5 Nice bir derd ü elem vāşıl-ı dil-şād olalum

-5- * (A₁ 55b, Ü48b, A₂ 36a, S37b)

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

-I-

- 1 Ey şūfī senüñ resmini Mevlā düzeliden
 2 Naḳḳāş-ı ezel naḳşını yazdı ezeliden
 3 Bend eyleyüp ādem ḳaṭarına dizeliden
 4 Devr eyledüñ 'ālemleri gezdüñ gezeliden^{I-4}
 5 Alduñ mı haber sırr-ı "ezel lem-yezeli"den

-II-

- 1 Seyyāḥ olup 'alemde niçe müddet-i eyyām
 2 Her ḳanda şabāḥ oldu ise eyledüñ aḥşam
 Ü49a 3 Gezdüñ yüridüñ bunca diyārı der-i nā-kām
 4 Devr eyledüñ 'ālemleri gezdüñ gezeliden
 5 Alduñ mı haber sırr-ı "ezel lem-yezeli"den

-III-

- A₂ 36b 1 'Ahd eyledüñ evvel bu deme yā ḳanı 'ahdüñ
 2 Geldüñ bu cihān içre 'aceb ḡaflete ṭalduñ^{III-2}
 A₁ 56a 3 Ḳılduñ mı taleb bilmege 'irfānla kendüñ
 4 Devr eyledüñ 'ālemleri gezdüñ gezeliden
 5 Alduñ mı haber sırr-ı "ezel lem-yezeli"den

^{VI-1} dile gel : diñle A₂

* A₂ 'de bu manzume "tahmis" diye belirtilmiştir

^{I-4} gezeliden : gizliden A₂

^{III-2} talduñ : dalduñ S

-IV-^{IV}

- 1 Hāmd eyle Hūdā kıldı seni cümleden ekrem
- 2 Halk itdi melekden daḥi efdal seni ādem
- 3 Olduñ mı bir er bendesi hem sırrına mahrem
- 4 Devr eyledüñ 'ālemleri gezdüñ gezeliden
- 5 Alduñ mı haber sırr-ı "ezel lem-yezelî"den

-V-

- 1 Gāh oldı Senāyi gibi hıç kimseden imdād
 - 2 İrmezdi saña eyler idüñ zār ile feryād
 - 3 Bir mürşide didüñ mi amān eyle gel irşād
 - 4 Devr eyledüñ 'ālemleri gezdüñ gezeliden
 - 5 Alduñ mı haber sırr-ı "ezel lem-yezelî"den
- S38a

-6- (A₁ 66a, Ü54a, A₂ 46a, S41b) '

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

-I-

- 1 Zāhiren Hakk degül ihfā' görene
 - 2 Dükeli mazhar-ı esmā görene
 - 3 Sırr-ı esmāda müsemma görene
 - 4 Görene dāl olur eşyā görene
 - 5 Göremez sırrını a'mā göre ne
- S42a
- Ü54b

-II-

- 1 Toludur Hakk ile bu kevn ü mekân
 - 2 Ne mekân ḥālidür andan ne zamān
 - 3 Gözin aç Hakk ile señ^{II-3} sende hemān
 - 4 Görene dāl olur eşyā görene
 - 5 Göremez sırrını a'mā göre ne
- A₁ 66b

-III-

- 1 Saña senden yakın ol bār-ı Hūdā
- 2 Senüñ ile biledür şanma cūdā
- 3 Ne ki var eyledi 'ālemde şehā
- 4 Görene dāl olur eşyā görene
- 5 Göremez sırrını a'mā göre ne

^{IV} Bu bent S'de yok.

^{II-3} Hakk ile señ : Hakk ilesin ÜA₂

-IV-

- 1 Nūr-ı Hakk baḥr ile hem berrde de var^{IV-1}
- 2 Meh u hūrşid ile aḥterde de var
- 3 Hem muḥit 'ālemi her yerde de var
- 4 Görene dāl olur eşyā görene
- 5 Göremez sırrını a'mā göre ne

-V-

- 1 Sırr-ı tevḥide Senāyi irelüm
- 2 Bu kamu varlığı Hakk'a virelüm
- 3 Hakk'ı her yerde de ḥāzır görelüm
- 4 Görene dāl olur eşyā görene
- 5 Göremez sırrını a'mā göre ne

-7- (Ü58b, A₂ 49b, S45a)

Der mi'rāc-ı sultānū'l-enbiyā*

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün

-I-

- A₁ 72a
- 1 Hakkat bağınıñ serv-i revānı
 - 2 Nedür sırr-ı hadis-i "men reānī"
 - 3 Daḥi remz eylemişdür nev-civānı
 - 4 Buladur sırr-ı mi'rāc^Ima'ānī
 - 5 Nedür bildüñ mi esrār-ı nihānī

-II-

- 1 İrince menzil-i maḥsūda cānā
- 2 Neler çekdi cihān içre o dānā

S45b

- Ü59a
- 3 Ne kurb-ı "kābe kavseyni ev ednā"^{II-3}
 - 4 Nedür bi-ḥarf ü şüret ol nutk-ı^{II-4} Mevlā
 - 5 Haber alduñ mı ola sen bu lisānı

^{IV-1} "hem" kelimesi yok. A₂

* Başlık : Ü. A₁ A₂ : Mi'rāc-ı nebi tahmis-i Senāyi .

^{II-3} 53. Necm Sûresi, 9.âyet.

^{II-4} ol nutk-ı : nutk olan S

-III-

- A₂ 50a
- 1 Nedür kaldığı Cibrîl müntehâda^{III-1}
 - 2 Olup Refref delîli ol orada
 - 3 Geçüp lâhûtî^{III-3} cānā māverāda
 - 4 Nedür biñ bir kelām-ı kibriyāda
 - 5 İşitdün mi kemāl ehlinden anı

-IV-

- 1 Hâkîkat ehlidür tahkîk idenler
- 2 Bu mi'râcî saña keşf eyleyenler
- 3 Kemâliyle bilüp hem bildirenler
- 4 Olandur kâmil ü dānā erenler
- 5 Vişâl-ı Hâkîk'a viren dü-cihān^{IV-5}

-V-

- A₁ 72b
- 1 Nazār kııl imdi gel sâhib-kemāle
 - 2 Getürmüşler niceler gerçi kâle
 - 3 Cevāb oldur hâkîkat bu sū'āle
 - 4 Şenāyi şordum anı ehl-i hāle
 - 5 Giderdi benden ol şekk ü gümānı

-8- * (Ü62a, S47b)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

-I-

- S48a
- 1 Zāhidā ğafleti koy pîre ulaşdur özüñi
 - 2 Şıdkla bendesi ol diñle ne dirse sözünü
 - 3 Niye geldün bu cihān içre açup cān gözüñi
 - 4 Kendüñi kendün ara bulmağa bil kendüzüñi^{I-4}
 - 5 "Men 'arefe" dersin oku sırr ile tanı özüñi^{I-5}

^{III-1} kaldığı : kaldığı Ü

^{III-3} lâhûtî : lâhût S

^{IV-5} viren : virenler S

* Bu muhammes A₁ ve A₂ 'de yok.

^{I-4} kendüzüñi : özüñi S

^{I-5} "men 'arefe" "Men arefe'n-nefse kad arefen" (Nefsini bilen kişi şüphesiz Rabb'ini de bilir.) Bu hadisin sâbit olmayıp mevzû olduğu belirtilir.

-II-

- 1 Gir erenler yoluna kayd-ı sivādan kesilüp
- 2 Bu derūnuñda olan hār ile hāşākı silüp
- 3 Maḥv idüp varlığın 'irfān ile kendüñi bilüp
- 4 Kendüñi ara bulmağa bil kendüzüñi
- 5 "Men 'arefe" dersin oku sırr ile tanı özüñi

-III-

- 1 Merd-i kāmiller ile eyleyigör şöhet-i cān^{III-1}
- 2 Hem-dem ol anlar ile gel budurur zevk-i cinān
- 3 Her ne dilerse tut ol pendı dime yaḥşı yaman
- 4 Kendüñi kendüñ ara bulmağa bil kendüzüñi^{III-4}
- 5 "Men 'arefe" dersin oku sırr ile tanı özüñi

Ü62b

-IV-

- 1 Seni senden alup anlar yine saña vireler
- 2 Yoğiken ad ile sānuñ seni var eyleyeler
- 3 Var er ol sen daḥi bir cān uyarigör diyeler
- 4 Kendüñi kendüñ ara bulmağa bil kendüzüñi
- 5 "Men 'arefe" dersin oku sırr ile tanı özüñi

-V-

- 1 Bu Şenāyi gibi var merd-i Ḥaqq' uñ bendesi ol
- 2 Selefün ḥālī daḥi böyledür erkān ile yol'
- 3 Kişi sultān olamaz olmayacak bir ere kul
- 4 Kendüñi kendüñ ara bulmağa bil kendüzüñi
- 5 "Men 'arefe" dersin oku sırr ile tanı özüñi

-9- (A₁ 75a, Ü64b, A₂ 52b, S49b)

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

-I-

- 1 Göñül efkār-ı sivā resmini şimdi bozalı
- 2 Uyup 'aşka benüm ile bu cihānı gezeli
- 3 Ne yire vardum ise sevdi göñül bir güzeli
- 4 Ezeli rehberüm olmuş idi 'aşk-ı ezeli^{I-4}
- 5 Ezeli yazdı kalem serde bu 'aşkı ezeli

^{III-1} cān : cānā S^{III-4} kendüzüñi : özüñi S^{I-4} Her bentte 'aşk-ı ezeli : bu 'aşk ezeli A₂

-II-

- A₁ 75b
- 1 Yanan 'aşkıyla derūnumda çerāğı güzelūñ
 - 2 Dükeli yakdı benüm varlığınıñ bāl ü perin
 - 3 Okudum^{II-3} kâf ile nūn dersini bezm-i ezeliñ
 - 4 Ezeli rehberüm olmuş idi 'aşk-ı ezeli
 - 5 Ezeli yazdı kalem serde bu 'aşkı ezeli

-III-

- S50a
- 1 Uyan 'aşka dil ü cāndur bu beden eyle gel
 - 2 Bu muhabbet nedür anda niyedür aşlını bil
- Ü65a
- 3 Kanı tedbirüm olan 'akl-ı^{III-3} refik elde degül
 - 4 Ezeli rehberüm olmuş idi 'aşk-ı ezeli
 - 5 Ezeli yazdı kalem serde bu 'aşkı ezeli

-IV-

- 1 Ezeli kısmetini her birisi aldı alan
- 2 Bize de 'aşk imiş ancak ezeli kısmet olan
- 3 Bilür 'aşkı o ki ders-i^{IV-3} ezeliñden okuyan
- 4 Ezeli rehberüm olmuş idi 'aşk-ı ezeli
- 5 Ezeli yazdı kalem serde bu 'aşkı ezeli

-V-

- A₁ 76b
- 1 Düşeli derdine 'aşkıñ nice şabr eyleyeyüm
 - 2 Yā kime hālūmi cānā yanarak söyleyeyüm
 - 3 Virseler cümle cihān varını yā neyleyeyüm
 - 4 Ezeli rehberüm olmuş idi 'aşk-ı ezeli
 - 5 Ezeli yazdı kalem serde bu 'aşkı ezeli

-VI-

- 1 Bu Şenāyi gibi var 'aşık-ı şeydāları çok
- 2 Degül 'indinde cihān devleti zerre gözi toğ
- 3 Nice sevmeyeyüm anuñ gibi biri dahi^{VI-3} yok
- 4 Ezeli rehberüm olmuş idi 'aşk-ı ezeli
- 5 Ezeli yazdı kalem serde bu 'aşkı ezeli

^{II-3} okudum : okıdum ÜA₂

^{III-3} 'akl : 'akla S

^{IV-3} 'aşkı o ki ders : ol ders-i 'aşkı S

^{VI-3} biri dahi : dahi biri S

II-Terkib-i Bend (A₁ 3a, Ü67a, A₂ 2b, S51b)

Terci'-i bend-i eṭvār-ı seb'a*
Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

-I-

Evvel

- 1 Gel bend-i ṭarīkat olan ey bende-i Mevlā
Güş eyle^{I-2b} bu eṭvārı saña eyledüm imā
- 2 Girdüñse eger ḥaḳḳ yoluna 'aşḳ ile sen de
Bend eyle gönül mürşidüñe şıdḳ ile cānā
- 3 Rehber idüñ ol pīri şaḳın eyleme ḡaflet
Ansız bu yola sen gidemezsin bir adım tā
- 4 Emmāre şıfat bunca ḥarāmī yoluñ üzre
Bekler seni mū'zī cān-ver-i keḳ-düm ü mār ā
- 5 Gel lā teberin ḍarb ide gör saḡ^{I-5a} u sola
Nefy ile arıt yolları işbāt ola illā
- 6 İrdüñ bu maḳām içre budur seyr-i ilā'llāh
Egnüñde gerek zırḥ-ı şerī'at senüñ ammā
- 7 Ey 'ahdi bütün 'āşık-ı^{I-7a} şūrīde vü şeydā
Ḡam çekme eger olur iseñ 'aşḳla rüsvā

* Başlık : ÜA₁ A₂. Başlıkta terci-i bent olduğu belirtilmesine rağmen bu manzume bir terkibi-i benttir. S: kaside-i etvar-ı seb'a. Bentlerin başlıkları: Ü. S: Evvel: lā ilāhe illa'llāh, tavr-ı sāni : Allāh tavr-ı sālis : Hū, tavr-ı rābi : Hakk tavr-ı hāmis : Hayy, tavr-ı sādis : Kayyūm, tavr-ı sābi: Kāhhār.

Bentlerin başlıkları : Ü.

^{I-2b} “eyle” kelimesi yok. S

^{I-5a} saḡ u : saḡa A₂

^{I-7a} “āşık” kelimesi yok. S

-II-

Maḳām-ı Sānī

- A₁ 3b 1 Allāh diyü Mevlā'ya gel^{II-1a} ol sıdkla bende
Cehd eyle bugün olmağa gel 'aşkla sende
- S52a
Ü67b 2 Maḥrūm mı ḳalur aşkla Allāh diyen 'āşık
Hāşā ki ḳıla fikr-i sivā cān u gönülde
- 3 Vardur bu yoluñ üzre daḥi bunca^{II-3a} ḥarāmi
Ġāyetle münāfiḳ iki yüzlü dolu^{-3b} anda
- 4 Darb eyle reh-i Ḥaḳ'da sen ol tıḡ-i celālī
Düşmenlerin^{-4b} diye amān tā ola bende .
- 5 Emrine senüñ rām olalar yār ile aḡyār
Fermān idüp eylerseñ 'adālet bu günde
- 6 Bildüñse eger işbu maḳām seyrini li'llāhi
Maḳşūduñ^{-6b} ola bil senüñ Allāh dü-cihānda
- 7 'Arz ide celāl içre cemālin saña^{-7a} maṭlūb
Gördüñ mi ola böyle 'aceb dilber-ü maḥbūb

-III-

Maḳām-ı Sālīs

- 1 Yā-hū diyüp^{III-1a} 'aşḳ ile o yāruñ ide cev'lān
İlhāma^{-1b} olur ḳābil ider 'ālemi seyrān

II-1a "gel" kelimesi yok. A₂

II-3a bunca : nice A₂

-3b dolu : dolı Ü: tolu A₂ : duy A₁

-4b düşmenlerin : düşmenler ile S: düşmenlerine A₁ Ü

-6b maksaduñ : egnüñde S

-7a celāl içre cemālin saña : saña celāl içre cemālin S

III-1a diyüp : diyü Ü

-1b ilhām : ilhāma Ü

- 2 Devr eyler iseñ 'ālemi başdan başa cānā
Hūdūr bu cihānda^{-2b} olan eşyāya kamu çān
- 3 Her kanda nazar eylese anda^{-3a} göre dīdār
Redd itme kelāmum şakınup eyle gel^{-3b} iz'ān
- 4 Maḥv⁴ ide senüñ varlığını nūr-ı hidāyet^{-4a}
'Ālemde anuñla görüp işidesin ey cān
- 5 Lā-mevcūd okur ol demde lisānuñ senüñ ammā
Fehm it bu maḳām içre nedür 'arz olan imān
- 6 Kāl ile bilinmez budur ol seyr-i 'ala'llāh
Dilden dile ilkā' olur ol^{-6b} sırr ile pinhān
- 7 Bundan öte kendiñi sakın^{-7a} gayrıya muhtāc
Gel itme bu da'vāyı idüp 'akluñı tārāc

-IV-

Maḳām-ı Rābī'

- Ü68a 1 Hāḳḳ kıldı kerem işbu maḳāma irişince
Āsān olur ol rāh-ı Hudā bulunca
- A₁ 4a 2 'Arz ide^{IV-2a} cemāl 'āşık-ı şeydāya o Bārī
Ḳalūr mı anuñ şabr u ḳarārı o gelince
- S52b 3 'Āşık u ma'sūḳ ile 'aşḳ^{-3a} çünki bir oldı
Kendüni nice fehm ide 'āşık ol olunca

^{-2b} cihānda : cihāna Ü

^{-3a} anda : andan A₁ A₂

^{-3b} eyle gel : eyle S

^{-4a} hüviyyet : hidāyet S

^{-6b} "ol" kelimesi yok. A₂

^{-7a} Kendüñi sakın : sakın kendüñi

IV-2a "ide" kelimesi yok. A₂

^{-3a} "'aşḳ" kelimesi yok. S / 'aşḳ : 'āşık A₂

- 4 Gāyetle safādur bu mahal neyleyüm ammā
Nākıs kalur ādem bu makām içre kalınca
- 5 Gayret-keş olup geçmeli bundan öte sālİK
Gide enāniyyeti itminān irişince
- A₂ 3a 6 Zīrā bu maḳām içre ene'l-ḥaḳḳ didi Maṣṣūr
Ber-dār olup ol seyr-i ma'a'llāha irişince
- 7 Kendüni nişān eyledi 'ālemde ola yād
Düşürmeye ğayrıyı bu dām içre o sayyād

-V-

Maḳām-ı ḥāmİs

- 1 Ol Ḥayyü'l-ebed virdi hayatı bu cihāna
Eşcārİa^{V-1b} nebātāta daḥi ins ile cāna
- 2 Maḥv olur idi ḥaḳ olan eşya bu cihānda
Feyz ırmese feyzinden anuñ kevn ü mekāna
- 3 Geldüñ bu maḳām içre 'aceb menzile irdüñ
Virdüñse eger sen bu ḥayātı dİl ü cāna
- Ü68b 4 Her ḳanda naḳar kılsa bu menzilden o sālİK
Maḫhar ḳılur ol demde ḥayātı anı ana
- 5 Rāzı ola senden daḥi her vaşİ ile maḥbüb
MālİK olasın bilmedüğüñ genc-i nihāna
- 6 Çün geldüñ irüşdüñ bu maḳām içre sen ey cān
Ol^{-6b} seyr-i fi'llāh ile ki irüşdüñ o kāna
- 7 Zİkrinde senüñ şoḫbet-i 'İrfān ola her-gāh
Gel bundan öte ğafleti terk eyle ol āġāh

^{V-1b} eşcārİa : eşcār ü A₂ Ü

^{-6b} "ol" kelimesi yok. A₂

-VI-*

Maḳām-ı Sādis

- 1 Ḳayyūm-ı ezel ḳıldı 'ināyet saña ey yār
Şimden gerü sen daḥi olup fā'il-i muhtār^{VI-1b}
- 2 Bu şeş-cihetüñ kaydı^{-2a} ile olma muḳayyed
Mutlak ol anuñ zevki ile görine didār
- A₁ 4b 3 İlbaş-ı şerī'atle mülebbes olup ey cān
Erkāna ri'āyetle gel^{-3b} aḡyārı idüp yār
- S53a 4 Fānī ola^{-4a} rūhuñ daḥi bunda tecellisi
Ḳalmaz bu maḳām içre enāniyyet āsar
- 5 Marziyyedür ol ḳudrete mazhar iden anı^{-5a}
Ol seyr-i 'an'illāh ile ol yār ile her-bār
- 6 Maḡribde toḡup gün çalınur ma'nevi sūrı
Maḥv ide cihān varını eşyayı ne kim var
- 7 Ālemde nidā-yı "le-mine'l-mülk"^{-7a} ola yā hū
Maḥv olıcak 'ālemde ne kim var ise ḳamu

-VII-

Maḳām-ı Sābi'

- Ü69a 1 Ḳahhār olan Allāhu te'ālā ne buyurdı
Kendüsi sū'ālitdi cevāb kendüsi virdi
- 2 Mülküñde anuñ müştereki yokdurur^{VII-2a} aslā
Yā ḳanda zamañ ile mekān var mı gör imdi

* A₂ 'de bu bendin bazı mısralarının sırası değişiktir: 1b-2b, 2a-4a, 2b-1b, 3b-4b, 4a-5a, 4b-2a, 5a-3b.

^{VI-1b} olur : olursun A₂

^{-2a} cihetüñ kaydıyla : cihet kaydıyla S

^{-3b} "gel" kelimesi yok. A₂

^{-4a} ola : olur A₂

^{-5a} anı : 'irfān A₂

^{-7a} "le-mine'l-mülk" 40.Mü'min Sûresi, 16.âyet. "Mülk kimin?"

^{VII-2a} yokdurur Ü: yokdur

- 3 Ferdāya ne ḥācet buları görmege cānā
Bil bunda gören anda daḥi anı görürdi
- 4 Fānīde beḳā mülküne irdüñ hele sen de
Çün şundi saña sāḳī şafā cāmın içürdi
- A₂3b 5 Ol cām-ı safāsiyla bu etvārı Şenāyi
Sāliklere bir tuḥfe içün nazma getürdi
- 6 Bu seyr ile bi'llāhi sülūk eylese bir cān
Ādem olup ol “‘alleme'l-esmā”yı^{VII6b} okurdi
- 7 Terci'üñ olup bendeleri çün ebced ü hevvez
Mirās-ı eb u cedüñ el'ān ādemedür söz

^{VII6b} “‘alleme Ādeme'l-esmā” 2. Bakada sûresi, 31.âyet. “Ādem'e bütün isimleri ta'lim eyledi.”

III. Terci-i Bend*

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

-I-

- 1 Āh kim derd-i derūnūm yine buldı zararū
Yine eflākı siyāh eyledi āhum şereri
- 2 Levḥ-i dilde komadı gerçi ki yaşum eşeri
Āh sır u sihrüm ile yine buldumkederi
- 3 Yel gibi geldüm aradum bulamadım bir'eri
Diye ey bād-ı Şabā şorma ki aldum ḥaberi
- 4 Ḥaşş ü 'ām şeyḥ dimişler bir ālāy-ı ḥayr ü şerri
Saña düldül diyü vallāhī şatar leng-i ḥarı
- 5 Ne ḥaḳīkat bilür ebter ne gök añlar ne yeri
Bağlamaz terkeşine kāl ile ḥayrū'l-beşeri
- 6 Her yaña gāh Sikender gibi kıldum seferi
Ggeh Süleymān gibi şaldum yedi ıklime cerī
- 7 Açdı şeh-bāz her yaña yā bāl ü peri
Eyledüm seyr nice mu'teberāt-ı siyeri
- 8 Okudum kavlı Ebū-Bekr ile İbn-i 'Ömer'i
Kimi 'Abbās delīli kimi İbn-i Ḥaceri
- 9 Görmeedüm gülşen-i aḳvâlde ḥiçbir şeceri
Ki bite şāḥınuñ üstünde murādum şemeri
- 10 Yazmamış kādī vü Keşşāf ü Cerīr ü Taberī
Ḥa berüm yok güzelüm kimden alayum ḥaberi

* Bu manzume divanın hiçbir nüshasında yoktur. Ancak Ahmed Bâdî Efendi'nin Riyâz-ı Belde-i Edirne aslı eserinde Senâî'nin şiirine örnek olarak verilmiştir. Ayrıca İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı'nda O.E. 1761 numarada da bu manzume vardır. 8 beyitlik 5 netten oluşan ikinci bir terci-i bent de vardır. Ancak bu, Senâî'ye ait olmayıp Azmi adlı bir şâire aittir.

-II-

- 1 Seni 'ālem şanma 'arş-ı mu'allāda arar
Kimi esmāda kimi genc-i müsemmāda arar
- 2 Kimi havrāda kimi Ādem ü Havvā'da arar
Kimi hurşid-i cihān-tāb ü mücellāda arar
- 3 Kimi A'rāf ü kimi cennet-i Me'vā'da arar
Kimi yirde kimi gökde kimi deryāda arar
- 4 Kimi tağda kimi bāğda kimi şahrāda arar
Kimisi sīm ü zer ü gevher-i yek-tāda arar
- 5 Beyt-i Mağdis'de kimi Ka'be-i 'Ulyā'da arar
Kimi deyre girüben Lāt ile 'Uzzā'da arar
- 6 Kimi Ya'küb oluben Yūsuf-ı zibāda arar
Kimi Yūsuf oluben rû-yı Züleyhā'da arar
- 7 Kimi Mecnûn'ı olup şüret-i Leylā'da arar
Kimi Vāmık kimi ruhsāre-i 'Azrā'da arar
- 8 Kimisi bāğa girüp serv-i semen-sāda arar
Gül ü sünbülde kimi bülbül-i şeydāda arar
- 9 Kimi levhe yazılan lafz ile ma'nāda arar
Kimi tahmīs ile eş'ār-ı mu'ammāda arar
- 10 Yazmamış kâdî vü Keşşāf ü Cerir ü Taberî
Haberüm yok güzelüm kimden alayum haberi

-III-

- 1 Söyle ey māh daği kubbe-i haḍrāda mısın
Yohsa şol şem'-i münir-i felek-ārāda mısın
- 2 Kürsi-i levh ü kalem Sidre-i Tübā'da mısın
Yohsa envār-ı Hudā encüm-i ziyāda mısın

- 3 Bā'is-i hilkat olan gevher-i yek-tāda mısın
Bihi maşnū'ıñ olan cümle-i eşyāda mısın
- 4 Sāye-i zātuñ olan dāver-i Dārā'da mısın
Şānuña şahid olan dil-ber-i ra'nāda mısın
- 5 'Aks-i ruhsāruñ olan rū-yı muşaffāda mısın
Çeşm-i cān-bīnūñ olan nergis-i şehlāda mısın
- 6 'Aceb enhār gibi vādī vü şahrāda mısın
Gehī esfelde keremle gehī a'lāda mısın
- 7 Gehī 'İsā vü gehī hācir ü sārāda mısın
Gehī Mūsā'da gehī ol yed-i beyzāda mısın
- 8 Mescid ü medrese vü künc-i muşallāda mısın
Zāhidüñ hū diyüben itdigi gavgāda mısın
- 9 Leyte vü leysde vü "lā"da mı "illā"da mısın
Kāf ü 'Ankā'da yā "yā-sā" ile "tā-hā"da mısın
- 10 Yazmamış kādī vü Keşşāf ü Cerīr ü Taberī
Haberüm yok güzelüm kimden alayum haberi

-IV-

- 1 Nice dem hem-nefes-i nāle vü feryād oldum
Âh ile taht-ı Süleymān gibi ber-bād oldum
- 2 Geh olup bende-i mutlak gehī āzād oldu
Taht-ı 'izzetde gehī gerçi ki şeh-zād oldum
- 3 Gāh ma'mūr olup vaşl ile ābād oldum
Yıkılup geh gam ü hicrān le nā-şād oldum
- 4 Hızr ile hem-dem olup kābil-i irşād oldum
Cān u dilden ne ki dirler ise münkād oldum

- 5 Gehî hem-zâd oluben Kutb'la oldum
Nice dem keşf ü kerāmâtle mu'tâd oldum
- 6 Şeref-i zühd ile geh eşref-i 'ibād oldum
Şiddet-i nefisle geh berter-i Şeddād oldum
- 7 Nefs-i bed-h^vāhumı öldürmege cellād oldum
Cigerüm zahmına Selmān gibi faşşād oldum
- 8 Gehî mollālar ile zümre-i irşād oldum
Gehî evbāş-u kumār-bāz ile zād oldum
- 9 Gehî sehhārılık idüp gehî şeyyād oldum
Gerçi kim okumada yazmada üstād oldum
- 10 Yazmamış kādî vü Keşşāf ü Cerîr ü Taberî
Haberüm yok güzelüm kimden alayum haberi

-V-

- 1 Kanda bulsam anı kim yokda degül varda da yok
'Âşık-ı zârda da yok dil-ber-i mekkârda da yok
- 2 Nüh-felek şeş-cihet ü seb'a-i seyyârda da yok
Zâhir ü bâtın u 'ayân ile esrârda da yok
- 3 Hâl u müstakbel ü mazi ile etvârda da yok
Nîk ü bedde degül âsân ile düşvârda da yok
- 4 Ebr ü bārân-ı felek dide-i enhârda da yok
Gül ile hârda degül hâr ile gül-zârda da yok

- 5 Mısr ü Şām ü Haleb ü Mekke vü seyyārda da yok
Yemen ü Hind ü Buhārā ile Tātārda da yok
- 6 Atlas u kemhā degül dirhem ü dinārda da yok
Künc-i dükkānda degül şehir ile bāzārda da yok
- 7 Güşe-i mey-kedede hāne-i hammārda da yok
Ser-te-ser hayl-ı cihān günbed-i devvārda da yok
- 8 Daḥi ser-cümle muḥācirde vü enşārda da yok
Fıkh u tefsīr ü ehādīs ile āşārda da yok
- 9 Şecer-i bāg-ı İrem’de biten eşmārda da yok
Kalb-i virān ü Senāyi-i dil-figārda da yok
- 10 Yazmamış kādī vü Keşşāf ü Cerīr ü Taberī
Haberüm yok güzelüm kimden alayum ḥaberi

IV- Şarkılar

-1- (Ü57b, S44b)

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün

A₂ 43a

-I-

A₁ 63b

- 1 Şeherde h'āb-ı ğafletden ol āgāh
- 2 Uyan vakt ile bīdār ol şehirde
- 3 Dile maqşūdını Hakk'dan şehergāh
- 4 Bulun^{I-4} zikr ile bīdār ol şehirde

-II-

- 1 Şakin ol vakti ğafletle geçürme
- 2 Bu mürğ-i cānı bī-hāşıl uçurma
- 3 Elinde var iken fırsat kaçurma
- 4 Hakk'ıñ fikriyle bīdār ol şehirde

-III-

- 1 Tefekkür kıl saña itdügi ihsān
- 2 Kamudan ğayrı bu tevhid-i 'irfān^{III-2}
- 3 Yüzün sür yirlere bī-çāre insān
- 4 Hemān şevk ile bīdār ol şehirde

Ü58a

-IV-

- 1 Recā vaktidür ol sāhib-'atāya
- 2 Derünü kıl Cenāb-ı Kibriyā'ya
- 3 Şenāyi hamd ü şükür olsun Hudā'ya
- 4 Anuñ şükürüyle bīdār ol şehirde

-2-* (A₁ 61b, A₂ 41b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

-I-

- 1 Ey bu yolda varıñı bāzı itmeyen
- 2 Ağla derd-i iftirāk-ı yār ile
- 3 Mā-sivādan nefsinı 'azl itmeyen
- 3 Ağla derd-i iftirāk-ı yār ile

^{I-4} bulun: bulup S^{III-2} Kamudan ğayrı bu tevhid-i 'irfān şehir/S* Bu şarkı yalnız A₁ ve A₂ 'de var.

-II-

- A₁ 62a
- 1 Terk-i nāmūs itmeyüp 'ār eyledüñ
 - 2 Mesken-i gül-zārını hār eyledüñ
 - 3 Korkarum uçmağını nār eyledüñ
 - 4 Ağla derd-i iftirāk-ı yār ile

-III-

- 1 Hakk resülü fakr ile fahr eyledi
- 2 Her nefesde hālīkı zıkr eyledi
- 3 Ümmeti ahvālını fikr eyledi
- 4 Ağla derd-i iftirāk-ı yār ile

-IV-

- 1 Ol Cenāb-ı Kibriyā bu ādemi
- 2 Halk idüp zīnet için mi 'ālemi
- 3 Görmedüñ mi sen bu yolda Edhem'i
- 4 Ağla derd-i iftirāk-ı yār ile

-V-

- 1 Her belāya cebr iden Eyyüb'una
- 2 Gözleri kan ağlayan^{V-2} Ya'kūb'una
- 3 Hakk neler kıldı 'atā mahbūbuna
- 4 Ağla derd-i iftirāk-ı yār ile

-VI-

- 1 İdelüm^{VI-1} Hakk'a Senāyī minneti
- 2 Çokdur ihsānı erenler himmeti
- 3 Koymasun fūrkatde ol Hakk hāzreti
- 4 Ağla derd-i iftirāk-ı yār ile

-3- * (A₁ 68a, A₁ 81b, A₂ 61b)

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ilün

-I-

- 1 Bu nazm u güftārum dervīş olana
- 2 Naşihat-nāmedür sözden alana
- 3 Hevā-yı nefsinı terk ider elbet
- 4 Girenler şıdk ile Mevlā yoluna

^{V-2} A₁ 'de "ağlayan" kelimesi iki defa yazılmış.

^{VI-1} idelüm: idelim A₂

* Bu şarkı A₁ 'de iki ayrı yerde yer almış: 68a-68b, 81b; diğer nüshalarda yok.

-II-

- 1 Ġazābdur emmāre şıfātuñ başı
- 2 Andan toġar cümle bed ahlāk işi
- 3 Menzile irġürmez göñül teşvişi
- 4 Nazar itmez Allāh kıl u kālına

-III-

- A₁ 68b
- 1 Nazar-gāh-ı Ĥudā göñüldür ey cān
 - 2 Rehaḡ u ḡasedden pāk eyle hemān
 - 3 Rūz-ı maḡşerde ger pīr ü civān ^{III-3}
 - 4 Bunda ne iderse anda buluna

-IV-

- 1 Baḡīle cenneti virmedi Allāh
- 2 Cāhilde merḡamet yokdur va'llāh ^{IV-2}
- 3 Kibr ü şehvetden ne'üzü bi'llāh ^{IV-3}
- 4 İletir şāḡibi dūzah iline

-V-

- 1 Senāyī Celvetī yolunda gider
- 2 İtdüġi iḡrār u 'ahdini ġüder
- 3 İlḡām-ı Ĥudā'yı gāḡī naḡm ider
- 4 Vāridāt-ı Ḥaḡ'dur gelen diline

^{III-3} Vezne göre bir hece eksik.

^{IV-2} Vezne göre birer hece eksik.

^{IV-3} Vezne göre birer hece eksik.

V-Tahmîsler

-1- * (A₁ 53b, A₂ 35a, S54a)

Güfte-i Hazret-i Sultân Zâtî tahmîs-i bende-i Senâyi
Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

-I-

- Ü70b
- 1 Tıynet-i ebü'l-beşer âdemle tahmîr olmasam
 - 2 Kudret-i kavs-i ezelden atılan tîr olmasam
 - 3 Gelmez idüm bu hayâl-i zılla takdîr olmasam
 - 4 Kâdr-ı 'aşkı bilmez idüm bende-i pîr olmasam
 - 5 Her-kesi mecnûn sanurdum bend-i zencir olmasam

-II-

- A₁ 54a
- A54b
- 1 'Âlem âdemsiz hakîkat bir şecerdü r mîvesiz
 - 2 Olmayan 'irfânî âdem mîvesidür zübdesiz
 - 3 Âdemün vechinde Hak'ı ger göreydüm perdesiz
 - 4 Zülfüññküfrini imân eglemezdüm şübhesiz
 - 5 Enver-i ruhsâr-ı dil-dâr ile tenvîr olmasam

-III-

- 1 Râh-ı Hak'da rehberüm var idi benden ilerü
- 2 Mescid-i Akşâ'ya varduk^{III-2} giderek eymah-rû
- 3 Ger hakîkat kıblesine durmasaydum^{III-3} rû-be-rû
- 4 Kaşları mihrâbına itmezdüm aşlâ ser-fürü
- 5 Ka'be-i 'ulyâyı 'irfân ile tebşîr olmasam

-IV-

- 1 Âteş-i sūzân-ı 'aşk itmişdi cigerüm kebâb
- 2 Teşne-i âb-ı hayvân itdüm ki âb-ı müsteṭâb
- 3 Ger 'ināyet Hak'dan olup olmasaydı feth-i bâb
- 4 Yıkılup dil mülki olurdu harâb-ender-harâb
- 5 Himmet-i mi'mâr-ı merdân ile ta'mîr olmasam

* Bu tahmîs hariç diğerleri Ü'de yok. Başlık: A₂ Ü.S: Güfte-i Hazret-i Şeyh Süleymân Zâtî tahmîs-i Şeyh 'Alî Senâyi A₁ : güfte-i Zâtî tahmîs-i Senâyi.

^{III-2} varduk: vardukda S

^{III-3} kıblesine durmasaydum: kıblesinde turmasaydum A₁

-V-

A ₂ 35b	1	Bu <u>Senāyī</u> kadrini cāndan bilürdüm <u>Zātīyā</u>
A ₁ 54b	2	Himmet-i a'lāyı lutfūndan alurdum <u>Zātīyā</u>
	3	Olmasaydum bende sen şāha ne olurdum <u>Zātīyā</u>
	4	Mā-hasal levs-i cehāletle kalurdum <u>Zātīyā</u>
	5	Āb-ı tevḥīd ü ma'ārif birle tathīr olmasam

-2- (A₁ 79b, A₂ 30b)

Güfte-i Ḥazret-i Ḥaḳḳı tahmīs-i bende-i Senāyī *
Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün

-I-

S54a	1	Nedür miḳdār u ḥaddi men gedānuñ ^{II.}
	2	Ki tanzīr eyleyem Ḥaḳḳ'ı dehānuñ
	3	Ḥaḳīkatde yine bu söz de anuñ
	4	Nesim-i feyz ü elṭāfı Hudā'nuñ
	5	Açupdur gülleri bāğ-ı cinānuñ

-II-

	1	Nefes birdür cihānda birdür ādem
	2	Ki birden gayrısın 'ālemde bilmem
	3	Ḳamu eşyā cihān içinde yek-dem
	4	Dem-i Ḥaḳ'dan ḥayāt aldı bu 'ālem
	5	Bu ma'nāya yūri kaldur gümānuñ

* Başlık: A₁ (A₂ 'de "bende" kelimesi yok). S:Güft-i Hazret-i Şeyh İsmā'il Hakkı tahmīs-i Şeyh 'Ali Senāyī

^{II.} nedür : ne S

-III-

- 1 Serāy-ı vahdet gir sen de cānā
- 2 Gör anda var mı sen ben ğayrı eşyā
- 3 Gerekse kendüne kendüñ ser-ā-pā
- 4 Vücūduñ kılmaz iseñ cümle ifnā
- 5 Virülmez kahr-ı Mevlā'dan amānuñ

-IV-

- 1 Senāyi sırr-ı vahdet āşinālar
- 2 Ne mümkün kesret içinde duralar
- 3 Olar tevhid ile buldı şifālar
- A₂ 31a 4 Göñül derdine isterseñ devālar
- 5 Dem-ā-dem Hakk'ı zikr itsün zebānuñ

-3- * (A₁ 6b, A₂ 4a)

Min kelām-ı Hazret-i 'Ali keremuhu tahmis-i bende-i Senāyi
Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

-I-

- S53b 1 Sakın bir sohbet-i cāhil seni sayd itmesün yārā
- 2 Şu'ā'-ı şems-i dil mahcūb olur andan sehāb-āsā
- 3 Olur nā-dān ile sohbet dile dūd-ı cahim gūyā
- 4
- 5 Hazer kıl cāhil ile sohbet itme sen de ey cānā

* Başlık : A₁ A₂ . S: Min kelām-ı Hazret-i 'Ali keremu'lāhu ve hayruhu tahmis-i Senāyi

-II-

- 1 Zebān-ı cāhil 'akreb neşteridür sözleri mā-rā
- 2 Döker gūşundan ol^{II-2} zehri gönül andan olur igvā
- 3 Gönül mesmūm olup sıhhat bulur mı andan ol āyā
- 4
- 5 Ki cāhil sohbeti ifnā ider kāmilleri bil hā

-III-

- A₁ 7a
- 1 Kimūñle sohbet itseñ dil aña meyl eylemez mi yā
 - 2 Niçün beyhūde sözleri dā'imā eyler idüñ esfā^{III-2}
 - 3 Degül dirseñ saña ancak yeter bu sohbet-i akvā^{III-3}
 - 4
 - 5 Kişi ancak kıyās olur musāhibinden ey dānā

-IV-

- 1 Hudā 'ālemden evvel var idüp bir gevher-i yek-tā
- 2 O gevherden cihān içindeki eşyā olup peydā
- 3 Hakikatde kamu birdür bu kesret gördigüñ hālā
- 4
- 5 Müşābihdür kıyās eyle ki birbirine bu eşyā

-V-

- 1 Kelām-ı Şir-i Yezdānı Senāyi bendesi inşā'
- 2 İdüben şerh icmālin ki tahmis eyledüm ammā
- 3 Bu nüshı istimā' eyle bizüm çün didi Mevlānā
- 4
- 5 Ve leyl-i hin-i ilkā'da olur kalb üzre kalb imā

^{II-2} "ol" kelimesi yok. S

^{III-2} Sözleri : sözler S

^{III-3} baña : saña S A₂

-4- (A₁ 26b, A₂ 16b, S54b)

Güft-i Ḥazret-i Eşref-zāde tahmīs-i Şeyḥ 'Alī Senāyī*
Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilūn

-I-

- 1 Baḥr-ı vaḥdetde ḥaḳīḳat dürr ü mercān gizlidür
- 2 Āşikāra cümle eşyā sırrı ey cān gizlidür
- 3 Ders olunmaz zāhiren dillerde 'irfān gizlidür
- 4 Ey Göñlül bir derde düş kim anda dermān gizlidür
- 5 Gel ḳarış bir ḳaṭreye kim anda 'ummān gizlidür

-II-

- 1 'Ālem-i ma'nā nedür bilmekse maḳşūduñ eger
- 2 Secde-i ādemden ibā'eyleyenden ḳıl ḥazer
- 3 Ḥalkı taḥḳīr itme dām-ı gire düşme ey püser
- 4 Degme bir derviş faḳīre ḥor diyüp^{II-4} ḳılma nazar
- 5 Ḳalbinüñ her köşesinde 'arş-ı Raḥmān gizlidür

S55a

A₁ 27a

-III-

- 1 Ḥaḳḳ'a irince özüñ 'işyān içinde ḡarḳasın
- 2 Kimdür nāciyenüñ bilmek dilerseñ firḳasın
- 3 Şoyunup tecrid olan eyler 'abā-püş arḳasın
- 4 Terk idüp nāmūs u 'ārı giy melāmet ḥırḳasın
- 5 Bu melāmet ḥırḳasında nice sultān gizlidür

-IV-

- 1 Gerçi şüretde faḳīr ammā olar şāh-ı cihān
- 2 Anlara virdi nizām-ı 'ālemi Mevlā hemān
- 3 Meclisinde ders alur her bir sözünden 'ārifān
- 4 Nuṭḳa gelse cān u dil bulur ḥayāt-ı cāvidān
- 5 Dervişüñ her bir sözünde āb-ı ḥayvān gizlidür

-V-

- 1 Bu Senāyī gerçi kim deryā-yı 'aşḳı boyladı
- 2 Çıkdı andan sāhil-i deryāyı mekān eyledi
- 3 'Āşikāne dürr ü gevherden ḥaberler söyledi
- 4 Gör bu Eşref Oğlu Rūmī baḥr-ı 'aşḳa neyledi
- 5 Cān u başın terk idüp cānında cānān gizlidür

A₁ 27b

* Başlık: S A₂ (A₂'de "hazret" kelimesi yok).

^{II-4} diyüp: görüp A₁

-5- (A₁ 67a, S55a)

Güfte-i Hâzret-i Yûnus tahmîs-i Senâî*
Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

-I-

- A₂ 46b 1 Cemâlûñ seyrine meştâk olanlar düşdi sevdāya
2 Yitürdi 'aqlını Mecnûnveş girdi bu şahrāya
3 Olaruñ meyli yok şāhā ne dünyāya ne 'uqbāya
4 Senûñ 'āşıqlaruñ kılmaz nazar firdevs-i a'lāya
5 Ne hürîden haber söyler ne meyl eyler muşaffāya

-II-

- A₁ 67b 1 Hâkîkat remz-i mi'rāca nişānuñ bî-nişānîdür
2 Serây-ı sırr-ı vahdetde mekānuñ lâ-mekānîdür
3 Maḳām-ı kurb-ı "ev ednâ"^{II-3} velî sırr-ı nihānîdür
4 Rumûz-ı "ḳābe kavseyn"⁴ üñ ne rûhānî ma'ānîdür
5 Ki "sûbhāne'l-lezi"⁵ beyān düşmüş bu araya

-III-

- S55b 1 Eger tâlib iseñ Hâḳḳ'a gider şekki hayālinden
2 Özûñ bir kāmîle teslîm idüp egle kemālinden
3 Bilinmez zāhiren 'ilm-i ḥâḳîkat ḳîl ü ḳālinden
4 Eger şol 'āşıḳa zāhid şorarsa vaşf-ı hālinden^{III-4}
5 Fenā bahırına garḳ olmuş ulaşmış ḳatre deryāya

-IV-

- 1 İrince 'āşıḳuñ gerçi vücûd-ı ḳatresi bahre
2 Ḳarışdı anda mahv oldu o deryādur^{IV-2} degül ḳatre
3 Göñül şâf olmuş iken meyl ider mi zînet-i dehre
4 Nukûş-ı mâ-sivādan el çekenler 'aşḳ rāh içre
5 Ḳomuşlar gayra sevdāyı ki düşmüşler bu araya

* Başlık : A₁ A₂ S: Güft-i Şeyh Yûnus Tahmis-i 'Ali Senâî

^{II-3} "ev ednâ" 53. Necm Sûresi, 9.âyet

⁴ "ḳābe kavseyn" 53. Necm Sûresi, 9.âyet

⁵ "Sûbhāne'l-lezi isrâ" 17.İsrâ Sûresi, 1.âyet.

^{III-4} "vasf-ı hālinden" metinde "vasl-ı hālinden" diye yazılmıştır.

^{IV-2} deryādur degül : deryâ didügi S

-V-

- A₁ 68a
- 1 Gelüp bu şahñ-ı 'irfāna Senāyī ulu dergāhdan
 - 2 Hākīkat sen de almışsın haber esrār-ı āgāhdan
 - 3 Göñül ferdāya katlanmaz ki va'd olmuşdur ol şahdan
 - 4 Gel ey Yūnus gözini yum cümle mā-sivā li'llāhdan
 - 5 Ki bunda göresin Hākķ'ı ne hācet gayrı sevdāya^{V-5}

-6- (A₁ 59a, A₂ 38b, S55b)

Güfte-i Hāzret-i Mısrī tahmīs-i Senāyī*
Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

-I-

- A₁ 59b
- 1 Nār-ı 'aşķ içre dil-i sūzāna āteş neylesün
 - 2 Seng ta'nı ile harābāt ehline taş neylesün
 - 3 Kıl ü kāl anlarla ey zāhid keşākeş neylesün
 - 4 Teşne-i bahr-ı muhīt olana dil-riş neylesün
 - 5 Tūti-i sükker-feşān üftādeye geş neylesün

-II-

- A₂ 39a
- 1 Cām-ı 'aşķı bezm-i vahdetden içüp mahmūr olan
 - 2 Şöyle bir mest-i müdām olmuşdur anlar bī-gümān
 - 3 'Akla^{II-3} gelmez kendüni fark eylemez mey şun hemān
 - 4 Cūr'a-ı şahbāyī zātī nüş ider temkīn bulan
 - 5 Āfitāb olan göñül telvīni meh-veş neylesün

-III-

- S56a
- 1 Sā'il eyler ise sū'āl yandur buna sebeb
 - 2 Sırr-ı Hākķ'ı merd-i dānā geldiler setr ile heb
 - 3 Çekdiler bu rāh-ı Hākķ'da nice biñ dūrli ta'ab
 - 4 'Ārifūñ esrārī^{III-4} settār olduğın itme 'aceb
 - 5 Ta'n ider zāhid dīn ilen diyū ser-keş neylesün

-IV-

- 1 Biñde bir^{IV-1} kes olmadı ādemde esrāra emīn
- 2 Sırrını ādemde mahfī kıldı Rabbū'l-'ālēmīn
- 3 Ādeme secdeyle emr oldu melekler çün hamīn

^{V-5} sevdāya : ferdāya S

* Başlık : A₁ A₂ . S: Güfte-i Hāzret-i Şeyh Mısrī tahmīs-i Şeyh Senāyī

^{II-3} 'akla: 'aşķla/mey: sūfi S

^{III-4} esrārī: esrār S

^{IV-1} bir : biri S

- A₁ 60a 4 Âdemüñ vechinde Hakk'ı görmedi İblis-i lâ'in
 5 Şüretâ gördüğü^{IV-5} bir şekl-i münakkaş neylesün
 -V-
 1 Ey Senāyī merd-i dānā 'aşıkāne va'z ider
 2 Şāf-dil hem ehl-i imān şādīkāne va'z ider
 3 Remz ider her bir kelāmuñ 'ārifāne va'z ider
 4 Cān Niyāzī ehl-i 'aşka nāzikāne va'z ider
 5 Ehl-i nefis olan işitmez dil-müşevveş neylesün

-7- (A₁ 36a, A₂ 23a, S56a)

Güfte-i Rūhī tahmīs-i Senāyī*

Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilūn

-I-

- 1 Zāhiren dirler nedür bu terk-i dūnyādan ğaraż
 2 Māl u cāh-ı devlete iķbāl u ābādan ğaraż
 3 Yā nedür 'ālemde bu^{I-3} var olan eşyādan ğaraż
 4 Zāhidā dirseñ nedür maḥbūb-ı ğarrādan ğaraż
 5 Şun'-ı Hakk seyr itmedür her ḥūsn ü zībādan ğaraż

-II-

- A₁ 36b 1 Ger dilerseñ 'iffet ü ḥalvetde nefsūñ ḥabs ola
 2 Cüz'i fırsat bulıcaķ ḥālūñ yine ber-'akş ola
 3 Zāhidā zann u gūmānuñ nice bir bed-^{II-3} his ola
 4 Seyr-i maḥbūb itmegi şanma hevā-yı nefis ola
 5 Kudret-i Hakk'a nazardur ol temāşādan ğaraż

-III-

- 1 Yoğiken ādem bu^{III-1} 'ālem cūmlenūñ bir gevheri
 2 Bir^{III-2} çerāguñ nūrıdur 'ālemde eşyā ey perī
 3 Nāzır ol naķķāşına gördükde naķş-ı dilberi
 4 'Āşıkuñ sevdāsını 'ālemde şanma serserī
 S56b 5 Hakk'a vāşıl olmadur taḥkīķ o sevdādan ğaraż

^{IV-5} gördüğü: gördi ki S

* Başlık: A₁ A₂ S:

^{I-3} 'ālemde bu: bu 'ālemde S

^{II-3} gūmānuñ nice bir bed-: sū' olanuñ nice bir S

^{III-1} "bu" kelimesi yok. S

^{III-2} bir: bu S

-IV-

- 1 Nidügin^{IV-1} 'aşk bilmeyen hayvândan ebterdür nider
- 2 Mer'a-i 'unşurda gūyā nefsinı şeytān güder
- 3 Meclis-i 'uşşāk içinde öyle nādānı gider
- 4 Ehl-i zāhir 'aşk-ı dildārı mecāzizann ider
- 5 Kaşd-ı Mevlā'dur haqīkat 'aşk-ı Leylā'dan garāz

-V-

- A₁ 37a
- 1 Ey Şenāyī neylesün ol cān Haq'ıñ tevfiķi yok
 - 2 Reh-ber olsun kendüye bir mürşidi refiķi yok
 - 3 Zann ider her bir kelāmuñ ma'nāda tahkiķi yok
 - 4 Bilmedi bu ma'nāyı Rūhi o kim taşdıķi yok
 - 5 Haqk'ı bilmekdür haqīkat 'ilm-i esmādan garāz

-8- (A₁ 29a, S56b)

Güfte-i İbn-i 'İsā tahmīs-i Şenāyī *

Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilūn

-I-

- A₂ 18b
- 1 Şüretā zāhid kemal ehlinde hālāt añlamaz
 - 2 Görse istidrāca haml eyler kerāmāt añlamaz
 - 3 Tūr'a Mūsā ile varsa ger münācāt añlamaz
 - 4 Aşlumu fer'üm^{I-4} ne bilsün bu şıfat zāt añlamaz
 - 5 Şu ki beñzer gösterür her naqşı mirāt añlamaz

-II-

- A₁ 29b
- 1 Bunca yıllar beklemiş var gerçi kim bir pīr evin
 - 2 Uymamış mürşidine dir^{II-2} mürşid de ben pīr de ben
 - 3 Nūr^{II-3} bilmez nār-ı şem'a yakdı pervāne perin
 - 4 Līk cismuñ kanda görsün şems-i rūhuñ pertevin
 - 5 Raqş iderken nūruñ şevkında zerrāt añlamaz

-III-

- 1 Kaplamış gönlüñ bed ahlāk ile nefsüñ leşkeri^{III-1}
- 2 Her kaçan görseñ ma'ārif ehli bir hūb peykeri^{III-2}
- 3 Ne 'acibdür mū-yı tāb gibi gider pāyuñ geri^{III-3}

IV-1 nidügin S: nidügi

* Başlık: A₁ A₂ S: Güfte-i Hazret-i İbn 'İsā tahmīs-i 'Ali Senāyi

I-4 fer'üm: fer'ümi S

II-2 "dir" kelimesi yok. S

II-3 nūr: nūr S

III-1 leşkeri: 'askeri S

III-2 peykeri: dil-beri S

III-3 S'de 3. Mısra ile 4. mısranın yeri değişmiş

- 4 Tañ degül şeb görmese üstünde māhuñ 'askeri
5 Şem'-i dil şevkler virür zātında meşekkāt añlamaz

-IV-

- S57a 1 Yanıdursın bir gönül kim anda Mevlā 'aşkı yok
2 Gerçi yanmışdur çerāğı lık aşlā şevki yok
3 Zāhidūñ ehl-i ma'ārif sözlerinden zevki yok
4 Ma'rifetsiz şüretūñ aşlā şanemden farkı yok
5 Ehl-i tahkikūñ sözün^{IV-5} bildüm ki hiç lāt añlamaz

-V-

- A₁ 30a 1 Pes neler çekdün^{V-1} Senāyī yol bulunca gönlüne
2 Rāh-ı Hakk' da ma'rifet gālib gelince cehline
3 Aşlama eşcār-ı hürmādan pelidūñ nañline
4 İbn-i 'İsā ma'rifet kand ü 'aseldür ehline
5 Tatlılardan şunma ol mañmūra lezzāt añlamaz

-9- (A₁ 33a, A₂ 21a, S57a)

Güfte-i Gaygusuz Sultān tahmīs-i Senāyī *
Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

-I-

- 1 Dirīgā pertev-i şems-i dile cehlūñ şehāb olmuş
2 Qalup zulmetde dil güyā ki^{I-2} mañcüb āfitāb olmuş
3 Egerçi şüretūñ ādem derūnuñ inqılāb olmuş
4 Ey miskīn ādem oğlu^{I-4} saña senlik hicāb olmuş
5 Seni sen şandugun cānā saña perde niķāb olmuş

-II-

- 1 Geçüp da^{V-1} benlikden unut varlıkda bildüğün
2 Senūñ bildüklerinden çokdur ey gāfil yanıldüğün
3 Vücūduñ dahi mahv idüp^{II-3} bil andan sonra yandüğün
4 Vāy seni kim sen şandugun benüm diyü gögündüğün
5 Seni böylece bildüğün saña Hakk'dan 'itāb olmuş

^{IV-5} sözün: sözi S

^{V-1} çekdün: çekdi S

* Başlık A₁ A₂ S: Güfte-i Abdāl Gaygusuz tahmīs-i 'Alī Şeyh Senāyī /Gaygusuz: Kaygusuz A₂

^{I-2} "ki" -S:

^{I-4} oğlu A₁ : oğlanı

^{II-3} dahi mahv idüp: mahv idüp dahi S

-III-

- 1 Gezüp şahrā-yı keşretde nedür seyrānı bilmezsin
 2 Hayıflar geçti 'ömrün mekteb-i 'irfāna gelmezsin
 3 Hadīs-i "men 'aref"^{III-3} sırrında 'irfān dersin almazsın
 4 Niçün sen seni bilmezsin bilenlere inanmazsın
 A₁ 33b 5 Olur imāna gelmezsin saña cehlün 'azāb olmuş

-IV-

- 1 Nedür bu hırş ile cem' itdüğün dünyāya toymazsın
 2 Kelām-ı ehl-i Hakk'ı gūşuna bir zerre koymazsın
 S57b 3 Bilürüm didüğün da'vā ile 'irfān dersin almazsın
 4 Bimedüğün bilmezsin özin bilene uymazsın
 5 Niçün Hakk yola gelmezsin yerün dārū'l-'ikāb olmuş

-V-

- 1 Senāyī bezm-i 'irfāna bu da'vā bile gelinmez
 2 Sivā naqşı gönülden degme bir hāl ile silinmez
 3 Nuķūş-ı ağ u karadan haķīkat dersi alınmaz
 4 Kaygusuz aydur Hakk 'ilmi okumağ ile bilinmez
 5 Gönülden okuyan bilür bu da bir gizli bāb olmuş

-10- * (S57b)

Güfte-i Şeyh Sürürī tahmīs-i Şeyh 'Alī Senāyī
 Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

-I-

- 1 Zāhidā sen ben diyü bu itdüğün da'vā nedür
 2 Ehl-i tevḥīdüm der iken halkla gavgā nedür
 3 Yā nedür zūhd-i haķīki bilmedük taķvā nedür
 4 Men 'arefden dem urursın di baña Mevlā nedür
 5 Aḥmed'e nāzil olan Kur'ān'daki ma'nā nedür

-II-

- 1 Dem urursın fevķ-ı 'arşdan ey tabī'at ma'deni
 2 Besleyüp nebāt ile hayvān gibi dā'im teni
 3 Görmedün 'ālemde çār erkān dü-felek^{II-3} seyrini

^{III-3} "men 'aref" "Men 'arefe'n-nefse kad aref" "Nefsini bilen şüphesiz Rabb'ini de bilir." Bu hadisin sâbit olmayıp mevzû olduğu belirtilir.

* Bu tahmīs yalnız S'de var

^{II-3} "dü-felek" sayfa kenarına yazılmış

- 4 Üç oğul ile dört ananun aşlını fer'ini
5 Bilmeyen anı ne bilsün kim tokuz baba nedür

-III-

- 1 Gerçi istigrāk içinde nicemüz hālāt ile
2 Nicemüz 'İsā nefesdür ihyā-yı emvāt ile
3 Nicemüz sırrı-ı kelīme irdi münācāt ile
4 Sırr-ı tevḥīdūn rumūzın nafile işbāt ile
5 Şūfī gel şor bizden anı "lā" nedür "illā" nedür

-IV-

- 1 Gerçi var 'ilmi 'amelden 'adet itmiş kaçmağı
2 Güyiyā miftāḥ-ı cennet anda diler uçmağı
3 Hūrī vü gilmānı maḥşūş itdi.....
4 Bir 'aceb ki vā'iz çün çok añar uçmağı
5 Kendüsi bilmez daḥi Sidre nedürTübā nedür

S58a

-V-

- 1 "Men 'aref sırrında cānā 'arif-i bi'llāh olan
2 Kuvvet-i qudsiyye irdi sırr-ı sırru'llāh olan
3 Sāf-dil olur Senāyī kalb-i beytu'llāh olan
4 Ey Sürūrī kāşif-i genc-i kelāmu'llāh olan
5 Rāst bilür kim cümle esmā içre müsemmā nedür

-11- * (S58a)

Güfte-i taḥmīs-i Şeyḥ 'alī Senāyī
Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilūn

-I-

- 1 Okuyan 'ilm-i ledünni 'arif-i bi'llāhdur
2 Öyle bil insān-ı kāmīl sırrı-ı sırru'llāhdur
3 Nuṭṭ-ı Ḥaḳ'dur her kelāmı fikr-i zikru'llāhdur
4 Her ne söz kim söylenür 'ayn-ı kelāmu'llāhdur
5 Vāḳıf olmayan bu sırra lā-cerem kem-rāhdur

-II-

- 1 Okudum sırr-ı ḥurūf maṭlab-ı 'uẓmā ile
2 terkīb aşlı sırrını 'imā ile

* Bu tahmīs yalnız S'de var.

- 3 Şerh ider eşyâyı küllî ism-i müsemma ile
 4 Añladum bildüm rumûz-ı “‘alleme’l-esmâ”^{II-4} ile
 5 Menzil-i insân-ı kâmil bir yüce dergâhdur

-III-

- 1 Levh-i mahfûz üzre yazmışdur Hüdâ her işleri
 2 Anuñ için başka halkuñ her bir teşvişleri
 3 Bu hutûṭ-ı âdemüñ resmi kimüñ cünbûşleri
 4 Şol müferriḥ hatt-ı reyḥân yazılmış kaşları
 5 Nice rûşen olmaşın: kim defter-i Allâh’dur

-IV-

- 1 Râh-ı Hakk’da kendini vâriş-i eslâf itmedüñ
 2 Cân ü dilden istimâ ‘... ü şâf itmedüñ
 3 Geçdi ‘ömr-i nâzeninüñ sen de inşâf itmedüñ
 4 Mâye-i taklidden âyineni pāk ü şâf itmedüñ
 5 Faẓl-ı Hakk’dan feyz olan nûr-ı Allâh’dur

-V-

- 1 Heft Hakk’uñ oldı ibâ çâr-dehden resm ider
 2 Ehl-i tahkik istivâ-yı pesti hesti hayr ider
 3 Bu Senâyi sırr-ı muğlak mu’cizâtı nazm ider
 4 şakku’l-kamer sırrını her kim fehm ider
 5 Âsumân-ı ‘âlem üzre hoş münevver mâhdur

S58b

-12- (A₁ 44a, A₂ 29a, S58b)

Güfte-i Hazret-i La’lî tahmîs-i Senâyi*
 Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün

-I-

- 1 Levh-i dilde hâme-i kudret çeküp^{I-1} tuğrâ-yı ‘aşk
 2 Defter-i ‘uşşâk içinde urdı ol imzâ-yı ‘aşk
 3 Eyledüm^{I-3} bezm-i cihâna gönderüp rüsvâ-yı ‘aşk
 4 Cân ü dil şehrin ezelden eyledi yağmâ-yı ‘aşk
 5 Ol vechden düşdi bu ‘âlemlere gavağa-yı ‘aşk^{I-5}

^{II-4} “‘alleme Âdeme’l-esmâ” 2i. Bakara Sûresi, 31. âyet. “Adem’e bütün isimleri ta’lîm eyledi.

* Başlık: A₁ A₂ S: Güfte-i La’lî Efendi tahmîs-i Şeyh ‘Ali Senâyi. Başlıktaki mahlasla manzumedeki mahlas aynı değil.

^{I-1} Çeküp: çeker S

^{I-3} eyledüm: eyledi S

^{I-5} S’De bu mısra yerine II. Bendin 5. mısra’ı yazılmış. Asıl mısra sayfa kenarına yazılmış

-II-

- A₁ 44b
- 1 Hâlet-i 'aşkı ne bilsün bilmeyen abdālını
 - 2 Görse ta'n eyler harābāt ehlinüñ her hālını
 - 3 Söyleseñ takrîre gelmez 'âşıkun aḥvālını
 - 4 Derde düşenler bilürler ehl-i derdüñ hālını
 - 5 Gör nice Mecnûn ider 'âşıkları^{II-5} Leylâ-yı 'aşk

-III-

- A₂ 29b
- 1 Bâğ-ı 'irfâna girince gerçi sa'y itdüñ hezâr
 - 2 Bûlbûl-i şūrîde-veş kılduñ figân ü âh ü zâr
 - 3 Gülşen-i vahdetde yok^{III-3} sıyt u şadâ bûlbûlde zâr
 - 4 Gel gülistân seyrüñ eyle çık kafesden ey hezâr
 - 5 Cennet-i kudsa 'urûc it bulasın me'vâ-yı 'aşk

-IV-

- 1 Bezm-i 'uşşâka muḥabbet miḥneti aş eyledi
- 2 Seng-i ta'nı rāh-ı 'aşk içre ayakdaş eyledi
- 3 Gör bu 'aşk 'âşıkları meczûba yoldaş eyledi
- 4 Zâhir^{IV-4} olup sırrımız 'âlemlere fâş eyledi
- 5 Hem olalıdan bu sırra nokta-i sevdâ-yı 'aşk

-V-

- A₁ 45a
- 1 Ey Şenâyi gûş iderseñ nuṭṭ-ı Hâk'dur her kelām
 - 2 Lîk nâṭıkdur libâsın giydiren nuṭṭun müdām
 - 3 Zâhir u bātında nuṭṭ ile cihānda her nizām
 - 4 Çünki mevcûd nuṭṭ imiş 'âlemde 'aşk kâ'im maḳām
- S59a
- 5 Bize bildürdi Fenâyi rehber-i Mevlâ-yı 'aşk

-13- (A₁ 77b, A₂ 54a, S59a)

Güfte-i Hazret-i Sezâyi tahmîs-i Şenâyi*
Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

-I-

- 1 Hâḳîḳat sırr-ı insānuñ rumûzı sırr-ı Sübhānî
- 2 O yüzden feth olur cānâ kamu esrâr-ı Kur'ānî
- 3 Ma'ârif mektebinden gel alup bu ders-i 'irfānı

^{II-5} Mecnûn ider 'âşıkları : 'âşıkları Mecnûn ider S

^{III-3} yok : çok S

^{IV-4} zahir : vakıf S

* Başlık : A₁ A₂ . S: Güfte-i Hazret-i Şeyh Sultân Sezâyi tahmis-i Şeyh 'Ali Senâyi.

- 4 Oķı seb'ü'l-meşāniden dilā fehm eyle insānı
5 Ki mir'āt eylemiş andan bakup gör vech-i cānānı

-II-

- 1 Kuyūd-ı mā-sivādan gönlümi hālī idüp koydum
2 Libās-ı keşretin abdāl-ı tecrīd eyleyüp soydum
3 İrince Hızır'a Mūsāveş kamu ef'āline uydum
4 Nidā-yı "len terānī" den nüktesin duydum^{II-4}
5 Kūhin görmek muḥāl amā^{II-5} anuñla görmüşüm anı

-III-

- A₁ 78a 1 Vücūdūñ varlığı gāyet hicāb olmuşdur ey cānā
2 Kıyās olmaz zūnūb-ı āḥire maḥv olmayınca tā
3 Açılmaz kābe kavseyn içre remz-i sırr-ı^{III-3} "ev ednā"
4 Bu keşret perde olmuşdur cemāl-ı vaḥdete ammā
A₂ 54b 5 Görür vaḥdet bu keşretde duyan remz-i kemā-kānı

-IV-

- 1 Dir iseñ 'ömrümi taḥşīl-i 'irfāna olup şārif
2 Erenler kārbanı zeyline olunca terādūf
3 Bu tevḥīd olmadı zirā biri ma'rūf biri 'ārif
4 İkilikdür gel 'irfān kaydını terk eyle ey 'ārif
5 Özüñ maḥv it irişdürmek dilerseñ vaḥdete cānı

-V-

- 1 Şenāyī sırr-ı tevḥīdūñ rumūzın fehm iden dānā
2 Ki oldur mekteb-i 'irfān içinde 'ālim ü bīnā
3 Fenā-fi'llāh olup 'ayne'l-yakīne irişen cānā
4 Özüñ idrāk ider mi vaḥdetūñ zevķin duyan zirā^{V-4}
5 Sezāyī hayret-ender-hayret^{V-5} oldı bunuñ imkānı

^{II-4} durdum: aldum duydum S

^{II-5} ammā: anı S

^{III-3} ammā: anı S

^{V-4} duyan zirā: tuyan zirā A₁ : duyan zirā S

^{V-5} hayret-ender-hayret: hayret-ender A₂

GAZELLER

İbtidā-ı Harfū'l-Elif*
 -1- (A₁ 1b, Ü4b, A₂ 3b, 53b)
 Fa'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 İbtidā' kılmak gerek terk-i sivā
Bil ki rāh-ı 'aşk içinde salikā
- 2 Terk-i tecrid eyleyüp^{2a} bu yolda men
Sümme vechü'llāha oldum āşinā
- 3 Cümle yüzden bir yüzi seyr eyledüm
Hakk şifâtından 'ayân oldı baña
- 4 Halk olan eşyâyı gayrı görmedüm
Dāl olup Hakk' uñ şifâtı zātına
- 5 Zāt-ı Hakk'dan bahş olunmaz kāl ile
Reh-nümā ister bu yolda reh-nümā
- 6 Zār ü feryād eyler idüm rüz ü şeb
Sem'-i cāna irişince bu nidā
- 7 Şeş-cihetden bir şadā gūş eyledüm^{7a}
Şabr olunmaz aldı 'aqlum bu şadā^{7b}

S4a

A₁2a

* Gazellerin başlangıcı : Ü. A A₂ : Tertibü'l-huruf

^{2a} eyleyüp bu yolda men: eyledükten sonra SÜ / "men" - A₂

^{7a} Bu mısra A₂ 'de yok.

^{7b} S ve Ü'de şu şekildedir: Sür-ı İsrâfil idi ol güyyiā.

- 8 Zāyi' itdüm kendümi bi-ihtiyār
Tālib-i didār-ı Hakk idüm şehā⁸
- 9 Zāhir oldı kenz-i mahfisi 'ayān^{9a}
'Ayn-ı 'ibretle nazar kıldum aña
- 10 Ğayrı yok bir noktadur aṣl-ı cihān
Fer'idür eşyā görünen zāhirā
- 11 Kıl ü kāl itmez cihānda bir nefes
Kāşif-i sırr-ı Muhammed Muṣṭafā
- Ü5a 12 "lahmuke lahmî" buyurdu çün resül^{12a}
Mezhebüm dīnüm 'aliyyü'l- murtaẓā
- 13 Noktanuñ sırrını remz iden o şāh
Virmiş idi aña^{13b} her 'ilmi Hudā
- A₂4a 14 Her birin erbābına bahş eyledi
Lā diyen bilsün ki dūzaḥ aña cā
- 15 Yā İlāhī bu Senāyi dīdesin
Pertev-i nūrundan añun kıl ziyā
- 16 Çokdur ihsānuñ kerem kânı meded
jāle-i çeşmüm nikāb itme baña
- 17 Görmez ol göz āb u gül perde olur
Girse nīm çeşme gubār-ı mā-sivā

⁸ S ve Ü' de şu şekildedir:

Zāyi' itdi bu cihānuñ varını

Taş u tağı mahv idüp kıldı fenā

^{9a} Kez-i mahfisi 'ayān : nūr-ı zātuñ pertevi SÜ

^{13b} aña her 'ilmi Hudā: her 'ulümü Hakk aña SÜ

^{12a} lahmuke lahmî : Senin etin benim etim. (Hadis)

-2-* (A₁ 6a, Ü5a, A₂ 47b, 54a)

Mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün

	1	'Ināyet kılıcağ gör imdi Mevlā
Neye kâdir degüldür merd-i dānā
	2	Hakikat fā'il-i mutlak Hudā'dur
Degül bir işe kimse kâdir ^{2b} aslā
	3	Gel imdi diñle ahvālümnden evvel
Beyān idem saña hālüm ser-ā-pā
S4b	4	Ben evvel ümmiyydüm ki bu cihānda
Baña bir noktayı sorşaydı dānā
	5	Cevābında anuñ 'āciz kalurdum
Ne mümkün eylemek vaşfına icrā
	6	Oğumadum 'arūz ^{6a} pend ü Gülistān
Kavā'id 'ilm-i şarf ü naḥv ü imlā
Ü5b	7	Ve-lākin merd-i kāmilden oğudum
Hakikat 'ilminüñ lübbini cāna
	8	Nihāyet yokdur ol 'ilme nihāyet
Tecellī kılduğı mīkdārı Mevlā
A ₂ 48a		
A ₁ 6b	9	İrişdüm Hızır'a baña himmet itdi
'Ayān oldı kamu elfāz u ma'nā

^{2b} Kâdir kimse : kimse kâdir A₁

* Bu gazelin 3.-10 beyitleri A₁ 2a-2b'de ve A₂ 2a'da ayrı bir gazel olarak yazılmıştır. Farklı olan 1a (buradaki 3a) 2a (buradaki 4a) mısraları şu şekildedir:

Gel imdi cān ü dilden diñle cānā,
Ben evvel ümmi mahz idüm cihanda

^{6a} 'arūz : 'arūs A₁ A₂

- 10 Dem-i 'İsā gibi bu mürde gönlüm
Senāyi eyledi yeñiden ihyā

-3- (A₁ 2b, Ü5b, A₂ 2a S4b)

Mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün

- 1 Gedāyum cümleden ednāyum ednā
Ve-lākin bātınım a'lādan a'lā

- 2 Nazar kıl çeşm-i haḡ-binūñ var ise
Benüm aşlumdan āgāh iseñ āyā

- 3 Bu fer'ümdür görüneñ şüretā kim
Fer'den gayrı aşla yol yok ammā

- 4 Kün emriyle gelüp bu 'ālem içre
Gezerken 'ālem-i lāhūtı cānā

- 5 Giyüp çār 'anāşırdan libāsı
Beni bend eyledi bu mülke Mevlā

- A₂ 2b 6 “Nefahtü fihi min rūḡi” deminde^{6a}
Ben ayru mıydum oldum bile ilkā

- 7 Benüm benlikde var mıydı vücūdum
Haḡ'ıñ varlığına şāhid bu ma'nā

- 8 Gör imdi aşlumı fer'ümden ancak
Bilür aşlın olan bu sırra^{8b} dānā

S5a

- Ü6a A₁ 3a 9 “Le-mine'l-mülk”^{9a} hitābın işidince
Senāyi aradan maḡv oldı gūyā

^{6a} 15. Hicr S 15. Hicr Sûresi, 29 âyet. “Ona benim rûhumdan üfledim.”

^{8b} sırra: sırr S: sırrı Ü

^{9a} “le-mine'l-mülk” 40. Mü'min Sûresi, 16 âyet. “Mülk kimin?”

-4- * (A₁ 3a, Ü6a, A₂ 2a, S 5a)

Müfte'ilün müfte'ilün müfte'ilün müfte'ilün

- 1 Âyîne-i kalbe cilâ zikr-i Hudâ zikr-i Hudâ
Câna şafâ rûha gıdâ zikr-i Hudâ zikr-i Hudâ
- 2 Tarîkatda budur uşûl emr-i Hudâ kavî-i resûl
Bunuñladur Hakk'a vuşûl zikr-i Hudâ zikr-i Hudâ
- 3 Şıdkla seven Allâh'ı Muhammed Resûlu'llâh'ı
Mahrûm eylemez bi'l-lahi zikr-i Hudâ zikr-i Hudâ
- 4 Tevhîd eyle Hakk'ı tevhid âsân ola râh-ı ba'id
Şakileri ider sa'id zikr-i Hudâ zikr-i Hudâ
- 5 Dinle Senâyî sözini Hakk'a teslim it^{5a} özini
Açar senüñ cân gözini zikr-i Hudâ zikr-i Hudâ

-5- (A₁ 4b, Ü6a, A₂ 3b, S 5a)

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

- 1 Tecellî Hakk zühûrundan nice pinhân olur peydâ
Gelür şehr-i 'ademden kudret-i Yezdân olur peydâ
- 2 Olur tefrid iken terkib ider cem'iyet
'Anâsırdan nebât ü^{2b} ma'den ü hayvân olur peydâ
- A₁ 5a 3 Zuhûrî kenz-i hafîden nihânuñ âşikâr eyler
Kemâl-i kudretin izhar idüp insân olur peydâ
- 4 Kimi zühd ile takvâda kimi nefsüñ hevâsıyla
Uyup şeytâna anlardan nice 'işyân olur peydâ

* Bu gazel bir musammat gazeldir.

^{5a} it: eyle 5

^{2b} ü ma'den ü hayvân: ile ma'den hem hayvân A₂

- 5 Bu ĩmān ehlinũñ gerçi k̄amusı mü'min olmuşlar
Degüldür ĥakkā 'ārifler kimi nokşān olur peydā
- Ü6b 6 Senāyĩ Ĥakk'ı 'irfān eyleyen ehl-i kemālinde
Daħi biñde biri taħt-ı dile sultān olur peydā

HARFÜ'L-BĀ

-6- (A₁ 9A, Ü6b, S 5a)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- A₂ 5a 1 Def olup dilden bu keşret görünen cehl-i şihāb
Burc-ı vaħdetden tulū'itdi o demde āf-tāb
- 2 Pertevin şaldı cihanũñ varı oldı aşikār
Ger hicāb ü nūr u zulmet gitdi maħv oldı niķāb
- 3 Sırr-ı tevħid-i ma'ārifden ĥaber-dār olalı
Cān göz açdı vech-i yāri görmege eyler şitāb
- S5b 4 Nār-ı 'aşk-ı yār ile dil teşnedür çünki müdām
Çeşme-i 'ibretle nazār kıl şanma gel anı^{4b} serāb
- 5 Cümle zerrāt-ı cihāndan 'arż-ı dīdār eyledi
Her birisi muşħaf-ı ĥüsnüne yāruñ bir kitāb
- 6 Şerħidür eşyā k̄amu gel metnin ādemden oku
..... diyü oldı ĥitāb
- 7 Ey Senāyĩ kim bilürdi Ĥakk'ı görmek nidügin
Ādem-i ma'nā yüzünden olmayınca feth-i bāb

^{4b} anı Ü: āb-ı

-7- (A₁ 9b, Ü6b, 5a, A₂ S 5b)

Mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün

- 1 Nedür 'ālem kamu hüsnuñ temāşasında ey maḥbūb
Nikāb-ı "len terāni"^{1b} den 'umūmen oldılar maḥcūp
- 2 Hāḫīkat yüzüñi görmek diler 'āşıkıların cāna
Anun çün rāh-ı vaşluñdan olup 'aşka olar^{2b} maḡlūp
- 3 Cemālūñ seyrine tālib olan üftāde dillerde
Celālūñ tıḡı zahmı var her birisi bir Eyyūb
- Ü7a 4 Nice 'āşıkıların vardur senüñçün 'aklı terk itmiş
Nider rāh-ı vişālūñde olanlar sālik-i meczūb
- 5 Nedür bu fitne 'ālemde şalup kendüñ nihān itdüñ
Kimi ḡayretde gördüm dir kimi ferd ey hūb
- 6 Şenāyi' den nedür bu^{6a} 'aşk-bāzlık itdügüñ cānā
Çü sensin 'āşık ü ma'sūḡ ile hem tālib ü matlūb

-8- (A₁ 9a, Ü7a, A₂ 5a, S5a)

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Bu dünyā devleti isteklice yārānuñ olsun hep
Şafāsi'ālemūñ zevki sebūk-bārānuñ olsun hep
- A₁ 9b 2 İdenler terk-i dünyā cennet içün zūhd ü takvāda
Kılur ḡayr-ı 'amel güyā ki ol hayrānuñ olsun hep

^{1b} "len terāni" 7. A'raf Sûresi, 143. Âyet. "Beni katiyyen göremezsın"

^{2b} olur: olar A₁

^{6a} "bu" - A₁

- 3 Bu bir kār-ḥānedür dirler idelüm āḥiret kārın
Degül Allāh için itdükleri kārānuñ olsun hep
- 4 Eli irmez bu dünyāda ide ārzūların^{4a} icrā
Ḳomuş ferdāya bu zevkī o nā-ḡārānuñ olsun hep
- 5 Olup miskīn ü āvāre ḡalan bi-ḡāre bi-ḡaşıl
Ne kim cennette var ni'met oda varānuñ olsun hep
- S6a 6 Ḳanı Ḥaḡḡ'ı diler göñli^{6a} şanur bir 'āşık-ı şādık
Ḥaḡḡikat 'ilm ü 'irfān ol dil-i virānuñ olsun hep
- 7 Ḳalup bi-ḡāre müflis bu Şenāyī fī emāni'lāh
Mu'inüñ ola Allāh dostları yārānuñ olsun hep

-9- * (A₁ 9b, Ü7a, S6a)

Müfte'ilün müfte'ilün müfte'ilün müfte'ilün

- A₂ 5b 1 Gelmēsün ol cān bize kim bi'-edeb^{1a} erkān dileyüp
Olmaya mihmān bize kim her söze bürhān dileyüp
- Ü7b
- A₁10a 2 'Aḡilla mizāna uran sözlerimüz añlamayan
Şıdk^{2b} ile ḡulūş olmayan neyler ol īmān dileyüp
- 3 Neylerüz ol dūn u denī münkir ü nā-dān olanı
Göñlümüz istemez anı gelmeye yārān dileyüp
- 4 Meclisimüz mekteb-i 'aşḡ oḡumayan anda sebak
Saḡlasun andan bizi Ḥaḡḡ görmeye her-ān dileyüp
- 5 Bilmeyen ol şerī'atı yokdur anuñ ṭarīḡatı
Añlayamaz ḡaḡikāṭı ḡaltı ider 'irfān dileyüp

^{4a} ārzūların: ārzūlar S

^{6a} göñli: göñül S

* Bu gazel bir musammat gazeldir.

^{1a} bi'-edeb: edeb ü S

^{2b} sıdk ile S: sıdk u

- 6 Her ki gelüp bize uyan sırrumu bil
Baş ile cāna bakmayan gelsün o cānān dileyüp
- 7 Rāh-ı Hudā' da gidelüm 'ahdümüzi berkidelüm
Ḥakk'a Senāyī idelüm luṭfla ihsān dileyüp

ḤARFÜ'T-TĀ'

-10- (A₁ 12b, Ü8b, A₂ 7a, S7a)

Mefā' iüln mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Gel ey cān keşreti terk it yeter bir gūşe-i vahdet
Bu ḥalkuñ güft ü gūsundan ferāḡat kıl idüp 'uzlet
- 2 Alınca bāḡ-ı vahdetden meşāmm-ı cāna bū sen de
Kerem kıl eyleme aṣlā şakın nā-dān ile ülfet
- 3 Eger taḥşīl iderseñ "men'aref"^{3a} sırrında 'irfānı
Tuyarsın^{3b} sırr-ı tevḥīdī nedür 'ālemde bu keşret
- 4 Nedür ol mebd-e-i sırr-ı ma'āruñ bilmek isterseñ
Ḳamunuñ gevher-i aṣlī nedendür yā neye ric'at
- A₁ 13a 5 Ḥaber al merd-i kāmilden bu sırruñ ḡāyetin sen de
Bilürsin anlar ider vāriş-i peygamber-i ḥazret
- 6 Ḥaḳīḳat ehli vahdetden alurlar zevḳ-i tevḥīdī
Maḳām-ı cem'e vardukda yine kırḳa idüp 'avdet^{6b}
- Ü9a 7 Şenāyī vahdetüñ zevḳin idenler keşret içinde
Dimişler"ve'l-celīsu'l-aḥsen ḥayrū'n-mine'l-vahdeti"

^{3a} "men 'arefe" Men arefe'n-nefse kad aref. "Nefsini bilen kişi şüphesiz Rabb'ini de bilendir" Bu hâdisin sâbit olmayıp mevzû olduğu belirtilir.

^{3b} tuyarsın A₁: duyarsın

^{6b} 'avdet: da'vet S

-11- (A₁ 13a, Ü9a, S7a)

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

- A₂ 7b
- 1 Firākuñla şehā dā'im nedür bu çekdigüm hasret
Senüñ 'aşkuñla dil haste olup aldı beni hayret
 - 2 N'ola lutfuñla şād itseñ^{2a} tesellī eyleyüp gönüm
Bilürsin ki düşelden aşkuña hiç bulmadum rahat
 - 3 Ğam-ı hicrūñle ey cānā neler çekdüm bu 'ālemde
Muhabbet ile tev'emdir anuñcün didiler miñnet
 - 4 Senüñ sevgüñle tolmuşdur^{4a} derūnum gayrı fikrüm yok
Hevā-yı 'aşkuña düşmekdür 'ālemde baña rif'at
 - 5 Kerem kıl hūblaruñ sultānı gel dūr itme vaşluñdan
Kanı va'd itdügün ferdā bugün ol gündür ol sā'at
 - 6 Bu sen ben didigüm gerçi mecāzīdür haqīkatde
Saña 'āşık olan sensin olursa bende mahv it
- S7b
- 7 Ne ğam terk eyleyüp 'aklı bu 'aşkı reh-ber itdünse
Olur ma'sūkla elbet Senāyi va'd olan vuşlat

-12- (A₁ 12a, Ü9a, S7b)

Mef'ülü mefā'īlün mefā'īlün feülün

- A₂ 7a
- 1 Gördüm ki kurulmuş ulū^{1a} bāzār-ı muhabbet
Oldum dil ü cān ile harīdār-ı muhabbet

^{2a} lutfuñla şād itseñ: şād itse lutfuñla S

^{4a} tolmuşdur: dolmuştur S

^{1a} ulu: olur A₂ / "bāzār" kelimeleri metinde "pazar" olarak yazılmıştır.

- 2 Seyr itdüm o bāzār-ı muḥabbetde bu ḥalkı
Müstāḡnıḳ olup cümle giriftār-ı muḥabbet
- 3 Şordum ki bunlaruñ bileyüm bey' ü şirāsın
Kim kurdı bu bāzārı yā serdār-ı muḥabbet
- Ü9b 4 Bilmez birisi kim ne şatarlar ne alurlar
Her biri teḥ bunlar emek-dār-ı muḥabbet
- 5 Devr itdüm o bāzārda^{5a} girüp gūşe-be-gūşe
Her cāyı tolaşdurdı^{5b} bu edvār-ı muḥabbet
- A₁ 12b 6 Bildüm ki o maḥbūbı kuran ḥalkla pazar
Kendüsi nihān ortada güftār-ı muḥabbet
- 7 'Aşkında anuñ rāhına girmiş nice 'aşık
Turmaz^{7b} gider ol kāfile sālār-ı muḥabbet
- 8 Girdüm bu yola ben de olup 'aşka giriftār⁸
Bildigüm unutturdı bu^{8b} efkār-ı muḥabbet
- 9 İtdürdi baña terk-i sivā 'aşkı o yāruñ
Girdükçe zuhūr eyledi āsār-ı muḥabbet
- 10 Bīmār olan 'aşkında^{10a} anuñ neyler etibbā'
Derd ehline ancak yine tīmār-ı muḥabbet
- 11 Pervāne gibi şem'-i cemālünde o yāruñ
Ser-tā-be-kaḍem yakdı beni nār-ı muḥabbet

^{5a} bāzārda: bāzāra Ü

^{5b} tolaşdurdı A₁ dolaşdurdı

^{7b} turmaz A₁ durmaz

⁸ A₁'de 8-14. Beyitler ayrı bir gazel olarak gösterilmiştir.

^{8b} bu: baña S

^{10a} 'aşkında anuñ: anuñ 'aşkında S / "anuñ" - A₂

- 12 Maḥv itdi kamu varlığıum aldı beni benden
Ref' oldu bu zulmet gelüp envār-ı muḥabbet
- 13 Gördüm ki başiret gözin açdukda Senāyī
Dīdemde 'ayān oldu çü dīdār-ı muḥabbet
- 14 Bu 'aql ile idrāki^{14a} ne mümkün ola anuñ
Bir kenz-i ḥafīdūr ki bu esrār-ı muḥabbet

-13- (A₁ 10a, Ü9b, A₂ 5b, S7b)

Mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün

S8a

Ü10a

- 1 Riyā ile^{1a} şaḥın itme 'ibadet
Nedāmetdür bunuñ soñı nedāmet
- 2 'Aceb kimden kerem ummaḳ dilersin
Bu ḥalka gösterüp zühd ü riyāzet
- 3 Eger maḳşūduñı Ḥaḳḳ'dan dilerseñ
Ne ḥācet 'arz-ı 'āmāla ne ḥācet
- 4 "Feveylün lil-muşalline'l-lezīne"^{4a}
Oku bu āyeti bitür temāmet
- 5 Gör imdi Ḥaḳḳ te'ālā ne buyurdu
Kaḥan kim öliser rüz-ı kıyāmet
- 6 Ḥitāb ide Cenāb-ı Ḥazret anda
Mürāyīlere ey ehl-i nedāmet
- 7 Bilürdiñüz benüm ma'būd-ı muṭlaḳ
'Amel diyü kılurdiñuz kabāḥat

^{14a} idrāki: idrāk S

^{1a} ile: bile S

^{4a} oku : okı A₂ 107. Māūn Sūresi, 4.-5. āyetler

- A₁10b 8 Veyl şamusına sürüñ buları^{8a}
Bular^{8b} şirk itdiler degül 'ibâdet
- 9 Kāmu tā'atleri maḥv oldu gitdi
Degüldür zulm olan 'adl ü 'adālet
- 10 Riyādan kurtulur bir kimse ammā
Göñül şāfi ola gāyet-be-gāyet
- 11 Meded kıl ey kerem kānı meded kıl
Riyādan hıfz idüp eyle himāyet
- 12 Senāyî keşreti terk eyle vaḥdet
Ḥayırlıdur selāmetdür selāmet

HARFÜŞ-ŞĀ

-14- (Ü12a, A₂ 8a, S9b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- A₁ 14a 1 Baḥş olunmaz hāl-i^{1a} dilden şūfî zinhār itme baḥş
Kenz-i esrār-ı Ḥudā'dur ey^{1b} ḥaberdār itme baḥş
- 2 Bî-nihāyettür o kenzüñ 'ilmi esrār-ı Ḥudā
Kıl ü kāl^{2b} olmaz o yerde sen de deyyār itme baḥş
- 3 Eyler ehl-i dil ma'ārif şoḥbetin ammā nihān
Bezm-i 'irfān içre gāhî eyle her-bār itme baḥş
- 4 Sırr-ı maḥbûbı 'ayān itmekden itdiler ḥāzer
Kimse ifşā itmemişdür çünki ey yār itme baḥş

^{8a} buları : bunları A1

^{8b} bular : bunlar A1

^{1a} hāl-i dilden: hāl dilinden S

^{1b} "ey" - A1

^{2b} kıl ü kāl S: kāl ü kil

- Ü12b 5 Ser virür merdān-ı Hakkı sırrı 'ayān itmez yine
Var ise ger sende cānā gayret ü 'ār itme bahs
- 6 Her ne deñlü bahs iderseñ vaş^{6a} olunmaz hāl-i dil
Ey Senāyī münkir ü nā-dān ile var itme bahs^{6b}

-15- (A₁ 13a, Ü12b, A₂ 7b)

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

- S10a 1 Düşelden 'aşkuña cānā odur feryāduma bā'is
Bu āh ü zār ü efgān itmegi mu'tāduma bā'is
- 2 Görünce hüsnüñ ey dil-ber kamu sevdādan el çekdüm
Bu idi rüz ü şeb ezkar ile evrāduma bā'is
- A₂ 13b 3 Okıdum^{3a} hatt-ı hüsnüñden hurūf-ı sırr-ı 'irfānı
Şehā sensin bu dīvānı hemān icāduma bā'is
- 4 Senüñ 'aşkuñla her nazmum getürdüm hasb-i hāl üzre
Ola 'aşıklar içinde añılup yāduma bā'is
- 5 Dil-i virānumı ma'mūr idüp lutfuñla şād eyle
Ki senden gayrı kim ola gönül ābāduma bā'is
- 6 Temāşā-yı cemalüñdür senüñ ey dil-ber-i ra'nā
Tesellī bulmağa gāhī dil-i nā-şāduma bā'is
- 7 Şenāyī kalb-i virānı harāb-ender-harāb idi
Şehā zevk-i vişālüñ olmasa dil-şāduma bā'is

^{6a} bahs iderseñ vasf: vasf iderseñ bahs S

^{6b} bahs:bā'is A₁

^{3a} okıdum: okudum A₁

- A₂ 8a 1 Şanma cihān içre kamu halk olan eşyâyı 'abes
Egleme her varı tehi hikmet-i Mevlā'yı 'abes
- 2 Her birünün sırrı nihān oldu bilenden şor anı
Bilmege ger t̄alib iseñ görme o dānāyı 'abes
- Ü13a 3 Hakk seni gönderdi cihān içre ki 'irfān idesin
Kendüñi gel itme telef egleme ferdāyı 'abes
- 4 Her ne ki tahşil idesin bunda bulup anda anı^{4a}
Mekteb-i 'irfān bu cihāndur^{4b} dime dünyāyı 'abes
- 5 Zīnetidür dūn u deni fitnesi ola dile māl
Cāhına kayd itme gönül çekme o sevdāyı 'abes
- 6 'Ākıl u dānāları gör şöret ü şān istemedi
Dime ki^{6b} anlarda olan sen bu istignāyı 'abes
- 7 Taht-ı Süleymān'a haqīkatde cülūs eylediler
Kim diye anlardaki bu devlet-i a'lāyı 'abes
- 8 Hāşılı her zerrede Hakk varlığın isbāt idene
Gayrı Senāyī nice dir itdügi da'vāyı abes

-17- (A₁14a, Ü13a, A₂ 8a)

Mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün

- S10b 1 Gel ey ādem ata ağı baban ol ādeme vāris
Olursañ evvel ol^{1b} gözden akitduğı neme vāris

^{4a} idesin bunda bulup anda anı: ide bunda bulup anda anı S: idesin bunda bulup āhir A□: idesin bunda bulup A₂

^{4b} cihandur: cihāndadur A₂

^{6b} ki: kim S

- 2 Vaṭānuñdan cūdāsın sen de ey ġāfil ḥaberdār ol
Anuñ'çün āh ü zārīyle olup bir hem-deme vārīs
- 3 Nefes al merd-i kāmilden ki ol almışdı ādemden
Var imdi sen de ol anuñ gibi nefḥ ü deme vārīs
- 4 Benüm ādem didüğüm ādemi bulduñsa ey cānā
Yürü sen de var imdi ol bu^{4b} sırr-ı mahreme vārīs
- 5 Ḥayātuñ ḥayy ider mürde gönüller dem-i 'İsāveş
Zihī devlet ḥaḳīḳatde olursañ ol deme vārīs
- 6 Bu mirās-ı ma'ānīdür ki ādemden bu deme dek
Olanlar böyle olmuşdur bu sırr-ı mübheme vārīs
- Ü13b 7 Degüldür şūreti ādem alan mirāsı ādemden
Şenāyī şīreti ādem olandur ādeme vārīs

-18- (Ü13b, S10b)

Mefāilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün

A₂ 8b

A₁14b

- 1 Ḥaḳīḳatde nedür ādem atadan alınan mīrās
Şaḳın sen şanma dünyā māl ü mülkidür olan mīrās
- 2 O bir kesbidür ammā ol dahi taḳdīr-i sübhānī
Ve-lākin bu degül ādem ḥaḳīḳatde kalan mīrās
- 3 Bu dünyā ehli kayd itmiş gönül māl ile emlāke
Şanurlar bāğ u bāğceyle oturduğı mekān mīrās
- 4 Bileydi andan evvel niceler mesrūr olup gitdi
Ki dirlerdi bu fānīde olar^{4b} mülk-i cihān mīrās

^{1b} "ol" - S

^{4b} "bu" -S

^{4b} olar: olan S / "mīrās" -Ü

- 5 Gel âdem sırrı aña bābānı bil ki kimdür kim
Bilenlerdür atası sırrını andan alan mîrās
- 6 Seni irşād iden mürşid atañ oldur haḳīkatde
Ne kim var ise kendinde saña ide hemān mîrās
- 7 Nedür diyü bu mîrāsı su'al eylerseñ ey cānā
Bu bir sırran emānetdür^{7b} Şenāyi' de olan mîrās

ḤARFÜ'L-CİM

-19- (A₁15b, Ü13b, A₂ a, S10b)

Mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün

- S11a 1 Nedür deryā-yı vaḥdetde bu keşret^{1a} görünen emvāc
Muḥabbet rûzgārıdur anı peydā iden iḥrāc
- 2 Geline cuşa vaḥdetden göründi nice biñ mevcı
Ḳalup deryā-yı ḥayretde gel itme 'aḳlını tarāc
- 3 O baḥrüh mevcidür eşyā kamu 'ālemde ey cānā
Gerek insān gerek ḥayvān ne kim var taş ile ağac
- Ü14a 4 Alur neşv ü nemā andan birinden biñ olur peydā
Ḥayātı ḥayy ider cümle o baḥrüh feyzine muḥtāc
- A₁ 16a 5 O bir deryā-yı 'ummāndur bulunmaz ka'rı yok aşlā
Aña gavvāş olanlardan biri Maşşūr idi hallāc
- 6 Gezüp seyrān idem dirseñ gehi sāhil gehi 'ummān
Dümen şuyından ayrılma Şenāyi' çifte yelken ac

^{7b} bir sırran emānetdür: sırran bir ma'ānidür S

^{1a} vaḥdetde bu keşret: keşretde bu vaḥdet S

-20- (A₁15a, Ü14a, S11a)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- A₂ 9a 1 Bāb-ı evveldür şer'āt emrinün fermānuñ ac
Gel oğu andan tarikat 'ilminün bürhānuñ ac
- 2 Gör nice fetḥ olur āfākı bu^{2a} enfüs içre kim
"Men 'aref"^{2b} sırrında remz itdükleri 'irfānuñ ac
- 3 Görmek isterseñ ḥaḳīkat nūr-ı tevḥīdi 'ayān
Mā-sivādan yum gözin ğayrı қо çeşm-i cānuñ ac
- 4 Bulmak isterseñ selāmet dört kapıdan vir selām
Sen daḥi her bir selāmı al da çār erkānuñ ac
- A₁ 15b 5 Yüri bir merd-i cihān ol kimseye olma zebūn
Zırḥ-ı şer'i gey şecā'at birle er meydānuñ ac
- 6 Açma nā-hem-vāre^{6a} hergiz sırrını fāş eyleme
Maḥrem-i rāzuñla cānā şoḥbetün pinhānın ac
- 7 Dā'imā dil-şād olayum dir isen eyle nazar
Bu Senāyi 'āşık-ı bī-çārenün divānuñ ac

-21-(A₁14b, Ü14a, A₂ 8b, s11a)

Mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün

- 1 Göñül zevḳin bulam dirseñ bu efkār-ı sivādan gec
Olur dil ḥaste gel virme^{1b} aña cevır ü cefādan gec
- Ü14b 2 Devām üzre eger olsun şafā'-yı ḥatırum dirseñ
Ḳanā'at tahtına sultān olup tāt ü kabādan gec

^{2a} "bu" - S

^{2b} "men 'aref" Men arefe'n-nefse kad aref. "Nefsini bilen kişi şüphesiz Rabb'ini de bilendir." Bu hâdisin sâbit olmayıp menzû olduğu belirtilir.

^{6a} "nā-hem-vāre: hem-vāre A₁

- 3 Cidāl-i baḥs-i 'ilm itme kemālūñ 'arz idüp dā'im
Ne dirlerse di ey-va'llāh şaşkın çün ü çirādan gec ^{3b}
- 4 Feraḥ-nāk olma dost olsa kamu 'ālem saña her dem
Çi-gam ağıyar olursa yār o bed-ḥū bī-vefādan gec ^{4b}
- S11b 5 Temāşā eyle bu ḥalkı ne mazḥardan zuhūr itmiş
Tecelliden ḥaberdār ol yūri mīr ü gedādan gec
- 6 Olup āyīne-i 'ālem-nümāveş kâbil-i şūret
Göre kendüñ nazar iden degüldür dime lādan gec
- A₁ 15a 7 Şenāyī al tesellīni bu mıṣrā'ı 'azizüm dir
Ki her-kes ḥılkatın icrā ider gel mā-cerādan gec

-22- (A₁ 15a, Ü14b, A₂ 8b, S11b)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 'Aşkı pinhān^{1a} eylemek de rāygān itmek de güc
Vāşıl-ı yār olmayup āh ü figān itmek de güc
- 2 Kimse bilmezdi bu sevdāyı derūnumda benüm
Mübtelā-yı 'aşk olup kendüñ nihān itmek de güc ^{2b}
- 3 Āşikār itme beni zīrā ki kaşḍum cānadur
Didügiçün sırrı-ı m'ahbūbı 'ayān itmek de güc
- 4 Her-kese fāş itmek olmaz gerçi kim rāzın hemān
Gizleyüp de derdini ḥālın yamān itmek de güc ^{4b}

^{1b} gel virme S: virme gel

^{3b} "gec" - Ü

^{4b} "geç" - Ü

^{1a} pinhān: nihān S

^{2b} "güc" - Ü

^{4b} "güc" - Ü

- 5 Seng-i^{5a} ta'ne s̄ine gerdüm ki taḥammül itmege
Şabr iderdüm gāhī ammā her zamān itmekde güc
- 6 Gerçi Mecnūn işidirdi ḥalk-ı 'ālem ta'n ider
'Aşk-ı Leylā'yı ne bilsünler beyān itmek de güc^{6b}
- Ü15a 7 'Ārı terk eyle vişāl-i yāre sa'y it her zamān^{7a}
Yohsa ferdā bile ta'yīn-i mekān itmek de güç
- 8 Ey Şenāyī ḥāşılı cān dir idüm olsun fedā
Vāşıl-ı yār olmadan terk-i cihān itmek de güc

-23- (A₁ 15b, Ü15a, A₂ 9a, S11b)

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Derd-i 'aşka nedür ey h^vāce ḥakīm-āne 'ilāc
Diyü şordum didi kim öyle bilüñ ana 'ilāc
- 2 Vuşlat-ı yār için ağyārı da hoş görmelidür
Çeken ol ḥasret-i yārı gam-ı hicrāna 'ilāc
- 3 Nahl-ı gül ḥārı bürünmüş nedür ol gonce için
Bülbülün kılduğı feryād ile efgāna 'ilāc
- 4 O da hoş görmelidür ḥārı ire vaşl-ı güle
Diyü temşil ider ol ḥālī perişāna 'ilāc
- S12a 5 Çünkü derd ehlidür ol derdine dermān arasun
Pīr ü perverden olur her dil-i vīrāna 'ilāc
- 6 Māl ü mülkini fedā eyle yolunda n'ola
Bu marīze idemez sa'y ile bī-gāne 'ilāc⁶

^{5a} seng: senin S

^{6b} bilsünler: bilsün S / "güc" - Ü

^{7a} herzamān: hemān S

⁶ Bu beyit S'de yok.

- 7 Haste-i 'aşka Şenāyī güzel olursa tabīb
Şerbet-i vaşlıdur ol derde ḥakīm-āne 'ilāc

HARFÜ'L-HĀ'

-24- (A₁ 17a, Ü15a, A₂ 9b, S12a)

Mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün

- 1 Ḥaḳīqat kenzini açmak dilerse^{1a} ol ḡani fettāḥ
Kemāl ehli yüzünden feth ider anlardadır miftāḥ
- 2 Olar Ḥaḳḳ fi'line ālāt olubdur çünkü ey cānā
Yazılmış levḥ-i makhfūza metn-i takdīr olar şurāḥ
- Ü15b 3 Olursañ Hızır'a Mūsāveş mülākī sen de şabr eyle
Ḳamu fi'linde anlaruñ sū'āle eyleme ilḥāḥ
- 4 'Ulūmı nüsha-i kübrādan almışlar ḥaḳīqatde
Olaruñ 'ilmini inkār idenler olmadı iflāḥ
- 5 Olar kendüñ nihān itmiş ḳamu ḥaḳḳ-ı cihān içre
Göremez anları a'mā ne deñlü olsalar izāḥ
- 6 Şenāyī 'arş ü kürsiden yüce cevlan ider anlar
Ne bilsün anları ol kim yeridür 'ālem-i ervāḥ

-25- (A₁16b, Ü15b, A₂ 10a, S12a)

Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

- 1 Ḳıl zāhid özüñ^{1a} zühdüñi yağma ile ıslāḥ
Sen şanma ola^{1b} zühd ile takvā ile ıslāḥ

^{1a} dilerse: dilerseñ S

^{1a} özüñ: özüñ ide gör A₁

^{1b} ola: olur : Ü

- 2 Ol nefis-i bed-endîşi kıo müflis kula zîrâ'
Olmaz giderek belki bu da'vâ ile ıslâh
- 3 'Arz eyleme gel gâhî añâ zevk-i cinânı
Gitdükçe olur şanma bu sevdâ ile ıslâh
- 4 Var ol bir erüñ bendesi gel gezme piyâde
Ol merd-i Hudâ himmet-i dâñâ ile ıslâh
- A₁17a 5 Tağ gerdenüñe nefsin irâdet resenin gel
Kıl nefsüñ anuñ hizmetin icrâ ile ıslâh
- 6 Mağv eyle kamu varl'ıguñ ol ölmezden^{6a} evvel
Ol Hayyü'l-ebed eyleye ihyâ ile ıslâh
- S12b 7 Fânide beğâ mülküne irseñ de Senâyî
Var eyle bu gün kendüñi ifnâ ile ıslâh

-26- (A₁16a, S12b)

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Ac9b

Ü16a

- 1 Esicek bād-ı muhabbet dile āsār-ı ferah
Gelüp ābāde gönül bāğını mi'mār-ı ferah
- 2 Sürüp efkār-ı gamı rüz-ı şitāveş dilden
İrüşüp fasl-ı bahārı gelüp edvār-ı ferah
- 3 Diledi lutf ile dil-şād ola ta'mir olunup
Gelicek şevke neler çekdi emek-dār-ı ferah³

^{6a} ölmezden: ölmeden Ü

³ bu beyit A₁ ve A₂ 'de yok.

- 4 Şen ola bāğ-ı leṭāfet yürüdi feyz-i sürür
Cereyān eyledi 'aşka gelüp enhār-ı feraḥ
- 5 Virdi her yerde şükūfeyle bahāra zīnet⁵
Açılınca gül-i zībā ile^{5b} ezhār-ı feraḥ
- 6 Gele efgāna o gonce güle karşı bülbul
Bulabilür mi ola bir gül-i bī-hār-ı feraḥ
- 7 Hāḫ emīn ide Senāyī sözi
Ne leṭāfet ḫalür anda ne ḫod āsār-ı feraḥ

-27- (A₁16b, Ü16a, S12b)

Müfte'ilün müfte'ilün müfte'ilün müfte'ilün

A₂ 10a

- 1 Hıfz-ı lisān oldu sebep bulmağa dünyāda felāḥ
Sen de dilerseñ bulasın dünye vü 'uḫbāda felāḥ
- 2 Tut dilini gördüğün ört görmedigün söyleme hiç^{2a}
Gıybet ü bühtādur^{2b} iden bulmadı her cāda felāḥ
- 3 Cirmi küçük cürmi büyükdür bu lisānuñ şaḫınan
Buldı selāmet o kişi şimdi de ferdāda felāḥ
- 4 Her ki necāta dir irem andan emīn ola ḫamu
Hāḫ-ı cihān olda bula şüret ü ma'nāda felāḥ
- 5 Eyle müdārā bu cihān içre ḫamu ḫāḫla sen
Sünnetidür nebīlerün var anı icrāda felāḥ

⁵ bu beyit S'de yok

^{5b} ile: bile A₂

^{2a} "hiç"- S

^{2b} bühtādur: bühtanı Ü

Ü16b 6 Sen de bu āhlāka sa'y eyle Senāyī olasın
Ehl-i tevāzu' olana var o^{6b} temennāda felāh

-28- (A₁ 16a, Ü16b, A₂ 9b, S12b)
Mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün

- 1 İderseñ dā'imā Allāh'ı tesbīh
Seni vāsil ider vallahı tesbīh
- 2 Hakk'ı zikr eyleyen 'āşıklarınun
Olur her dem-be-dem hem-rāhı tesbīh

S13a 3 Kamudan efđali zikr-i Hudā'nuñ
Dile tevhid ola her-gāhı tesbīh

4 Dilinden zikr-i Hakk kalbe irince
Bu derd-i 'aşkla her āhı tesbīh

A116b 5 Varınca kalbinun sırrına zikri
Olur nevmi anun āgāhı tesbīh

6 Kamu elfāz ü ma'nādan mu'ayyen
Hakikat her kelāmun şāhı tesbīh

7 İrüşdürdi murāda hamdüli'llāh
Senāyī derd-mend evvāhı tesbīh

HARFÜ'L-HĀ

-29- (A₁ 17b, Ü16b, A₂ 10b, S13a)
Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

- 1 Ol bār-ı Hudā emri ile devr ideli çarh
İzhāra getürdi nice biñ şüreti ey āh

^{6b} "o" – S

2 Gör hikmet-i Mevlā'yı ki bu devr-i felekde
Her biri bular gerçi birer 'ālem-i berzah^{2b}

A₁18a 3 Hem kıldı Hudā ādemi 'alemde mükerrerem
Bu āhsen-i şüretde ki rūḥ itdügiçün nefḥ

Ü17a 4 Lâyık mı ola ādem iken eşref-i maḥlūk
Berzahda kalup kendüñ ide lâyıḳ-ı dūzah^{4b}

5 Şāf eyleyelüm şūfī gōñül āyīnesin gel
Mîrât-ı Hudā hiç ola mı tîre vü vesah

6 Bir yola girelüm^{6a} ki ire menzil-i vaşla
Gel sen de refîk ol bu Şenāyî'ye gel ey āḥ

-30- (A₁18a, Ü17a, A₂ 10b, S13a)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1 Gelür oldı lezzet-i dünyā dimāğ-ı cāna telḥ
'Ālem-i keşretde zevḳi ider ol yārāna^{1b} telḥ

2 Cām-ı vaḥdet cür'asın nūş eyleyen 'āşıklara
Hiç gelür mi dost elinden içdügi peymāne telḥ

A₂ 11a 3 'Āşıḳ-ı dil-ḥaste neyler bāğ-ı dehrüñ mîvesin
Gelür ol bî-mār-ı 'aşḳa şunduguñ her dāne telḥ

4 Yārdan ayru kimse ile eylemez ünsiyyeti
Ülfet-i 'ālem gelür ol ḥaste-i hicrāna telḥ

S13b 5 Virme efkār-ı sivāya gōñlüne yol girmege
Eyler ol vaḥdetdeki cem'iyyeti bî-gāne telḥ

^{2b} berzah: dūzah S

^{4b} dūzah: berzah S

^{6a} girelüm: gidelüm A₁Ü

^{1b} yārāna: nā-dāna S

- 6 Bezm-i 'irfān içre şunma zāhīde peymāne gel
Ey^{6b} Senāyī cām-ı vaḥdet gelür ol nā-dāna telḥ

-31- (A₁17a, Ü17a, S13b)

Mefā'īlün mefā'īlün fe'ülün

- A₂ 10b 1 Dile bul himmeti a'lāda bir şeyḥ
Gerekdür kişiye dünyāda bir şeyḥ

- 2 Ola ol pīr-i perver merd-i kāmīl
İde dil ḥānesin ābāda bir şeyḥ

- Ü17b 3 Ḥaḳīkatde kemāl ehinden ola
Rumūz-ı nükte-i ḡarrada bir şeyḥ

- A₁17b 4 Varup andan dile derdiñe dermān
Bula gör bā'is-i dil-şāda bir şeyḥ

- 5 Odur Ḥaḳḳ'a saña kapu varacak
Yeter cānā seni irşāda bir şeyḥ

- 6 Göñül gözün^{6a} açılursa nihāyet
Göresin şūret ü ma'nāda bir şeyḥ

- 7 Senüñ gibi Senāyī şeyḥ çok ammā
Ḳanı lā-ḥavfle āzāde bir şeyḥ

-32-* (A₁17b, Ü17b, A₂ 10b)

Mef'ülü Mefā'īlü Mefā'īlü Fe'ülün

- 1 Vardur bu cihān içre şerī'atde meşāyih
Anlardur 'umūm ehlini da'vetde meşāyih

^{6b} "ey" - S

^{6a} Gözün: gözi S

* Bu ~~gazel~~ S'de yok.

- 2 Bildürdi bular emr ile nehyi bu cihānda
Ol va'd-ı Hudā ni'meti cennetde meşāyih
- 3 Hāş ümm-ete gönderdi çü Hāk mürşid-i kāmīl
İrşād için anları tarīkatde meşāyih
- 4 Gösterdi sülūk ehline esmā-i rüsümü
Envārı dahi 'ālem-i vahdetde meşāyih
- 5 Esmāda müsem māya olan tālīb ü şādık
Anlara gerek 'ālem-i vahdetde meşāyih
- 6 Tā bildireler ma'rifet-i nefsi evvel
Andan diyeler Hāk'ı hākīkatde meşāyih
- 7 Sultān-ı selātīn hākīkatde ol er kim
'Ālemde Senāyī ola sīretde meşāyih

HARFÜ'D-DĀL

-33- (A₁19a, s13b)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

A₂11b

Ü18a

- 1 Ey kerīm pādīşāh-ı vāhid ü ferd ü eḥad
Cümle muhtācuñdur 'ālem vaşfuñ Allāhü's-şamed
- 2 Luṭf idüp 'āşıklarına kıl kerem bābuñ güşād
Yüz sürüp geldüm kapuñ ya ilāhī kıl meded^{2b}
- 3 Kime yalvarsın yā senden gayrı 'abd-ı 'ācizüñ^{3a}
Cümleñüñ maqşūdı sensin çünki ey Hayyü'l-ebed
- 4 Der-gehüñde 'āşıkānuñ kıl münācātın kabūl
Yokdurur^{4b} ihsān ü luṭfuñda senüñ hadd ü 'aded

^{2b} kıl meded S: kılma red / geldüm: geldük Ü

^{3a} 'ācizüñ: ācizi S

^{4b} yokdurur: yokdur SA₂

- 5 Gāhī benden sen diyen benlik hicābındaⁿ geçür
Kurtarup şirk-i hafīyeden kıl kerem kânı meded
- 6 Zümre-i merdān-ı hāşşū'l-hāşşa dāhil eyle kim
S14a Ehl-i tevḥīd ola ancak bu Senāyī derd-mend

-34- (A₁19b, Ü18a, S14a)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- A₂ 12a 1 Rāh-ı Hakk' da pīr-i 'aşka şıdk ile olan mürīd
Terk ider cümle murādın eylemez fikr-i medīd
- 2 Maḥv idüp küllide cüz'ī 'uryān olan^{2a}
Ol sebük-bār oldı āsān ola her rāh-ı ba'id
- 3 Hakk'a teslīm itmeyince her umūruñ bir kişi
Ehl-i tevḥīd olamaz ger olsa aşrında^{3b} ferīd
- 4 Çün ḥaḳīkat ehlinüñ tevḥīdidür bu zāhidā
Bilmeyenler sırrını darb itmesün bürd-i ḥadīd
- 5 Dīñle imdi Bā-yezīd'üñ kışşasın dir yā Hudā
Hiç saña şirk itmedüm 'ömrümde ḥamd olsun mezīd
- 6 Ol vakıtde tālib-i tevḥīd idi bir gün meger
Süd içüp^{6b} karnum ağrıdı dimiş idi ol sa'id
- 7 Sırrına geldi ḥiṭāb-ı 'izzet ol demde hemān
Kendüne gel kanda tevḥīd kandasın ey Bā-yezīd
- 8 Kandasın bī-çāre fikr it ey Senāyī ḥālını
Nice itmişlerdür imsāk-ı sevā 'id içre 'id

^{2a} olan: olur S

^{3b} 'asrında: aslında S

^{6b} içüp: için S

-35- (A₁ 18b, Ü18b, A₂ 11a, S14a)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Zāhidā tevḥīdī bilmezsin nedür andan mürād
Güş idüp nazmum beyān idem^{1b} saña kıl i'timād
- 2 Evvelā tevḥīd-i lafzı nefy ile isbāt ile^{2a}
"Ve zekere'llāhe kesirān"^{2b} didi Hakk eyle ziyād
- 3 Sāniyen tevḥīd 'ilmi bilmenüñ adı durur
Yir ü gökde birdür Allāh şöyle itmek i'tikād
- 4 Kurtulur şirk-i hafiden böyle ikrār eyleyen
Yine imān-ı muḳayyeddur şakın itme 'inād
- 5 Pes üçünci 'ayn-ı tevḥīd ol daḥi üç merṭebe
Eyleyem bir bir saña ol bāb-ı tevḥīdī güşād
- 6 Evvelī tevḥīd-i ef'aldür ḥaḳīḳat şübesiz
Fā'il-i mutlak Cenāb-ı Hakk'ı bilmekdür murād
- 7 Cebrīdür dirseñ eger sen bu maḳāmuñ şāḥibi
Kurtarur cebriden anı mürşid-i kāmīl reşād
- S14b 8 Budurur ikinci tevḥīd-i şifāt oldı 'ayān
Ḳanda baksañ görinen^{8b} oldur ḥaḳīḳat şanma yād
- 9 Pertev-i Hakk cümle eşyāya muḥīṭ oldı muḥīṭ
Ḳurtulur şirk-i hafiden böyle^{9b} görmekle 'ibād
- 10 Oldı çün tevḥīd-i zāt üçünci cānā bilmiş ol
Bu maḳāmuñ şāḥibi dīn içre olmuşdur 'imād

^{1b} idem: itdüm S

^{2a} nefy ile isbāt ile S: nefyle isbāt

^{2b} "ve zekere'llāhu kesirān" 33. Ahzāb Sûresi, 21. Âyet. "Allāh'ı çok zikredenler" / "Hakk" kelimesi yok. S

^{8b} "görinen" - S

^{9b} "böyle" - S

Ü19a 11 Pes ḥaḳīkatde ḳamunuñ zātı birdür sākit ol
Zāt-ı Ḥaḳ' dan baḥş olunmaz daḫi bundan izdiyād

A₁19a 12 Men Şenāyī'yüm bu dersi merd-i kāmilden alup
"Küllü şey'in hālikun"^{12b} sırrındadır sırt-ı mu'ād

-36- (A₁ 19a, Ü19a, A₂ 11b, S14b)

Mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün

- 1 Gel inşāf eyle var ise eger iz'ānuñ ey zāhid
Nedür bu ehl-i tevḥīde 'arz-ı nefsanuñ ey zāhid
- 2 Ḥelāl olsun ne kim dirseñ bizüm ḥaḳḳumuza lākin
Degül midür ḥarām ol sū'-i zann bühtānuñ ey zāhid
- 3 Gehi dirsın ki ben de ehl-i tevḥīdüm ḥaḳīkatde
Niçün Ḥaḳḳ' uñ muḥīṭ ismine yok imānuñ ey zāhid^{3b}
- 4 Nedür da'vā ile biñ bir didügüñ ismini Ḥaḳḳ' uñ
'Aceb var mı lisānuñda biri esmā'nuñ ey zāhid
- 5 Varup her meclise dā'im riyā' vü süm'adur kārūñ
Murāduñ celb-i dünyā ḥiledür irfānuñ^{5b} ey zāhid
- 6 İdersin sehv ile secde 'ubūdiyyetde sen^{6a} gūyā
Tamām oldu kıyās ile ḳamu nokṣānuñ ey zāhid

A₁ 19b 7 Şenāyī 'abd-i 'āciz bir nefes şükrine her demde
Senüñ da'vā ile bilmem nedür bürhānuñ ey zāhid

^{12b} "küllu şey'in hālikun illā vechehu" 28. Kasas Sûresi, "Onun vechinden (zâtından / Allâh'tan) başka herşey yok olacaktır."

^{3b} "zāhid" - Ü

^{5b} "irfānuñ : erkānuñ S

^{6a} 'ubūdiyyetde sen.: 'ubūdiyyetdesin Ü A₂

-37- (A₁ 18a, Ü19a, A₂ 11a, S14b)

Mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün

- 1 Dilā her rüz ü şeb ğamdan olam dirseñ hemān^{1a} āzād
Hudānuñ virdiği ni'met kanā'at ehlin eyler şād
- 2 Ne tedbīr eyleseñ sa'y itdüreñ kimdür seni fi'le
Ezelden kısmetüñ taķsīm idendür eyleyen icād
- Ü19b
A₁18b 3 Cenāb-ı Hāzret-i Bārī buyurmuştur kelāmında
Kıyās it rızķuñı 'ömre olur mı bir nefes müzdād
- S15a 4 Tevekkül bābınuñ miftāhıdır Hāķķ'uñ şabūr ismi
Hāķīķat ehlinüñ dā'im zebānında budur evrād
- 5 Olar terk itdi dünyāyı 'ömr şarf itdi 'irfāna
İrişür gāhī anlardan bu dünyā ehline imdād
- 6 Bu sözlerden murād ancak hāķīķat Hāķķ'ı bilmekdür
Bulup bir muhbir-i şādık Senāyi olmuşum irşād

HARFÜ'Z-ZĀL

-38- (A₁ 19b, Ü19b, A₂ 12a, S15a)

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Mübtelā-yı 'aşķa olmaz hubb-ı cānāndan lezīz
Uğrına yok virmege bir sevdigi^{1b} cāndan lezīz
- 2 İstemez kaç'en o dirlük yārdan ayrı bir nefes
Gerçi bir dem yār ile her demde yārāndan lezīz
- 3 Vech-i yāre karşı yanmak āteş-i 'aşķa^{3a} müdām
'Ayš ü 'işretle temāşa-yı gülistāndan lezīz

^{1a} hemān: eger S

^{1b} sevdigi: sevdügi Ü

^{3a} 'aşķa: 'aşķıyla A₁

- A₁ 20a 4 Gūşe-i vaḥdetde olmak hem nişîn ol yār ile
Bāg-ı 'ālemde gezüp itdügi seyr andan leziz
- 5 'Āşık-ı şūrîde neyler māl ü mülki^{5a} devleti
Bir nigāhı dil-berün lutf ile^{5b} ihsāndan leziz
- 6 Ey Senāyî dostdan ayru 'ālemde şāh olmadan
Bir gedā olmak^{6b} vişāl-ı yār ile andan leziz

ḤARFÜ'R-RĀ'

-39- (A₁ 26a, Ü19b, S15a)

Mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün

- A₂ 16b 1 Dilā bu lezzet-i vuşlat dimāg-ı terde kalmışdur
Gehî firkatde seyrānum bilinmez yerde kalmışdur
- Ü20a 2 Perişān olurum gāhî gehî cem' eyleyüp kendüm
Gehî melbūs olur sırrum gehî bî-perde kalmışdur
- 3 Gehî deryā-yı 'ummānum muḥabbet rüzgārı ile
Geline cūşa ba'zı mevci baḥrūñ berrde kalmışdur
- 4 Gehî bārān-ı nisānum saçılup rû-yı deryāya
Şadef ağzına bir kaçrem düşerse dürrde kalmışdur
- 5 Ma'ārif gevherin 'aşıklara gāhî nişār itdüm
Ḥaḳîkat kenz-i maḥfî sırrı bu cevherde kalmışdur
- 6 Serā-yı şāha dāhildür Senāyî gāhî sırr ile
S15b Olur gāhî o da bir 'abd-i 'āciz derde kalmışdur

^{5a} mülki S: mülk ü A₂: mülk

^{5b} lutf ile : dünyâyı Ü

^{6b} olmak: olmuş S

-40- (A₁ 23a, Ü20a, A₂ 14a, S15b)

Fā,ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Faḫr ile faḫr eyleyenler küllī varından geçer
Rāh-ı Ḥaḫḫ' da merd olanlar iftiḫārından geçer
- 2 Cām-ı 'aşḫı dost elinden nūş idenler sāḫiyā
Şöyle mest olmuşdur anlar kim ḥumarından geçer
- 3 Her biri meydān-ı 'aşḫuñ bir bahādır erleri
Cümle varın terk idüp nāmūs u 'arından geçer
- 4 Gör ḥarābāt ehlini Kāf üzre 'Anḫā her biri
İlticā itmez bu ḥaḫḫuñ i'tibārından geçer
- 5 Beyt-i dilde ḥükm iden şāhı bilenler kendüñi
Maḥv idüp anlar muradın iḥtiyārından geçer
- 6 Bu göñül gözin açup yaruñ cemālin görelī
Gitdi anuñ ḫalmadı şabrı^{6b} ḫarārından geçer
- 7 Bu Senāyī baḫr-ı tevḫid içre gavvāş olalı
Ḳa' rı yok 'ummāna ḡarḫ oldı kenārından geçer

-41- (A₁ 25a, S15b)

A₂ 16a

Ü20b

- 1 Ey dil uyan ḡafleti ḫo sende seni gör
Ḳanda idüñ bezm-i ezel ḫanda seni gör

A₁ 25b

- 2 Şanma 'adem var ola vardan olur eşyā
Zātde nihān idi bu cān tende seni gör

^{6b} anuñ ḫalmadı sabrı: sabrı ḫalmadı aslā S

- 3 Kenz-i ḥafī sırrına mahrem ola gör kim
Ḥubb-ı çehār kayda çeküp bende seni gör
- 4 Aḥsen-i şüretde olan ādemi fehm it
Ḥüsn ü cemālündeki ḥattında seni gör
- 5 Yazdı kalem levḥe ezel satır-ı vücūduñ
Emr-i Hudā kāf ile hem nūn'da seni gör
- 6 Her ne ki var 'ālem-i āfāka nazar kıl
Cümlesi bil gizli vücūdunda seni gör
- 7 Sende gör eşyâyı kamu zıst ola zībā
Sünbül ü gül ḥārıyla gül-şende seni gör
- 8 İrmek için vuşlat-ı cānāna Senāyī
Cān gözin aç gafleti ḳo sende seni gör

S16a

-42- (A₁ 80b, Ü20b, A₂ 14a, S16a)

Fāflātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Ṭotalum derd ehlinin dermāna incinmek nedür
Derdine tīmār iden Lūkmān'a incinmek nedür
- 2 Ben mürīdüm mürşide teslīm idüp kendüzimi
Dirsın āmmā itdüğüñ imāna incimek nedür
- 3 Sālik-i rāh-ı Hudā'yum dirsın ey bī-çāre sen
Meşrebinde olmayan merdāne incinmek nedür
- 4 Sen olaruñ meşrebinde olmağa sa'y eyle var
Ḳavl ü fi'lin ḥaḳḳ^{4b} bil ey dīvāne incinmek nedür
- 5 Ḳahr u luṭfuñ 'illetin fehm itmeden ey müdde'ī
'Aksini idrāk idüp devrāna incinmek nedür

Ü12a

^{4b} "ḥaḳḳ" S / "nedür" - Ü

- 6 Çünki geldüñ mekteb-i 'irfana kendüñ bilmege
Men 'aref sırrındaki 'irfāna incinmek nedür
- 7 Vuşlat-ı Hāḡ şimdi hālā sende inkār üstüne
Firḡat içre āteş-i hicrāna incinmek nedür
- 8 Ey Şenāyī biñ ism-i Hāḡ rızāda gizlidür
Olmayınca kişi ḡul sultāna^{8b} incinmek nedür
-43- (A₁ 24b, Ü21a, S16a)
Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün
- A₂ 15b 1 Varıcaḡ der ki pīrān edeb erkān yeridür
Bil odur meclis-i merdān edeb erkān yeridür
- 2 Yüzüñi yirlere sür var olaruñ meclisine
Ki odur mekteb-i 'irfān edeb erkān yeridür
- A₁ 25a 3 Var o dergāha niyāz it unudub bildüğini
Oḡu 'ilm-i edeb āsān edeb erkān yeridür^{3b}
- 4 Bī-edeb başma ḡadem meclis-i dānā içre
Biri yokdur ki ola^{4b} nā-dān edeb erkān yeridür
- 5 Sözüñi bil özüñ aña edeb ü erkānla var
Öziñi şāf idüp ey cān edeb erkān yeridür^{5b}
- 6 Olur iseñ ger o dergāha muḡīm var edīb ol^{6a}
Ger olursañ daḡi miḡmān edeb erkān yeridür
- 7 Er olur irgüren 'ālemde Şenāyī bil o cān
S16b Ḳanda varsa aña ol kān edeb erkān yeridür

^{8b} sultāna: hubbāna A₂

^{3b} A₁ ve A₂ 'de 5b ile yer deḡiştirmiştir.

^{4b} ola: ol S / "yeridür" -S

^{5b} "yeridür" – Ü

^{6a} S'de "Olur iseñ o dergāha ger var edib ol" şeklinde geçmektedir.

-44- (A₁ 25a, A₂ 15b, S16b)

Müfte'ilün müfte'ilün müfte'ilün müfte'ilün

- Ü12b
- 1 Her kim erenler yoluna 'aşkla yek haṭve başar
Erdür o kim nefsinı meydān-ı muḥabbetde başar
 - 2 Her kimüñ oldıysa bir er reh-beri bu yolda hemān
İzleyüp izini gide ḳorḳmaya anı kim başar
 - 3 Lakin añ^{3a} uymayarak yalıñuz ol yolda giden
Süst olur elbette^{3b} anı ḡaflet ile uyḳu başar
 - 4 Çokdur ol yol içre ḥarāmī ḳatı bed-hū kişiler
Ekserī uyḳuda bulunca gelüp ānide başar
 - 5 Varuñı yaḡma ider^{5a} ol belki de ḳatlı ideḡ seni
Öyle 'adüvlerdür o dem gözleri^{5b} aḡı ḳan başar
 - 6 Aç gözüñi^{6a} pīrinüñ elde ḳoma kim dāmenini
Göz göre bu yolda ṣaḳın ḳalmayasın ki bī-başar
 - 7 Her ki Şenāyī giderek menzil-i maḳşūduñı tā
Görmege bu gözde gerek kehl-i cilā nūr-ı başar

-45- (A₁ 24b, Ü12b, A₂ 15a, S16b)

Müfte'ilün Müfte'ilün Müfte'ilün Müfte'ilün

- 1 Ey gönül eşyāya ḳamu eyle ḥaḳīḳatle nāzar
Çek gözüñe kehl-i cilā tā ki gele nūr-ı başar

^{3a} añ: anı S

^{3b} "elbette" kelimesi metinde "elbetde" olarak yazılmıştır.

^{5a} ider: idüp A₁ A₂

^{5b} gözleri: göz S

^{6a} gözüñi: gözin A₁

- 2 Var mıdır 'ālemde Ḥaḳḳ' uñ varlığınıñ gayrı dahı
Mazhar-ı āsümān ki var oldu müsem māya zafer
- 3 Görse bu eşyāyı Ḥudā cümle muḥīt olduğunu
Görmeye mi Ḥaḳḳ' ı o kes olmaya 'irfānı meger
- 4 Gezmesin ol^{4a} sāhil-i 'ummānı talebkār olarak
Ḳulzüm-i vahdetde olur dürr ile mercān güher
- 5 Var yüri gavvās olagör^{5a} baḥr-ı ḥaḳīkatde bu gün
Maḥv idüp anda bu teni ḳalmaya hiç sendeⁿ eṣer
- 6 Çünkü bilürsin ki ḳamu fānī hemān bāḳī Ḥudā
Rāh-ı viṣālinde anuñ neme gerek ḥavf ü ḥazer
- 7 Himmet-i merdān ile sa'y eyle Şenāyī gele tā
Sırrına "lā-ḥavfün 'aleyhim"^{7b} de olan müjde ḥaber

-46- (A₁ 24a, Ü22a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

S17a

A₂ 15a

- 1 Gel cemāl-ı āfītābı seyr idüp envārı gör
Şu'le şalmışdur cihāna pertev-i āṣārı gör
- 2 Ḥaḳḳ te'ālā varlığın her zerreden işbāt idüp
Bir göz aç kim cümle eşyāda olan hemvārı gör
- 3 Keşretüñ elvān ü rengi vahdetüñ ḥāṣṣiyyeti
Bil ḳamuda muḥtefī ferdan ü ferd esrārı gör

^{4a} "ol" - S

^{5a} olagör: olıgör Ü

^{7b} "lā havfün 'aleyhim" 2, Bakara Süresi, 62., 112., 262., 274., 277. Âyetlerinde ve başka sûrelerin âyetlerinde geçmektedir. "onlara korku yok" / müjde: ferde A₁

- 4 Her biri bir isme mazhar düşdügindendür bular
Hilkatin icrâ ider ol kudret-i Cebbâr'ı gör
- 5 Gâh celâl içre cemâlî gâh cemâl içre celâl
Zâhiren nâr içre nûrî nûr içinde nârî gör
- 6 Aḥsen-i şüretde âdemdür bu demden al haber
Âyet-i Kur'ân içinde virilen aḥbârî gör
- A₁ 24b 7 Gerçi şüretde bir âdem kâmil ü nâkış^{7a} olan
Her biri alduğı isti'dādınun mikdârı gör
- 8 Feyz-i kâmil tâlîbe bârân-ı nisân gibidür
Dürr olur eşdâf içinde zehr olan ol mârî gör
- 9 Seng-i olmaz güher biñ yıl cilâ virseñ aña
Kıymeti altun olur mı mişl-i güher-bârî gör
- 10 Cāmi'ü'l-esmā Şenāyî kâmil insândur velî
Anlarun ins ü melek 'âlemde hizmetkârî gör

-47- (A₂ 16a, S17a)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Ü22b

- A₁ 26a 1 Göñül bir dil-berün şimdi der-i lutfunda sâ'ildür
Kamu hüblar da ol şāhuñ cemāl mā'ildür
- 2 Yüzün göster^{2a} diyen 'āşıqlara ref'-i niķāb itseñ
Cemālün seyrine zülf-i perişānuñ da hā'ildür

^{7a} “nākış” - S

^{2a} göster: görem Ü: gördüm A₁ / “diyen” - S

- 3 Gözüm görmez cihānı sensiz ey dil-ber kararum yok
Gören divānedür dirler ki başdan 'aklı zā'ildür
- 4 Kapusunda mülāzım 'āşık-ı şeydāları var kim
Takup zencir-i 'aşkuñ boynuna gūyā hamā'ildür
- 5 Okudum^{5a} gerçi şayyāddan güzel fennini üstāddan
Ve-lakin hayli istihracı müşkil bir mesā'ildür
- S17b 6 Rızāyı terk ider mi bāb-ı luṭfuñ bekleyen 'āşık
Şenāyī cümleden geçdi vişāl-ı yāre^{6b} kâ'ildür

-48- (A₁ 25b, Ü22b, A₂ 16a, S17b)

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Göñül levhinde maḥbūbı yazanlar cāne yazmışlar
Ya bunca nuṭk-ı merdānı dime cānāne yazmışlar
- 2 Olaruñ her biri ders-i^{2a} ma'ārif soḥbet-i 'irfān
İşideñ cān kulağı şāhib-i 'irfāne yazmışlar
- 3 İçenler cām-ı 'aşkı mest olup şevkiyle maḥbūbuñ
Gehi 'akla gelüp anlar gehi mestāne yazmışlar
- 4 Geline cūşa dil bahrı derūnı 'aşkla tolmuş^{4a}
Kime ḥālin disün evrāka yane yane yazmışlar
- 5 Faşāḥat üzre şi'rinde ba'ış olmuş kimi gūyā
Kimi Yūnus gibi her^{5b} nuṭkun ābdālāne yazmışlar
- 6 Okuyan ḥaṭṭ-ı dil-berden şehā bu ders-i 'irfānı
Anuñ'çün vaşf-ı maḥbūbı şehensāhāne yazmışlar

^{5a} okudum: okudum A₁ Ü / sayyāddan S: sayyād

^{6b} "yāre" -. S

^{2a} ders: dersin S / soḥbet: soḥbetin S

^{4a} tolmuş A₁: dolmuş

^{5b} "her" -S

Ü23a 7 Suhan fehm iden 'ākıllar işidüp nazm-ı güftāruñ
Şenāyī nāmını şimdi senüñ dīvāne yazmışlar

-49- (Ü23a, A₂ 14b, S17b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

A₁ 24a 1 Zülmet-i leyl içre cānā Hakk' dan ihsāndur şehir
Şubh-ı şādık toğduğı^{1b} günden nümāyāndur şehir

2 Kudret-i Hakk'a nazār kıl gör bu her gün her gice
Devr idüp hem ay ü gün emrine fermāndur şehir

3 Cümle vaktuñ pādişāhıdur şehir 'āşıklara
Keşf olur ilhām-ı Bārī sırr-ı Sübhān'dur şehir

4 Gice 'ālem nūr-ı esved bürinüp biñ reng olur
Cem'-i vahdetdür bu zülmet fark-ı elvāndur şehir⁴

5 Bāğ-ı tevḥīdū ma'ārif güllerinden dirmege
'Āşıkāna gülşen ü verd-i gülistāndur şehir

6 Hālişen kırk gün şabāha dāhil olsa kalbine
Zāhir olmaklığa 'ilm ü hikmet āsāndar şehir

7 Ref' olur zülmet niķābı vech-i yāri görmege
Esicek bād-ı şabā^{7b} zülf-i perişāndur şehir

S18a 8 Gel Şenāyī sen de eyle her şehirde zikr-i Hakk
Bā'is-i firdevs-i a'lā kurb-ı Rahmān'dur şehir

^{1b} toğduğı: doğduğı S

⁴ Bu beyit Ü'de yok.

^{7b} sabā: sabāh A₁

-50- (A₁ 23a, Ü23a, S18a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilāün Fā'ilün

A ₂ 14b	1	Şanma'ālem ḥalkın ādem biñde birdür biñde bir
Şohbet-i 'irfāna mahrem biñde birdür biñde bir
	2	Bī-vefādur dost diyü ^{2a} 'add itdügüñ 'ālemde kim
Yār-i şādık ola hem-dem biñde birdür biñde bir
	3	Mahrem-i rāzum diyü esrārını fāş eyleme ^{3a}
Katı nādir beste-dil fem biñde birdür biñde bir
Ü23b		
A ₁ 23b	4	Mest olup gāflet meyinden ḥalk-ı 'ālem ser-te-ser
Nüş-ı cām-ı vahdet-i Cem biñde birdür biñde bir
	5	Kayd-ı dünyā cümlesin maḥzūn idüp derd ü elem
Bī-gam ü āzāde ḥurrem biñde birdür biñde bir
	6	Bu cihān bāğında kim şād oldu dirseñ evvelā
Dīdesinden aqıdan nem biñde birdür biñde bir
	7	Pes neler vardur ki lā ḥavfıyle tebşīr oldılar
Fārig ü āzāde bī-gam biñde birdür biñde bir
	8	Terk-i tecrīd eyleyüp Ḥaḳḳ' uñ rızāsında müdām
Durmuş inler böyle ādem biñde birdür biñde bir
	9	Ey Şenāyī cān gözüñ görmege bir er açdı kim
Öyle bir sultān-ı 'ālem biñde birdür biñde bir

^{2a} “diyü” -S

^{3a} eyleme S: itme gel

-51-* (A₁ 22b, Ü23b, A₂ 13b, S18a)

Müfte'ilün Müfte'ilün Müfte'ilün Müfte'ilün

- 1 'Āşık iseñ sen de dilā gel işte meydān didiler
Serseri̇ gezme böyle gel ol ehl-i ĩmān didiler
- 2 Rāh-ı Hudā'da bir er ol tarīkātā eyle duḥūl
Sen de erenler yoluna girsene hey cān didiler
- 3 Bunca velīler yol eri oldu bu yoldan gelüben
'Ākıl iseñ yeter saña işte bu bürhān didiler
- 4 Gel bir ere bende olup şıdk ile ḥizmet idegör
Nuṭkıñı zāyi' eyleme yol budur erkān didiler
- 5 Ḥadd-i bülūḡa irişüp tā olunca sen de bīr er
Olma cüdā leyl ü nehār ol aña mihmān didiler
- 6 Dilde olan ḥubb-ı sivā fikr-i hevāyı terk idüp
Şöyle bir ābdāl-ı cihān ol yūri 'uryān didiler
- S18b 7 Ma'nevī ḥacc eylemege sa'y it Şafā vü Merve'de
Eyleyigör Ḥaḳḳ yoluna nefsini ḳurbān didiler
- 8 Tālib olup ma'rifete nefsini bil Ḥaḳḳ'ı tanı
Taşrada durma^{8b} gel budur mekteb-i 'irfān didiler
- 9 'İlletü emrāzına tīmār ideyüm dirseñ eger
Ḥaste göñül bunda bulur derdine dermān didiler
- 10 'Aşk-ı İlāhī'de yanup cigeri biryān olana
Çäre nedür neyler aña hikmet-i Lūkmān didiler¹⁰

* A₂ de başlık: Kaside-i Senāyi

^{8b} durma: turma A₁, 9.9. ve 10. Beyit Ü'de yok./ A₁ 'de 9.-11 beyitlerin yazımında bir karışıklık olmuştur.

¹⁰ S'de 10. Beyit ile 11. Beyitin yeri değişmiştir.

- A₂ 14a
- 11 'Aşık olan âteş-i hicrāna yanup leyl ü nehār
Şöyle gerek 'aşk odına cigeri biryān didiler
- 12 'Arz-ı kemāl itmek için lāf ü güzāf eyleme gel
Dervīş iseñ sen^{12b} ey dede 'āşıkā nişān didiler
- 13 Gerçi neler çekdi^{13a} velī baş ile cāna kıydılar
Vuşlat-ı cānāne şehā virmelidür cān didiler
- A₁ 23a
- 14 Kāmil ü dānālar ile şöhet-i 'irfānı iden
Remz ile te'vīlin ider eyle gel iz'ān didiler
- 15 Şanma bu rāzı her-kese keşf ideler beyān idüp
Ehl-i ḥaḳīkatuñ yolu sırrla pinhān didiler
- 16 İbn-i ādem iseñ eger "allem'l-esmā"^{16a} yı oḳu
Şenāyī gel sırrı budur sen de ol insān didiler

-52- * (A₁20a, A₂ 12a)

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün

- 1 Kerem kıl pīr-i merdān-ı ḥaḳīkat
Bu dil şehri şehā virānelidür
- 2 Meded kıl ḥvāb-ı gāfletden uyandur
Murādum Ḥaḳḳ rızāsı Ḥaḳḳ yolıdır
- 3 Bizi de maḥrem it esrār-ı Ḥaḳḳ'a
Dü-çeşmüm perdesin

^{12b} "sen" - S / sen: sen de A₁ / "didiler"-Ü

^{13a} çekdi S: geldi / baş ile cāna: cān ile başa Ü

^{16a} "alleme Ādem'l-esmā" 2. Bakara Sûresi, 31. âyet. "Ādem'e bütün isimleri ta'lim eyledi."

* Bu gazallerde¹itibaren "Harfüz-zā" bölümünün kadar olan gazaller yalnız A₁ ve A₂ 'de var. A₂ 'de bu gazel için şu başlık yazılmıştır: Niyāz-mend-i Hazret-i Sultān Zātī

- 4 Nola 'uṣṣāk içinde bu ḥaḳīrī
Ḳabūl it āsitānuñ menzīlīdūr
- 5 Ḳamu eşyanuñ aṣlı nūr-ı vāḥid
Tecellī Ḥaḳḳ zuhūra gelmelidūr
- 6 Düşelden bu göñül hicrān-ı 'aşka
Vişāl-ı yār için gūyā delidūr
- 7 Ṭarīḳūm Celvetī kemter ü gedāyum
Ṣenāyī mahlaṣum ismüm 'Alī'dūr

-53- (A₁ 20a)

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- A₂ 12b 1 Bi-ḥamdi'llāh ki gerçi ḳaṭreyüz 'ummānumuz vardur
Bizi ikāz için me'mūr olan sultānumuz vardur
- 2 Vücūdum içre İsrāfīl ü Mehdī gibi nefḥ ile
Bu göñlüm zaḥmına merhem urur Lokmān'umuz vardur
- A₁20b 3 Bu ḥubb-ı māsivāyı terk idüp pīr āsitānında
Ṭarīḳince sülūk itdük edebü erkānumuz vardur
- 4 Girüp meydān-ı 'aşk içre heme varlığını yağmā
İdüp rāh-ı muḥabbetde nice 'uryānumuz vardur
- 5 Tecellī-i Ḥaḳḳ irüp ser-be-ser seyr itdük eflākı
Bu dehr-i şeṣ-cihān içre 'aceb devrānumuz vardur
- 6 Bize ṭa'n itme ey zāhid ki fakra iftiḥār itdük
Hadīşinde buyurmuşdur resūl imānumuz vardur

- 7 “Saḳāhüm Rabbühüm”^{7a} cāmuñ içüp ‘aşḳ ile mest olduk
Senāyī şad hezār ḥamd u şenā ‘irfānumuz vardur

-54- (A₁ 20b, A₂ 12b)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Göñül bu âteş-i ‘aşḳa düşüp meydāna gelmişdür
Yanan her rüz u şeb şem’e bu cān pervāne gelmişdür
- 2 Nice bir bu dil-i şeydā cüdādur feth-i bâb ile
Meded kıl baña sultānum der-i dīvāna gelmişdür
- 3 Hāḳīḳat baḥrına ğavvās olup şaldum bu cismüm ben
Ki ‘aşḳuñ sāhilinden gör neler ‘ummāna gelmişdür
- 4 Vaṭan-ı aşldan ey dil sen ḥaberdār olmağa sa’y it
Muşavver şekl-i insāna bu şüret yane gelmişdür
- 5 Şarab-ı lā-yezāliden kime kim şundı ol sāḳī
Ezelden cām-ı ‘aşḳı nüş iden mestāne gelmişdür
- 6 Hicab-ı nūr-ı zulmātı ki her birisi yetmiş biñ
Menāziller merātibler geçen merdāne gelmişdür
- 7 “Nefahtü fihimin rūḥi”^{7a} buyurdi Ḥaẓret-i Allāh
Senāyī Ḥaḳḳ’ı ins ü cin kamu ‘irfāna gelmişdür

-55- (A₂ 12b, A₁ 20b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Sen seni kendüñde bil bul kendüñi ādem bilür
Nüşa-i kübrā mıdur şuğrā mı bu ‘ālem bilür

^{7a} “saḳāhüm Rabbühüm ” 76. İnsân Sûresi, 21. âyet.

^{7a} “nefahtü fihi min rūḥi” 15. Hicr Sûresi 29. âyet. “ona benim rûhumdan üfledim.”

- 2 “Men ‘aref” sırrında ‘irfān baḥrına ḡavvās olan
Ancak eşdāf-ı vücūdum içre dūr-dānem bilür
- 3 Nüş idüp ‘aşkuñ şarābın mest-i ḡayrān olmuşum
Tā ezel^{3b} maḥcūr olan dil-teşne mey-ḡānem bilür
- 4 Kayd-ı dünyāya ḡöñül bend eylemiş ol büt-perest
Şirkü zulmet içre şād olmaz hemān mātem bilür
- 5 Ḥayr u şerrin ḡālīkuñ Ḥaḡḡ bilmeyüp inkār iden
Bilmeyen ‘ilm-i ledünnī münkir āyā nem bilür
- 6 Güft u ḡüsundan cihānuñ fāriḡ ü āzāde ol
Gel Şenāyī şatma kim bu ‘ilmi her ādem bilür

-56- (A. 21a)

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

- A₂ 13a 1 Ol merd-i Ḥudā sīret-i insān okudurlar
Anları teḡī şanma ki ḡayvān okudurlar
- 2 Her ne ki yazılmış lūḡat elfāz-ı ma‘ānī
Remz ile ḡadīş āyet-i Ḳur‘ān okudurlar
- 3 Ṭālib iseñ anlardan oku^{3a} mantıḡ-ı ṭayrı
Yetmiş iki dil var saña āsān okudurlar
- 4 Müstaḡnidür anlar bu cihān varına baḡmaz
Şāh ile gedā olsa da yek-sān okudurlar
- 5 Zaḡmına tīmār eyleyüp ol kān-ı mürüvvet
Bī-ḡārelerüñ derdine dermān okudurlar

^{3b} ezel: ezelden A₂

^{3a} oku: okı A

- 6 'Aşk ile gir ol maḥbes-i merdāna edeble
Meydān-ı muḥabbetde yol erkān okudurlar
- 7 Gel mekteb-i 'irfāna oku^{7a} 'ilm-i ledünni
Diñle Şenāyi pend-i Gülistān okudurlar

-57- (A₁ 23b, A₂ 14b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Nūr-ı vechüñ ey kamer o mihr-i enverden midür
Kaşlaruñ mihrāb-ı resmi beyt-i ma'mürdan midür
- 2 Bir nazār kılduḡda 'aqlum aldı āḡ o gözlerüñ
Çeşm sāḡir ruḡlaruñ ol verd-i aḡmerden midür
- 3 Her cemāl-ı bāḡ-ı ḡüsnüñ zīnetinden der bular
Ḥatt u ḡālüñ zülf-i ḡoş-bü misk ü 'anberden midür
- 4 Ḥaste dil teşne vişālüñ şerbetüñ nüş itmege
Leblerinden vir 'aceb ol mā'-i kevserden midür
- 5 Gāḡi lutf eylersin ammā ḡatı nādir ey güzel
Ben de bilmem rüz-ı vaşluñ 'id-i ekberden midür
- 6 Bunca gün miḡnet-keşüñ bu bendenüñ olsa nola
Her günü 'id-i vişālün baḡt-ı yāverden midür
- 7 Mübtelā-yı nār-ı 'aşḡ olmuş Şenāyi yanmaḡa
Āteş-i 'aşḡı anuñ dilden mi dil-berden midür

^{7a} oku: okı A₂

-58- (A₂ 16b)
Mefā'ılün Mefā'ılün Fe'ülün

- 1 Göñül Hakk' uñ ulu bir hānesidür
Şarāb-ı 'aşkınuñ mey-hānesidür
- A₁ 26b 2 İçenler merd-i kāmīl cūr'asından
Ayılmaz tā-ebed mestānesidür
- 3 Göñül şöyle tecellī-hānedür kim
Füyūzāt-ı Hudā kāsānesidür
- 4 Konulsa kāmīlūñ göñline dünyā
Ki gūyā anda hardal dānesidür
- 5 Bu dil-şāhib göñüller göñlidür kim
Kamu halk şem'inūñ pervānesidür
- 6 Senāyī dürr ü gevher nazm idersin
Ma'ārif mahzeni dil hānesidür

HARFÜ'Z-ZĀ'

-59- (A₁ 27b, Ü25b, A₂ 16b, S19b)

Müfte'ılün Müfte'ılün Müfte'ılün Müfte'ılün

- 1 'Aşkla girdük bu yola āyin ü erkān çekerüz
Baş egüben pīrimüze çīle-i merdān çekerüz
- 2 'Ālemi seyrān ider ol zümre-i merdānelerüz
Yetmiş iki sancāg ile bir ulu dīvān çekerüz
- 3 Vechine "tāhā"^{3a} yazılan dil-bere kılsak nazarı
Ruḥları gül bezmümüze zülf-i perīşān çekerüz

^{3a} "tāhā" Kur'ân-ı Kerīm'in 20. sûresinin adı ve bu sûrenin ilk âyetidir. Bu mukatta harflerle "Ey Muhammed !" hitâbı kastedilir.

- 4 Ehl-i tarīk erlerine mürşidine pīrlere
Daḥl ü ta'arruż idenüñ reddine bürhān çekerüz
- 5 Zühd ile taq̣vā ile var^{5a} olma şaḥın ehl-i riyā
Münkir-i ebter olanuñ küfrine imān çekerüz
- 6 Teşne-dil olmuş da gezer hicr ile fıkātde kalan
'Āşık-ı bī-çārelerüñ derdine dermān çekerüz
- 7 Gel bu Şenāyī ile ol rāh-ı^{7a} muḥabbetde bu gün
Mahrem-i esrār ile biz meclis-i 'irfān çekerüz
- S20a

-60- (A₁ 27b, Ü25b, S 20a,)

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- A₂ 17a 1 Göñül bir dil-bere bend oldı kim gayrıyı yār itmez
Dem-ā-dem vuşlatuñ ister firākuñ ihtiyār itmez
- A₁ 28a 2 İçelden cām-ı 'aşkı mest-i ḥayrān olmuşum zāhid
Ne deñlü söyleseñ^{2b} pendüñ baña te'sir ü kār itmez
- Ü26a 3 Ki zīrā aşk içün geldüm muḥabbetle cihān içre
Muḥabbet olmasa 'ālemde Ḥaḥḥ eşyayı var itmez
- 4 Ḥarāb-ender-ḥarāb olurdu bu dünyā muḥabbet ger
Hudā ḥaḥḥıçün olmasa cihān ansuz qarār itmez
- 5 Gel imdi 'aşk kitābından muḥabbet dersini ögreñ
Kadem baş^{5b} mekteb-i 'irfāna ey cehlinden 'ār itmez

^{5a} var: sen Ü

^{7a} rāh: reh S

^{2b} söyleseñ: söylesem S

^{5b} “baş” “kabe kavseyini ev-ednā” 53. Nem Sûresi, 9.âyet.

- 6 Bu ‘aşka düşmeyen cānā ne bilsün kim muḥabbet ne
Gelür ḥayvān gibi gider aña kimse itmez
- 7 Hīç olmazsa yaḳīn ol gel muḥabbet ehline sen de
Anuñ’çün ehl-i īmān ol cemā’atden firār itmez
- 8 İrenler “kābe kavseyni ev-ednā” sırrına dā’im
Olar nāz^ü niyāz içre Şenāyī āşikār itmez

-61- (A₁ 28b, Ü26a, A₂ 17b, S20a)

- 1 Sālik-i rāh-ı Hudā menzil-i maḳşūda yeter
İrgüreyüm dir iseñ yilesiz ok^{1b} atılmaz
- 2 Tāk irādet yelekin çilleñi eyle dūrüst
Rāst olan ok menzile gider iken tutulmaz
- 3 Mürşidinüñ önünde kaddüñi eyle kemān
Çille-i merdāna^{3b} baş egeñe yayuñ katılmaz
- 4 Nerm ola kemān-keşe kuvvet-i himmet gerek
Hizmet ile aldılar gayrı^{4b} dürli şatılmaz
- 5 Tır-keş olan^{5a} derūnuñ on bin okuñ olsa ger
Çilleye takılmayan yaydan bir ok atılmaz
- 6 Şenāyī’den şorarsañ kemān-keşüñ ḥālini
Ne tır ü ne nişānı var katılmaz

^{1b} “ok” - S

^{3b} merdāna: merdān S/ yayuñ: payuñ S A₂

^{4b} “aldılar gayrı” kelimeleri iki kez yazılmış. A₂/dürli: dürlü S

^{5a} ol: olan S

-62- (A₁ 28b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

S20 b

A₂ 18a

Ü26b

- 1 Merd-i kāmilden okuyan dersi bürhān istemez^{1a}
Vāle vü me'yūs olup ol^{1b} fikr-i hayrān istemez

A₁ 29a

- 2 Rū'yetinde kaldı hayret menzil-i vuşlatdedür
Geçmiş anlar ol maḳāmı gayrı seyrān istemez
- 3 “Men ‘aref” sermāyesine naḳd-i ‘ömrin sarf iden
Vāsıl-ı yār oldı anlar ‘ilm ü ‘irfān istemez
- 4 Oldılar ḳayd-ı ‘alā’ıḳdan berī her vech ile
Fehm ü idrāk itmez anlar ‘aḳl ü iz‘ān istemez
- 5 Maḥv idüp fānī şıfātı buldılar Ḥaḳḳ varlığın
Ad ü şanı terk idenler şöhet ü şān^{5b} istemez
- 6 Raḡbet itmezler bu ḥaḳḳuñ iltifātından^{6a} geçüp
Yār ile yār oldı anlar gayrı yārān istemez
- 7 Cezb-i Ḥaḳḳ müstaḡrıḳ itmiş ey Senāyī anları
Bilmez anlar mezheb ü dīn küfr ü imān istemez

-63- (A₁ 80a, Ü26b, A₂ 18a, S20b)

Müfte'ilün Müfte'ilün Fā'ilün

- 1 Şubḥ ü mesā Ḥaḳḳ'a münācātumuz
Ḥubb-ı^{1b} sivā olmaya hācātumuz

^{1a} istemez -Ü^{1b} “ol” - A₁^{5b} şān: nişān S/ “istemez”-Ü^{6a} iltifātından: i'tibārından Ü^{1b} hubb-ı: hubb u S

- 2 'Aşkına düş eyleye Mevlâ bizi
Olmaya tâ zâyi'-i evkâtumuz
- 3 Pâk idelüm^{3a} beyt-i dili dem-be-dem
Fikr ile zikri ola tâ'âtumuz
- 4 Şanma riya ehli bizi zâhidâ
'Arz idelüm^{4b} halka 'ibādâtumuz
- A₁ 80b 5 Oldı bize bey' ü şirâ' ma'rifet
Sûk-ı muhabbetde ticārâtumuz
- Ü27a 6 Ehl-i Hakk elfâzını güş itmemiş
Okuyamaz zâhid 'ibārâtumuz
- 7 Zühd-i hakiki^{7a} nedür ol bilmeyen
Añlayamaz sırr-ı makālâtumuz
- 8 Kendüni fehm eylemeden müdd'i
Nice bilür dildeki hālâtumuz
- S21a 9 Faḥr iderüz gerçi Şenâyi bu gün
Şir-i Hudâ seyyidü sādâtumuz

ḤARFÜ'S-SİN

-64- (A₁ 30b, Ü27a, S21a)

Müfte'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün

- A₂ 19b 1 Nâsa olan nef'i olur ḥayr-ı nâs
Aḥsen-i ahlâkla ḥatır-şinâs

^{3a} idelüm: idelim A₂

^{4b} idelüm: idelim A₂

^{7a} hakiki: hakikat S

- 2 Meyl ider elbette^{2a} aña cân ü dil
 ‘Āşık olur anlara^{2b} cümle ünās
- 3 Ehl-i muhabbetden olagör^{3a} hemān
 Oldı bu dünyāya muhabbet esās
- 4 Hālîş ‘ayār eyle özüñ sen dañi
 Meyl-i muhabbetle zer oldı nuhās
- 5 ‘Āşık olan isteye mi mālū cân
 Neyler ol atlas^{5b} u kabādan libās
- 6 Fakr ile fahrın duyan esrārını
 Yeter aña hırka-i köhne pelās
- 7 Erdür o ‘ālemde Senāyī hemān
 Var anı sen gayrıya itme kıyās

-65-(A₁ 30a, A21a)

Fā’ilātün Fā’ilātün Fā’ilātün Fā’ilün

A₂ 19a

Ü27b

- 1 Vāridāt oldur ola ilhām-ı Bārī ol nefes
 İhtiyārī yok zuhūr eylerse andan bī-heves
- 2 Zāhiren ol nuṭṭ anuñdur ma’nāda intāk-ı Hakk
 Bu sözüñ aşlı nedendür bilmez anı degme kes
- 3 Gerçi bir tendür düzülmüş mürğ-ı cân için hemān
 Söyleyen ol tende cāndur şūretā ten^{3b} bir kafes

^{2a} elbette: elbetde S A₁

^{2b} anlara: añlar da A₁

^{3a} olagör: olıgör Ü A₂

^{5b} “atlas” kelimesi metinde “atlās” şeklinde yazılmıştır.

^{3b} ten: sen A₁

- 4 Benliginden degül ehlu'llāhuñ ancak her sözi⁴
Dinür ilhām-ı İlāhī mahv olup Hakk'da o kes
- 5 Kudreti yok söyledügi nutkı tahrir eyleye
Ba'zı ehl-i hālden öyle zāhir oldu bu nefes
- 6 Var mıdur fi'linde anuñ kudretinüñ müdhili
Bu ara çok söz getürmez gel burada sözi kes
- 7 Ey Senāyī her sözi nā-dāna dime fārig ol
Sükkeri dökme önüne kadrini bilmez meges

-66- (A₁ 30a, Ü27b, A₂ 19a)

Müfte'ilün Müfte'ilün Müfte'ilün Müfte'ilün

- S21b 1 Eyledi cān 'aşka uyup çünkü reh-i yāre heves
Mihnet ü gam^{1b} derd ü elem sitem-i ağıyāre heves
- 2 Zell olur elbette^{2a} anuñ evveli 'izzet soñıdur
Böylece bir lezzet alan eyledi dīdāre heves
- A₁ 30b 3 Sīnesine sengi dönüp 'aşk-ı mecāzide olan
Görsin o mahbūbı^{3b} ki Leylā için ol zāre heves
- 4 'Aşk-ı İlāhī ile kim menzil-i Mansūr'a varan
Uğrına cānānuñ ider cānı^{4b} fedā dāre heves
- 5 Niceleri derde koyup 'aşkı da hayretde hemān
Kendüleri eylediler yalınuz ol dāre^{5b} heves

⁴ A₂ 'de 4. Beyitle 5. Beyit yer değıştirmiştir

^{1b} gam: hem S

^{2a} elbette: elbette A₁ S

^{3b} mahbūbı: mahbūbuñı S

^{4b} cānı: cān S/dāre: rāhe S

^{5b} dāre: rāhe S

- Ü28a 6 Ey diyen 'âşık ki benüm^{6a} merd olan 'aş kında anuñ
Böyle gerekdür idene vuşlat-ı dil-däre^{6b} heves
- 7 Sırr-ı sühan fehmin iden 'âşık u şadıklar için
Şimdi Şenāyī eyledi nazmla güftāre heves

-67- (A₁ 30b, Ü28a, A₂ 19b, S21b)

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün

- 1 Vücūdum 'aşkuñ ile oldı fānūs
Nider bu derd-i 'aşkuñ dilde^{1b} maḥbūs
- A₁ 31a 2 Kime ḥālüm disem dīvānesin dir
'Acā'ib kalmışum ḥayretde me'yūs
- 3 Kıruldan leşker-i 'aşkuñ otağı
Bu şinemde şanasın çalınur kūs
- 4 Derūnumdan gelür gāhī tesellī
Reh-i 'aşk içre itme 'ār ü namūs
- 5 Gehī 'uryān olurum kendüzimden
Olurum gāhī ādāb ile melbūs
- 6 Bu telvīn içre temkīne irince
Şenāyī' den ne ḥālāt oldı ma'kūs

-68- (A₁ 31a, Ü28a, A₂ 19b, 321b)

Müfte'ilün Fā'ilün Müfte'ilün Fā'ilün

- 1 Her ki diler ādemi ādeme olsun enīs
Ādemi fehmi ide mi cāhil ile hem-celīs

^{6a} benüm A₁: menüm

^{6b} dil-däre: yäre S

^{1b} dilde: elde A₂: elinde S

- S22a 2 Ülfeti nā-dānle şanma ki^{2a} insānle
Bir süri hayvānle kendüsi olmuş re'īs
- 3 Birbirisine bular 'arż-ı muḥabbet kılar
Bir pula ḥātır yıkar hırş ile dūn-ı ḥasīs
- Ü28b 4 Kimdür işit ādemi Bāyezid ü Edhem'i
Ḥazretūñ ol maḥremi oldı Yemen'den Veys
- 5 Sen de Şenāyī bular sırrını fehm eyle var
Ḥaşılı leyl ü nehār geçmesün 'ömr ü nefīs

ḤARFÜ'Ş-ŞİN

-69- (A₁ 31b, Ü28b, A₂ 20a, S22a)

Müfte'ilün Müfte'ilün Müfte'ilün Müfte'ilün

- 1 Şūfī şaḳın münkir-i Ḥaḳḳ sözlerini eyleme gūş
Gūş-ı dile ehl-i ḥaḳīḳat sözini eyle mengūş
- 2 Girdūñ ise sen de eger rāh-ı Ḥudā'ya şıdḳ ile
Mürşidüñe kendüñi teslīm idüp ol rızāda ḥoş
- 3 Bin bir ism-i Ḥudā ḳamu gizli rızāda öyle bil
Sen de evdür bendesi ol serserī gezme böyle boş
- 4 Şāf-dil ister ki gire bāb-ı rızādan içeri
Bil ki o vaḥdet evidür anda yok elvān ü nuḳūş
- A₁ 32a 5 Teşne-dil iseñ mey-i vaḥdetden içüp ḳanmağa gel
Sāḳī saña şunduğı dem eyle hemān 'aşḳla^{5b} nūş
- 6 Cām-ı şafāsından anuñ bī-meze nūş eyleyeli
Mest-i müdām iken olup şimdi^{6b} Şenāyī mey-fürüş

^{2a} "ki" - A₁

^{5b} eyle hemān 'aşḳla: 'aşḳla hemān eyle S

^{6b} "şimdi" - S

-70- (A₁ 32a, Ü28b, A₂ 20b, S22a)

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün

	1	Eger dervîş iseñ bil anı dervîş
Tarîkince edeb erkânı dervîş
	2	Koma âdâbla erkânı elden
Dile tevḥîdle 'irfânı dervîş
A ₁ 32b	3	Hakikat fâ'il-i muṭlak Hudâ'dur
Ko ü 'ömre sen ^{3b} bühtânı dervîş
Ü29b	4	Ki her kim hayr u ^{4a} şerri bildi Hakḳ'dan
Dürüst tevḥîdi var imâni dervîş
	5	Bu tevḥîdüñ budur 'ilme'l-yakîni
Kanı 'ayne'l-yakîn seyrânı dervîş
S22b	6	Varan 'ayne' ^{6a} l-yakîn içre görür kim
O "küllu men 'aleyhâ fân"ı dervîş ^{6b}
	7	Senâyi garḳ olan baḫr-ı fenâda
Yok anuñ gayrı ad u şanı dervîş

-71- (A₁ 32b, Ü29a, S22b)

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün

A ₂ 21a	1	Komuş 'aklı dil ü cân 'aşka uymuş
Kılur âh ile efgân 'aşka uymuş
	2	Göñül dost ile ülfet meyl iderek
Muḫabbetle bu insân 'aşka uymuş

^{3b} "sen" - S

^{4a} hayr u: hayrı S

^{6a} 'ayn: hakk S

^{6b} 55. Rahmân Sûresi, 26. âyet. "Bütün üzerindikiler yok olacaktır."

- 3 Kimi şūrīde vü şeydāsı ‘aşkuñ
Kimi de var ki pinhān ‘aşka uymuş
- 4 Var iken her birisiçün biñ ‘aşık
Nedendür^{4b} cümle hūbān ‘aşka uymuş
- 5 İder birbirine nāz ü niyāzı
Kararı yok^{5b} ki bir ān ‘aşka uymuş
- 6 Nedür gülşende bülbüllerde efgān
Kılur āhı hezārān ‘aşka uymuş
- 7 ‘Aceb dir mi ki^{7a} insānum bir ādem
Degül çünki o nā-dān ‘aşka uymuş
- 8 Gezerken tağ u şahrā içre dağı
Senāyī gūsfendān ‘aşka uymuş

-72- (A₁ 31a, S22b)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

A₂ 20a

Ü29b

- 1 Göñül bir derde düşdi kim kamu sevdāya gizlenmiş
Anı derd ehline şordum didi her cāya gizlenmiş

- 2 Kaçan āyīne-i ‘ālem-nümā içre nazar kıldum
Baña bir hālet el virdi cihān-ārāya gizlenmiş

A₁ 31b

- 3 ‘Adālet tahtını kurmuş oturmuş inbisāt üzre
Burur hükmi o dā‘i müdde‘i dāvāya gizlenmiş
- 4 Virür fetvā kamu halka ‘almel kılurlar anuñla
Cihanuñ şeyhü’l-islāmı olup fetvāya gizlenmiş

^{4b} nedendür: nedür S

^{5b} “yok” - S

^{7a} ki: kim A₁

- 5 Dahı andan da el çekmiş ki gūyā kendi hālinde
Oturmuş zūhd ile şāhib-vera' takvāya gizlenmiş^{5b}
- S23a 6 Sükūnet eylemiş peydā 'abā-pūş eyleyüp kendin^{6a}
Libās-ı meskenet içre girüp hırkāya gizlenmiş
- 7 Oturmuş gūşe-i vaḥdetde maḥfī sırr idüp sırrın
Gehī kesretde ḥalk ile olan gavḡāya gizlenmiş
- 8 Nedür Şirīn ile Ferhād^{8a} olan dillerde destānı
İşit Mecnūn^{8b} āvāre olup Leylā'ya gizlənmiş
- 9 İder nāz ü niyāz 'aşık ile ma'sūk arasında
O maḥbūb-ı cemāl ol 'āşık-ı şeydāya gizlenmiş
- 10 Müzeyyen eylemiş kendin giyinmiş dürli^{10a} elvān
Ki her birisi bir rengde ağ ü karaya gizlenmiş
- 11 Gehī 'uryān olup bī-reng bī-elvān olur cānā
Ḥaḳīkat cümle eşyā mazḥar-ı esmāya gizlenmiş
- 12 Uyanup kendüme^{12a} geldüm bu seyrānum nola dirken
Kaçan gördüm Senāyī Şeyḫ 'Alī ednāya gizlenmiş

-73- (A₁ 32a, S23a)

Mefā'ılün Mefā'ılün Fe'ülün

A₂ 20b

- Ü30a 1 Nazar kııl kudret-i Cebbāre bir hoş
Cihānda var olan her vare bir hoş

^{5b} “gizlenmiş”- Ü

^{6a} kendin: peydā S

^{8a} Ferhād: Ferhād'a S / destānı: destān S

^{8b} Mecnūn: Mecnūn'a A₁

^{10a} dürli: dürlü A₁ / eylemiş: eyleyüp Ü

^{12a} kendüme: kendime Ü

- 2 Görinen^{2a} āhsen-i şūretde ādem²
Şıfāt-ı Hakk gelüp izhāre bir hoş
- 3 Kamu eşyā aña^{3a} hizmetde derler
Nazar kıl ādeme bi-çāre bir hoş
- 4 Gice gündüz felekler devr iderler
Anuñçün seb'a-i seyyāre bir hoş
- 5 Beni mürsel bu ādemden gelüpdür
Gel ĩmān ehli^{5b} ol ikrāre bir hoş
- 6 Bilür ādem olanlar ādemi kim
Olursa vākıf ol esrāre bir hoş
- 7 Derūnuñ münkir ise ādeme gel
Rücū' ile gel istigfāre bir hoş
- 8 Şenāyī' nūñ kelāmın kılma inkār
Nazar kıl evvelā güftāre bir hoş

HARFÜ'Ş-ŞĀD

-74- (A₁ 34b, Ü30b)

Müfte'ilün Müfte'ilün Müfte'ilün Müfte'ilün

S23b

A₂ 22a

- 1 'Akl iseñ var idegör kāmīl ü dānāya hūlūş
Ma'nāda bilgıl ki odur şıdqla Mevla'ya hūlūş
- 2 Hakk'dan olar ayrı degül 'aksini fehmi eyleme gel
Hakk'a muñi' olmadur ol ādem-i ma'nāya hūlūş

^{2a} görinen A₁: görünen

² A₁'de 2. beyit ile 3. beyit arasında şu beyit vardır:

Cenāb-ı Hakk'ıñ tekvin sıfātı
Kemāliyle izhār olmuşdur.

^{3a} aña: gelüp S

^{5b} ehli: ehl S

- 3 Hâliş 'ayâr eyle özüñ sen dañi tañsıl idegör
 Ādeme ta'lim^{3b} olunan "'alleme'l-esmā"ya hulūs
- 4 Meclis-i dānāda şaķın her söze bürhān dileme
 Var edeb erkānle kıl şoñbet-i dānāya hulūs
- 5 Her ne kadar fehm idemezseñ olaruñ sözlerini
 Dinleyüp imān ide gör sırr ile imāya hulūs
- 6 Buldı selāmet o kişı dūnye vü 'uķbāda hemān
 Her ki Şenāyi ide bir kāmīl ü dānāya hulūs

-75- (A₁ 34b, Ü30a, A₂ 21b, S23b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Ehl-i diller 'arīfāne kurdılar bir^{1a} bezm-i hāşş
 H^vān-ı ihsān itdi anlar 'āşīkāne ihtisāş
- 2 Degme kes ol bezm-i hāşşa dāñil olmaz öyle bil
 olmayınca tā ki ol da'vā^{2b}-yı benlikden hālās
- 3 Pūte-i 'aşķ içre cānā yan muħabbet nārına
 Tā ki ol^{3b} nefis-i bed-endiş eriyē misl-i raşās
- 4 Kime kim telğ oldı keşretde bu dūnyā lezzeti
 Yokdur aña gūşe-i vaħdet gibi cāy-ı menāş
- Ü30b 5 Nefsün^{5a} ile dā'imā eyle cihād-ı ekberi
 Merd iseñ meydān-ı 'aşķ içre aña başılma baş

^{3b} ta'lim: ta'zim S / "'alleme Ādeme'l-esmā" 2. Bakara Sûresi, 31. âyet "Ādem'e bütün isimleri ta'lim eyledi"

^{1a} "bir" - S

^{2b} "da'vā" - S

^{3b} "ol" kelimesi yok. S

^{5a} nefsüñ: nefsin S A₂

- 6 Ey Senāyī leşker-i nefsūñi katl itdūñ ise
Sikkeñi^{6b} mermerde kazı seyfüñi var ‘arşa aş

-76- (A₁ 34a, Ü30b, S23b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- A₂ 21b 1 Mübtelā-yı derd-i ‘aşk ol gayrı sevdādan ḥalās
Olmağa bir çäre bul gel fikr-i dünyādan ḥalās
- 2 ‘Ālem-i ıtlāka sırrından iriş gel sen daḥi
Kayd-ı dünyādan berī ol cümle eşyādan ḥalās
- 3 Var yūri bir^{3a} gūşede ḥalvet-nişin ol bir zemān
Tā olunca ‘ālem-i keşretde gavḡādan ḥalās
- S24a 4 Halk-ı ‘ālem raḡbet itmez oldı şimdi gel dime
Ü31a Ol bu^{4b} da‘vādan emīn a‘lā vü ednādan ḥalās⁴
- 5 ‘Ār ü nāmūsı ko inkār ehli inkār eylesün
Maḳşaduñ illā ise ol sen daḥi lādan ḥalās
- 6 ‘Ālemüñ rüsvāy olmuşken mecāzī ‘aşk ile
İricek Mevlā’ya Mecnūn oldı Leylā’dan ḥalās
- A₁ 34b 7 Pīr-i perverdūr Senāyī bu necāta irgüren
Ādemi ādemdür iden nār-ı kübrādan ḥalās

^{6b} sikkeñi: sikkeyi Ü A₁

^{3a} “bir” - A₂

⁴ A₂’de 4. Beyitle 5. Beyit yer deḡiştirmiştir.

^{4b} “bu” S

-77- (A₁ 33b, Ü31a, A₂ 21a, S24a)

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'īlün

- 1 Bu 'irfān didüğüñ dil-şāfa maḥşūş
Aña takrīr ider^{1b} vaşşāfa maḥşūş
- 2 Kime şorşañ ki dir Ḥaḳḳ'ı bilürüm
Hem-ān-dem başlar ol bir^{2b} lāfa maḥşūş
- A₁ 34a 3 Şerī'at neydügin bilmezken evvel
Nelerden dem urur etrāfa maḥşūş
- 4 Şerī'atce bilen zann ü gümānı
Gidermiş mi şor ehl-i inşāfa maḥşūş^{4b}
- 5 Ne şübhele var anda kāle gelmez
Kıomaz kibri şora 'arrāfa maḥşūş
- 6 Yine el'ān kemā-kāndur bu 'irfān
Şaḳın gel^{6b} dime kim eslāfa maḥşūş
- 7 Ḥaḳīkatce neler çekdi bilenler
Nice yıl 'ömrini itlāfa maḥşūş
- 8 Kōlay iksire mālīk mi olunur
Anı da^{8b} bilmek 'ilm-i kāfa maḥşūş
- Ü31b 9 İden 'irfānı temyīz gıll ü gışşdan
Ḥaḳīkat 'ilmine şarrāfa maḥşūş

^{1b} ider: iden S^{2b} “bir” - S^{4b} vezne göre bir hece fazla.^{6b} gel: sen A₁ A₂^{8b} “da” bağlacı yok. S

- 10 Senāyī Hakk'ı bilmek "mā-hüve'l-Hakk"
Yine Hakk'dan kerem ü eltāfa mahşûs^{10b}

-78- (Ü31b, A₂ 21b, S24a)

A₁ 35a 1 Baħr-ı ħaķīķatde dile gevher-i ħālīş
Naķdi anuñ cān ola degül zer-i ħālīş

S24b 2 Kaķre-i nīsānı kabül eyle şādefveş
Tā kim ola sende o kaķre dürr-i ħālīş

3 Eyleyen iķlīm-i vücūdunda 'adālet
'Adil-i şāh oldı göñül kişver-i ħālīş

4 Dost ilinüñ rāyīhasıⁿşemm iden 'aşık
Neyler o cān olsa da'ūd u 'anber-i ħālīş

5 Lezzet-i dünyā kime telh oldı ise ol
Kand-ı nebātı dilemez sükker-i ħālīş

6 Nüş ideli elden ele cür'a Senāyī
Şīr-i Hudā şundi bize kevser-i ħālīş

HARFÜ'D-DĀD

-79- (Ü31b, S24b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

A₂ 22b

A₃ 35b 1 Hakk'ı bilmekdür ħaķīķat 'ilm ü 'irfāndan ġaraż
Bil kamu yüz dört kitāb āyāt-ı Kur'an'dan ġaraż

2 Bunca peygamber nebī mürsel ħaber virdükleri
'İlm-i tevĥīdi beyāndur cümle ġaraż

^{10b} vezne göre bir hece fazla.

- 3 Hakk-te'ālā 'ālemi ādem için halk^{3a} eyledi
Kudret-i Hakk'a nazardur mülki seyrāndan garaż
- Ü32a 4 Nūr-ı zātın pertavidür 'ālemi pür-nūr iden
Görinen^{4b} āsār-ı kudret bunca elvāndan garaż
- 5 Halk idüp Mevlā bu resm-i ādemi 'ālem gibi
'Ayn-ı 'ālemdür bu ancak şekl-i insāndan garaż
- 6 Çarh-ı gerdün içre eşyā devre girdiler kamu
Ādeme gelmek içündür işbu devrāndan' garaż
- 7 Bilmeyince nefsini ol Hakk'ı idrāk idemez
Kendüni fehm eylemekdür sırr-ı Sübhāndan garaż
- 8 Ey Senāyī "mā-hüve'l-hakk" Hakk'ı bilmekdür murād
Cümle millet dīn ü mezheb 'arz-ı imāndan garaż

-80- (A₁ 36a, A₂ 23a, S25a)

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- Ü32b 1 Münevver kıldı hamdü'llāh bu dil ü cānumı^{1a} feyyāż
Ne rüşen eyledi çeşm-i dile seyrānumı feyyāż
- 2 Nihānī kenzün^{2a} esrārı 'ayān oldu her eşyādan
Açup rü-yı niķabuñ dide-i 'irfānumı feyyāż
- 3 Kālup zulmetde dil şehri harāb-ender-harāb idi
İdüp ma'mūr ābāde dil-i vīrānumı feyyāż

^{3a} halk S:var

^{4b} görinen A₁ S:görünen

^{1a} dil ü cānumı : cānumı dil ü S

^{2a} kenzün : kenz-i A₂

- 4 Şehāb-ı cehli ref ' oldı semā-yı şadrümüñ cānā
Nümāyān^{4b} eyledi bedr-i meh-i tābānumı feyyāz
- 5 Tūlū' idince göñlümde ziyāsı āfitābāsā
Göründi nūr-ı vahdet^{5b} feyz idüp her-ānumı feyyāz
- 6 Şenāyī feyzüñ āşarı degül mi nazm u güftāruñ
Ma'ārif dürrine kenz eyledi divānumı feyyāz

-81- (A₁ 35b, Ü32b, A₂ 22b, S25a)

Mefāilün Mefā'ilün Fe'ülün

- 1 Gele Hakk' dan dile cārī ola feyz
Hudā' nuñ çünki muhtārī ola feyz
- 2 Göñül hālī gerekdür ma-sivādan
Tecellī hakk' dan izhārī ola^{2b} feyz
- 3 Dilerseñ feyz-i rabbāñi şehergāh
Uyan gerçi ki bīdārī ola feyz
- 4 Göñülde 'ilm ü hikmet ola zāhir
Dile gel sen de her-bārī ola feyz
- 5 Temenni^{5a} kıl füyūzāt-ı ilāhī
Göñülde dā'im envārī ola feyz
- S25b 6 Hakk'atde bu bir vehbidür ammā
Müselsel muttaşıl sārī ola feyz

^{4b} nümāyān : münevver Ü

^{5b} vahdet : vahdetden S

^{2b} izhārī ola : ola izhārī S

^{5a} temenni : temenni ile S

Ü33a

A₁ 36a

- 7 Kelāmuñ vāridāt-ı Hakk' dur ancak
Senāyī feyzüñ^{7b} āsarı ola feyz

-82- (A₁ 35a, Ü33a, A₂ 22a, S25b)

Müfte'ilün Müfte'ilün Fā'ilün

- 1 Eyleme zāhid bize takvāyī 'arz
Gāhice āsān diyü fetvāyī 'arz
- 2 Şanma riyā ehli bizi zāhidā
Eyleyelüm halka bu da'vāyī 'arz
- 3 Kimse ile ceng ü cidāl itmezüz^{3a}
Maḫṣaduñ itmek bize gavgāyī 'arz
- 4 İtmek için 'arz-ı kemāl ey fakīh
Eyleme terkīb ile ma'nāyī 'arz
- 5 Fehm ide bilseñ didügün sözleri^{5a}
itmez idün yok didügün lā'yī 'arz
- 6 Birden alup dersi^{6a} tamām eyledün
Eylediler bize de illāyī 'arz
- 7 Bir bölük ebdāl-ı Hudāyilerüz
Eyle Senāyī bize Mevlā'yī 'arz

^{7b} feyzüñ : feyzinüñ S

^{3a} itmezüz : eylemezüz A₁

^{5a} sözleri : sözlerini S

^{6a} dersi : dersini S

ḤARFÜ'Ṭ-ṬĀ'
-83- (A₁ 38a Ü33a, A₂ 24a, S25b)
 Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

	1	Beş kişiden beş şey'i ummak ğalaṭ
Olduğıçün nazma gelmişdür bu ḥatt
	2	Evvelā cāhilden umma merḥamet
Olsa ger kendüsine eyler faḳaṭ
	3	Gelmez ol nā-kes baḥilden āрмаğān
Aḳsa mālı ger mişāl-i Nīl ü Şatt
Ü33b	4	Bil naşihat eylemez saña ḥasūd
Ger karındaşuñ ^{4b} olursa ol.....
A ₁ 38b	5	Eylük umma düşmenüñden zerrece
Ḥayrı ^{5b} şerrdür dostluğı saña saḳaṭ
	6	Bī-vefādan olduğı şöyle 'ayāan
"Ke-ezheri'ş-şemsi'n-nehār fi'l-vasaṭ" ^{6b}
S26a	7	Bu kelāmuñ şāhibi şīr-i Hudā
Ey Senāyī yok bu ^{7b} sözlerde ğalaṭ

-84- (A₁ 38a, Ü33b, A₂ 24a, S26a)
 Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

	1	Başladum bu nazm-ı güftāra muḳaffādan ğalaṭ
Anuñ içün eyledüm güftarı inşādan ğalaṭ |
|--|---|--|

^{4b} karındaşuñ : karındaş S

^{5b} hayrı : hayr u S

^{6b} "Göğün ortasında bulunan öğle güneşi gibi açık." (Gün gibi ortada)

^{7b} "bu" – S

- 2 Ba'zı künye halk içinde şahibinüñ 'aksidür
Kāmeti dirlerse gayet kaddi suğrādan gālat
- 3 Cāhil ü nā-dāne 'irfān nisbeti beñzer hemān
Müflisün ihsānın ummak dīnen ifādan gālat
- 4 Kavm-i mazlūma muşallaṭ olsa bir zālīm kişi
Aña 'ādilsün demek ancak müdārādan gālat
- 5 Zāhidün ilme'l-yakīni yok degül 'ayne'l-yakīn
Ol başiret şahibi dirlerse a'mādan gālat
- 6 Var olan eşyā 'ademden var olur didükleri
Aşlı yok demek degüldür fer'idür lādan gālat
- 7 Hakkā'dur dā'im şenāmuz yok bahīle minnetüm
Ey Senāyī mahlaşuñ terk-i temennādan gālat

-85- (A₁ 37b, A₂ 23b, S26a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- Ü34a 1 Gelmez oldu gönlüme efkār-ı dünyādan neşāt
Māl ü cāh-ı devleti kāt'en temennādan neşāt
- 2 Görmedüm 'ālemde rāhat ülfet-i nā-dān ile
Hiç gelür mi halkla kesretde^{2b} gavgādan neşāt
- 3 İhtiyār-ı halvet itdüm gerçi ben de bir zemān
Bulmadı gitdükçe gönlüm zühd ü takvādan neşāt
- 4 Meyl idelden dil meḥabbet rāhına 'aşk ehliyüz
Anuñ içün gelmedi bir gayrı sevdādan neşāt

^{2b} kesretde: kesret S

- 5 Yokdur 'ālemde ḥaḳīḳat meclis-i 'irfān gibi
Bir şafā-yı zevk-i rūḥānī gele andan^{5b} neşāt
- 6 Gerçi birdür her çerāguñ nūrı ayrı şu'lesi
Vech-i maḥbūbı gelür hergiz temāşādan neşāt
- 7 Hāşılı gelmez Senāyī zerre deñlü gönölüne
Mey-i maḥbūb olmayınca bezm-i zībādan^{7b} neşāt

-86- (A₁ 37b, Ü34a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

S26b

A₂ 24a

- 1 Zerre deñlü gönölüm ağıyar ile itmez ihtilāt
Dost degüldür bi-vefā yār ile itmez ihtilāt
- 2 Şüretā 'arz-ı muḥabbet gösterür ehl-i nifāk
Ol münāfık şāhib-ıkrār ile itmez ihtilāt
- 3 Ehl-i diller meclisinde ragbeti yok zāhidūñ
Ol daḥi maḥbūb-ı settār ile itmez ihtilāt
- 4 Terk-i tecrīd eylemişdür fāriğ u āzādel⁴
Dām-ı dünyāya giriftār ile itmez ihtilāt

A₁ 38a

- 5 Hem-dem ister dil muḥabbet ehli^{5a} şāf-dil ola
Hīlekār ol tab'-ı murdār ile itmez ihtilāt

Ü34b

- 6 Şāf olup āyīne-i 'ālem-nümādur gönölümüz
Ey Senāyī tīre efkāriyle itmez ihtilāt

^{5b} “gele andan” kelimesi yok. S

^{7b} zībādan: dünyādan S

⁴ Bu beyit S'de yok.

-87- (A₁ 37a, Ü34b, S26b)

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün

- A₂ 23b
- 1 Şerī'at emrinüñ fermānidur ḥatt
Ḥaḳ'uñ aḥkāmınuñ bürhānidur ḥatt
 - 2 Yürür ḥükmi cihān içre kamuya
Ḥudā'nuñ luṭfla iḥsānidur ḥatt
 - 3 Olur mektüm iken zāhir nümāyān
Nihānī her sözüñ i'lānidur ḥatt
 - 4 Bakılsa gerçi şahrā-yı varakda
Kurulmuş bir ulū dīvānidur ḥatt
 - 5 Ḥadis-i enbiyā ger vaḥy-i münzel
Kelāmuñ ḥāfız-ı Kur'an'idur ḥatt
 - 6 Nizāmi^{6a} 'ālemüñ anuñla cānā
Virilmiş gerçi ammā fānīdür ḥatt
 - 7 Fer'dür ḥatt aṣl-ı ma'nādur aña
Ma'ānī cān gibi ebdānīdür ḥatt
 - 8 Şıfāt-ı^{8b} ḥattıñ oldı cānı ma'nā
Ḥaḳikat şüret-i insānīdür ḥatt
- A₁ 37b
- 9 Okuyan rūy-ı maḥbūbuñ ḥuṭṭın
Bilür bu kıssa-i cānānīdür ḥatt
 - 10 Yazılmışdur Senāyi levḥ-i dilde
Ma'ārif ehlinüñ 'irfānidur ḥatt

^{5a} ehli: ehl S

^{6a} nizām: nizām-ı A₂

^{8b} sıfāt-ı: sıfātuñ S

HARFÜ'Z-ZÂ'

-88- (A₁ 39a)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

S27a

A₂ 25a

Ü35a

- 1 Hazz ider mi dostdan ayru 'âşık-ı bî-çāre hazz
Hîç gelür mi fırkat-ı yâr ile ol nâ-çāre hazz
- 2 Haste-i hicrāne yāruñ şerbet-i vaşlı gerek
Gayrı dürlü bir devādan gelmez ol bî-çāre hazz

A₁ 39b

- 3 Meclis-i şāhāne zevkīn terk ider yār olmasa
Eylemez bezm-i şafādan 'âşık-ı āvāre hazz
- 4 Hoş gelür cevr ü^{4a} cefāsı yāruñ olsa ham-demi
Virür istignā-yı dil-ber tālīb-i dīdāre hazz
- 5 Zevk-i cennet hūrī vü gilmānı teklīf^{5a} eyleme
Ey Senāyī gelmez andan vāşıl-ı dil-dāre hazz

-89- (A₁ 39b, Ü35a, A₂ 25a, S27a)

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün

- 1 Okur evrād idüp Qur'an'ı hāfız
Dürüst ezberlemiştir^{1b} anı hāfız
- 2 Maḥāricden ḥurūf icrā iderek
Ne hoş elfāz ider i'lānı hāfız
- 3 Bu ḥüsn-i şavtla ḥayrān idersin
Kamu gūş eyleyen insānı hāfız

^{4a} cevr ü: cevri S^{5a} teklif: terk S^{1b} ezberlemiştir: ezberleyüpsin S

4 Münevver eyledi envār-ı K̡ur'ān
Bu meclisde bulunan cānı hāfız

5 Bu bezm-i mağfiret içre unutma
Du'āsında olan yārānı hāfız

6 Okıdı^{6a} muşhaf-ı hüsnuñde yāruñ
Senāyi sūre-i rahmānı hāfız

-90-* (A₁ 39a, ü32a, A₂ 22b, S24b)

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün

1 Gel imdi h̡āb-ı gāfletden ol īkāz
Hicāb-ı cehl-i z̡ulmetden ol īkāz

2 Beden mehdinde cān tıflı uyandır
Bu fānī tendür^{2b} ülfetden ol īkāz

S25a

3 K̡o ü 'ömr ile hergiz şavaşı
Yeter gavgā-yı keşretten ol īkāz

4 Nedür dünyā içün bu çekdüğüñ gam
K̡o bu efkārı miḥnetden ol īkāz

5 Hevāya virme 'ömr-i nāzenini
Şakın āfāt-ı şöhretten ol īkāz

6 Çeküp bu kehl "mā-zāgu'l-başaru"^{6a} dan
Senāyi çeşm-i hayretten ol īkāz

^{6a} okıdı: okudı Ü A₂

* Bu gazel S, Ü ve A₂ 'de "ikāz" kelimesi "ikāz" şeklinde yanlış yazıldığından bu üç nüshada "harfū'd-dāt" bölümünde yanlış olarak yer almıştır. Bu nedenle A₁ deki doğru sıraya göre "harfū'z-zā" bölümünde yazıldı.

^{2b} fānī tendür: tendür fānī S

^{6a} "mā-zāgu'l-basarū" 53. Necm sūresi, 17. āyet.

-91- (A₁ 38b, A₂ 24b, S27a)

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

- Ü35b 1 Göñüller tercümānıdur zebān i'lān ider elfāz
Bu ancak ādeme maḥşūş olup insān ider elfāz
- 2 Lafzdan gösterür ma'nā yüzün fahm iden 'aḳıllar
Anuñ her^{2b} ḳatresin baḥre mişāl 'ummān ider elfāz
- 3 Degül mi 'ālemüñ el'ān nizāmı lafzla cānā
Şerī'at emrini icrā için bürhān ider elfāz
- A₁ 39a 4 Kelām-ı Ḥaḳḳ' dur ol söz kim ḥulūş-ı^{4a} i'tikād itse
Hidāyet irüp anı mazḥar-ı īmān ider elfāz
- S27b 5 Ḥaḳīḳatçe bu ma'nādan nisār itse kemāl ehli
Ma'ārif dürrini 'āşıklara iḥsān ider elfāz
- 6 Olaruñ her sözi sırr-ı ma'ānīdür ḥaḳīḳatde
Kelām itmez tehī anlar ne kim her ān ider elfāz
- 7 Denilen her kelāmı cān ḳulağı ile dīñlerseñ
Derūnuñda olan rāza sei ḥayrān ider elfāz
- 8 Degül nuṭḳeyleyen şüret nihān olmuş derūnuñda
Senāyī'nüñ lisānından bu tende cān ider elfāz

-92- (A₁ 38b, Ü35b, S27b)

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

- A₂ 24b 1 Gel imdi cennetüñ zevḳın yeter naḳl itdüñ ey vā'iz
'Azāb-ı dūzahı bu zevḳle unutduñ ey vā'iz

^{6a} "mā-zāgu'l-basarı" 53. Necm sûresi, 17. âyet.

^{2b} her: bir S/ bahre: bahr A₂

^{4a} ḥulūş-ı: ḥulūs u A₁ A₂

- 2 Varup görmüş gibi^{2a} naql eyledüñ evşâf-ı cennâtı
İşiden zann ider def'atle geldü"ñ gitdüñ ey vâ'iz^{2b}
- 3 Kıyâs-ı nefis idüp^{3a} halkı 'umûm üzre şanursın kin
Kamudan hürî vü gilmânı pek medh itdüñ ey vâ'iz
- 4 Bularla halk arasında meyâncı sen misüñ bilmem⁴
Ne tiz ortada pâzârı hemân perkitdüñ ey vâ'iz^{4b}
- Ü36a 5 'Acâ'ib müjdeler itdüñ ğinâ olanlara şimdi
Ki güyâ cenneti virdüñ mezâda şatduñ ey vâ'iz
- 6 Hudâ'nuñ kulları var kim ne zevk-ı cenneti ister
'Ne havf eyler cehennemden oları nitdüñ ey vâ'iz
- 7 Bu ni'metlerle bu halka şafâlar gerçi bahş itdüñ
Senâyi kem-ter ednâyı ne hoş unutduñ ey vâ'iz

-93- (A₁ 39b, Ü36a, A₂ 25a, S27b)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün

- 1 Göñülde maṭlab-ı cân oldu maḥfûz
Nihânî ḥubb-ı cânân oldu maḥfûz
- 2 Arar bî-çâre dil-âvâre^{2a} çâre
Derûn-ı dilde derman oldu maḥfûz
- 3 Yanup pervâneveş bu nâr-ı 'aşka
Anuñçün âh ü efgân oldu maḥfûz

^{2a} "gibi" - A₂

^{2b} "vâ'iz" - Ü

^{3a} kıyâs-ı nefis idüp: kıyâs idüp nefis-i S

⁴ bu beyit S'de yok.

^{4b} "vâ'iz" - Ü

^{2a} dil-âvâre : dile âvâre dil S

- 4 Ne kim āfākī var olmuşdur eşyā
Vücūdum içre pinhān oldu maḥfūz
- A₁ 40a 5 Şenāyī “men ‘aref”^{5a} den aldı dersi
S28a Dile sırrında ‘irfān oldu maḥfūz

HARFÜ’L’-AYN

-94- (A₁ 40b, Ü36a, S28a)

Müfte’ilün Müfte’ilün Müfte’ilün Müfte’ilün

- A₂ 26a 1 Kātib-i ‘aşk eyledi bu nāmeyi tahrīre şürū’
Hālını ‘āşıklara kıldı yine takrīre şürū’
- 2 Bu reh-i ‘aşk içre sülūk eyleyen ‘āşıklar için
Hoşca ādāb ile kılar aḥsen-i ta’bire şürū’
- 3 Yār için āgyāre tekāpū gerek ‘āşık olana
Vāşıl-ı yār olmağa kıl böylece tedbire şürū’
- Ü36b 4 Gel dile evrād idegör cāmi’ü’l-esmāy^{4a} oku
Giderek āgyār ide yār ile bu teşhīre şürū’
- 5 Gerçi Şenāyī de Ḥaḳ’ı sırrla tevḥīd ideli
Eyledi vahdetdeki cem’iyyeti tefsīre şürū’

-95- (A₁ 40a, Ü36b, S28a)

Fā’ilātūn Fā’ilātūn Fā’ilātūn Fā’ilūn

- A₂ 25b 1 Bezm-i ‘irfān içre cānā ‘ārifāne tut semā’
Kāl ü kıl olmaz o meclisde şaḳın itme nizā’

^{5a} “men ‘aref” Men arafe’n-nefse kad aref. “Nefsini bilen kişi şüphesiz Rabb’ini de bilendir.” Bu hādisin sābit olmayıp mevzū olduğu belirtilir.

^{4a} esmāy: esmā S

- 2 Nūr-ı tevḥīdī gōñül mişkātına kondur hemān
Yak muḥabbetden çerāğı kalbine virsün şu‘ā’
- 3 Virme dünyāya muḥabbet tālib olma cāhına
Senden evvel niceler mesrūr olup kıldı vedā’
- 4 O seni yāḥūd sen anı kor gidersin ‘ākıbet
Ḥasretiyle cigerüñ pür-ḥūn olur ‘ömrüñ ziyā’
- 5 Hem-celīs olma cihānda cāhil ü nā-dānla
Gelür elbet saña anuñ bed-zebānından şudā’
- 6 Diñler isen ehl-i diller şoḥbetin diñle müdām
Er odur kim ola meydān-ı ḥaḳīkatde şücā’
- 7 ‘Ākıl iseñ sözlerüm gūşına mengüş eyle gel
Kıl Senāyi’den bu pendı cān ü dilden istimā’

-96-* (A₁ 40a, Ü36b, A₂ 25b, S28a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 İstimā’ kıl gūş-i cān ile bu pendı istimā’
Var ise iz‘ānuñ eyle gel efendi istimā’
- 2 İhtilāfi^{2a} ko ki bunca yıllar ‘ömrüñ şarf idüp
Söyle andan ne bilündi eyleyelüm^{2b} istimā’
- Ü37a 3 ‘İlm-i nāfi’ neydügin bilürdüñ ancak ey fakīh
Kāmilü dānādan anı eyle sen daḥi istimā’
- S28b 4 Mekteb-i ‘irfān içinde baḥş olunmaz kıl u kāl
Var idegör^{4b} anda her ne nuṭṭ olundı istimā’

* Bu gazel S’de önceki gazelin devamı olarak yazılmıştır.

^{2a} ihtilāfi: ihtilāf S/ko ki S: kavle/ yıllar: yıllaruñ A₁

^{2b} ne bilündi eyleyeyüm S: eyleyelüm ne bilündi

^{4b} idegör: iken gör S

- Ü37b 3 Aldı eṭṭāfin vüçüdüm ḳal'asınuñ ol çeri'
Yolları bend eyleyüp kārḃān degül uçmazdı zāğ
- 4 Gelmez oldu kimseler imdāduma oldum zebūn
Kesdi evvel rāhumı^{4b} gelmeklige ḳıldı yasağ
- 5 Açılup burc-ı beden revzenleri gördüm o şāh^{5a}
Şadrımuñ kūsında nevbet çalmağa urdı çomağ
- 6 Darbla işbāta geldüm düşdüm illā ḳaydına
Geçdüm ol lādan dimezler ehl-i īmān yüzi ağ
- 7 Tār-mār itdi siyeh-rū cündümi ol leşkeri^{7a}
Kimini ḳatlı eyleyüp kimin daḫı bend itdi sağ^{7b}
- S29a 8 Nuşret anuñ olduḡın bildükde çıkḁum aradan
Hüküm iden oldur bıraḳḁum tiğ-i tedbīr ü^{8b} yarağ
- 9 Oldum īmān ehli ben de eyledüm iḳrār-ı tām
Diñle budur mā-cerāmı cāndan açduñsa ḳulağ
- 10 Dil sarāyı taḥṭınuñ sultānı oldur ki hemān
Bu Şenāyi de yanan nūrundan anuñ^{10b} bir çerāğ

-99- (A₁ 41b, Ü37b, A₂ 27a, S29a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Bezm-i 'irfāna uyandur 'ārifāne bir çerāğ
Yā nola senden de yansun 'āşıkāne bir çerāğ

^{4b} rāhumı S: zārumı

^{5a} o şāh: şehā

^{7a} cündümi ol leşkeri: Cündüni ol leşkerüñ S

^{7b} idüp: eyleyüp S

^{8b} tedbir ü: tedbiri A₂

^{10b} "anun" kelimesi yok. A₁

- 2 Rūşen olsun meclis-i 'irfān uyansun 'āşıkān
Pertev-i nūr-ı çerāguñdan uyana bir çerāğ
- 3 Şem'ine cem' olsun 'āşıklar anuñ pervāneveş
Bāl ü per yaqsun getür üftādegāne bir çerāğ
- 4 Gerçi birdür her çerāguñ nūrı ayru şu'lesi
Her birinde bir leṭāfet var yaḳ aña bir çerāğ
- Ü38a 5 İdelüm Ḥaḳḳ'a Senāyī kim çerāguñ şu'lesi
Sönmesün tā kim ebed andan da yana bir çerāğ

-100- (A₂41a, Ü38a, S29a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- A₂27a 1 Eyledüm 'aşḳa uyaldan cümle sevdādan ferāğ
Terk-i tecrīd eyledüm bu ḥubb-ı dünyādan ferāğ
- 2 Virseler almam metā'-ı şöhreti ben bir^{2a} pula
Bir 'abā-püşem idüp aṭlas u dībādan ferāğ
- 3 'İlm-i kāf u nūndan aldum kısmetüm bezm-i ezel
Anuñ için^{3b} eyledüm iksīr ü kimyādan ferāğ
- A₂41b 4 Kenz-i lā-yüfnāya mālīk oldum olaldan beri
Eyledüm şāh-ı cihāna ben temennādan ferāğ
- 5 Medḥ ü zemm birdür yanımda her ne dirlerse hemān
Ġam degül şimden girü itdüm o ğavġādan ferāğ
- 6 Vāşıl-ı yār olalı dil-şād olubdur dā'imā
Ġayrı dürlü^{6b} bir murādı itdüm icrādan ferāğ

^{2a} "bir" kelimesi yok. ÜA₂

^{3b} anuñ için: anuñla S

^{6b} dürlü: dürlü ÜA₂/"ferāğ"- Ü

S29b 7 Cümleden gerçi Şenāyī fāriḡ ü āzādesin
Zerre deñlü itmedüñ maḥbüb-ı zībādan ferāḡ

HARFÜ'L-FĀ'

-101-(A₁41b, Ü38a, A₂27a, S29b)¹

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün

- 1 Olursa ger 'ināyet Ḥaḡḡ'dan elṭāf
Ḳulundan bir ḡuluna eyler inṣāf
- 2 Niye geldüm cihān içre diyü ol
Tefekkür ider 'ömri oldu isrāf
- 3 Bulur bir pīr-i perver reh-nümāyı
Bilür ki oldur bu nās içre^{3b} eṣrāf
- A₂27b
Ü38b
A₁42a 4 Ḳabül eyler ānuñ bendeligin ol
Ṭarīḡ-i Ḥaḡḡ'a varın eyler itlāf
- 5 Sülük eyler o da ol rāh-ı Ḥaḡḡ'da
Ki zīrā böyle geldi çünki eslāf
- 6 Aña ol bildirür Ḥaḡḡ'ı ḡaḡīḡat
İṣitdüḡi kemāl-ı naḡl-ı evṣāf
- 7 Varur^{7a} ilme'l-yakīn içre şühūdı
Olur ol da nihānī 'ilme 'arrāf
- 8 Şenāyī varmaḡa 'ayne'l-yakīne
Gerekdür ki ola mir'āt-ı dil şāf

^{3b} içre: içinde A₂

^{7a} varur: var A₂

-102- (A₁42a, A₂27b, S29b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- Ü39a
- 1 Hāmdü'lillāh dilden oldu ḥubb-ı dünyā ber-ṭaraf
Oldı efkār-ı sivā hep cümle sevdā ber-ṭaraf
 - 2 Şimdi meyl itdi gönül bir dil-berün sevdāsına
Düşeli 'aşkına oldu her temāşā ber-ṭaraf
 - 3 Görmedüm bir böyle moḥbüb-ı cihān-ārāyı kim
Olıcak vechine ḥā'il zılf-i zībā ber-ṭaraf
 - 4 Uğrına terk eyledüm her varlığum cānān içün ,
Cānunmuñ ārāmı oldu şimdi cānā ber-ṭaraf
 - 5 Kalmadı şabr u^{5a} kararum vaşlını kıldum taleb
Didi sen benden ferāgat kıl o da'vā ber-ṭaraf
 - 6 Olmayınca kimseye lāyık degüldür vuşlatum
Sen de bil böyle diyenler oldu ḥayfā ber-ṭaraf
 - 7 Maḥv idüp beni Senāyī bu kelāmuñ heybeti
Ne ṭaraf kaldı derūnumda ne aşlā ber-ṭaraf
- S30a

-103- (A₁42a, Ü38b, A₂27b, S30a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Yuf o münkir ḥilekāruñ itdügi ikrāra yuf
Tevbe vü telkīn alup kılduğı istiğfāra yuf
- A₁42b 2 Şüretā eyler tevāzu' ol münāfık ḥilekār
Yüz sürüp itdükleri āh ü figān ü zāra yuf

^{5a} Sabr u: sabra S

- 3 Ehl-i ĩmānuñ 'adūsı oldu merdūd ebed
Hāzret-i Hāḡḡ dergehinden kim ola āvāre yuf
- A₂ 28a 4 Döndi şeyṭāna her āhlākı bularuñ şübhesiz
Hā'in-i dīn oldu anlar yanına kim vara yuf
- 5 Düşmen^{5a} ile dost olanlar ol daḡi Hāḡḡ düşmeni
Bunlaruñ ḡālin bilürken yār olan aḡyāra yuf
- 6 Ey Şenāyī neyler ayduñ bunı nazma getürüp
Böyleler içün yazıklar itdügüñ güftāra yuf

HARFÜ'L-KĀF

-104- * (A₁ 42b, A₂ 28a)

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

- 1 Hūdā ḡallāk-ı 'ālemdür dü-ḡarf emridürür^{1a} ancak
Benī ādemde var 'ālemdeki eşyā kamu ancak
- 2 Cehāletden şaḡın fehm it bu esrārı ḡaber-dār ol
Bilürseñ nefsinı Rabb'ün bilürsin "küntü kenzen"^{2b} ḡaḡḡ
- 3 Bu dehr içre göñül beytin idenler mā-sivādan pāk
Seher şeb ḡalbıne virmekdedür ezḡār ile revnaḡ
- 4 Şerī'atle bulup işbu ṭarīḡāt ma'rifet gencin
ḡaḡīḡat baḡrına şaldum bu cismüm eyleyüp zevraḡ
- 5 ḡayāl-i fikr-i yār ile muḡayyedsin āyā zāhid
Bulunmaz ḡil ü ḡāl ile müdde'ī aḡmaḡ

^{5a} Düşmen: düşmān S

* Bu gazel yalnız A₁ ve A₂ 'de var.

^{1a} emridürür: emridür A₁

^{2b} "küntü kenzen mahfiyen" "Gizli bir hazına idim." Bu ḡādisin senedi bulunmadığı fakat zayıf bir ḡādis de olmadığı belirtilir. Bu ḡadis tasavvufta çok meşhur olmuştur.

- 6 Gerekse kendüne kendüñ varup bir merd-i kâmil bul
Vaṭan-ı aşlından ey şūfī murāduñsa haber almak^{6b}
- 7 Ezelden içmişüm cāmı okıdum^{7a} ben ledün 'ilmin
Senāyī dilde dil-dāruñ muḥaḳḳaḳ nūrıdur muṭlak

-105- (Ü39a, A₂ 28a, S30a)

Müfte'ilün Fā'ilün Müfte'ilün Fā'ilün

- A₂43a 1 'Aşka düşelden dilā aldı bu sevdā-yı 'aşk
Kalmadı hep varlıgum eyledi yağmā-yı 'aşk
- 2 Hicr ü firākuñ^{2a} şehā yakdı yeter rüz u şeb
Zārī vü giryānla eyledi rüsvā-yı 'aşk
- 3 'Ākıl u dānāları şayd ü şikār eyleyüp
Gör nice Mecnūn ider anları Leylā-yı 'aşk
- 4 Fülk-i vücūdum dilā sāhil-i 'ummān iken
Bād-ı muḥabbetle ğark eyledi deryā-yı 'aşk
- A₂ 28b 5 Niceler 'āciz ḳalup vaşfinı şerḥ itmede
Defter-i 'uşşāḳa bil sıgmadı imlā-yı 'aşk
- Ü39b 6 Her ki Senāyī uyar 'aşka o ma'sūka^{6a}
İrişür elbette^{6b} kim ola āşinā-yı 'aşk

^{6b} Vezne göre bir hece fazladır.

^{7a} okıdum: okudum A₁

^{2a} firākuñ: firāguñ S A₂

^{6a} ma'sūka: ma'sūkuna Ü A₂

^{6b} elbette: elbetde S A₁

-106- (A₁43a, Ü39b, A₂28b, S30a)

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

- 1 Göñül 'aşkuñla ey cānā coşup leyl ü nehārum yok
Ki şan deryā temevvüc eyleyüp ka'r ü kenārum yok
- A₁43b 2 Ne deryā katredür mevcı göñül 'indinde ummānı
Dinür temsīl içün ammā mişāle iktidārum yok
- S30b 3 İçelden teşne-dil ma'sūq elinden cām-ı 'aşk ile
'Acep 'aklüm yitürdüm şöyle mest oldum humārum yok
- 4 Yalın ayak baş açık sīnesi 'uryān olup şeydā
Bugün meydān-ı 'aşk içre girüp nāmus u'ārum yok
- 5 Kānı 'aşkıyla ol yāruñ ciger biryān iden 'āşık
Baña hem-dem ola her dem enīs ü yār-ı gārum yok
- 6 Şorarsañ vaşf-ı hālūmden muqayyed olma gel zāhid
Bu muṭlak zevke dā'ir der elümde ihtiyārum yok
- 7 Şenāyī bahr-ı vahdetde vücūdın garka mahv itdi
Anuñçün cūş ider durmaz göñül şabr u karārum yok

-107-* (Ü39b, S30b)

Mef'ülü Mefā'īlū Mefā'īlū Fe'ülün

- A₁44a 1 Vechüñ görelī rū-yı dilārāyı unutduk
Dil virmege bir gayrıya sevdāyı unutduk
- 2 Hayretde kodı 'aşkuñ alınca beni benden
Yağmaya virüp zühd ile taḳvāyı unutduk

* Bu gazel A₂ 'de yok.

- 3 'Aşkıyla dilā bezm-i vişālinde o yāruñ
Mey nūş ideli bāde-i hamrāyı unutduk
- Ü40a 4 Tahrīr ideyüm hālūmi 'aşıklara cānā
Dirken kalem aldık ele imlāyı unutduk
- 5 Takrīr idemem derd-i derūnum saña bir dem
Añlatmağa terkible ma'nāyı unutduk
- 6 Bu hāle giriftār olalı şimdi Senāyī
Yārānı degül gerçi bu dünyāyı unutduk

-108- (A₂43b, Ü40b, S30b)

Mef'ülü Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün

- A₂29a 1 Vidükse gönül dil-bere cānā neler aldık
Bāzār-ı^{1b} cihān içre bulunmaz güher aldık
- 2 'Azm eyleyli rāh-ı vişāline o yāruñ
Konup göçerek 'aşkla bir haylī yer aldık
- 3 Gāh ağlar idüm āh ü figān ile idüp zār^{3a}
Hicrān-ı firāk ile 'aceb çeşm-i ter aldık
- 4 Gitmekde idüm rüz ü şeb ol rāh-ı vişāle
Bir muhbir-i şadıkdan o yolda haber aldık
- S31a 5 'Aşk olmuş idi çünki refikūm didi ol dem
Terk itme beni böyle bir erden nazar aldık
- 6 Gördüm ki anı ben de bu 'aşka uyalıdan
Her kanda nazar kılsam o dostdan eşer aldık

^{1b} "bāzār" kelimesi metinde "pāzār" olarak yazılmıştır.

^{3a} figān ile idüp zār: efğan idüp zāra S

- 7 Dirseñ ki 'aceb vuşlata irmişmi Senāyī ,
Sen şanma şakız çekdük^{7b} ağızdan şeker aldık

-109- (A₁43a, Ü40a, A₂28b, S31a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Gel berü ey 'aşık-ı^{1a} didār-ı Hakk
'Aşk odına yanmağa çaķmağı çaķ
- Ü40b 2 Zülmet-i cehl içre bu dil kalmasun
Nür-ı zāt-ı Hakk'dan aña şem'a yak
- 3 Mekteb-i 'irfāna gel 'ār eyleme
Terk-i nāmūs eyleyüp al hoş sebak
- 4 Fırşatı fevt eyleme her rüz ü şeb
Kāruñ olsun zārī zārī ağlamak
- 5 Kıl ü kāl itmekden evlādur saña
'Aşk kitābından okursañ bir varak
- 6 Pendi gel sen kıl Senāyī kendüne
Dü-cihān selāmeti 'irfān-ı Hakk

HARFÜ'L-KĀF

-110- (A₁46b, Ü40b, A₂30a, S31a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Şimdilik bir dilberüñ divānesiyem^{1a} şimdilik
Rāh-ı 'aşkında anuñ vīrānesiyem şimdilik
- 2 Baş açık yalın ayak maydān-ı 'aşkında anuñ
Şoyunup abdāl olan 'üryānesiyem şimdilik

^{7b} Çekdük: çignedigüñ A₁

^{1a} 'aşık: tālib S

^{1a} divānesiyem: pervānesiyem S

- A₂30b 3 Gāh cemālī şu'lesinden pür-ziyā dil hānesi
Gāhī nār-ı 'aşkınuñ pervānesiyem şimdilik
- 4 Bu muḥabbet şāhı taht-ı dilde^{4a} idelden cülüs
Gāhī şād eyler gehi gam-hānesiyem şimdilik
- A_{47a} 5 Hatt-ı dilberden okudum^{5a} ben de 'ilm-i ebcedi
Bil ma'āni sırrınuñ ferzānesiyem şimdilik
- 6 Şöyle maḥmurum ki bezm-i vaşlı içre dilberüñ
Cām-ı 'aşkın nüş iden mestānesiyem şimdilik
- S31b 7 Beyt-i dil ma'mūr olup yāre olaldan āşinā
Ger şorarsañ dilberüñ cānānesiyem şimdilik
- Ü41a 8 Ey Senāyi var mıdur mey nüş ider^{8a} 'aşıkları
Gelsün anuñ 'aşkınuñ mey-hānesiyem şimdilik
- 111-(A_{45a}, Ü41a, A₂29b, S31b)**
Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün
- 1 Düş olan sevdā-yı yāre añā cānāne gerek
Ḥubb-ı gayrı terk idüp sevdā-yı cānāne gerek
- 2 Zikr-i dost olur gıdāsı fikr ide her rüz ü şeb
Neyler 'ālemde ol āşlā gayrı sevdā ne gerek
- A_{45b} 3 Geçer 'aşkıyla o yāruñ küllī varından hemān
Gice gündüz şem'-i yāre karşı pervāne gerek
- 4 Terk ider nāmūs u 'ārı 'āşık-ı şeydā olan
Ḳaysveş şahn-ı fenāda deli divāne gerek

^{4a} şāhı taht-ı dilde: şāh-ı dilden tahta S

^{5a} okudum: okıdum ÜA₂

^{8a} ider: iden S

5 Miḥnet-i derd ü elem yoldaş olup her dem aña
Künc-i ğamda yatar anuñ yeri vîrâne gerek

6 Böyledür vuşlat-ı yāruñ uğrına serden geçen
Cānı neyler ey Şenāyî aña cānāne gerek

-112- (A₁45a, Ü42a, A₂36b, S32a)

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

1 Gel ey cān bu cihān içre bilür misin neler çekdüñ
Ne 'ālemlerde gezdüñ sen ne berzāhlār görüp geçdüñ^{1b}

2 Cüdā düşdüñ diyāruñdan gezerdüñ tağ ü şahrāda
Seyāhat 'ālemindeyken ne yerlerden konup göçdüñ

3 Şu deñlü havfa düşdüñ ki görünce ādemi cānā
Cihān başına dar^{3b} olurdu tenhā yerlere kaçduñ

S32b

4 Zamān oldu kim^{4a} alçağa tenezzül mi iderdüñ sen
Hümā gibi açup bāl ü perüñ yükseklere uçduñ

5 'Acebdür sükkeri şerbet şanurduñ nüş idüp zehri
Felek taşında yüz biñ kerre yüz biñ^{5b} tolu içdüñ

6 Gel imdi sen de inşāf it eger insān iseñ cānā
Diyār-ı ğurbet illerde neler çekdüñ neler çekdüñ^{6b}

7 Bu dehr içre dilā bir dem senüñ kim sordı ahvālin^{7a}
'Aceb bulduñ mı bir hem-dem Şenāyî rāzuñı açduñ

^{1b} geçdüñ: çekdüñ S

^{3b} dar: tar A₁ olurdu: oldu S

^{4a} oldu kim: olurdu Ü

^{5b} "kerre yüz biñ"- S

^{6b} çekdüñ neler çekdüñ: çekdüñ neler gekdüñ A₁ A₂

^{7a} S'de şu şekildedir: Bu dehr içinde senüñ kim sordı ahvālin

-113-* (Ü42a, S32b)

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

- 1 Şayyād-ı dil oldur ki ola halkı Hudā'nuñ
Dil-bendesı olmaqlıǵa şāyeste o cānuñ ,
- Ü42b 2 Ählāk-ı hamīdiyle ola muttaşf ol cān
Bil tāk-ı seridür o kamu halk-ı cihānuñ
- 3 Bu hüsn-i ādābla anuñ 'izzeti artar
Maqbūlıdur 'ālemde o cān mīr ü gedānuñ
- 4 Halk andan emīn ola daḥi kendi selāmet
Her vechle dünyāda vü 'uqbāda o cānuñ
- 5 'Ālemde eyü nāmıla^{5a} yād olmaǵa bā'is
Hem mertebesı 'ālī olur böyle olanuñ ,
- 6 Ğam görmeye hiç zerre kadar 'ömri olunca
Vaktin geçürür zevk ü şafā bile zamānuñ
- 7 Her kimde bu ählākı görürseñ ki Senāyī
Bilgıl ki Halīm ismine mazḥardı Hudā'nuñ

HARFÜ'L-LĀM

-114- (A₁ 49b, Ü43a, S33a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- A₂ 32b 1 Ta'n-ı münkir ğam degüldür bildüǵi ḥālet degül
Ehl-i tevḥīd ayrı görmek anları 'ādet degül
- 2 Cümleñüñ maḥşüdü Hakk'dur Hakk'dan ayrı^{2a} nesne yok
Şirk-i iḥfādan şaḥın sen ben dimek vaḥdet degül

* Bu gazel A₁ ve A₂ 'de yok.^{5a} nāmıla: adla S^{2a} ayrı: ayrı S

- 3 Bir temāşāgāh-ı 'ālemdür cihān gavgāyı ko
Aşlı birdür cümleñüñ bu gördüğün keşret degül
- 4 İşlenür taqdīr elinden her bir işler dā'imā
..... ü 'ömri koy bu fi'li işleyen ālet degül
- Ü43b 5 Cān kulağun dīñlediyse sözlerümden zāhidā
İşidürsin bizden ammā söyleyen şūret degül
- 6 Bu maḳāmuñ şāhibi gerçi şafā içre müdām
Lākin anda dā'imā durmak^{6b} da emniyyet degül
- S33b 7 Cām-ı vahdet cür'asın nūş idenün keyfiyyeti
Pes 'umūm ehlinün ol bildügi keyfiyyet degül
- 8 Ey Senāyī didiler “men lem yezuk lem ya'rifü”^{8a}
Sükkeri nā-dāna virme tatduğı lezzet degül
- 115- (A₁ 49a, Ü43b, A₂ 32a, S33b)
Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Ādemi var itdi Ḥaḳḳ nūn içre bir^{1a} nokṭa mişāl
Kenz-i maḥfiden zuhūrı hubb-ı Ḥaḳḳ'dur işbu hāl
- 2 Yogidi^{2a} bezm-i ezel ol nokṭada şekl-i vücūd
Lākin anda gizli idi görüneñ^{2b} ḥüsn ü cemāl
- 3 Çekdi dest-i kudret-i Ḥaḳḳ bir elif ol nokṭayı
Ḳadd-i ādem zāhir oldı şūret-i tūbā mişāl

^{6b} durmak: turmak A₁

^{8a} “men lem yezuk lem yar'rif” : tatmayan bilmez.

^{1a} “bir”- S

^{2a} yogidi: yok idi A₁

- 4 Emr idüp Mevlâ melekler âdeme kıldı sücüd
İtmeyen Şeytân olup merdûd-ı Hakk ol bed-fi'âl
- 5 Nefh-i rûh itdi Hudâ rûhundan âdem cevfine
Hamd idüp durd^{5b} kıyâma yogidi evvel mecâl
- A₁ 49b 6 Bu elif kaddûñ rûkû'da dâl idüp ol resmini
Secde kıldı mîm olup âdem dinür ey hoş hışâl
- 7 Sırr-ı âdemden haberdâr olayum dirseñ eger
Vâris-i âdemden anı var yûri eyle sũ'âl
- 8 Secdeden kaldurma başın eyle Senâyi dâ'imâ
Çün tevâzu'ehlidür 'âlemde gör şâhib-kemâl

-116- (A₁ 49b, A₂ 32b, S33b)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- Ü44a 1 Feyz-i ilhâm-ı Hudâ'nuñ cilvegâhıdur göñül
Bir tecellî-hânedür kenz-i İlâhî'dür göñül
- 2 Andadur dürr-i ma'ârifle^{2a} hakikat gevheri
Bil ma'ânî şâhınuñ da tahtgâhıdur göñül
- A₁ 50a 3 Hayme-i mî'ad-ı Mûsâ sırrını andan dile
Hıfz içün kelâm-ı Hakk'ıñ bârgâhıdur göñül
- 4 Hakk- te'âlâ hâkim-i mutlakdur eşyâya velî^{4a}
Öyle bil^{4b} şâh-ı cihânuñ pâdişâhıdur göñül

^{2b} görüneñ: göre A₁

^{5b} durdı: turdı A₁

^{2a} Ma'ârifle: ma'âniyle S

^{4a} veli: kamu Ü

^{4b} bil: bir S

S34a 5 Her ne deñlü vaşf idersen kâle gelmez hâl-i dil
Ey Şenāyî 'aşıkānuñ kiblegāhıdur gönül

HARFÜ'L-MİM

-117- (A₁52a, Ü45a, A₂34a, S34b)

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

- 1 Ey dil saña bir hoşca naşihat idebilsem
Bilsem nedür ol 'aşkla olmadıguñ
- 2 olanı görmeyen şahib-i haldür
Haldür kişiye lāzım olan ol ola mübhem
- 3 Mübhem durur ol sırr-ı Hudā şöhet-i 'irfān
'İrfān o durur^{3b} kendüñi bilmiş ola ādem
- 4 Ādem aña dirler ki ola mahzen-i esrār
Esrārına hem bulmuş ola muḳbil-i hem-dem
- 5 Hem-dem olanuñ sen de olup mahrem-i rāzı
Rāz ehli beste-dehen^{5b} hāline mahrem '
- 6 Mahrem idüñ ol gonce-femi sen daḫi cānā
Cānā ne dirüm böyle demi kim ide her dem
- 7 Her dem bu demüñ olsa Şenāyî nola āyā
Āyā ben anı gāhice olsun idebilsem

-118- (Ü45b, S35a)

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

A₂34a

A₁52a 1 Değişdüm 'ār u nāmūsı senüñ 'irfānuña şāhum
Baş açık sinesi 'uryān girüp meydānuña şāhum

^{3b} o durur: odur A₁

^{5b} beste-dehen: dil-beste S

- 2 Muḥabbet kâtibi yazdı berât-ı 'aşkumı evvel
Ser-i bālāsına tuğra çeküp fermānuña şāhum
- 3 Diyār-ı gurbet illerde düşürdi dām-ı hicrāna
Getürdi kayd u bend ile der-i divānuña şāhum
- 4 Yitürdüm 'aqlumı 'aşka uyalıdan rāh-ı vaşluñda
Kalup ḥayretde müştākem cemālūñ ānına şāhum
- 5 Kapuña yüz sürüp geldüm meded senden 'ināyet kıl
Der-i luṭfuñda baḡlu bu dil-i virānuña şāhum
- 6 Ümīdüm vaşluñ ey dil-ber kerem bābuñ güşād eyle
Senāyī sīne-çāk abdāl olan 'uryānuña şāhum

-119- (A₁51b, Ü45b, A₂33b, S35a)

Müfte'ilün Müfte'ilün Müfte'ilün Müfte'ilün

- 1 Ey gönül ālāyış-i dünyāyı ferāmuş idelüm
Kendümüzi künc-i ferāgatda 'abā-puş idelüm
- 2 Kayd-ı 'alā'ik nemüze terk idüp anları kamu
Fāriḡ ü āzāde olup vaktümüzi hoş idelüm
- Ü46a 3 Añmayalum māzī vü müstaḡbeli illā ne bu gün
Dem bu dem erbāb-ı dilūñ pendini gel güş idelüm
- 4 Şayd idelüm bir güzeli ki^{4a} olmaya bir mişli daḡi
Bārī bu sevdāya dilā kendümüzi düş idelüm
- 5 Hem-dem olup yār ile gel meclis-i vaḡdetde bu dem
Bezm-i vişālinde anuñ 'aşkına mey nüş idelüm
- 6 Gel bu dil- āvāre neler çekdi yolunda diyerek
Sīnemüze bend idüp ol dil-beri āḡuş idelüm

^{4a} vezne göre "ki" kelimesi fazla.

S35b 7 Senlik ü benlikde bu dem olmaz olur^{7a} şanma anı
Dîñle Şenayî sözini bu demi bir hoş idelüm

-120- (Ü45a, S35b)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

A₂33b

A₇51b 1 Nazar kıldukda maḥbūbuñ elif ḳaddin 'alem gördüm
Bu dil levḥinde bir nokṭa ḳodı ḳaşı ḳalem gördüm

2 Temāşā-yı cemālinde o yāruñ ḥayret içreyken
Yüzünde berk uran nūrı anuñ nūr-ı ḳadem gördüm

3 Cemālūñ seyr idelden her günüm 'id oldı ey dîl-ber
Bi-ḥamdi'llāh ki gūyā ḥüsnüñi Bāğ-ı İrem gördüm

4 Kün emri muşḥaf-ı ḥüsnüñ^{4a} yazaldan levḥ-i maḥfūza
Ezel bezmindeki sırrında "nūn ve'l-ḳalem"^{4b} gördüm

5 Yazılmış vechüñe "tāhā"^{5a} okudum ḥüsn-i ḥaṭṭuñda
Çü zātuñ cümleye aḳdem ki mesbūḳu'l-'adem gördüm

6 Şenayî öyle bir maḥbūb-ı ra'nādur ḥaḳiḳatde
Kemāl-i 'izzetin^{6b} ḡayet 'azîz ü muḥterem gördüm

-121- (A₂34b, S35b)

Mef'ülür. Mefâ'ilü. Mefâ'ilü. Fe'ülün

Ü46b

A₇53b 1 Ol bezm-i şafā vuşlat-ı cānānı unutmam
Ol demde olan 'ahd ile peymānı unutmam

^{7a} "olur" - S

^{4a} ḥüsnüñ: ḥüsnüñde / kün : ki A₇

^{4b} "nūn ve'l-ḳalem" 68. Kalem Sûresi, 1. âyet

^{5a} "tāhā" Kur'ân-ı Kerim'in 20. Sûresinin adı ve bu sûrenin ilk âyetidir. Bu mukatta harflerle "Ey Muhammed!" hitabı kastedilir. / okudum: okıdum Ü

^{6b} 'izzetin: izzet A₇

- 2 Āh eyleyli terk-i vatan gurbete düşdüm
Her dem o demi yād idüp ol kāmı unutmam
- A₁35a 3 Añdukça derūnumda yanar^{3a} nār-ı firākı
Ol haşret-i yār āteş-i sūzānı unutmam
- 4 Seyyāh olalı devr-i felek gör neler itdi
Gezdürdüğü^{4b} ol berr ü beyābānı unutmam
- 5 Bir kimse benüm hālūme raḥm itmedi aṣlā
İtdüğim^{5b} o dem āh ile efgānı unutmam
- 6 Bir kāfile gördüm ki gider iline dostuñ
Uydum olara^{6b} ben de o yārānı unutmam
- 7 ‘Azm eyleyli rāh-ı vişāl içre Şenāyī
Ḥamd ola Ḥudā kılduğı iḥsānı unutmam

-122- (A₁50a, Ü46b, S36a)

Fā’ilātün Fā’ilātün Fā’ilātün Fā’ilün

- A₂33a 1 Dil-ber-i aḥsen cemālūñ şem’ine pervaneyem
Tā ezelden aşınāyem şüretā bī-gāneyem
- 2 Meclis-i ‘aşkuñda gāhī bī-edeblik eyledüm
Zülfüñ ile kayd ü bende çekdigüñ^{2b} divāneyim
- 3 ‘Āşık-ı şeydāyem ancak rāh-ı ‘aşkuñ^{3a} içre kim
İsm ü resmi terk idelden bilmezdim āyā neyem

^{3a} derūnumda yanar: yanar derūnumda S

^{4b} gezdürdüğü: gezdirdiği A₁: gezdürdüğü A₂

^{5b} itdüğim: itdigim A₁ A₂

^{6b} olara: anlara A₁

^{2b} çekdigüñ: çekdügüñ Ü

^{3a} ‘aşkuñ: ‘aşka A₁

- 4 Dest-i sākiden bu gün teklif-i sahbā istemem
Cām-ı 'aşkuñ nüş idelden serseri mestāneyem
- 5 Bu Senāyi vuşlata viridi dil ü cān naḳdini
Āşinā-yı 'aşk olaldan bir 'aceb vīrāneyem

-123- (A₁ 50b, A₂ 33a, S36a)

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün

- Ü47a 1 Göñül bir dil-bere serv-i bülendüm
Muḥabbet eyledi zülf-i kemendüm
- A₁ 51a 2 Bulunmaz gerçi mānend ü nāziri
Kapusında mülāzım-ı derd-mendem
- 3 Temāşā-yı cemālinde o yāruñ
Gehi idrāk idemem kendi kendüm
- 4 Ki vaşf olmaz^{4a} o maḥbūbuñ bu zevki
İden 'aşıklara vardur pesendüm
- 5 Diyen "men lem yezuk lem ya'rif" ey cān^{5a}
Hemān kavlinde şādıḳdur inandum
- 6 Senāyi' nūñ mecāzi şanma nuṭṭkın
Kerem it yokla iç yüzden efendüm

-124- (A₁ 50b, Ü47a, A₂ 33a, S36a)

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün

- 1 Bu 'aşkuñ nārına ben yana geldüm
Cemālün şem'ine pervāne geldüm

^{4a} olmaz: olunmaz S

^{5a} "men lem yezuk lem ya'rif": tatmayan bilmez.

- 2 Derūnum derdine bir çāre eyle
Meded kıl baña sen sultāna geldüm
- 3 Hevā-yı ‘aşkuña^{3a} düşelden ‘aqlum
Yitürdüm kendümi^{3b} dīvāne geldüm
- 4 Gice gündüz senüñ ‘aşkuñ odına
Fırākuñla ciger biryāna geldüm
- S36b 5 Gelüp bu ‘ālemde mülk-i beķādan
Kerem eyle seni ‘ifāna geldüm
- 6 Vişāl ister Senāyī derd-mendüñ
Mürüvvet kânısın ihsāna geldüm

-125- (A₁ 51a, A₂ 33a, S36b)

Müfet‘ilün Fā‘ilün Müfte‘ilün Fā‘ilün

- Ü47b 1 Diñle beni ey püser eyleyüben ihtimām
Kendüñi bilmeklige sa‘y idegör şubḥ ü şām
- 2 Ḥaḳḳ yola girdüñ yürü merd-i Ḥudā bendesi
Ol ki^{2b} saña reh-nümā ola her işüñ tamām
- 3 Mürşidinüñ hizmetin cānla eyle kabül
Göñlüñe girmeklige eyle temenni müdām^{3b}
- 4 Kenz-i İlāhī’dür ol ṭālib-i cevher iseñ
Hem daḥi gerek saña ḥāşılı teslim-i tām^{4b}

^{3a} ‘aşkuña: ‘aşka S

^{3b} kendümi: kendimi S

^{2b} ol ki: ola ki S

^{3b} müdām: ol müdām A₁

^{4b} tām: tamām S

- 5 Oldura evvel seni âdem idüp dirgüre
Ol dem-i 'İsâ gibi bir nefes ola^{5b} ki rām
- 6 Âdem-i ma'nâ nedür şüret-i insân degül
Sireti insân ola hergiz anuñ ber-devām
- 7 'Ârif-i bi'llâh olup nefsini bil Rabb'ini
"Men 'aref'in"^{7b} sırrını aña nedür bu kelām
- 8 Ma'nevî nigâh ile kendüñi vir bir ere⁸
Andan olup hāmile doğurasın bir gulām
- 9 Besle anı büyüsin sen gidesin o kıla
Vāris-i âdem olup birine kâ'im makām
- 10 Diñle Şenâyî sözün sireti insân iseñ
Kāmîl ü dānādan ol pendimi tut ey hümām

HARFÜ'N-NÜN

-126- (A₁55a, Ü48b, A₂36a, S37a).

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Göñül 'aşk-ı Hudā birle gedā vü bāya 'aşk olsun
Bu meydān-ı muhabbetde olan da'vāya 'aşk olsun
- 2 Ne virsin 'aşk rāh içre iden egnüñ 'abā-püş
Cihān varını terk idüp düşen sivāya 'aşk olsun
- S37b 3 Firāk-ı yāru hasretle bu gün Mecnünveş cānā
Yalın ayak başı kabā gezen şahrāya 'aşk olsun

^{5b} nefes ola: nefesi ol Ü A₂

^{7b} "men arefe'n-nefse kad aref" (Nefsini bilen kişi şüphesiz Rabb'ini de bilir.) Bu hâdisin sâbit olmayıp mevzû olduğu belirtilir.

⁸ 8.-9. beyitler yalnız S'de var.

- 4 Yakup dāğ-ı derūnuñ sūz-ı 'aşk ile kebāb itmiş
Aña hergiz cemālūñ 'arż iden Leylāya 'aşk olsun
- 5 Gice gündüz olup mest-i müdāmī 'aşk-ı dilberle
İçenler dest-i sākīden tolu şahbāya 'aşk olsun
- A₁55b 6 Ser-ā-ser kuvvet-i kudsiyle hüküm iden bu 'ālemde
Taşarruf şāhibi kuṭb-ı cihān-ārāya 'aşk olsun
- 7 Senāyī himmeti alduk biz ancak zāt-ı dānādan
Hezār 'aşk-ı niyāz ile dil-i dānāya 'aşk olsun

-127- (A₁55a, Ü49a, A₂35b, S38a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Gelmişüm kālū-belāda 'arż olan imāna ben
Bu cihān bāğını geldüm şimdilik seyrāna ben
- 2 Zāhidā takvā-yı zūhdūñ gel bize 'arż eyleme
Haḳḳ'ı bilmeklige geldüm şüret-i insāna ben
- Ü49b 3 Tā ezelden cām-ı 'aşkı nūş idüp mest olmuşum
Na're-i yā-hū ile girdüm bu gün meydāna ben
- A₂36a 4 Şimdilik bir dilberūñ 'aşkıyla cevlan eyleyüp
Rāh-ı 'aşkında o yāruñ girmişüm devrāna ben
- 5 Nār ü bād ü āb u ḥākı ton düzüp giydüm hemān
Çar erkān ile yol buldum daḥi ol kāna ben
- 6 Ben didigüm benlige ta'n itmesün ehl-i kemāl
Anı daḥi virdüm anuñ varlığında ana ben
- 7 Şöyle bir abdālem 'aşkında Senāyī ben anuñ
Cüz'î küllī mahv idüp virdüm kamu cānāna ben

-128- (A₁58a, Ü49a, A₂38b, S38a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Āh o maḥbūbuñ firākı yakdı cānum kandasın
Hasretüñle gözlerümden akdı kanum kandasın
- 2 Rāh-ı 'aşkuñdan bu cānum tende iken dönmezüm
Hüblaruñ sultānı bī-gāne mekānum kandasın
- 3 Ben de bildüm gerçi maḥsūdum^{3a} olan maḥbūbı kim
Mülk-i hüsnüñ şāhibi gözden nihānum kandasın
- 4 Bu derūnum derdine dermān irişmez kimseden
Var ise sensin ṭabībüm her zamānum kandasın
- 5 Nār-ı 'aşkuñ hāne-i dilde yanar leyl ü nehār
İtmege bā'is olan āh-ı figānum kandasın
- 6 “Men eḥabbe şey'en” olmuşdur Senāyi'ye zikr^{6-a}
Rüz ü şeb ismi benüm vird-i zebānum kandasın

^{3a} maksūdum: maksūd S / maḥbūbı: maḥbūb S

^{2b} düşmān durur: düşmāndur A₁

^{6-a} “Men eḥabbe şey'en eksera min zikrihi” : Kim birşeyi çok severse onu çok anar. (İsmâil Aclünî, Keşfu'l-Hafâ ve Müzîlu'l-İlbâs, Beyrut, 1352, C.2, s. 222).

-129- (A₁56b, A₂36b, S38b)

Fā'ilatün Fā'ilātün Fā'ilün

Ü50a	1	H̄ile-i nefsüñ elinden el-amān
Her tarafından yol bulur virmez amān
S38b	2	Bir 'adū olmaz baña andan kavī
Öyle bir düşmān durur ^{2b} ol bed-gümān
A ₂ 37a	3	Sū'-i h̄āle yol bulamazsa eger
H̄üsn-i h̄ālüm 'arż ider dā'im hemān
	4	Cüz'ī tā'atle riyā itmek diler
'Arż-ı a'māl eyleyüp halka beyān
	5	Mūcibince h̄aşılı cennet umar
Havf idüp nār-ı cehennemden her ān
	6	Bilmez ol bed-hū ki cümle tā'atı
Bir nefes şükri degüldür bī-gümān
	7	Bir gün ac olsa taḥammül eylemez
Bī-edeblik eyleyüp kılar figān
	8	Tok olunca artırur ^{8a} h̄ilesini
Kendüni göstermek ister rāygān
	9	Dā'imā tevķir ü ta'zīm isteyüp
Rağbet itsün dir baña halk-ı cihān

^{2b} düşmān durur: düşmāndur A₁

^{8a} artırur: artdurur S

- 10 Belki^{10a} taḫrīr idemem biñde birin
Pes neler çekdüm elinden bir zamān
- Ü50b 11 Ey kerīm ü pādişāh-ı lā-yezāl
Senden irmezse kerem hālüm yamān
- 12 Bu Şenāyī bendeñe her rüz ü şeb
Eyle tevfiḳin refiḳ yā müste‘ān

-130- (A₁59a, A₂39b, S38b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- Ü50b 1 Zāhir oldı emr-i Ḥaḳḳ’ dan kāf u nūnuñ itdügin
İtmege kādir degül kimse o zātuñ^{1b} itdügin
- 2 Ḥaḳḳ idüp Mevlā ol öñdin nüh-felek ‘arz ü semā
Devre girdi ay ü gün gör bisütünda^{2b} itdügin
- 3 Baḥtiyār itdi kimine kimini şāh eyleyüp^{3a}
Bir gedā kıldı kimin gör baht-ı dūnuñ itdügin
- A₂40a 4 Cem’ olup da ḥaḳḳ-ı ‘ālem düşmān olsa idemez
Bir kişiye gerçi kim ‘aḳl-ı zebūnuñ itdügin
- 5 Bilmeyen aşşı ziyān kalem
‘Afv ider şāhib-şeri‘at ol cünūnuñ itdügin^{5b}

^{10a} belki: bil ki Ü

^{1b} o zātuñ S: onuñ

^{2b} bisütünda: bisütünüñ Ü A₂

^{3a} eyleyüp: eyledi Ü

^{5b} “itdügin” - Ü

- S39a 6 Neylesün bî-çāre 'aşık baht-i yār olmazsa^{6a} ger
Çekmege tākāt gelür mi mäh-rünüñ itdügin
- 7 Hāk'dur ancak fā'il-i mutlak Senāyî öyle bil
Şāh-ı 'ālem idemez şāhib-derünüñ itdügin

-131- (A₂58b, Ü50b, S39a)

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- A₂39b 1 Cihānı şanma sen^{1a} bākî degüldür fānî neylersin
Büzilür şüret ü nakşı kamu elvānı neylersin
- 2 Saña 'ibret yeter evvel bahārda zeyn olan ezhār
Devāmı var mıdur köhne bahāristānı neylersin
- 3 Biterse bir gül etrāfında hār eksük degül anuñ
Hāzān eyler o gül^{3b} sonra bu hāristānı neylersin
- 4 Şecerden mivedür maqşūd olan bāğ-ı leṭāfetde
Dıraht-ı muntehā olmuş tūtalum anı neylersin
- 5 Vücūduñ bir şecer güyā nedür hāşıl olan miveñ
Kırı eşcār ile bu bāğçe-i vīrānı neylersin
- Ü51a
A₂59a 6 Gel imdi bāğ-ı tevḥide ma'ārif güllerinden dir
Hākikat mivesi anda^{6b} biter kalanı neylersin
- 7 Senāyî de bu bāguñ bāğ-bānıdur^{7a} girem dirseñ
Kō zāhid münkir ü ḥod-bīn olan nā-dānı neylersin

^{6a} olmazsa: olmazsa S

^{1a} "sen"- S

^{6b} mivesi anda: mivesin ide S

^{7a} bāğ-bānıdur: bāğ-vānıdur S

-132- (A₁54b, Ü51a, A₂35b, S39a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Hāmdüli'llāh ol ğanī Sübhān'dan
İrüşüp lutf ü kerem Raḥmān'dan
- 2 Cezb idüp bir merd-i Hakk'ıñ himmeti'
Ders^{2b} okudum mekteb-i 'irfāndan
- 3 Rāh-ı 'aşkıñda Hudā'nuñ varlıgum
Maḥv idüp aldum haber cānāndan
- 4 Şöyle tahrir eyleyüp^{4a} geçmiş idüm
Cennet ile hūrī vü ğılmāndan
- 5 Şimdi meylüm anlara oldu yine
Va'd olmuşdur diyü Yezdān'dan
- S39b 6 Vuşlat-ı Hakk'a degül māni' bular^{6a}
Neyleyüm kaldum geri ihvāndan^{6b}
- 7 Pes tarikatda bularuñ sevgisi
Fikr olunsa şayılur 'isyāndan
- 8 Bu daḥi nefsüñ hevāsından gelür
Geçse Hakk'dan gayrı sevgi cāndan
- 9 Dünye vü 'uqbā murādın terk ider
Kāmil olup merd olan insāndan
- A₁55a 10 Bu Senāyī derd-mendi ey kerīm
Luṭf idüp kıl zümre-i merdāndan

^{2b} ders: dersin S / okudum: okıdum. ÜA₂^{4a} eyleyüp Ü: eyledüm^{6a} māni' bular: bular māni' S^{6b} neyleyüm: neyleyeyüm S / geri: giri SÜ / ihvāndan: yārāndan Ü

ḤARFÜ'L-VĀV

-133- (A₁60b, Ü58a, A₂40b, S41a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Hū durur 'ālemde cānā cānlaruñ cānānı hū
Hem kamu derd ehlinüñ dermānınuñ dermānı hū
- 2 Bir temāşāgāh-ı 'ālemdür başiret ehline
'Ayn-ı 'ibretle nazar kıl cümleñüñ seyrānı hū
- 3 Keşreti terk eyleyüp vaḥdet sarāyında olan
Ehl-i tevḥīdūñ ḥaḳīkatde ḳavī bürhānı hū
- 4 Tālib-i gevher iseñ deryā-yı vaḥdetden çıkar
Andadur dürr-i ma'ānī ma'rifet 'ummānı hū
- 5 Mekteb-i 'irfān içinde 'ārif-i bi'llāh olan
"Men 'arefe" sırrında taḥşil itdügi 'irfānı hū
- 6 Perde-i zulmetde ḳalmış kimi inkār eyledi
Ol ḥicābı ref' iden 'āşıklaruñ imānı hū
- 7 Sırr-ı hū nā-dāna keşf olmaz Şenāyī öyle bil
Evvelī hū āhirī hū cümleñüñ sulṭānı hū

-134- (A₁60b, A₂40b, S41a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- Ü53b
- 1 Ḥalka menfūr olduḳ ey dil^{1a} kibre mālikdür diyü
Bu vakār-ı kibr ile mālikdür diyü
 - 2 Yer bulaydum şaff-ı na'linde erenler meclisüñ
Bilmeyenler söyleşür tevkire mālikdür diyü

^{1a} dil:cān S

- 3 Zāhid-i ḥod-bīni gör kim ḥalkı men'irmek için
Ḥilekārī didi ol tezvīre mālīkdür diyü
- 4 Tālib-i dünyā olan maḫṣūdına irmek için
Geldiler ba'zıları teshīre mālīkdür diyü
- A₂41a 5 İmtihān için gelen dimiş ki ol cāhil kişi
Biz de zann itdük anı tefsīre mālīkdür diyü
- A₆1a 6 'Ākıl u dānā kıyās idüp dimişler ba'zılar
Zıll-ı taḫdīr ile ḥoş tedbīre mālīkdür diyü
- 7 Ḥāṭiruñ şormaz Senāyī kimseler aṣlā senüñ
Pes ne ḡam şimdi aña iksīre mālīkdür diyü

-135- (A₆1a, Ü53b, A₂41a)

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

- S41b 1 Qo bu efkārı bu nādānla gel^{1a} ülfeti qo
Ne bu^{1b} ḡam derd ü elem çekme göñül miḥneti qo
- 2 Hem-celīs olmadı bunlar ile erbāb-ı selef
Qaçup anlardan olar sen daḡi ünsiyyeti qo
- 3 Tūtalum ḥalk-ı cihān pāyına yüz süre gele
Şaḡın aldanma göñül āfet olan şöhreti qo
- 4 Kimisi tālib-i dünyā kimi de cennet umar
Ne belā başına bunlar ile cem'iyyeti qo
- 5 Kanı Allāh'ı diler 'āşık u şādık bul anı
Ne kadar miḥneti varsa çek anuñ rāḡatı qo ,

^{1a} "gel" - S

^{1b} "bu" - S

- Ü54a 6 Arayı Hakk'ı gelüp şıdk u hulûş üzre olan
Er olur tıfl iken ol cânı uyar gafleti ko
- 7 Minneti Hakk'a Senāyī idelüm şubh ü mesā
Şāh-ı 'ālem dahi olsa^{7b} sen aña minneti ko

-136- (A₁60a, Ü54a, A₂40a, S41b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Ey olanlar zıkr-i Hakk'ıñ münkiri
Hażrete nāzil olan Kur'an oku
- 2 Hakk hitāb itdi resūl-i emine^{2b}
Destine virdi senüñ bürhān oku
- 3 "Ve zekere'llāhe keşirān" didi Hakk^{3a}
Kıl muşaffā kalbūñi her ān oku
- 4 Nice yerde zikriyle emr eyledi
Var yüzünde muşhaf-ı Raḥmān oku
- 5 Tağ irādet zencirin gel boynuña
Mekteb-i 'irfāna gel 'irfān oku
- A₂40b 6 Ser-fürū it meclis-i merdāna gel
Cān içinde kıssa-i cānān oku

^{7b} 'ālem dahi olsa: cihān olsa dahi S

^{2b} emine A₁: ümmete

^{3a} 33. Ahzāb Sûresi, 21. âyet. "Allâh'ı çok zikredenler"

- A₁60b 7 Bu Şenāyī ‘āşık-ı bî-çāreden
Gel haber al^{7b} derdine dermān oku

ḤARFÜ’L-HĀ’
-137- (A₁65B, A₂45b, S42a)

Mef’ulü Mefā’ilü Mefā’ilü Feülün

- Ü55a 1 Ey lutf u kerem şāhibi iḥsān iden Allāh
Her demde kamu^{1b} dertlere dermān iden Allāh
- 2 Bir emr ile var eyledüñ ‘ālemde ne kim var
Tekvīn şıfatın zātına bürhān iden Allāh
- 3 Sevdügün için kendüñi bildürmeñi şāhā
Şol kenz-i^{3b} hafī gevherin insān iden Allāh
- S42b 4 İrgürdi kimin vaşlına şad eyledi her dem
A₁66a Fırkatde kodı kimini hayrān iden Allāh
- 5 Kimden kime var fā’ide ger sen dilemezseñ
Vāy ol kişinüñ hālını giryān iden Allāh
- 6 Cibrīl ile ta’līm idüp ol keşti-i Nūh’a
Kavmini helāk itmege tūfān iden Allāh
- 7 Nemrūd atıcaḡ Ḥazret-i İbrāhīm’i^{7a} nāra
Ol āteşi ol demde gülistān iden Allāh^{7b}
- 8 Hem Yūsuf’ı kıl eyledi hem çāha^{8a} da koydı
Tekrārına Mışr iline sultān iden Allāh

^{7b} gel haber al S: al haber gel

^{1b} “kamu” - S

^{3b} “kenz” - S

^{7a} Hazret’-i İbrahim’i: İbrāhīm hazretini S

^{7b} atıcaḡ: atacak A₁

^{8a} hem çāha: çāha S

- 9 Manşūrı çeken dāra senūñ 'aşķuñ idi hem
'Āşıkclarunuñ cānını kurbān iden Allāh
- 10 Taķdīrine Ḥaķķ' uñ nice tedbīr ideler kim
Tedbīri daḥı ḥaķķ idüp el'ān iden Allāh '
- 11 Eyleyen iden oldur anuñ müştereki yok
Her güne tecellīsini her ān iden Allāh
- 12 Yüz sürüp anuñ rāh-ı^{12a} vişālinde Senāyī
Bī-çāre senūñ derdine dermān iden Allāh

-138- (A₁56b, A₂44b, S42b)

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

(Fā'ilātün)

(Fā'ilün)

- Ü55b 1 Ma'nevī nefḥa-i şūrdan nefes al bir dem ola
Himmet-i merd-i Ḥudā sa'y ide gör her^{1b} dem ola
- 2 Feyz-i Ḥaķķ'dur saña ilkā olunan eyle kabūl
Sen de ol māye temevvūc iderek ola
- 3 Ğark ide cümle cihān varını cūşa gelicek
Göresin anda bu eşyā kaṭarāt-ı nem ola
- 4 Dükeli maḥv olıcaķ var olan 'ālemde hemān
Ne kalur fikr-i şaḥīḥ idebilen ebkem ola
- A₂45a 5 Bu meşel şöhret-yāb oldı diyen bilmez anı
Daḥı bilen dimez ol sırr-ı Ḥudā mübhem ola

^{12a} "rāh" - S

^{1b} "her" - S

- 6 Kim ola bu sühānı fehm iden āyā dir iseñ
Bunu böyle gören 'āşık sözüme mahrem ola
- S43a 7 Yürü var imdi Şenāyī dile hem-rāzuñ olup
Bir muşāhib idüñ 'ālemde ki gonce-fem ola
- 139- (A₁62b, Ü55b, A₂42a, S43a)
- Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün
- 1 Kadem başdum cihān içre ne zevk u ne şafālarla
Geçürdüm ba'zı evkātı ne cevri ü ne cefālarla
- 2 Tıflı iken beni elden ele gezdürdiler evvel
Ne 'izzetlerle beslenmiş idüm şirīn gıdālarla
- 3 Şabāvet 'āleminde eyledüm sıbyān ile ülfet^{3a}
Bile gezdüm yürüdüm dā'im ol ferah-fezālarla
- 4 Yigit oldum şanurdum kendümi 'ālemde ben^{4a} Rüstem
Bu vādīlerde de gezdüm . . . levendāne edālarda
- 5 Tağallüb eyledi şehvet karışdum nefsi-i emmāre
Kamu 'işyāna yüz tutdum uyup nefse hevālar la
- Ü57a 6 Nice sevdāya düş oldum mecāzī 'aşkla ben de
İderdüm āh ile vāhı^{6b} yürürdüm eşkıyālarla
- 7 Hidāyet irdi Mevlā'dan gelüp kendüme fikr itdüm
Hayflar geçti 'ömrüm bilmedüm ol bi-vefālarla

^{3a} S nüshasında şu şekildedir: Sabāvet vakti sıbyan ile eyledüm ülfet

^{4a} "ben"- S

^{6b} vāhı: zārı S

- 8 Nazar kıldı baña bir er gidüp benden bu hâletler
Göñül güşād bābı oldı görüsdüm dil-güşālarla
- 9 Alup telkīn idüp tevbe kamu 'işyānuma cānā
Teveccüh eyledüm Hakk'a yüzüm tutdum recālarla .
- 10 Erenler yoluna girdüm el aldum merd-i dānādan
İdüp ol derdime dermān nice dürlü^{10b} devālarla
- 11 Derūnı mahrem itdiler hakikat sırr-ı tevhide
Bî-küllî aşinā oldum hakikat aşinālarla
- 12 Geçürdiler beni benden özüm yoklukda var oldı
Senāyî hamd ü şükr olsun nice^{12b} yüz biñ senālarla

-140- (Ü56a, S43a)

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

A₂ 42b

A₇ 63a

- 1 Gel^{1a} ey cān bu tarikatda reh-i merdāna geldünse
Gerekdür saña ey 'āşık edeb erkāna geldünse
- 2 Tevāzu' kıl edeb^{2a} erkānla pīrūñ huzūrunda
Derūnuñda koma şekk ü^{2b} gümān imāna geldünse
- 3 Mürīd oldur murādı kendünün hiç olmaya aşı
Ta'allukdan berī olmak gerek 'üryāna geldünse
- 4 Düş Allāh 'aşkına leyl ü nehār ol 'aşkla sen de
Nedür bu derd içinde derdi bul dermāna geldünse
- 5 Tarikatdan murād ancak hakikat Hakk'ı bilmekdür
Bil evvel nefsini Hakk'ı tanı 'irfāna geldünse

^{10b} nice dürlü: niçe dürlü Ü

^{12b} nice: niçe Ü

^{1a} gel: göñül A₁ / "bu"- S

^{2a} edeb: idüp S

^{2b} şekk ü: şekki S

- Ü56b 6 Olagör^{6a} şüreti hem sîreti insân-ı dānādan
Bu insân sırrını bilmeklige insāna geldüñse
- 7 Senāyi şeş-cihet kaydından āzād ol ḥaḳīkatde
Ḥitāb-ı “len terāni”^{7b} sırrını iz’āna geldüñse

-141- (Ü56b, S43b)

Fā’ilātün Fā’ilātün Fā’ilātün Fā’ilün

A₂ 43b

- A₁ 64a 1 H^ı’āb-ı ğaflerde ḳalurdum dīde bīdār olmasa
Cān uyurdu ‘aşḳ-ı Mevlā’ dan ḥaberdār olmasa
- 2 ‘İllet-i cehl içre bīmār olduğum bilmez idüm
Himmet-i pīrümle bu dil-ḥaste tīmār olmasa
- 3 Bilemezsın sırr-ı tevḥīdūñ ḥaḳīkat ḥālını
Mürşidūñden saña^{3b} himmet senden ikrār olmasa
- 4 Nice bilür Ḥaḳḳı’ı kendi varlığın maḥv itmeyen
Āşinā-yı Ḥaḳḳ ile ma’mūr olup var olmasa
- 5 Kim ururdu dem bu ‘aşḳuñ na’rasından bir nefes
Her taraftan ‘āşıḳuñ gördüğü dīdār olmasa
- 6 Gūş ideydüñ zāhidā sen de en’l-Ḥaḳḳ na’rasın
Mübtelā-yı ‘aşḳla Manşūr-ı ber-dār olmasa
- 7 Cümle eşyā sırrla Ḥaḳḳ varlığından dem urur
Cān kulaḡuñ işidürdi sende inkār olmasa
- 8 ‘Āşık-ı şūrīde ‘aşḳıñ nidügin^{8a} bilmez idi
Dām-ı ‘aşḳ içre muḥabbetle giriftār olmasa

^{6a} olagör: olıgör ÜA₂

^{7b} “len terāni” 7. A’raf Sûresi, 143. Âyet.

^{3b} “saña” kelimesi yok. S

^{8a} nidügin: ne idüğini A₁

- 9 Bu Senāyī'den sū'āl iden bu 'aşkuñ sırrını
Şöyle bilsün ańlamaz tā mahrem-i yār olmasa

-142- (A₁63b, A₂43a, S43b)

Fā'ilātün Fā'ilātün: Fā'ilātün Fā'ilün

- Ü57a 1 Bezm-i haşşü-'l-haşşa dāhil ol ki yāruñ yār ola
Hem-celīs ol anlar ile şoĥbetüñ her-bār ola
- 2 Şatılur anda meta'-ı ma'rifet var sen de al
Mekteb-i 'irfān içinde mahfī bir bāzār ola^{2b}
- S44a 3 Gel haķīkat ehlinüñ ol cān ü dilden bendesi
Şıdkla teslim ol ancak kim^{3b} tamām ikrār ola
- 4 Olmaya hergiz murāduñ ihtiyārından geçüp
Maĥv idenler kendüñi Haķķ varlığında var ola
- 5 Olmayınca kişi kul Yūsuf gibi^{5a} bir şāha kim
Mısr dil tahtında sulţān olmayup nā-çār ola
- 6 Şūrete bakma Senāyī sīretinden al haber
Cān gözüñ aç şeş-cihetden gördüğüñ didār ola

-143- * (A₁63a, Ü57a, A₂42b, S44a)

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Senüñ 'aşkuñla 'aşıklar döner meydānı hū ile
Şehā derd-i firākuñla ider devrānı hū ile

^{2b} "bir" - S / "bāzār" kelimesi metinde "pāzār" biçiminde yazılmıştır.

^{3b} "kim"- S

^{5a} kul Yūsuf gibi: Yūsuf gibi kul S

* Mısra sonlarındaki "ile" kelimeleri S'de "bile" Ü, A₂'de "-yile" biçimindedir.

- 2 Yanar leyl ü nehār anlar bu ‘aşkuñ āteşi içre
Ciger biryān^{2b} ider dā‘im bular cevlanı hū ile
- 3 Nice şūrīde ‘āşıklar senūñ ‘aşkun şafāsıyla
Yitürmiş kendüni bilmez arar ol kāmı hū ile
- 4 Vücūdın vecd alup kendini bırakmış baħr-ı tevħīde
Hevā-yı ‘aşkla āħir bulur ‘ummānı hū ile
- 5 Şunarsa sāķī-i ħāzret şarāb-ı vaħdeti bir kez
Alup nūş eyleyince nūr olur imānı hū ile
- 6 Kāmu eşyāda hū sırrına taħşīl eyler ‘irfānı
Senāyī nūr olur zūlmet ider seyrānı hū ile

-144- (A₁62a, A₂ 41b S44a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- Ü57b 1 Ey göñül tut pendümi insāna karşı söyleme
Kendüni bilmez var ol nā-dāna^{1b} karşı söyleme
- 2 Güft ü gūsundan cihānuñ fāriğ ü āzāde ol^{2a}
Her kelāmı diñleyüp efsāne karşı söyleme
- 3 Gir bu^{3a} bāğ-ı vaħdete eyle temāşā ser-te-ser
Bir nazar kıl var mı gör bi-gāne karşı söyleme
- A₂ 42a 4 Cem‘ idüp^{4a} ‘āşıkların ħüsn-i cemalin ‘arż iden
Mısr ilinde Yūsuf-ı Ken‘ān’a karşı söyleme

^{2b} “biryān” kelimesi metinde “püryān” şeklinde yazılmıştır.

^{1b} nā-dāna: hayvāna S

^{2a} ol āzāde - S

^{3a} “bu” - S

^{4a} idüp: iden A₁

- S44b
A₁62b
- 5 Meclis-i ağıyār u yāri fark ider ol rūz ü şeb
olduğuñ her yerde var mihmāna karşı söyleme
- 6 Zümre-i merdān dil-i beyt-i Hudā' dur bilmiş ol^{6a}
Yol bulup gir^{6b} mekteb-i 'irfāna karşı söyleme
- 7 Kimse senden sen daħi hiç kimseden incinme gel
Ey Senāyī hāşılı bir cāna karşı söyleme

-145- (Ü58a, S44b)

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

A₂46a

- A₁67a
- 1 Dilā yārāna 'ālemde nedür keşret 'ayān eyle
Gehī 'āşıklara esrār-ı vahdetden beyān eyle
- 2 Ve-lākin keşf-i rāz itme şaķın nā-dāna ey cānā
Degül esrārın añlardan velī kendün nihān eyle
- 3 Gel imdi diñle tevḥīdi nedür 'ālemde bu keşret
Ḳamunuñ gevher-i aşı nedendür bir nişān eyle
- 4 Degül mi çār 'anāşırdan ne kim var ise mevcūdāt
Bul andan olmaya bir ten var anda āşıyan eyle
- 5 Hevāya gark olup eşyā nitekim māhī deryāya
Yok andan ḥālī^{5b} hiç bir cā var ansız bir mekān eyle
- S45a
- 6 Ḥayātı bir şudan baḥş eyledi Ḥaḳḳ cümle eşyāya
Gerekse biñ reh^{6b} ırmağ idüp ābı revān eyle

^{6a} A nüshasında şu şekildedir: Zümre-i merd-i Hudā' dur dil-i beyt bilmiş ol

^{6b} gir: girmiş ol S

^{5b} hālī: gayrı S/ "bir" - S / "eyle" - Ü

^{6b} biñ reh: biñde S/Abı: anı S/"eyle" - Ü

- 7 Kāmunı hākla merzūk idüp şemsi cihān içre^{7a}
Mürebbī eyledi Mevlā var andan bir iz'ān eyle
- 8 Hudā esrār-ı tevḥīdi bu eẓdād içre cem'itdi
Şenāyī neylerüz āfākı enfüsden beyān eyle

-146-* (A₁61b)

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün

- A₂41b 1 Hudā luṭf eyleyüp bu ben gedāya
Düşürmedi bu gönlüm mā-sivāya
- 2 Ki bir sultān-ı 'ālem bendesiyken
Bizi şāh itdi iklīm-i 'alāya
- 3 İmām oldum "feinnemā tevellev"
Namāzuñ kılmağa çün muktedāya
- 4 İdenler bize ancak iktidāyı
Uyup^{4b} Hakk'a gider rāh-ı Hudā'ya
- 5 Kānı var mı bir 'āşık bu namāzı^{5a}
Cemā'atle ola kādir edāya
- 6 Başiret şāhibi iseñ cihānda
Nazar kıl şeş-cihetden māverāya

^{7a} içre: ara S 3a "tevellev feinnemā" 2. Bakara Sûresi, 137. âyet.

* Bu gazelden itibaren "harfî'n-nefy" bölünümüne kadar olan gazeller yalnız A₁ ve A₂ 'de var.

^{4b} uyup: olup A₁

^{5a} namāzı: namāzuñ A₁

- 7 Bu nuṭḡı cān ḡulaḡuñ diñlediye
 Senāyī' den saña olsun hedāyā

-147- (A₁64a)

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

- A₂44a 1 Bend oldı gönül bir şeh-i hūbān-ı cihāna
 Bir mişli dahı yokdur o hūsnünde yegāne

- 2 Pūşide niḡāb eylemiş ol hūsn-i cemālūñ
 Bi'llāhi gelür görse eger kāfir imāna

- 3 Cānāna didüm vaşluña tālib olan 'āşık
 Nitmek gerek 'aşḡuñda şehā çāre aña ne

- 4 Dil hasteligin 'arz idicek ol şeh-i hūbān
 Bir leb vireyüm em didi ol haste dilāna

- 5 Bezl itdüm anı oldı lebüm 'āleme şāyi'
 Heft-ād ü dü milletde olan cümle līsāna

- A₁64b 6 Gel āb-ı hayvān ister iseñ iç bu lebümden
 'Āşık sañ eger hoşca tut alduḡda dehāna
- 7 Dem çekdüm alup aḡzıma çünki leb-i yāri
 Gel cānum efendüm diyü emdüm ḡana ḡana
- 8 Cān naḡdı anuñ virmege vaşlında Senāyī
 Lāyık olur elbette bu esrārı duyāna

-148- (A₁64b, A₂44b)

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Hāḡiḡat ehli 'indinde degüldür söylenen başḡa
 Ma'ārif şohbetinde güftü gū olmaz sühan başḡa

- 2 Ḵamusı bir nefesden nuṭṭı ider hem çeşm-i^{2a} vāḥı̃ddür
Ne kim var ise ‘ālemdede bu keşret görinen başka
- 3 Degül mi çār ‘anāşırdan vüçüdü cümle maḥlūḳuñ
Nice dırsın bularuñ her birine cism ü ten başka
- A₁65a 4 Bir ādeme cemı̃’ a’zā ile ādem demez misin
Dinür mi hiç vüçüduñdan degül kaş göz dehen başka
- 5 Merātıbcı bu ḥaḳḳuñ her biri bir ḥızmıte yakın
Zuhūr iden mazāḥırdede hezārān anda fenn başka
- 6 Ḵamunuñ gevher-i aşı ḥaḳı̃ḳat birdür ey cānā
Bu keşret ‘ayn-ı vahdetdür şaḳın gel dime sen başka
- 7 Bu sen ben didüğüñ şırk-i ḥafı̃dür öyle bil anı
Vüçüduñ aradan maḥv eyleyen dimez o ben başka
- 8 Şenāyı̃ ehl-i tevḥı̃düñ bu pendin güş iden ‘aşıḳ
Ḵabül eylerse cān u dil dimez ben başka sen başka

-149- (A₁65a, A₂45a)

Fā’ilātün Fā’ilātün Fā’ilātün Fā’ilün

- 1 Kendüñe maḥşūş mı ancak bu senüñ ‘ırfān dede
Kimse yok ‘ındinde ‘ārif buluna bir cān dede
- A₁65b 2 Vardığüñ meclısdede bezl-i ma’rifet itmekdesüñ
Bilmem āyā kimden alduñ katı çok iḥsān dede
- 3 Şoḥbetinde nuṭṭı-ı pı̃rüm diyü bürḥān iderek
Merd-i Ḥaḳḳ’a iftirālar itdüğüñ bühtān dede
- 4 Göz süzüp āgāz idersüñ ‘ārifāne şoḥbet
Kaḳıyup ḥışm ile gāḥı̃ sözleri nādān dede

^{2a} çeşm: cism A₁

- 5 Gerçi sözüm yok libās-ı fahrına her vechle
Cübbe vü destârı uygun habbesi mercân dede
- 6 Babasız âdem gibi dünyāya itdũñ nev-zuhūr
Senden evvel gelmemiş mi ‘āleme insān dede
- 7 Cümle senden mi bu ‘irfān bahş olupdur ‘āleme
Savırcağ bir cānsın ögreñ var edeb erkān dede
- 8 Ben dimem halk şöyle dir kim hiledür kārı hemān
Celb-i dünyā içün ancak soyunan^{8b} ‘uryān dede
- 9 Kendũñe hem gayruya^{9a} dell olmağa olma sebep
Var ise ‘irfānuñ eyle sözlerüm iz‘ān dede
- 10 Varlığından geç bu nūr-ı Hakk’ı kimlerdür bilen
Zirā anlar her biri bir gūşede pinhān dede
- 11 Görebilseñ merd-i Hakk’ı pāyına yüz sürmege
Kanda kaldı idelüm da‘vāyı biz hey cān dede
- A₂ 45b 12 Bu Senāyi kem-ter ednā imtiḥāndan geçmişüm
Neyler ‘āşık biz gedāya okuyup meydān dede

-150-* (A₁ 68a, A₂ 47a)

Mefūlū. Mefā‘ilūn Mefā‘ilūn Fe‘ulūn

- 1 ‘Azm eyleyeli gerçi dilā meslek-i ‘aşka
Yok bir maḥall ārām idecek münfekk-i ‘aşka
- 2 Yek ḥaṭve başanlar reh-i ‘aşk içre hezārān
Uğrar yolu elbette anuñ mühlik-i ‘aşka

^{8b} soyunan: soyan A₁

^{9a} gayruya: gayrıya A₁

- 3 Āvāre gerekmez dil-i şeydā reh-i ‘aşkdan
Ger sīne ḳazā ḳavsına nāvek-i ‘aşka
- 4 ‘Akl aşsı bu rāh içre ḳadem başmadı z̄irā
‘Āşıklar anı almadılar dernek-i ‘aşka
- 5 ‘Aşk ehlinüñ esrük olur abdālī Senāyī
‘Aşk olsun olan cūr‘a-keş-i sālīk-i ‘aşka

HARFÜ’N-NEFY *
-151- (A₁5b, S45a)

Mefā’ilün Mefā’ilün Mefā’ilün Mefā’ilün

A₂ 47b

Ü58b

- 1 Metā’-ı ma’rifet kenzi açıkdur şimdi de hālā
Bu bāzār-ı^{1b} muhabbetde ḳanı bir t̄alib-i kālā
- 2 Ḥarīdārı bulunmaz biñde bir t̄alib olanlar da
Gezer beyhūde bāzārı^{2b} ne gördüñ dirseler dir lā

A₁6a

- 3 T̄ılısm itmişler ol kenze ki sende olan inkārı
Odur çirkīn görüp ḥavf itdügüñ şüretleri bālā
- 4 Senüñ bildüklerindür ol t̄ılısmı bend iden anda
Buhūr idüp yakarsañ nār-ı ‘aşka feth olur illā
- 5 Açılmaz gayrı bir kapu ki yol yokdur vara andan
Kamu t̄alib olanlara bu yoldur cümleden evlā

* A₂’de bu gazelin bulunduğu sayfada üzerleri çizilmiş bir dörtlükle “Rāmiz Beg” adlı bir kişiye ait olan yedi beyitlik bir gazel vardır.

* Başlık: Ü.

^{1b} “bāzār” kelimesi metinde “pāzār” şeklinde yazılmıştır.

^{2b} “bāzār” kelimesi metinde “pāzār” şeklinde yazılmıştır.

- 6 Dile tevḥīdī vird ile tılsımın bozmağa kenzüñ^{6a}
Ḥalīlāsā zuhūr ide ki senden de yed-i tūlā
- 7 Yire efkār-ı eşnāmı urup var perişān it
Ki feth ola saña ol kenz içinde maḳşad-ı vālā
- 8 Girilmez tā bozulmazsa tılsımı öyle bil kenzüñ^{8a}
Hemān imdād ide^{8b} ancak Şenāyi Ḥazret-i Mevlā

ḤARFÜ'L-YĀ'

-152- (Ü59a, A₂ 50a, S45b)

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- A₁72b 1 Vücūduñ^{1a} muşḥafından feth idenler her mu'ammāyı
Bilür ol "'alleme'l-esmā"^{1b} rumūzundan müsemmāyı
- 2 Ḥaḳīḳat ehlidür anlar bu keşretde idüp vaḥdet
Ne ismüñ mazḥarıdır seyr ider 'ālemde eşyāyı
- Ü59b 3 Olardur kāmīl ü dānā başiret şāḥibi bīnā
Cemāl-i yāri her yüzden ider anlar temāşāyı
- 4 Olara kec baḳanlara güler yüzle baḳup anlar
Ḳamu ḥalk-ı cihānı bir görür ednā vü a'lāyı^{4b}
- 5 Olaruñ destine virdi niḳām-ı 'ālemi Mevlā
Nigehbān itdi anlara ḳomadı ḥālī bir cāyı
- 6 Olar Ḥaḳḳ fi'line ālāt olup bu kā'ināt içre
O yüzden işlenür dā'im gör imdi emr-i^{6b} Mevlā'yı

^{6a} bozmağa kenzüñ: kenzüñ bendüñ S

^{8a} öyle bil kenzüñ: dest-i kudretle A₁

^{8b} "ide" - S

^{1a} vücūduñ S: vücūdı

^{1b} "alleme Ādeme'l-esmā" 2. Bakara Sûresi, 31. Âyet. "Adem'e bütün isimleri ta'līm eyledi."

^{4b} ednā vü alāyı: a'lā vü ednāyı S

^{6b} "emr" -S

- S46a 7 Nice derd ehline dermān irür anlardan elbette
Ki z̄irā Ḥaḳḳ olara virdi her^{7b} derd için devāyı
- 8 Dil-i vīrāneler ma‘mūr idüp anlaruñ enfāsı
Dem-i ‘İsā gibi ihyā iderler ḳalb-i mevtāyı
- 9 Makām-ı Hızır’a irmişler nice bī-ḳāreyye imdād
İder anlar da sırrla gezüp ḳara vü deryāyı
- A₂ 50b 10 Olar şüretde zāhirdür velākin degme kes görmez^{10a}
Meger binā vü dānādan ola bilenler ‘anḳāyı
- 11 Olaruñ ḥālī vaşf olmaz taḥalluḳdur bi-ḥulḳu’llāh
Hemān himmetleri ḥāzır ola idüp temennāyı
- 12 Niyāz-mendin^{12a} olup her dem recāmuz bu durur Ḥaḳḳ’dan
İde anlara dāḥil bu Senāyī kem-ter ednāyı

-153- (A₁73b, Ü59b, A₂51a, S46a)

Fā’lātün Fā’ilātün Fā’ilātün Fā’ilün

- 1 Mekteb-i ‘irfāna geldüñ ehl-i imān ol yūri
‘Ārif-i bi’llāh olup kendin^{1b} bilür cān ol yūri
- 2 Cümle eşyā çār ‘anāşırdan vücūda^{2a} geldi çün
Ādem iseñ fehm idüp bir kāmīl insān ol yūri^{2b}
- Ü60a 3 Ehl-i tevḥīd ol ḥaḳīḳat ḳālını ḥāl eyle gel
Cevher-i āşlın dilersen ḥāke yek-sān ol yūri

^{7b} “her” - S

^{10a} görmez: bilmez A₁ A₂

^{12a} niyāz-mendin S:niyāz-mend

^{1b} “kendin” kelimeyi yok. S

^{2a} vücūda: vücūdı A₁

^{2b} “yūri” - Ü

- 4 Bād-ı vahdetden alur her cān gıdāyı her nefes
Şanma sen bādı hevādur şāhib- ‘irfān ol yūri^{4b}
- 5 Pūte-i ‘aşk içre cānā yan muḥabbet nārına
Nūr-ı zāta mazḥar ol hūrşid-i tābān ol yūri
- 6 Gördüğün her kaṭre zerrāt-ı cihānuñ keşreti
Baḥr-ı zātuñ mevcı bil deryā-yı ‘ummān ol yūri
- 7 Bilmek evveldür Şenāyī görmek andan soñradur
Olmaḳ isterseñ ḥaḳıḳat içre sultān ol yūri

-154- (A₁70b, Ü60a, A₂48b, S46a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Ḥalvet itdüm ḥāne-i dilde tarīḳum Celvetī
Vahdet itdüm keşret içinde refīḳum Celvetī
- A₁71a 2 Sırr-ı “ev ednā”ya irdüm fark olunmaz menzili
“Ḳabe kavseyn”ün rumūzunda ferīḳum Celvetī^{2a,2b}
- S46b 3 Zāhir oldı sırr-ı “nahnu’l-āḥirüne’s-sābıḳūn”
Silsilemde zeyl olup ben de lāhıḳum Celvetī
- 4 Ḥalvetī vü Celvetī her biri bir bāguñ gūli
Görünen fer‘idür aşlında Celvetī
- 5 Ḥazret-i Zātī Hüdāyi sırrına mazḥar olup
Görünen ol deryā-yı ‘irfānda ‘amīḳum Celvetī

^{4b} “yūri” - Ü

^{2a,2b} “kabe kavseyni ev ednā” 53. Necm Sûresi, 9. âyet “bir yayın iki köşesi arasındaki mesafeden daha yakın”

- 6 Bu Şenāyī cümleden ednādur ammā gerçi kim
Baħr-ı tevḥīde ḥaḳīkatde ġarīkum^{6b} Celvetī

-155 (A₁68b, A₂48a, S46b)

Mefā'ılün Mefā'ılün Fe'ülün

Ü60b

- 1 Bi-ḥamdi'llāh tecellī-i İlähī
Zuhūr eyler gönülde gāhī gāhī
- 2 Füyūzāt-ı İlähīdür ḥaḳīkat
Zuhūr iden gönülde cilvegāhı
- 3 Gönül şehri mu'azzāmdur kamudan
Ḥaber virdi iki 'ālem-penāhı
- 4 Semāvāt ü zemīne sığmaz iken
Gönüldedür Hudā'nuñ tahtgāhı
- 5 Vücūd iqlīmine ḥükm iden oldur
Kuruldan bu gönülde bārgāhı
- 6 Muṭi' oldı añā yār ile aġyār
Yürür şimden gerü fermān-ı şāhī
- 7 Kamu āfākı enfüs içre gördüm
Tulū'idince gönülüm şems ü māhı
- 8 Şenāyī varlığın maḥv itdi cümle
Zuhūr iden vürūdāt-ı İlähī

^{6b} hakikatde ġarīkum: ġarīkum hakikatde S

-156- (A₁74a, Ü60b, A₂51b, S46b)

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

- 1 Her kim ki gelüp şıdqla bir hem-deme uydı
Rāst oldu yolu sırr-ı Hakk'a mahreme uydı
- 2 Bilenler o merdān-ı^{2a} Hakk'ı vāriş-i ādem
Kendi de aña vāriş olup ādeme uydı
- 3 Bir ehl-i dilüñ göñlin alan tālīb-i şādık
Teslīm idüp ol kendüsini^{3b} bir deme uydı
- S47a
A₁74b 4 Erbāb-ı kemālūñ sözini añladuñ ise
Bil ehl-i haqīkatde olan dem deme uydı
- Ü61a 5 Nā-puhtelerūñ pendini gūş eyleyen^{5a} 'āşık
Bilsün ki o bir kendi gibi serseme uydı
- 6 'Aqlınca gezüp kendi hevāsında olanlar
Yañıldı yolu gitti o bilmem kime uydı
- 7 Şorarsañ eger hālümüzi şimdi Senāyī
Tevhīdi duyaldan beri bu dil feme uydı

-157- (A₁73a, Ü61b, A₂50b, S47b)

Müfte'ilün Müfte'ilün Müfte'ilün Müfte'ilün

- 1 Göñülde kılduğ halveti biz Celveti'yüz Celveti
Keşretde itdük vahdeti biz Celveti'yüz Celveti
- 2 Şüretümüz halk iledür şiretümüz Hakk iledür
Ahsen-i ahlāk iledür biz Celveti'yüz Celveti

^{2a} merdān: merd S / ādem: oldu S

^{3b} kendüsini: kendini S

^{5a} eyleyen: iden S

- 3 Hâzret-i habîb-i Hudâ 'aşkına kılduğ cân fedâ
Pîr ü civân mîr ü gedâ biz Celvetî'yüz Celvetî
- A₂51a 4 Fakr ile fahr eyleyeli pâk eyledük beyt-i dili
Maḥrem-i esrâr-ı 'Alî biz Celvetî'yüz Celvetî
- Ü62a 5 Hakk mezhebi mezhebümüz merd-i cihân her birimiz
Bu yolda geldi pîrimüz biz Celvetî'yüz Celvetî
- 6 Temyîz idüp 'irfânumuz hakikatde her cânumuz
Edebledür erkânumuz biz Celvetî'yüz Celvetî
- A₁73b 7 Mekteb-i 'irfân bizdedür mürde dile cân bizdedür
Esrâr-ı nihân bizdedür biz Celvetî'yüz Celvetî
- 8 Şenâî de anlar ile rāh-ı muḥabbetde bile
'Aşk ile gel gir bu yola biz Celvetî'yüz Celvetî

-158- (A₁71a, Ü62b, S48a)

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün

- A₂49a 1 Aç cân^{1a} gözünü 'aşık-ı şeydâ gör o yâri
Fark eyleme tevḥîde gel aḡyâr ile yâri
- 2 Fikr eyle Hak'un varlığı her zerrede mevcûd
Bil cümleden arıdur ol cümleye sârî
- 3 Her kanda nazar kılsa muvaḥḥad göre didâr
Gönlünde anuñ kalmadı bir zerre gubârı
- 4 Her kim bu maḳâm içre bu cem'e irişince
Aḡyârıdur ol daḡi ebrârı vü şat tārı

^{1a} "cân" - S

- S48b 5 Lākin bu maḥal kendüñi ilhāda düşürme
Gel bundan öte fark idegör var ile varı
- 6 “El-cem‘u bilā-tefriḳatin zındıḳatün” dir^{6a}
Ol şîr-i Hudā cümle velinüñ o^{6b} kibārı
- Ü63a 7 Güş eyle bu nuṭḳı ne dir ol merd-i sühān-dān
Cem‘ içre olan fırka gel añla bu güftarı
- 8 Gel sen de Senāyî seni gör ḥāl-i muvaḥḥad
Ḳāl ile bilinmez meger ilhām ide Bārî

-159- (A₁74b, Üş63a, S48b)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- A₂52a 1 Gelüp mäh-ı muḥarrem ğam derūnumda yakup dāğı
Bu mātem sīneme çekdi ki gūyā tāze bir dāğı
- 2 Bu ol gündür ki ey mü‘min gözünde kanlı yaş aḳsun
Figān ü zār idüp ağla dilerseñ Ḥaḳḳ‘dan uçmağı
- 3 Bu günlerde şehīd-i Kerbelā aḥvālını fıkr it
Ser-encāmı bilürken ol rızāda başdı ayağı
- 4 Dilerseñ ceddi sultānuñ şefā‘at lāyık olmaḳ
Dilerseñ şāh-ı merdānuñ yedinden Kevşer ırmağı
- 5 Yezīd‘e eyle gel la‘net o kavm-i bī-rahm u bi-dīn
Şehīd itdiler ol Şah Hüseyin‘i ‘asker-i bāğī
- 6 Düşünce ol dem-i pāki zemīne zelzele düşdi
Gelüp cūşa figān itdi cihānuñ taş ile tāğı

^{6a} (Seyr ü sülūktaki) cem‘ (makamından) fark makamına çıkılmaması zındıklıktır / sapıklıktır. Bu, tasavvufi bir kuraldır.

^{6b} “o” - S

- 7 İlāhī bu Senāyī'nūñ sögündürme çerāgını^{7a}
Bī-ḥaḳḳın eb ü ecdādı^{7b} o mazlūmuñ yüzi ağı

-160- (A₁73b, Ü63a, A₂53a, S48b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Ey gönül aldanma dünyā mekrine gelzen gibi
Ne kadar çoğ olsa 'ömrüñ sağışı erzen gibi
- 2 'Ākıbet bu çarḥ-ı gerdün azukun da ögüdür
Dāne-i 'ömrüñ döşenmiş senüñ degirmen gibi
- Ü63b 3 Pes neler geldi cihāna ḥükm idüp şāh oldılar
Yā nice oldı gör buları Ḥüsrev ü Behmen gibi
- 4 Virmedi rāḥat bulara kayd-ı dünyā bir nefes
'Ākıbet şundı ecel cāmın felek düşmen gibi^{4b}
- S46a 5 Kendi şoyundı libās-ı devletin 'uryān olup
A₁74a İftihār ile giyindi gayrısı cevşen gibi
- 6 Tār-mār oldı ḵamu aḥbāb ü etbā'ı hemān
Yā nice oldı yüz sürenler pāyine^{6b} dāmen gibi^{6b}
- 7 Hāşılı gitdi yerinde yeller eser şimdilik
Müflisüñ borçlusı yağmā itdügi ḥarmen gibi^{7b}
- 8 Eylemez kaṭ'en muḥabbet mā-sivāya bir nefes
Ey Senāyī bu cihānda merd olan er zen gibi

^{7a} çerāgını: ocağını S

^{7b} ecdādı: ceddi hem S

^{4b} "gibi" - S

^{6b} vezne göre bir hece fazladır.

^{7b} "gibi" - S

-161- (Ü63b, A₂ 49a, S49a)

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

- A₁71b 1 Şarāb-ı 'aşkı nūş itdüm unuttum ders-i fetvāyı
O dem mestānelik içre yañıldum zühd ü takvāyı
- 2 Göñül bir dil-bere düş oldı kim bī-mişl bī-hem-tā
Nazīrin görmedüm bunca zaman arayı arayı
- 3 Alup 'aqlum beni Mecnūnveş şeydā kırup āhir
Ki her kanda nazār kıldumsa gördüm rû-yı Leylāyı
- 4 Yazup göñlümde maḥbūbuñ muḥabbet-nāmesin şimdi
Şanasın kendüsi çekdi ciger kanumla tuğrāyı
- 5 Baña emr eyledi şāhum ki benden gayrısın sevmek
Yāḥūd meydān-ı 'aşkımda şakın itme bu da'vāyı
- 6 Bu 'aşkuñ āteşi yakdı kamu maḥv eyledi^{6a} varum
Geçürdi ad ü şanumdan degül kim gayra sevdāyı

A₂ 49b

- Ü64a 7 Cihanuñ güft ü gūsından Senāyī fārig ol sen de
Vişāl-i yār içün terk itdiler dünyā vü 'uqbāyı

-162- (A₁71b, Ü64a, A₂ 49b, S49a)

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

- 1 Kani bir yār-ı şadık hem-dem ister göñlümüz şimdi
Derūnum derdine cānā em ister göñlümüz şimdi

^{6a} eyledi: itdi hep S

- 2 Enīsüm ola bir 'āşık ki yanmış āteş-i 'aşka
Muḥabbetle derūnı pür-gam ister gönlümüz şimdi
- 3 Bu cām-ı 'aşkı şunduḳça alup nūş ide bir demde
Ḳurup hem meclis-i cāmı Cem ister gönlümüz şimdi
- 4 Cemāl-i āfitābāsā toḡup bir dil-ber-i ra'nā
Ḥicābuñ ref idüp def-i gam ister gönlümüz şimdi^{4b}
- S49b 5 Bu bezm-i dil-güşā içre vişāliyle o maḥbübūñ
Müşerref olmaḡa maḥfī dem ister gönlümüz şimdi
- 6 Nihānī kışşalar bir bir bu keyfiyyetle söylense⁶
Ve-lākin keşf-i rāza maḥrem ister gönlümüz şimdi
- 7 Netīce cümleden geçdi mey ü maḥbūbı terk itmez^{7a}
Senāyī ḥāşılı gonce-fem ister gönlümüz şimdi
- 163- (Ü64a, A₂ 50b, S49b)**
- Müfte'ilün Müfte'ilün Müfte'ilün Müfte'ilün
- A₁73a 1 Mest-i müddām-ı 'aşk olup cām-ı şafā nūş ideli
Olmadı yār 'aḡlumuz ol mey bizi ser-ḡoş ideli
- 2 Na'ra-i yāhūmuz irür 'arş-ı mu'allāya bu gün
Dem-be-dem ol vaḡdetiyem mevce gelüp cūş ideli
- 3 Ḳalmadı ārām u şabr bizde bu 'aşka düşicek
Muḡbir-i şādıḡdan alup dost ḡaberin ḡūş ideli

^{4b} "şimdi" kelimesi yok. Ü

⁶ Bu beyit S'de yok.

^{7a} "geçdi"-S

- Ü64b 4 Sem'-i kabûl eyledüñ ol 'ilm-i haḳīkat güherin^{4a}
Cân kulağına bu dürr ü cevheri mengüş ideli
- 5 Fārigü āzāde olup terk ü kabā-yı faḳr ile
Fahr iderüz kendümüzi şimdi 'abā-püş ideli
- 6 'Arz-ı cemāl eyledi bir dilber alup 'aḳlumuzu
Rāh-ı muḥabbette bu sevdāya bizi düş ideli
- 7 Kendümüzi fark idemez olduk ebed aşşı ziyān
Maḥv idüp ol ḥayret-i rü'yet bizi ḥāmūş ideli^{7b}
- 8 Gāhī gelüp kendümüze biz de Senāyī ne ola
Terk idüp ālāyış-i dünyāyı ferāmuş ideli

-164- (Ü65a, A₂ 48a, S50a)

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün

- A₁69a 1 Muḥabbetdür bu dünyānuñ esāsı
Muḥabbet üzre kurulmuş bināsı
- 2 Cenāb-ı Ḥaḳḳ buyurdi "küntü kenzen"^{2a}
"Fe aḥbebtu en-u'rafa" rızāsı^{2b}
- Ü65b 3 Niye geldüñ bilür misin cihāna
Seni aldamasun nefsüñ hevāsı
- 4 Yaratdı ins ü cinni Ḥaḳḳ te'ālā
Ḳamu 'irfān için bu cümle nāsı

^{4a} güherin: gevherin S

^{7b} "ideli" - Ü

^{2a} "küntü kenzen mahfiyen" "Gizli bir hazine idim." Bu hadisin peygamber sözü olmadığı, senedinin bulunmadığı fakat zayıf da olmadığı belirtilir. Tasavvufta meşhur bir sözdür.

^{2b} "Kentü kenzen mahfiyyen fe-ahbebtu en-u'rafa fe-halaktu halkā" : Ben gizli bir hazine idim, bilinmek istedim ve mahlukatı yarattım. (İsmâil Aclûnî, Keşfu'l-Hafa ve Müzîlu'l-İlbâs, Beyrut, 1352, C.2, s.132).

- 5 Gelüp bu 'āleme mülk-i beḳādan
Giyüp çār 'anāşırdan libāsı
- S50b 6 Unutduñ mı beḳā mülkini cānā
Nedür ma'nāda rūḥānī şafāsı
- 7 Bu mi'rāc-ı ma'ānīdür ḥaḳḳat
İder dā'im bunı Ḥaḳḳ evliyāsı
- 8 Saña mürşid gerek bu yolda görkim
Olup Cibril Resül'ün reh-nümāsı
- 9 Bu sırrı fehmi iden gerçek velīdür
Şenāyi gayrıya itme kıyāsı

-165- * (A₁76a, Ü65b, S50b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- A₂ 53a 1 Ḥaḳḳ gözüyle Ḥaḳḳ durur gören Ḥaḳḳ'ı
Kendüni bilendür anlar ey
- 2 Batılı görmez baḳan ol göz ile
Ehl-i tevḥīd oldı anlar
- 3 Ger dilerseñ bilmege kendüzüñi
Mekteb-i 'irfāna gel anda okı
- 4 Zülmet-i cehl içre kalma 'āḳıl ol
Kendüñi bilmezden olma gel şaḳī
- 5 Bilmeyen deryā-yı vaḥdet yolların
Kaldı girdāb-ı^{5b} ğam içre zevraḳı

^{5b} girdāb-ı ğam içre: girdāb içre ğam S

* A₂ 'de buradaki 3. beyit 4. beyit 6., 5. beyit 3., 6. beyit 5. beyit olarak sıralanmıştır

Ü66a

A₁76b

- 6 Tā fenā-ender-fenā olmayacak
Bilmez ol bekāda rāz-ı muğlakı
- 7 Kurtulan kayd-ı 'alā'ıqden hemān
Ol Şenāyī bildi zāt-ı muṭlakı

-166- * (A₁74a, A₂51a)

Mefülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

A₂51b

- 1 Meyl itdi gönül bir gül-rūya aḳa düşdi
Bu beyt-i dili nār-ı muḥabbet, aḳa düşdi
- 2 'Arz eyledüm aḥvāl-i perişānum o yāra
Raḥm eyledi lutf ile gülerek baḳa düşdi
- 3 Yem dökdi ḳurup dāne-i ḥālinde tuzagı
Bu mürğ-i dil āvāre gezerken faḳa düşdi
- 4 Şayd itdi beni dāne-i ḥāliyle o dāma
Bunca kemend eyledi zülfün ḥāka düşdi
- 5 Mecnūn'ı işitdün mi olup 'aşḳla rüsvā
Leylā diyü Mevlā'ya bu yoldan çıḳa düşdi
- 6 Sen şanma Şenāyī de olan 'aşḳ-ı mecāzī
Bi'llāhi degül ma'nevī gönlüm Ḥaḳ'a düşdi

-167- * (A₁76b, A₂53a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Hay meded 'ālemde degme kesde rāḥat ḳalmadı
Birbirine merḥamet aṣlā i'ānet ḳalmadı

* Bu gazel yalnız A₁ ve A₂ 'de var.

* Bu gazel yalnız A₁ ve A₂ 'de var.

- 2 Ağniyāsında ‘avāmuñ zerre inşāf yok hele
Şimdiki vaktinde fakrında kanā‘at kalmadı
- 3 Kendi tutmaz bī-‘amel halka naşihat eyleyen
Vā‘izānuñ cümlesinde hiç halāvet kalmadı
- 4 Şeyh-i nā-bālig mürid olmaqlığa lāyık degül
Şorsalar ‘indinde bir şāhib-emānet kalmadı
- 5 geçti bī-tekellūf fevkına dānālaruñ
Cāhil ü nā-dānı gör teklife hācet kalmadı
- 6 Ben mürīdem mürşide diyen şūfīler de dāhi
Yokdur teslīm-i tām ile irādet kalmadı
- 7 Zāğlar aldı gülistānı bülbüle taklīd ile
Bāğ-ı ‘irfānı harāb itdi letāfet kalmadı
- A₂53b 8 Bed-zebān oldu bu halkuñ ekseri hem bī-edeb
Birbirünüñ hātırına hiç ri‘āyet kalmadı
- 9 Kanda kaldı bir muşahhib yār-ı şādık bulasın
Kimseden bir kimseye meded ‘ināyet kalmadı
- 10 Sendedür dirseñ bu hālet gerçek ey dānā-yı rāz
Fikr iderseñ sende de evveki hālet kalmadı
- 11 Pes niye el‘ān kemā-kāndur cihān dirseñ şehā
Böyledür lākin bu devrinde letāfet kalmadı
- 12 Rāhat isterseñ Senāyī ‘uzlet eyle şimdilik
Gūşe-i vahdet gibi cāy-ı selāmet kalmadı

-168- * (A₁81a, A₂61b)

Ġazel-i 'İdiyye

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün

	1	Gel imdi diñlegil 'id şalavâtı
Toğuz tekbîr için vâridâtı
<i>bu</i>
	2	Birisi farz biri sünnet yedisi
Daği vâcib yazılmışdur berâtı
	3	Olup farz iftitâhı üçü vâcib
Rükû' tekbîri sünnet bir rek'âtı
	4	İkinci rek'atun tekbîri dördür
Bular dördü de oldu vâcibâtı
A ₁ 81b	5	Senāyi'den saña olsun hediye
Unutma ezber eyle bu nikâtı

-169- * (A₂61a)

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

A ₁ 81a	1	Gel imdi diñlegil ^{1a} 'id şalavâtı sen de ey cānā
Nedür hikmet toğuz tekbîr ile kılınduğı ayā
	2	Tecellî eyledi ol dem kemāl-ı kibriyālıkla
Muhammed sırrına ta'zîm için ol Hâzret-i Mevlā
	3	Şalavât 'id olupdur farz edāsı vâcib olmuşdur
Kamu mü'minlere erden degül 'avretlere farz ā

* Bu gazel yalnız A₁ ve A₂ 'de var.

* Bu gazel yalnız A₁ ve A₂ 'de var.

^{1a} diñlegil: diñle A₁

- 4 Kaçan kim iftitāḥ tekbîrine Allāhu ekber dir
Elin bağlar durur^{4b} cümle okur sübhāneke bil hā
- 5 Anuñ ardınca üç tekbîr idüp tekrār elin bağlar
İmām Qur'ān okur sonra rükū' tekbîri beş ola
- 6 İkinci rek'ata kalkup^{6a} elin bağlar yine tekrār
İmām Qur'ān okur diñler cemā'at cān kulağıyla
- A₂61b 7 Daḥi üç kez idüp tekbîr rükū' tekbîri dördünci
Tamām olur şalavāt 'id-i fitr olsun gerek aḥdā
- 8 Olupdur iftitāḥı farz üç vācib biri sünnet
İkinci rek'atun dördi de vācibdür bil ey dānā
- 9 Şenāyi' den saña tuḥfe olup bu nazm u güftārı
Ḥaḳīkatde daḥi esrārı var ammā olup iḥfā'

^{4b} durur: turur A₁

^{6a} kalkup: kalup A₁

NAZİRELER

Güft-i Şalāhī * (M 71a)

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

S59b

- 1 Cihānda hāk ber-ser olmaduk firüz mī kalmışdur
Dilā ālūde-i hāk olmaduk bir yüz mī kalmışdur
- 2 Bu 'ālemde muķābil olmada her vuşlata firķat
Zālām-ı ſeb te'ākub itmedük gündüz mī kalmışdur
- 3 'Aceb pūşide-i bī-mive-i gerdün-ı gerdānuñ
Cefāsından hūn-efşān olmaduk bir göz mī kalmışdur
- 4 Göñül şabr eyle devrānuñ devīñdi cevz az kaldı
Heşāb olsa 'aceb bunca belādan yüz mī kalmışdur
- 5 Elem çekme ki her bir firķatin encāmı vaşındur.
Şeb-i zulmānı ta'ķib itmedük bir rüz mī kalmışdur
- 6 Ser-i kūh-ı emelde geh nişib geh firāz olmaduk
Fenā vādīlerinde gezmedük bir rüz mī kalmışdur
- 7 Şalāhī nev-zemīn açmak olupdur şā'irūñ rağmı
Cihān içre 'aceb söylenmedük bir söz mī kalmışdur

Nazīre-i Senāyī * (M71a)

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Cihān içre bir ādem toğmaduk ſeb rüz mī kalmışdur
Yā berş-i hāke yek-sān olmaduk firüz mī kalmışdur
- 2 Reh-i vaşında maħbūbuñ neler çekmişdür 'āşıklar
Ġubār-ı rāh-ı 'aşķa ālūde olmaz yüz mī kalmışdur

* Bu gazel yalnız S ve M'de var. M'de başlık: Nutk-ı Salāhī

* Bu gazel yalnız M'de var.

- 3 Bu çarh-ı bî-sütünüñ cefasında
Ciger biryân idüp kan ağlamaz bir göz mi kalmışdur
- 4 Cihân şad-hezâr iz üstüne geldük kadem basduk
Nice küh-ı belâda gezmedük bir rûz mı kalmışdur
- 5 Dilâ gam çekme encâm-ı firâk elbette vuşlatdur
Yâ hiç gördüñ mi ahşam olmaduk gündüz mi kalmışdur
- M 71b 6 Gelüp bu maḥfil-i insāna ger kadri bilinmezse
Şehâ dergâh-ı Mevlāya varacak yüz mi kalmışdur
- 7 Senāyî muhtaşar nazm itdüğüñ dürr-i ma'ânîñüñ
'Aceb sırrınıñ maḥfî olmaduk bir söz mi kalmışdur

Nutḳ-ı Râgıp Pâşâ* (M 71b)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fä'ilâtün) (Fä'ilün)

- S60a 1 Şanma ki dâ'ire-i şeyḫi kerâmetle döner
Ehl-i cüd eyledügi feyz-i semâhatle döner
- 2 Oldı baña rüşen hem şüret-i fânüs-ı hayâl^{2a}
Çarh-ı ser-geşte daḫi tâb-ı muḥabbetle döner
- 3 Âb ü hâkinde var âşâr-ı feraḫ mey-kedenüñ
Kim ki endühla 'azm itse meserretle döner
- 4 Görse aḡyârla heme cānā bizümle şarâb
'Âşıkuñ baḡrı kebâb tefine ḡayretle döner
- 5 Vird-i vaşşâfî ne ise Râgıbâ hep yeksândur
Bendelikden anı zann itme küdüretle döner

* Bu gazel yalnız S ve M'de var.

^{2a} vezne göre 3 hece noksandır. "Nazîre-i Senâî (M71a)"

Nazîre-i Şeyh 'Alî Senâî* (S60a M 171b)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

- 1 Râgıbâ tekye-i dâ'ire kanâ'atle döner
Fukarâ zümresinüñ cünbişi râhatle döner
- 2 Ehl-i cüduñ dahî dolâb-ı meşakkatleri de
Merd-i kāmilden olar alduğı himmetle döner
- 3 Görinen şûret-i elvânla fânûs-ı hayâl
Ne muhabbet durur ol kim şem'-i kudretle döner
- 4 Ger derûnunda feraḥ gam ne ki var ise hemân
'Azm iden mey-kedeye dildeki hâletle döner
- 5 Bezm-i vahdetde yok âgyâr hem yâr olduğıçün
'Âşıkun bundaki mahviyyeti cebriyyetle döner
- 6 Bu makâm içre Senâî kalur 'ubüdiyyetden
Gelicek dahve yine şer'e ri'âyetle döner

Mu'ammâ* (A₁82b)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- A₂61b
- 1 Ol nedür ki her taraftan ağız var
Her ne virseñ yok dimez hemân yudar
 - 2 Gövdesinde gizli anuñ başı yok
İri ufağ dişleri gâyetle çok
 - 3 Anasından zerre deñlüce doğar
Besledükce büyüyüp göge ağır

* Bu nazîre yalnız S ve M'de var.

* Bu mu'ammâ yalnız A₁ ve A₂ 'de var. A₂ 'de bu mu'ammânın yanında "aîa lûgaz" başlığıyla birer beyitlik iki lûgaz vardır.

- 4 Babasını dā'im ıslāh eyler ol
Zīrā andan gayrı yokdur aña yol
- 5 Dostluğı yok kimseye anuñ hemān
Yine muhtāc aña bu halk-ı cihān
- 6 Kālb olursa ger şitā yaz u bahār
Bilinür ki ansız olunmaz zinhār
- A₁83a 7 Hāḫḫ emīn ide Şenāyī düşüni
Erdür andan kırtaranlar postını

Nazım* (A₂7b)

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

- 1 Āyine-i ḳalbe cilā rūḫa şafā zıkr-i Ḥudā'dur¹
2 Derd ehlinüñ derdine dermañ u devādur
3 Göñülde ḳomaz zerrece hiç ḫubb-ı sivāyı
4 Maṭlūba seni dāḫil iden zıkr-i Ḥudā'dur

Rübā'i*

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- A₂ 23a 1 Çeşm-i 'irfān ile baksañ her neye maḫbūbdur
2 Çünki feyz-i Ḥudā maḫcūbdur
3 "Küntü kenz"üñ sırrına vāḳıf olanlar bildi Hāḫḫ³
4 'Āşık u ma'şūk durur hem ṭālib ü maṭlūb dur

* Yalnız A₁'de var.

¹ Vezne göre dört hece fazladır.

* Yalnız A₂ 'de var.

³ "Küntü kenzen mahfiyen" "Gizliğ bir hazine idim" Bu hadisin peygamber sözü olmadığı, senedinin bulunmadığı fakat zayıf olmadığı belirtilmektedir.

TARİHLER*

-1- (A₁79a, Ü69a, S53a, A₂55a)

Berāy-ı tārīḥ-i Dīvān

Mefā'ılün Mefā'ılün Fe'ülün

1 Şenāyī ḥamd ola Ḥakk'a Şenāyī^{1a}
Reh-i 'aşkuñda terk itdük sivāyı

2 İçelden teşne-dil ma'sūk elinden
Mey-i vaḥdetle pür-cām-ı şafāyı

A₁79b

3 Getürdüm nazm-ı güftāre anuñ'çün
Kamu 'āşıqlara bu dil-güşāyı

4 Bu sāl-ı meymenet içreydi tārīḥ
Temām oldı bu dīvān-ı Şenāyī
(1182)

-2-* (A₁83a)

Tārīḥ

Mef'ülü Mefā'ılı Mefā'ılı Fe'ülün

1 Ey bār-ı Hudā kudretüñ izhārını göster
Nuşret kerem eyle bize hem yārini göster

2 Başlandı sefer kaydına Moskof üzerine
Biñ yüz ile seksān iki eṭvārını göster

* Bu târih hâricinde S ve Ü'de târih manzumeleri yok. Başlık: A₁, S.

^{1a} Son "Senāyī" kelimesi yok. A₁

* Bu târih yalnız A₁'de var.

- 3 Tūfān-ı ғam içre dükeli ғark ola ḥālüm
Keṣṭi-i selāmetle necāt kārını göster
- 4 Zāhirdeki tedbīr ile olmaz bu ғazālar
Ol cünd-i ricāl ғā'ibi dostlarını göster
- 5 Ḥazırlanıyor sīm ile zer toplı 'alemler
Sancāğ-ı resūlūñ bize envārını göster
- 6 Kāfirlere bu 'asker-i İslām' uñ içinden
Serinde Ḥudā Ḥaydar-ı Kerrār' ını göster
- 7 Vir himmet-i merdānla ғāzilere kuvvet
Meydān-ı ṣecā'atde emekdārını göster
- 8 Ey kādır ü fettāḥ olan Allāh kerem eyle
Raḥman u Raḥīm isminüñ āṣārını göster
- 9 Bu hātif Senāyī didi tāriḥ
İzhārını duy tāriḥüñ esrārını göster
- 10 Alduḡ haberüñ gerçi sa'ādetde bu sālı
Fevkindeki mısrā'da güher dārını göster

-3-

Berāy-ı tāriḥ-i āsitāne-i Maḥmūdu'l-Ḥudāyī
el-ma'rūf ũskūdāri be-vaḡt-ı itmām-ı bīnā güft-i eḥibbā' vü aşdıkā'
Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

A₂ 56a

A₇ 83b

- 1 Ḥazret-i Maḥmūd Efendī ol 'azīz
Yapup iş bu mescidi kıldı nazīf
- 2 Zühd ü takvā bile bünyād eyleyüp
Ḥaḡḡ budur kim eyledi ғāyet laṭīf
- 3 Görüp itmāmını oldı muḡtedā
Sāmin-i Zī'l-hicce'de şeyḥ-i 'afīf

4 Mürde Hakk'ı Ka'be gibi sa'y idüp
Dāimī kim 'abd-i za'if

5 Pür-şafā olup didi tāriḥ
Kible-i erbāb-ı dīn bāb-ı şerif
(1002)

-4- (A₁83b, A₂56a)

Ve lehu

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ilün

1 Zihī Maḥmūd Efendi şeyḥ-i kāmīl
Olupdur muḳtedā-yı ehl-i 'irfān

2 Yapup bu ma'bedi kıldı yerinde
Kabūl itsün hemīşe Hayy u Sübhān

3 Şanasın Mescid-i Akṣā'dur ol kim
Tolar ervāḥ-ı qudsīlerle her ān

4 İdüpdür zühd ü taḳvāyile bünyād
İrişdi Hakk'dan aña lutf ü iḥsān

5 Tamām olduḳda hātīf didi tāriḥ
Maḳām-ı Maḥmūd beyt-i Rahmān
(1002)

-5- (A₂56a)

Şāhī Efendi'ye Ziyāret

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'lün
(Fā'ilātün) (Fā'lün)

A₁84a

1 Dile teşrif-i Şenāyī ile rāḥat geldi
Ḥamdüli'llāh bize ol kân-ı kerāmet geldi

- 2 Da'vā şıdk u hülüş ider isbāt-ı şaḥīḥ
Dergeh-i maḥkeme-i pīre şehādet geldi
- 3 Sözi def'-i gam a'lem özi şād u hürrem
Zū' 'irfān ile pür-nūr beşāset geldi
- 4 Virdi bād-ı seherī gūşuma bu nev ḥaberi
Peyk-i ikbāl ü rūd ile beşāret geldi
- 5 Ḥubb-ı fi'llāhı mübeyyen bu ziyāret Senāyī
Ḥükm-i menşūr-ı şehenşāha işāret geldi
(1180)

-6- (A₁84a)

Şeyh Baba

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- A₂ 56b 1 Ey gönül sen şād olıgör bize 'ālī-şān gelür
Nūr-ı Zātī şu'lesidür luṭfla bürhān gelür
- 2 Zerrede hürşid-i 'ālem-tābdur baḳ göresün
Kaṭrede şol baḥr-ı bī-payān olan 'umman gelür
- 3 Taşradan baḳma 'anāşır zann idüp gör sen anı
Aç gözün ol vāşıl-ı Ḥaḳḳ'dur bize iḥsan gelür
- 4 Şād u hürrem karşı cān atup hülüşıyla bu gün
'Aşḳ odına cān atup pervāne –veş ḥayrān gelür
- 5 Şeyh baba hiç medḥi mümkün mi Senāyī ḥazreti
Pīrinün dergāhına yüz süriyüp mihmān gelür
(1180)

-7- (A₁84a, A₂56b)

Berāy-ı tārīḥ-i Ḥazret-i Şeyḥ Süleymān Zātī

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

	1	'Azizüm pîrüm ol Zātī mükerrerem göçdi dünyādan
Süleymān-ı zamān iken çeküp el zîr u bālādan
A ₁ 84b	2	Muḥammed hem 'Alī sırrı anuñ zātında kenz idi
Ledünni 'ilmini cümle 'ayān itdi mu'ammādan
	3	Şerī'atde ḥaḳīkatde 'azizüm şeyḥü'l-ekberdi
'Ulūmuñ cümle esrārı tecellī idi Mevlā'dan
	4	Tarīḳ-i Celveti içre sürüp erkān-ı merdānı
Delīl oldı müsemmāya kamu esmā'-i ḥüsnādan
	5	Ḥilāfet tahtgāhında tamām kırk yıl cülüs itdi
Mübārek sinni seksānda idi göçdükde dünyādan
	6	Taşarruf şāḥibi kutb-ı cihān er idi 'ālemde
Yürüttdi emr-i Ḥaḳḳ'ı ḳalmadı vaktinde icrādan
A ₂ 57a	7	Ḥitāb-ı irci'î emri ki sırrından ḥitāb itdi
İcāabet eyleyüp Ḥaḳḳ'a vedā' itdi eḥibbādan
	8	Rücū' idince aşlına bıraḳdı ismle resmi
Ḳarışdı baḥr-ı zāta çün alınmışdı o deryādan
	9	Mekān-ı lā-mekāniden gelüpdi yine ol kāna
İrince ḳābe ḳavseyni geçüp gitdi ev-ednādan
	10	Sefer ḳıldı bu menzilden yine ḥayy ü tüvānādur
Bu bir emr-i İlähi'dür Cenāb-ı Rabb-i a'lādan
	11	Figān ü zār idüp cümle eḥibbā iftirāḳıyle
'Aceb ḳaldı mı bir ferd itmeye suḡrā vü kübrādan

- 12 Derūni āh idüp didüm Şenāyī cevher-i tārīḥ
Uçupdur rūḥ-ı Zātī per açup evc-i mu'allādan
(1175)

-8- (A₂ 57a)

Berāy-ı tārīḥ-i Şāhī Efendi-zāde Şemsü'd-dīn
Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- A₂85a 1 Cenāb-ı Ḥazret-i Zātī Efendi-zāde Şāhī'nün
Cihāna geldi Muhammed şems-i dīn nāmı
- 2 Bi-ḥamdi'llāh zuhū, itdi meh-āsā intizar iken
Bu sāl içre kamu itdük Receb ayında bayrāmı
- 3 'İnāyet kıldı lutf idüp kerem kânı hemān ancak
Bize mahz-ı 'atādur ol Cenāb-ı Ḥakk'ı in'āmı
- 4 Hudā 'ömrin mezid itsün ḥaṭālardan idüp sālīm
Dü-'ālem devleti içre geçürsün vakt u eyyāmı
- 5 Şenāyī bārek-Allāh didi şevkıyla tamām tārīḥ
Tulū' idince Şemsü'd-dīn Muhammed enver İslāmı
(1174)

-9- * (A₂85a)

Berāy-ı tārīḥ-i türbe-i Ḥazret-i Sultān Zātī
Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- A₂ 57b 1 'Azizüm Ḥazret-i Sultān Zātī muḳtedādur bu
Ṭarīḳ-i. Celveti piri ḥaḳīkat reh-nümādur bu

• A₂'de bu tarihten sonra şu beyit vardır:
Çün o dem hazret-i Hakk'unmır'atı
Görindi sûret-i âdemde Zātī

- 2 Gel ādāb ile ta'zīm it ziyāret kıl bu dergāhı
Eşigin būs idüp yüz sür maḳām-ı evliyādur bu
- 3 Yanar bu türbenüñ her şeb çerāğı nūr-ı ezherden
Velīler serveri sultān-ı 'ālem aşfiyā'dur bu
- 4 Başiret şāhibi dānā görür şöyle bir er bu kim
Çün 'āşıkāna ḥāk-pāy-ı tūtiyādur bu^{4b}
- 5 Kırulmuş ḥayme ten üzre ki gūyā ḥ'ābgāhıdur
Ḥayāt ābı nūş itmiş bekā-ender-bekādur bu
- 6 Tavāf itse nola kırklar bu cāy-ı müstetābı kim
Cihāna kutb olan zāt-ı mükerrrem mehlikādur bu
- 7 Senāyī bendesi didi mücevher tārīḥin bālā
Ziyāret-gāh-ı 'ālī merḳad-ı dānā Ḥudā'dur bu
(1784)

-10- (A₂ 57b)

Berāy-ı tārīḥ-i Vālide Sultān

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- A₁85b 1 Ḥāzretü's-şeyḥ Zātī zevce-i menkūhası
Ya'ni bir ehl-i ma'ārif idi ümmü'l-mü'minīn
- 2 Öyle zātuñ nice yıllar ḥizmetin kılmış kabül
Ḥāl bu kim bendeliginde bunca 'āşık ḥāzırūn
- 3 Hem ḥalīm ismine mazḥar eylemişdi Zü'l-celāl
Reşk iderlerse sezā aḥlākına şāhib-derūn
- A₂ 58a 4 "Men 'aref" sırrın ḥaḳīḳat bilmiş idi bī-gümān
Ehl-i dillerden şayarlar böylesin bil 'ārifūn

^{4b} Bu mısra vezne göre eksik.

5 İrci'î emri irince sūy-ı Hāk' dan gūşuna
El çeküp dār-ı fenādan emr-i Hāk' a maḥzarūn

6 Aña ta'zîmen Senāyî tārîhin bālā didi
Kıldı vāh teslîm-i cān "inna ileyhi rāci'ün"^{6b}
(1176)

-11- (A₁85b, A₂58a)

Kızanlık' da Şeyh Velî Efendi tekyesine tārîh
Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 Hāzret-i Sultān Zātî'nün çerāğı pūr-ziyā
Oldı bu tekyede seyyid Şeyh Veliyyü'd-dîn Baba

2 Çün bu hayrāta muvaffak oldı bānîsin hemān
Her ḥatālardan emîn ide Cenāb-ı Kibriyā

3 Bu Senāyî de teberru' eyledi bu tārîhi
Celvetiler cilvegāhı oldı çü şimdi bu cā
(1180)

-12- (A₁85b, A₂58a)

Berāy-ı tārîh-i Kızıl Velî tekyesinde Tārḥānacı Dede*
Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 Hāzret-i Seyyid 'Alî Sultānınuñ 'Alî Dede
Dergehinde post-nişîn olmuş bu bir velî Dede

A₁86a 2 El çeküp dār-ı fenādan eyledi 'azm-i beḳā
Māh-ı rûze içre itdi 'îd ile vaşlı Dede

3 Tās-ı dehr içre bişürdi cigeri tārḥānacı
Şundı āḥir bir kaşık geldi ecel eli Dede

^{6b} "inna ileyhi rāci'ün" 2. Bakara Sûresi, 156. âyet

- 4 Hizmet-i merdāna meydān-ı muḥabbetde olan
Pendine cümle dir idi dervīṣān belī Dede
- 5 Sırrına Haḳḳ' dan irişince hitāb-ı irci' i
Cān ezel bezmine göçdi kıldı ten ḥālī Dede
- A₂ 58b 6 Nūh-felek fevḳinde kondurdi^{6a} Senāyī tārīhin
Elvedā kıldı idüp teslīm-i rūḥ 'Alī Dede
(1180)

-13- * (A₁ 86a, A₂ 58b)

Ṭaşına yazılan tārīḥ budur

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Haẓret-i seyyid 'Alī sultānınuñ 'Alī Dede
Derghinde post-niṣın olmuş bu bir velī Dede
- 2 El çeküp tārḥānacı bu tās-ı dehr içre hemān
Şundı āḥir bir kaşık geldi ecel eli Dede
- 3 Sırrına Haḳḳ' dan irişince hitāb-ı irci' i
Cān ezel bezmine göçdi kıldı ten ḥālī Dede
- 4 Nūh-felek fevḳinde kondırdı Senāyī tārīhin
Elvedā kıldı idüp teslīm-i rūḥ Alī Dede
(1180)

* "berāy-ı tārīh-i"-A₁

^{6a} kondurdi: kondur A₂ / tārīhin: tārīhi A₂

* Bu tārīh 1a mısrası dışında bir önceki tārīhin beyitlerinden oluşmuştur.

-14- (A₁86a, A₂58b)

Berāy-ı tārīḥ-i Ḥamza ve Aḥmed'in vālidesi

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Gör ki bu ḥātūna felek neyledi
İki civān oğlu riḥlet eyledi
- 2 Kendi de maṭ'üne ḥāzırdı hemān
Anlaruñ ardınca göçmek diledi
- A₁86b 3 Hakk münācātın kabūl itdi anuñ
Böyle cān teslīm idince söyledi³
- 4 Geldi bir er dile gevher tārīḥin
Ḥavvā' Ḥātün 'Adn'i mesken eyledi
(1181)

-15- (A₁86b, A₂58b)

Berāy-ı tārīḥ-i Ḥamza Ağa

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Terk-i dünyā eyleyüp 'azm-i beḳā
Çok ciger ḥūn eyledi Ḥamza Ağa
- 2 Bir melek ḥaṣletli nev-civān idi
Kalmadı itmeyen anuñçün bükā'
- 3 El çeküp bu dünyādan kām almadı
Devlet-i 'ukbā için müjde saña
- 4 Geldi dört şāhid dile bu tārīḥi
Virdi maṭ'ünen şehādet Hakk aña
(1181)

³ A₂ 2de 3. beyitle 4. beyit yer deḡiştirmiştir.

-16- (A₁86b, A₂58b)

Berāy-ı tārīḥ-i birāder-i Aḥmed Ağa
Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Tālib-i 'ilm idi bu bir nev-civān
Ḥıfzı sa'y eylerdi taḥṣīle her ān
- 2 Rūz ü şeb dilindeki Qur'ān idi
Tā^{2b} idince Ḥaḳḳ'a ol teslīm-i cān
- 3 İki vech ile şehādet viridi Ḥaḳḳ
Tālib iken göçdi maṭ'ūnen hemān
- 4 Cevher-i Qur'ān ölünce tārihin
Aḥmed Ağa eyledi^{4b} 'azm-i cihān

-17-

Berāy-ı tārīḥ-i Seyyid Muṣṭafā'nuñ gelini
Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

A₂59a

A₁87a

- 1 Gülşen-i dehre Şerife Fātıma
Toymadı dünyā kime bākī kala
- 2 Nev-'arūs idi bu maṭ'ūnen hemān
İçdi cām-ı mevte şehādet bula
- 3 Geldi üç beyt ile menḳūt tārīḥi
Meskeni bağ-ı cinān içre ola
(1181)

^{2b} tā: yā A₁

^{4b} eyledi: eyledin A₁

-18- (A₁87a, A₂59a)

Berāy-ı tārīḥ-i Nakṣī Seyyid Muṣṭafa zevcesi*
Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Hey meded bāz-ı ecel virmez amān
Kimseye bakı degüldür bu cihān
- 2 İrci'î emrine kıldı imtişāl
İşbu Zeyneb Hātün ol demde hemān
- 3 Maḳṣad ancak bir du'ādur tārīḥi
İde Mevlā yerini bāğ-ı cinān
(1185)

-19- (A₁87a, A₂59a)

Berāy-ı tārīḥ-i mücellid Derviş Ahmed'ün vālidesi*
Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Yā İlāhî cennetinden bu maḳām bir bāğ ola
Nūr-ı tevḥidüñ bu kabır içinde hem çerāğ ola
- 2 Hem ḥabībüñ rüz-ı maḥşerde şefa'āt eyleyüp
Yüzi Zeyneb Hātün'ün ol günde şāhā ağ ola
- 3 Düşdi üç beyt ile çünki bu mücevher tārīḥi
Dilerüm Bārî'den anuñ meskeni uçmağ ola
(1182)

* "zevcesi" - A₁

* A₂ 'de başlık: Mücellid Derviş Ahmed vālidesi.

-20- (A₂ 59a)

Berāy-ı tārīḥ-i Nakṣi Seyyid Muṣṭafā oğlu*

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün

A₁87b 1 Kõdi Seyyid Muḥammed bu cihān
Degüldür kimseye bākī bu fānī

1 2 İçüp dest-i felekten^{2a} cām-ı mevti
Hem-ān-dem Ḥaḳḳ'a teslīm itdi cānı

3 Getürdüm bir güher-vāriyle tārīḥ
İde bāğ-ı cinān içre mekānı

(1189)

-21- (A₁87b, A₂ 59a)

Berāy-ı tārīḥ-i mevlūd-i Ḥulūṣi'nün oğlu İbrāhīm*

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

1 Bī-ḥamdī'llāh tulū' itdi 'adem burcundan İbrāhīm
Ziyā-yı āfitāb rūḥa gūyā ki beden-i iḳlīm

2 Muḥīṭ esmāsınun sırrı Ḥudā'nuñ cānla tende
Ne mümkün ḥikmet-i Mevlā oluna 'aḳlla tefhīm

3 Hemān 'ömrin mezīd itsün Cenāb-ı Ḥāzret-i Mevlā
Ḥaberdār olsun aṣlından olup bir kāmīle teslīm

4 Dü-'ālem devleti içre sa'ādet ehli olsun hem
Ḥaḳīḳat 'ilmini ol merd-i dānā eyleyüp ta'līm

5 Senāyī cevheri didüm anuñçün tārīḥin bālā
Ḥulūṣ-ı tām ola Ḥaḳḳ'a cihāna geldi İbrāhīm

* "Nakṣi" kelimesi yok. A₂

^{2a} felek: melek A₁

* A₂ 'deki başlık: Berāy-ı tārīḥ

(1182)

-22- (A₁ 87b, A₂ 59a)**Berāy-ı tārīḥ-i mevlūd-i Nūrī 'Abdullāh Ağanuñ kerīmesi***

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Bî-ḥamdî'llāh tūlū' itdi cemālī nūr-ı māh-āsā^{1a}
Cihānuñ zīneti Zeyneb gelince şūret-i zībā
- 2 Gör imdi ḳudret-i Mevlā ne yüzden āşikār oldu
Temāşā eyleyüp Ḥallāk-ı 'ālem ḥikmetin cānā
- 3 Anuñ çün biz de ol var eyleyen Ḥakk'a niyāz itdük
Hemān 'ömrin mezīd itsün Cenāb-ı Ḥazret-i Mevlā
- 4 Senāyī'nüñ lisānuñdan mücevher geldi bir tārīḥ
Toğup burc-ı 'ademden māh-ı nev 'ayān olup peydā

(1182)

-23- (A₁ 88a)**Berāy-ı tārīḥ-i Ḥulūşī'nüñ zevcesi**

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün

- A₂ 59b
- 1 Bırakdı 'Āyişe Ḥātūn cihānı
Kime bākī ḳala bu mülk-i fāni
 - 2 Ḳalup ardınca anuñ üç yetimi
Nice itmeyeler āh u fiğānı
 - 3 Bu maṭ'üne şehādet şerbetin nūş
İdüp^{3b} Firdevs-i A'lā' da mekāmı

^{1a} -āsā: āşnā A₂^{3b} idüp: olup A₂

- 4 Mücevher bir du'adur çün bu tārīh
Mekān eyleye ol bāğ-ı cinānı
(1185)

-24- (A₁88a, A₂59b)

Şeyh Velī efendi'nün rihlet tārīhi
Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Terk-i dünyā eyleyüp kaşd-ı bekā
Göçdi Seyyid Şeyh Velī merd-i Hudā
- 2 Pīr ü perver reh-nümā-yı Celveti
İrci' emri hitāb oldu aña
- 3 Mürğ-ı cānuñ Hakk'a teslim eyledi
Āşiyān-ı kuds-ı lāhūt oldu cā
- 4 Düşdi bir menkūt Senāyi tārīhi
Çünki rihlet eyledi 'azm-i bekā
(1181)

-25- (A₂59b)

Şeyh Velī Efendi'nün türbe tārīhi
Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün

- A₁88b 1 Bu dergāh-ı makām-ı evliyādur
Ziyāretgāh 'ālī bir binādur
- 2 Kim 'ālem keşretinden itdi vahdet
Anuñçün bu maḥall-i inzivā'dur
- 3 Ki gūyā hayme ten üzre kurulmuş
Velī bu h'ābgāh-ı aşfiyā'dur
- 4 Buyurdi mü'min ölmez fahr-ı 'ālem
Hemān nakl itdügi dār-ı bekādur

- 5 Yanar bu türbenün her **şeb** çerāğı
Münevver şu'lesi hem pür-żiyādur
- 6 Hudā bānīsīnün 'ömrin ziyāde
İdüp sālīm hatādan pür 'atā'dur
- 7 Gel imdi sen de cānā bir du'ā kıl
Ki hayrū'n-nās olan ehl-i vefādur
- 8 Senāyī bu çıkup sālinde tārīh
Ziyāret kıl maḳām-ı evliyādur
(1182)

-26- (A₁ 88b, A₂ 59b)

Türbe kapısı üzerine tārīh
Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün

- 1 Tārīk-i Celvetī'de reh-nümādur
Gir edā' eyle merdān-ı Hudā'dur
- 2 Senāyī bu çıkup sālinde tārīh
Ziyāret kıl maḳām-ı evliyādur
(1182)

-27- (A₂ 59b)

Berāy-ı tārīh-i mücellid Dervīş Aḥmed'ün oğlu*
Müfte'ilün Fā'ilün Müfte'ilün Fā'ilün

- A₁ 89a 1 Burc-i 'ademden tulū' eyledi mäh-ı cebīn
Gör ne 'atā vü kerem kıldı Rabbū'l-'ālemīn
- 2 Ḥamd idegör dā'imā eyleye bār-ı Hudā
Aḥsen-i aḥlākla şādık u

* A₂ 'de başlık: Berāy-ı tārīh

- 3 Tūl-i 'ömr bahş ide ol Cenāb-ı kibriyā
Hem kula rūzī añā 'ilm 'amel-i şālihīn
- 4 Düşdi güher dürerle Şenāyī bu tārīhi
Bāğ-ı cihān seyrine geldi Muḥammed Emīn
(1182)

-28- (A₁ 89a)

Berāy-ı tārīh-i taḥteci
Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün

- A₂ 60a 1 Ḥayf taḥteci Seyyid Ḥasan Ağa
Cihānı ansızın terk itdi cānā
- 2 Öñüñe taḥte-i tābūtı ecel
Sürünce nakd-i 'ömrin virdi añā
- 3 Didüm ḥarf-ı güher-vār ile tārīh
Ḥudāyā kıl kerem cenneti buña
(1185)

-29- (A₁ 89a, A₂ 60a)

Berāy-ı tārīh-i Kızanlık'da Şeyḥ Hasan'un tekyesi ta'miri
Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1Ḥazret-i Maḥmūd Efendi gavs-ı Rabbāni
Ṭarīq-i Celveti piri idi ol merd-i meydāni
- 2 Hilāfetle bir er gönderdi kim ol hāce-i dānā
Bu dergāha olup pīr-i Muḥammed evvelī bānī
- 3 Geçürdi 'ömrini evrād ü ezkā ile rūz ü şeb
Ṭarīq-i Celveti içre sürüp erkān-ı merdāni

- A₁ 89b
- 4 Gelüp ba'zı meşāyih çün bu dergāha hilāfetle
Olar da sürdiler rāh-ı Hudā'da işbu erkānı
- 5 Bu ilardan soñra Hakkı Hazreti irsāl idüp bir er
Var imdi sen de ta'mir eyle anda ba'zı virānı
- 6 Gelip gördi harāb olmuş yeñiden eyledi ihyā
Ki ya'ni Hacı 'Abdu'llāh Efendi bānī-i şānī
- 7 Anuñ ardınca oğlı^{7a} post-nişin oldı bu dergāha
O da ta'mirine bezl eyledi māl-i firāvānı
- 8 Şenāyī geldi bir er söyledi ta'mirine tārīh
Muvaffak eyledi Bārī saña ey vuslatı ānı
(1184)

-30- (A₁ 89b, A₂ 60a)

Berāy-ı tārīh-i Mevlevī 'Abdi Dede
Müfte'ilün Fā'ilün Müfte'ilün Fā'ilün

- 1 Terk-i cihān eyledi Mevlevī'den bir baba
Ayin-i hūnkar ile olur idi dā'imā
- 2 Pīr-i mübārek idi eyleye Hakk rahmeti
Toksanı geçmiş idi sinni anuñ gālibā
- 3menkūtla geldi anuñ tārīhi
Eyledi 'Abdi Dede rihlet-i ,azm-i beka
(1172)

^{7a} “oğlı” kelimesi yok. A

-31- (A₁ 89b, A₂ 60a)**Berāy-ı tārīḥ-i Nu'mān***

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün

- 1 Rifā'i Şeyḥi-zāde idi Nu'mān
Gelüp vecde añup 'Adn'i
- 2 Cihānı terk idüp gitdi beḳāya
İlāhī kıl kerem ravzāt-ı 'Adn'i
- 3 Bu maṭ'ūna içdi cām-ı mevti yā Ḥakk
Müyesser kıl aña lezzāt-ı 'Adn'i

A₁ 90a

- 4 Mücevher bir du'ādur çün bu tārīḥ
Naşīb ide^{4b} Hudā cennāt-ı 'Adn'i
(1185)

-32- (A₁ 90a, A₂ 60a)**Berāy-ı tārīḥ-i kerīme-i Nu'mān**

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün

- 1 *Rukıyye* mollā nev-reste civānı
Felek irgürmedi murāda anı
- 2 Bu maṭ'ūne içürdi cām-ı mevti
Ecel bir kimseye virmez amānı
- 3 Didüm ḥarf-ı güher-dār ile tārīḥ
Mekān eyleye ol bāğ-ı cinānı
(1185)

* "Nu'mān" kelimesi yok. Aa[2]

^{4b} ide: idi A[4]

-33- (A₁ 90a)**Berāy-ı tārīḥ-i Çalığ Muhammed Ağa zevcesi ***

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün

- A₂ 60b
- 1 Kazzāz Ahmed Ağa kerīmesidür
'Afife Mollā gitdi ey meded vāh
 - 2 Bırakdı zīnet-i dehr-i fenāyı
Beḳā mülkine 'azm itdi seḫer-gāh
 - 3 Firākı yakdı dāḡı sīnelerde
Ata vü anası zevci kılur āh
 - 4 Bu maṭ'üne dem-i fevtinden evvel
Ḥitāb-ı irci'iden oldı āgāh
 - 5 Du'ā-yı ḫayr ile yād oldı tārīḥ
Yerin bāḡ-ı cinān eyleye Allāh
(1185)

-34-

Berāy-ı tārīḥ-i Kādirī-ḫāne der-Edirne

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

A₂ 55bA₁ 90b

- 1 Kıl ziyāret bu maḳāmı bir ulu dergāhdur
'Aşıkānuñ kıblegāhı mesken-i evvāhdur
- 2 Ḥazret-i Sultān-ı 'Abdu'l-kādirī dergāhdur
Ki öyle bir 'ālī neseb ceddi ḫabību'llāhdur
- 3 Bunca pīrān u 'āzizānuñ maḳāmı var bular
Her biri bir merd-i kāmīl 'ārif-i bi'llāhdur

* A₂ 'de başlık: Berāy-ı tārīḥ

- 4 Sālikān-ı rāh-ı Hakk'ıñ mekteb-i 'irfānıdur
Okunan bunda hakikat ders-i 'ilmu'llāhdur
- 5 Çok zamān olmışdı iḥrāk olalı kaldı ḥarāb
Şimdi ma'mūr olduğu taḥkik murādu'llāhdur
- 6 Bānī-i s̄anī olupdur Şeyḥ Ahmed Kādīrī
Bez-i māl itdügi ancak fī-sebīli'llāhdur
- 7 Güş idince Şadr-ı a'zam idi Muḥsin-zāde dir
Ki bu ḥayrāta virilen māl rızā'u'llāhdur
- 8 Keşf olunsun diyü fermān eyleyüp de maşrafın
'An-naḥd kılduğı iḥsān ḥasbeten li'llāhdur
- 9 Hāşılı tevfiḳ-i Bārī'dür muvāffāk oldılar
Şāhib-i ḥayra du'ā 'akīb zikru'llāhdur
- 10 Geldiler üçler Senāyī bu maḳāmı göricek
Didiler tārīḥ ki ḥaḳḳan bir ziyāret-gāhdur
(1187)

-35- (A₁ 90b A₂ 60b)

Berāy-ı tārīḥ-i 'Ammī-zādem İsmā'il Ağa'nuñ Oğlanı
Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Bi-hamdi'llāh gönül şād oldu mevlūd-ı Süleymān'a
Peder ü māderleri mesrūr olup ḥamd itdi Yezdān'a^{1b}
- 2 Ki 'Ammī-zādem İsmā'il Ağa tecli zuhūrunda
Du'ā-yı ḥayrimuz müjde ḥaber irsāl iden cāna

^{1b} Vezne göşre bir hece fazladır

- A₁ 91a 3 Hudā 'ömrin mezîd itsn hatâlardan idüp sâlim
Ki her yüzden ola lâîk Cenâb-ı Hakk' dan ihsâna
- 4 İlâhî her tarafdan bahtı yâr eyle bu ma'sûma
Kerem kıl hıfz idüp anı muşâhib itme nâdâna
- 5 Hudâyâ bunı 'âlimlerle dâ'im hem-celis eyle
Mukârin ola her demde mecâlis-i 'azîzâna
- 6 'Ulûm-ı nâfi'i Mevlâ müyesser eyleye añâ
Kabûl itsünler anı da erenler bezm-i 'irfâna
- 7 Senâyi'den du'â çün gevheri geldi târih
Hudâ devletle 'ömr ihsân ide 'ilmi Süleymân'a
(1182)
(A₁ 91a)

İşbu Dîvân-ı şerîf Hazret-i Senâyi kâddese sırrû'l-'âlî efendimüzün kendi hatt-ı destiyle muharrer olan Divân'ından tahîr olunmuşdur.

A₂ 61b Tarîkat-ı 'aliyye-i Celvetiyye meşâyih-i kirâmından Edirne Vilâyeti tarafında kâ'in Gelibolu sancâğına Keşân Kaşabası'nda medfûn Süleyman Zâtî Hazretleri'nün hulefâsında Edirneli Şeyh 'Alî Senâyi Efendi iş bu dîvânı 1182 târihinde nazm idüp ve neşrine muvaffak olmağsızın müsvedde hâlinde bırakarak 'âzim-i râh-ı beğâ olmuş ve kâlib-ı şerîfleri Edirne'de Gülbahâr Mahallesi'nde vâki'Kâdirî dergâhına defn olunmuşdur. İş bu nüsha kendü hatıyla bıraktığı müsveddeden

(S59b)

Bu Dîvân nâzımı Eş-şeyh 'Alî Senâyi kâddesa'llâhu esrâruhu'l-'azîz hazretleri Edirne'de Sultân Selîm Câmî' civârında Hadîce Sultân şarkî tarafında zâviyeleri olan mahalde medfûndur. Zâtı hazretleri daği Keşân Kaşabası'nda zâviyelerinde medfûn olan Süleymân Zâtî Hazretleri'nün hulefâlarındandır. Süleymân Zâtî Efendi daği şâhibü't-tefsîr Eş-şeyh İsmâ'il Hakkî Hazretleri'nün hulefâlarındandır. Kâddesa'llâhu esrâruhum ve Allâhu te'âlâ bi-şefâ'atühüm.

Eş-şeyh İsmâ'il Hakkî Efendi'nün vefâtları târihleridür: 1127

Zâtî Eş-şeyh Süleymân Efendi'nün vefâtları târihleridür: 1176

Nâzım Eş-şeyh 'Alî Senâyi Efendi'nün vefâtları târihleridür: 1182

Tekke Edebiyatı Nazım Türleriyle Yazılmış Manzumeler
NUTUKLAR*

-1- * (A₁ 7b, Ü7b, S6a)

I		II	
A ₂ 4b	1 Lâzım olan ibtidâ'	1	Gerek iseñ kendine
	2 Var edeb ögreñ edeb	2	Nefsüñi ur bendine
	3 Kāmīle kıl iktidâ'	3	Kendine gel kendine
	4 Var edeb ögreñ edeb	4	Var edeb ögreñ edeb
III		IV	
1	Gir erenler rāhına	1	Ol bir erüñ bendesi
2	Bakma dünyā cāhına	2	Dirligünüñ zindesi
3	Yürü pīr dergāhına	3	Ṭālib-i cüyendesı
4	Var edeb ögreñ edeb	4	Var edeb ögreñ edeb
V		VI	
1	Ṭut bir erüñ elini	1	Dünyāda bir gerçek er ^{VI-1}
2	Şāf iduben gönlini	2	Bul anı eyle reh-ber
3	Ṭoğrı ^{V-3} idüp yolını	3	Ḥazret-i pīre sen de er
4	Var edeb ögreñ edeb	4	Var edeb ögreñ edeb
VII		VIII	
Ü8a			
S6b	1 Teslīm eyle özüni	1	Edebsizüñ yok yeri
	2 Bulmağa kendüzini	2	Şanma anı sen diri
	3 Sözüni bil sözünü A ₁ 8a	3	Şoluk eyle bir dersi
	4 Var edeb ögreñ edeb	4	Var edeb ögreñ edeb

* Bu manzûmelerin bazı nüshalarındaki başlıklarında kaside oldukları belirtilmesine rağmen, nazım biçimleri ve konuları nedeniyle bu mazumelerin türü nutuktur.

* Bu manzûmenin başlığı Ü ve A₂ 'de "Kaside-i Edeb" olarak belirtilmiştir. A₁ 'de bu biçimde yazılan manzûme diğer nüshalarda buradaki her iki mısra bir mısra, her dörtlük bir beyit hâlinde yazılmıştır.

^{V-3} toğrı: duğrı A₁ A₂

^{VI-1} er: var A₁

IX

- 1 Kimseye^{IX-1} daħl eyleme
- 2 Gördüğini söyleme
- 3 Yok yire lāf eyleme
- 4 Var edeb ögreñ edeb

XI

- 1 'Azmi-rāh itdūñ ki çün
- 2 Kaşdına irmek içün
- 3 Her-kes ile hoş geçün
- 4 Var edeb ögreñ edeb

XIII

- 1 Erenlerüñ rāhına
- 2 Varmağa dergāhına
- 3 Yüz sürüben hākına
- 4 Var edeb ögreñ edeb

XV

- 1 Bu yol incedür ince
- 2 Çalış Hakk'a irince
- 3 Tarīkinüñ yolunca
- 4 Var edeb ögreñ edeb

XVII

- 1 Saña dirüm ey civān
- 2 'Aqlını ko sen uyan
- 3 Dervīşe lāzım olan
- 4 Var edeb ögreñ edeb

X

- 1 Gözle yolunda edeb
- 2 Meclis-i 'irfānda hep
- 3 Eyle sükūt açma leb
- 4 Var edeb ögreñ edeb

XII

- 1 Sen seni gör gayrıya
- 2 Bakma sakın ayruya
- 3 Egri gelme toğrıya^{XII-3}
- 4 Var edeb ögreñ edeb

XIV

- 1 Uşlı otur uşlı ol
- 2 Hakk'a yürür toğrı^{XIV-2} yol
- 3 Kāmile var sen kul ol
- 4 Var edeb ögreñ edeb

XVI

- 1 Hakk'a irişdür özin
- 2 Tā açıla cān gözün
- 3 Gevher ola her sözün
- 4 Var edeb ögreñ edeb

XVII

- 1 Destini bul erenün
- 2 Bırakma reh-berinün
- 3 Göñlüne gir pīrinün
- 4 Var edeb ögreñ edeb

^{IX-1} kimseye: kimse S

^{XII-3} toğrıya: doğrıya A₂ S

^{XIV-2} toğrı: doğrı A₂ S

XIX		XX	
1	Cānı gibi ol anuñ	1	Ṭarīķinüñ pīrleri
2	Şaklaya cān u tenüñ ^{XIX-2}	2	Sözlerinüñ erleri
3	Pāsını sil göñlünüñ	3	Didi bular her biri
4	Var edeb ögreñ edeb	4	Var edeb ögreñ edeb
XXI		XXII	
1	'Āşık olan geldiler	1	Erkānıdur pīrlerün
2	Cümlesi baş egdiler	2	Bu yolda serverlerün
3	Pīrlerümüz didiler	3	Sözini tut erlerüñ
4	Var edeb ögreñ edeb	4	Var edeb ögreñ edeb
XXIII		XXIV ^{XXIV}	
1	Dirseñ eger ben özim S7a	1	Yahşı idüpdür edeb
2	Yola idem kendüzim	2	Cümle ṭarīķ içre hep
A ₁ 9a 3	Diñle benüm bu sözüm	3	Sa'y ider gör rüz ü şeb
4	Var edeb ögreñ edeb	4	Var edeb ögreñ edeb
XXV			
1	Şenāyī der gel uyan		
2	İster iseñ gayrıdan		
3	Bende		
4	Var edeb ögreñ edeb		

^{XIX-2} cān u tenüñ: cānı tenüñ S

^{XXIV} A₁ ÜA₂ nüshalarında bu dörtlükle XXV. Dörtlük yer değiştirilmiştir.

-2-* (A₁ 21a, Ü24a, A₂ 13a, S18b)

I

A ₁ 21b	1	İkrārumuz birdür bire bir Allāh
	2	İkrār bire hizmet biñe dimişler
	3	Erenlerün cümlesine ey-va'llāh
	4	İkrār bire hizmet biñe dimişler

II

1	Tarīkatde diñle sözün erlerün
2	Sa'y ide gör añlamağa ^{II-2} sırlaruñ
3	Nasihatı budur cümle pīrlerün
4	İkrār bire hizmet biñe dimişler

III

Ü24b	1	İkrār virüp tarīkate girenler
	2	Murādına maḥşūdına irenler
	3	'Ahdī bütün kavli şādīk erenler ^{III-3}
	4	İkrār bire hizmet biñe dimişler

IV

S19a	1	Hakk yolunda cān ü serden geçenler
	2	Cām-ı 'aşkı dost elinden içenler
	3	Bu erkānı bu yolları açanlar
	4	İkrār bire hizmet biñe dimişler

V

1	Hep erenler bir araya geldiler
2	Baş egüben birlik ile didiler
3	Hem üçler ile kırklar dañi yediler
4	İkrār bire hizmet biñe dimişler

* Bu manzumenin başlığı Ü'de "Kaside-i Nasihat-nāme" A₂ 'de "Kaside-i Senāyi" olarak belirtilmiştir.

^{II-2} anlamāğa: olmağa hem S

^{III-3} erenler: olanlar S

VI

- 1 Ṭarīkatuñ gayretini görenler
- 2 Birlik ile Ḥakk yoluna gidenler
- 3 Ṭayy-i zemān ṭayy-i mekān idenler
- 4 İkrār bire ḥizmet biñe dimişler

VII

- 1 İkilikden kurtarı gör özini
- 2 Birlige gel hem tañı kendüzini
- 3 Diñle nedür velīleruñ sözini
- 4 İkrār bire ḥizmet biñe dimişler

VIII

- 1 Ẓāyi' itme evkātını sālını
- 2 Fikr ide gör rüz ũ şeb aḥvālını
- 3 Ḥaḳīkatde ḥāl idenler ḥālını^{VIII-3}
- 4 İkrār bire ḥizmet biñe dimişler

A₂ 13b

IX

A₁ 22a

- 1 Hicr odına cigerleri yanıklar
- 2 Derd içinde dermān bulan şādıklar
- 3 Maḳām-ı tevḥīde varan 'āşıklar
- 4 İkrār bire ḥizmet biñe dimişler

Ü25a

X

- 1 Mürşidini öyle bil ki bī-gümān
- 2 Görmeyesin gayrıyı andan^{X-2} hemān
- 3 Şirk-i ḥafīden özini kurtaran
- 4 İkrār bire ḥizmet biñe dimişler

^{VIII-3} kālını: ḥālını A₁

^{X-2} "andan" - S

XI

- 1 Dāmen-i mürşidden bırakma eli^{XI-1}
 2 Şekk ü gümān itme anı bil velī
 3 Her kime şordumsa didiler belī
 4 İkrār bire hizmet biñe dimişler

XII

- 1 Erenlerüñ sözi budur dime lā
 2 Tutar iseñ hoş^{XII-2} bu pend-i vālā
 3 Himmet-i merdānı hiç umma ašlā
 4 İkrār bire hizmet biñe dimişler

XIII

- 1 Gördük anuñ nicelerin^{XIII-1} nā-murād
 2 Gāhī birin gāhī birin eylerdi yād
 3 Olmadılar hiç birisi ber-murād
 4 İkrār bire hizmet biñe dimişler

XIV

- 1 Gerçek ‘āşık^{XIV-1} iseñ rāh-ı Hudā’da
 2 Naşihat mı olur bundan ziyāde
 3 Gerek ‘abā’da ol gerek kabā’da
 4 İkrār bire hizmet biñe dimişler

XV

- 1 Senāyi’ nūñ piri merd-i Hudā’dur
 2 Rāh-ı Hakk’a delīl ü reh-nümādur
 3 Sırr-ı tevḥīde irgür ne şafādur
 4 İkrār bire hizmet biñe dimişler

^{XI-1} eli: elini S

^{XII-2} “hoş”-S

^{XIII-1} nicelerin: niceleri S

^{XIV-1} ‘āşık: er S

XVI

Ü25b	1	Pesdü'r saña 'aķıl iseñ bu kelām
	2	Pendümi ^{XVI-2} gūş eyler iseñ ey hümām
A ₁ 22b	3	Ben daķı bildigüm ⁻³ budur ve's-selām
	4	İķrār bire ħizmet biñe dimişler

-3-* (A₂31a)

I		II	
A ₁ 48a1	Güzel diñle bu pendı	1	Kendüñi bir ere vir
2	Vaķşı olma yaķşı ol	2	Ol erüñ göñlüne gir
3	Ĥaķķ yolunuñ levendi	3	Sırr ile sırrına ir
4	Vaķşı olma yaķşı ol	4	Vaķşı olma yaķşı ol
III		IV	
1	Göz ħulaķ ol nām-dār	1	Tercümāıdur lisān
2	Göñlüñ iki yolu var	2	Öyle bil anı hemān
3	Girmeye sa'y it ne var	3	Girdi bu yoldan varan
4	Vaķşı olma yaķşı ol	4	Vaķşı olma yaķşı ol
V		VI	
1	Ĥāliş 'ayār it özin	1	Erenlerüñ bāzārı
2	Diñle erenler sözin	2	Göñlünedür nazārı
3	Kendüñe gel aç gözin	3	Dilden eyle ħazeri
4	Vaķşı olma yaķşı ol	4	Vaķşı olma yaķşı ol
VII		VIII	
1	Şāķib-göñül olanlar	1	Anda biter her işüñ
2	Bir ħılı ħırķ yaranlar	2	Gider cümle teşvışın
3	Böyle didi erenler	3	Ĥa'besidür dervişüñ
4	Vaķşı olma yaķşı ol	4	Vaķşı olma yaķşı ol

^{XVI-2} pendümi: pendimi Ü

⁻³ bildigüm: bildigim Ü

* Bu manzumenin başlığı A₂ 'de "Kaside-i Senāyi" olarak belirtilmiştir. Bu manzume yalnız A₁ ve A₂ 'de var. Her iki nüshada da buradaki her dörtlük bir beyt hâlinde yazılmıştır.

IX

- 1 Mekteb-i 'irfân odur
- 2 Hakk'a gider yol budur
- 3 Müşkilin andan bitür
- 4 Vahşî olma yahşî ol

XI

- 1 Sırr-ı ricâli su'âl
- 2 Eyleme demek muhâl
- 3 Gel er ol da sen de al
- 4 Vahşî olma yahşî ol

XIII

- 1 Saña gerek rûz ü şeb
- 2 Mürşidine rabt kılup
- 3 Alan böyle aldı hep
- 4 Vahşî olma yahşî ol

XV

- 1 Terk eyleme ol eri A₁ 48b
- 2 Dirliğinde ol diri
- 3 Sen de bir er ol yûri
- 4 Vahşî olma yahşî ol

X

- 1 Ma'rifetu'llâh okı
- 2 Bil 'ilm-i hakâyıkı
- 3 Tanı özin bil Hakk'ı
- 4 Vahşî olma yahşî ol

XII

- 1 Nice almış alanlar
- 2 Er gönlüne girenler
- 3 Bahîl olmaz erenler
- 4 Vahşî olma yahşî ol

XIV

- 1 Pîrûn ola hem-demün
- 2 Rızasında ol hemîn
- 3 Andan emîn ol emîn
- 4 Vahşî olma yahşî ol

XVI

- 1 Hâşılı teslim-i tam
- 2 Eyler iseñ ihtimâm
- 3 Senâyi'den şubh ü şâm
- 4 Vahşî olma yahşî ol

-4* (A₁ 50a, Ü45a, A₂ 33a, S34b)

I		II	
1	Allāh'ı seven 'āşıklar	1	Her nefesde ^{II-1} Allāh adın
2	Gelüñ Hakk'ı ^{I-2} zıkr idelüm	2	Zıkr itmek olsun ⁻² mu 'tāduñ
3	'Aşk ile bağı yanıklar	3	Şad eyler kalb-i nā-şāduñ ⁻³
4	Gelüñ Hakk'ı zıkr idelüm	4	Gelüñ Hakk'ı zıkr idelüm
III		IV	
A ₁ 50b 1	Niçe bir gaflet uykusu ^{III-1}	1	Ehlu'llāhuñ gir yoluna
2	Çalınmadan rihlet kusu	2	Bakma sağına şoluna
3	Bozulmadan ten kafesi	3	Bak erenler uşuluna
4	Gelüñ Hakk'ı zıkr idelüm	4	Gelüñ Hakk'ı zıkr idelüm
V			
1	Diñle Senāyī ol āgāh		
2	Ne buyurdu Resūlu'llāh		
3	Ez-zākirü canību'llāh		
4	Gelüñ Hakk'ı zıkr idelüm		

* SÜA₂ 'de bu manzûmenin buradaki her iki mısra'ı bir mısra hâlinde yazılmıştır. Bu hâliyle musammat gazeli çağrıştıran bu manzume arûz veznine uymadığı için nutuktur. / "gelüñ" kelimeleri SÜA₂ 'de "gelin" biçimindedir.

^{I-2} Hakk'ı: tevhid S

^{II-1} nefesde: nefes S

⁻² zıkr itmekolsun: fikr itmek olsun A₁ : zıkr olsun itmek S

⁻³ nā-şāduñ: nā-şādı S

^{III-1} uykusu: Uyhusı ÜA₂

BİBLİYOGRAFYA

- Aclûnî, İsmâîl, Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlû'l-İlbâs, Beyrut, 1352, C.1-2
- Ahmed Bâdî Efendi, Riyâz-ı Belde-i Edirne, Bayezid Genel Kütüphanesi, No: 10392
- Canım, Ridvan, Edirne Şâirleri, Ank.. 1995.
- Çanga, Mahmud, Kur'an-ı Kerim Lugatı, İst. 1994.
- Dilçin, Cem, Örneklerle Türk Şiir Bilgisi, Ank. 1983.
- Edirne İl Yıllığı, İst. 1968.
- Eyuboğlu, İsmet Zeki, Tarikatlar. Ank. 1982.
- Fârûk, Ahmed, Eshâb-ı Kirâm, İst. 1997.
- İstanbul Kütüphaneleri Yazma Divanlar Kataloğu. C. III. s. 817-818, İst. 1968.
- Kurnaz, Cemal, Hayalî Bey Dîvânı'nın Tahlîli, Ank. 1996.
- Küçük, Sabahattin, Bâkî Dîvânı, Ank. 1994.
- Mehmed Tahir (Bursalı), Osmanlı Müellifleri, C. I. İst. 1333.
- Nâil Tuman, Tuhfe-i Nâilî, (Millî Kütüphane, Yz. B. 611), C. 1.
- Pala, İskender, Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü, Ank. 1995.
- Peremeci, Osman Nuri, Edirne Tarihi, İst. 1940.
- Sefercioğlu, M. Nejat, Nev'î Dîvânı'nın Tahlîli, Ank. 1990.
- Serin , Rahmî, İslam Tasavvufunda Halvetîlik ve Halnetîler, İst. 1984.
- Şemsettin Sâmî, Kamusu'l-Alâm, C. I-VI, Ank. 1996.
- _____, Kamus-ı Türkî, Ank. 1996.
- Tatçı, Mustafa, Hayrettî'nin Dînî-Tasavvufî Dünyası, Ank. 1998.
- Tezeren, Ziver, Seyyid Mahmud Hüdâyî, Hayatı (Şahsiyeti, Tarikatı ve Eserleri.) İst. 1984.
- Yazır, Elmalılı Hamdi, Kur'an-ı Kerîm ve Meâlî, Hazırlayan : Dücane Cündioğlu, İst. 1993.
- Yeni Tarama Sözlüğü, TDK Yayınları, Ank. 1983.